

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

ГОРАН Д. ТОПАЛОВИЋ

докторска дисертација

ЕФЕКТИ УВОЂЕЊА РОДНЕ
ПЕРСПЕКТИВЕ У ПРОЦЕС
ПОСРЕДОВАЊА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У
РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА

Београд 2025

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

GORAN D. TOPALOVIĆ

Doctoral Disertation

EFFECTS OF GENDER MAINSTREAMING IN
UNITED NATIONS MEDIATION OF ARMED
CONFLICT

Belgrade, 2025

Подаци о ментору и члановима комисије:

Ментор: Професор доктор Филип Ејдус, редовни професор на Факултету политичких наука Универзитета у Београду

Чланови комисије:

- 1) Др Јованка Шарановић, виши научни сарадник ИМПП,
- 2) Доцент др Марко Ковачевић, Факултет политичких наука Универзитета у Београду
и
- 3) Доцент др Немања Џуверовић, Факултет политичких наука Универзитета у
Београду.

- Датум одбране: -

Изјава захвалности

Желим да изразим своју дубоку и искрену захвалност свом ментору, проф. др Филипу Ејдусу, на стрпљењу, разумевању и неизмерној подршци током целог процеса израде ове докторске дисертације. Његова стручност и професионалност били су ми од непроцењиве важности.

Захваљујем се и члановима комисије, доценту др Немањи Џуверовићу, др Јованки Шарановић и доценту др Марку Ковачевићу.

Искрену захвалност дугујем колегама и пријатељима: проф. др Кристини Бојанновић, др Младену Стојадиновићу, докторандима и колегама са студија Горану Лукићу и Милинку Врачару, који су ме подржавали, слушали и бодрили када је то било најпотребније.

Посебну захвалност дугујем свим испитаницима: проф. др Миријам Коронер-Ферер, др Исаки Суареу, др Елизабет Шефер, господину Марку Педерсену и многим другим саговорницима, а највише амбасадору Милошу Стругару, чија ме је импресивна професионална каријера на пољу посредовања инспирисала да изаберем ову тему.

На крају, највећу и од срца најдубљу захвалност упућујем својој породици - мојој супрузи Слађани и нашој деци, Лазару, Јовану и Марку. Њихова љубав, стрпљење, разумевање и непрестана вера у мене били су ми највећа инспирација и најснажнија подршка. Без њих овај пут не би био могућ. Ова дисертација припада више њима него мени.

Хвала свима који су на било који начин допринели да овај рад настане.

ЕФЕКТИ УВОЂЕЊА РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ПРОЦЕС ПОСРЕДОВАЊА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА

Сажетак:

Дисертација се бави анализом примене родне перспективе у посредовању у оружаним сукобима у периоду 2010-2020, полазећи од институционалног оквира успостављеног Резолуцијом 1325 СБ УН, којом је појачана нормативна обавеза интегрисања родне перспективе у мировне процесе. У фокусу је испитивање утицаја родно осетљивог приступа посредовању на квалитет, легитимитет и одрживост мировних споразума, имајући у виду измењену природу савременог оружаног сукоба и структурне неједнакости које обликују динамику конфликта. Теоријски оквир обухвата концепте медијације, специфичности посредничке улоге УН, као и разликовање појмова пола, рода и родно заснованог насиља, а заснива се на мултидисциплинарном приступу и контекстуалном моделу Џејкоба Берковића. Методологија је утемељена на студијама случаја (Филипини и Сирија) и полуструктурираним интервјуима са главним посредницима УН који су водили процесе.

Истраживање показује да интегрисање родне перспективе има потенцијално позитиван утицај на инклузивност и дугорочну одрживост мировних процеса, али да тај утицај није универзалан, линеаран нити пресудан фактор успеха. Његова ефикасност зависи од политичког контекста, ограничења мандата, културолошких норми и степена маневарског простора којим посредник располаже. У појединим случајевима увођење родне перспективе може усложнити или продужити процес посредовања, али истовремено допринети квалитетнијим и стабилнијим исходима. Дисертација указује и постојање јаза између теоријских приступа, који често занемарују контекстуалну комплексност, и УН праксе, која се у највећој мери ослања на искуство посредника. Улога институционалне подршке, обуке и професионалних квалификација посредника показује се кључном за успешно увођење родне перспективе у посредовање.

Закључује се да академски приступи често занемарују контекстуалну сложеност процеса, док се у УН пракси знање гради углавном на искуству посредника. Истовремено, улога обуке, институционалне подршке и квалитета посредника показала се пресудном за успешно увођење родне перспективе, која може значајно допринети инклузивнијим и одрживијим мировним споразумима, али њени ефекти увек зависе од контекста, политичких услова и простора деловања који је посреднику на располагању.

Кључне речи:

посредовање (медијација), жене, мир, род, безбедност, родна перспектива, Уједињене нације, оружани сукоб,

Научна област: Политичке науке

Ужа научна област: Међународне студије

УДК број: 351.86:305-055.2(4-672 EU)(043.3)

EFFECTS OF GENDER MAINSTREAMING IN UNITED NATIONS MEDIATION OF ARMED CONFLICT

Abstract:

The dissertation addresses the analysis of the implementation of a gender perspective in mediation in armed conflicts during the period 2010–2020, based on the institutional framework established by UN Security Council Resolution 1325, which reinforced the normative obligation to integrate a gender perspective into peace processes. The focus is on examining the impact of a gender-sensitive approach to mediation on the quality, legitimacy, and sustainability of peace agreements, considering the changing nature of contemporary armed conflict and the structural inequalities that shape conflict dynamics.

The theoretical framework encompasses concepts of mediation, the specificities of the UN's mediating role, as well as distinctions between sex, gender, and gender-based violence, and is grounded in a multidisciplinary approach and Jacob Berković's contextual model. The methodology is based on case studies (the Philippines and Syria) and semi-structured interviews with senior UN mediators who led the processes.

The research shows that integrating a gender perspective can have a potentially positive impact on the inclusivity and long-term sustainability of peace processes, but this impact is neither universal, linear, nor a key factor for success. Its effectiveness depends on the political context, mandate limitations, cultural norms, and the degree of maneuvering space available to the mediator. In some cases, introducing a gender perspective may complicate or prolong the mediation process, while simultaneously contributing to higher-quality and more stable outcomes. The dissertation also highlights a gap between theoretical approaches, which often overlook contextual complexity, and UN practice, which largely relies on the experience of mediators. The role of institutional support, training, and professional qualifications of mediators proves crucial for the successful introduction of a gender perspective in mediation.

It concludes that academic approaches often neglect the contextual complexity of the processes, whereas in UN practice, knowledge is primarily built on mediators' experience. At the same time, the role of training, institutional support, and the quality of mediators has proven decisive for the successful integration of a gender perspective in mediation, which can significantly contribute to more inclusive and sustainable peace agreements, although its effects always depend on context, political conditions, and the operational space available to the mediator.

Key words:

Mediation, Women, Peace, Gender, Security, Gender perspective, United Nations, Armed conflict

Scientific filed: Political studies

Scientific subfiled: International studies

UDC number: 351.86:305-055.2(4-672 EU)(043.3)

Садржај

1) УВОД	1
2) ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ	10
2.1. Увод	10
2.2. ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ О УЧЕШЋУ ЖЕНА У РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА	10
2.3. ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ О МЕЂУНАРОДНОЈ МЕДИЈАЦИЈИ	14
2.3.1. Мотиви за посредовање	16
2.3.2. Приступи у посредовању	17
2.3.3. Резултати споразума	20
2.4. ЗАКЉУЧАК ПРЕГЛЕДА ЛИТЕРАТУРЕ	21
3) ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР	24
3.1. КАТЕГОРИЈАЛНО-ПОЛМОВНИ АПАРАТ	24
3.2. ТЕОРИЈСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ И ПРИСТУПИ ИСТРАЖИВАЊУ	27
3.3. МЕТОДОЛОГИЈА, ПРИМАРНИ И СЕКУНДАРНИ ИЗВОРИ	28
3.3.1. Студија случаја	29
3.3.2. Допунска метода	31
3.3.3. Примарни извори	32
3.3.4. Секундарни извори	33
3.3.5. Ограничења у раду	33
3.4. ЗАКЉУЧАК ПОГЛАВЉА	36
4) УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ПОСРЕДОВАЊЕ – ПРАКСА УН	37
4.1. УЈЕДИЊЕНЕ НАЦИЈЕ И ПРИСТУП ПОСРЕДОВАЊУ	37
4.2. О ИСПИТАНИЦИМА	41
4.3. НЕОПХОДНОСТ ИНКЛУЗИВНОСТИ У ПРЕГОВАРАЧКИМ ПРОЦЕСИМА	42
4.4. ФАЗЕ ПРОЦЕСА ПОСРЕДОВАЊА	48
4.5. НАЈВАЖНИЈИ НАЛАЗИ	51
5) СТУДИЈА СЛУЧАЈА ФИЛИПИНИ	55
5.1. Минданао	56
5.2. УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У МИРОВНИ ПРОЦЕС НА ФИЛИПИНИМА	63
5.3. ЗАКЉУЧАК ПОГЛАВЉА	73
6) СТУДИЈА СЛУЧАЈА СИРИЈА	75
6.1. СТИЦАЊЕ НЕЗАВИСНОСТИ И ПОЧЕТАК ОРУЖАНОГ СУКОБА	76
6.2. НАЈВАЖНИЈЕ ОРУЖАНЕ ФОРМАЦИЈЕ И МОТИВИ	79
6.3. ГЕНЕЗА МИРОВОНОГ ПРОЦЕСА У СИРИЈИ	83
6.4. УСПОСТАВЉАЊЕ ЖЕНСКОГ САВЕТОДАВНОГ ОДБОРА	88
6.5. КОНТЕКСТУАЛНА УСЛОВЉЕНОСТ УВОЂЕЊА РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ПОСРЕДОВАЊЕ	91
6.6. ЗАКЉУЧАК ПОГЛАВЉА	95
7) ЗАКЉУЧАК	97
8) СПИСАК СЕЛЕКТОВАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	111
Прилог А: Списак скраћеница	125
Прилог Б: Оријентациона питања за главне посреднике	127
Биографија аутора	131
Изјава о ауторству	132
Изјава о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада	133
Изјава о коришћењу	134

1) Увод

Увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба добило је неопходну пажњу стручне и академске јавности тек након усвајања Резолуције 1325 СБ УН (о Резолуцији 1325 више у трећем поглављу) из октобра 2000. године. У периоду који је претходио готово да није ни било покушаја да се родна перспектива узме у разматрање приликом посредовања у решавању оружаних сукоба, осим у хуманитарним аспектима. Разлози за указивање на значај увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба леже, пре свега, у измењеној природи оружаног сукоба, посебно у периоду након Другог светског рата. Све до Првог светског рата (Великог рата), ратови су углавном вођени на одређеном простору и у договорено време, након чега би се поражени повиновао вољи победника, односно, постојала је јасна разлика између улоге цивила и војника (ратника). Ђулио Дуе (енг. *Gulio Douhet* 1869-1930) након ужаса које је донео Велики рат, 1920. године констатује да ће и сваки следећи рат бити тотални рат, те да неће постојати разлика између цивила и војника, као и да улогу више неће играти армије, већ нације, а кључни елемент успеха или неуспеха ће бити морал становништва (Duhet: 1942). Такође, Дуе је тада навео да не постоје лекције које се могу научити из прошлости, односно, да на прошлост треба потпуно заборавити, јер је природа оружаног сукоба промењена и ратови сада укључују све ресурсе једне или више држава. Другим речима, ништа више неће бити као пре, а у ратове ће бити укључен комплетан материјални и људски потенцијал једног друштва. Његове тврдње су биле поткрепљене и технолошким развојем који је довео до великих инвентивности на пољу начина и метода ратовања. Након што су се Дуеове речи у много чему обистиниле, на примеру Другог светског рата, послератни период није ништа мање донео на пољу сталне промене саме природе оружаног сукоба, која се најбоље може видети на статистичким подацима самих последица оружаних сукоба који су у свету вођени након Другог светског рата.

У прилог претходно наведеном говоре и подаци Међународног комитета Црвеног крста (ICRC)¹ – да је током Великог рата, на сваког погинулог цивила било 20 погинулих војника, док је у Другом светском рату тај однос био један према један. Уједињене нације (УН) располажу податком да је у свим ратовима (оружаним сукобима) који су се водили у периоду од 1945. до 1998. године било укупно 80 милиона жртава, од којих више од 90% чине цивили. Међународни комитет Црвеног крста и УН констатују да је тај однос данас 10 цивилних жртава на једног војника. Међутим, идући и корак даље, примењујући родну анализу на последице савременог оружаног сукоба, долазимо до податка да је убијено више жена него војника, односно више је било деце жртава оружаног сукоба него војника.

Ова промена природе рата и утицај који она има на цивиле, посебно на жене и децу, створила је разлоге за увођење родне перспективе у посредовање у оружаним сукобима. Ова промена обухвата не само начин на који се воде савремени конфликти, већ и дубоке и често дугорочне последице које рат има на цивилно становништво. Промена у природи оружаног сукоба се огледала у томе да су савремени оружани сукоби пре свега асиметрични, при чему државе и не-државни актери, као што су терористичке организације или побуњеничке групе, користе различите стратегије. Већина савремених ратова не води се између двеју војски, већ обухвата цивилну инфраструктуру, као и цивилно становништво које се налази на фронту, често као мета напада. То доводи до ратова који се не воде искључиво на бојиштима, већ унутар и око градова, у којима је цивилно становништво

¹ Подаци преузети из Извештаја Међународног комитета Црвеног крста из 1999. године о Доступности оружја и ситуацији са цивилима у оружаном сукобу (*Arms availability and the situation of civilians in armed conflict: a study presented by the ICRC*), странице 3 и 4, извештај доступан на: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0734_arms_availability.pdf, веб страници приступљено 16.07.2019. године

изложено великом ризику, а посебно погођене категорије су жене и девојчице. Жене и деца су често мета не само у смислу насилног губитка живота, већ и у смислу сексуалног и родног насиља, присиљавања на робовање, трговине људима, те тешког и дугорочног трауматског утицаја којем су изложени током рата. Самим тим, створени су разлози за примену родне перспективе и у посредовању, односно да се процеси решавања конфликта не односе само на војне и политичке аспекте, већ и на то какав утицај оружани сукоб има на различите групе људи, посебно на жене и децу. Додатно, споразуми о миру који не обухватају ове аспекте често не успевају да осигурају дугорочни мир. Уједињене нације, као и друге међународне организације, активно раде на укључивању родних аспеката у процесе посредовања, како би се осигурао одрживи мир који ће помоћи у превазилажењу дубоких друштвених и економских неједнакости које настају током рата. Самим тим, родна перспектива је постала саставни део међународних напора за мир и стварања услова за избегавање поновних сукоба, као и за подршку постконфликтним заједницама које су теже погођене у односу на традиционалне војне актере. Више о овим напорима казаћемо у поглављима која следе.

Овде је важно истаћи и да увођење родне перспективе у посредовање у оружаним сукобима није само последица промењене природе рата, већ и резултат ширег друштвеног и интелектуалног покрета који укључује женску еманципацију, феминистичке борбе за равноправност, развој родних студија и политике. Родна перспектива у оружаним сукобима постала је неопходна, јер је признато да без адекватног решавања родних аспеката мир који се постиже неће бити одржив и праведан за све, посебно за најрањивије групе. Као што је већ наведено, женска еманципација, као и борба жена за једнакост, права и правду, имали су велики утицај на интеграцију родне перспективе у различите сфере живота, укључујући оружане сукобе и безбедност. Од почетка 20. века, феминистички покрети су играли значајну улогу у истицању важности укључивања жена у све процесе одлучивања, укључујући мировне. Развој феминизма, посебно другог и трећег таласа, који су се фокусирали на људска права, правду и уклањање родних неједнакости, значајно је допринео увођењу родне перспективе у глобалне политике. На пример, други талас феминизма (1960–1970) довео је до ширења свести о важности права жена, док је трећи талас феминизма (1990) пренео пажњу на многа питања која се односе на кршење људских права жена у конфликтним ситуацијама, укључујући сексуално насиље у рату и економску и политичку неједнакост.

Такође, већ су поменуте родне студије, као академска дисциплина која се развијала током 20. века и имала велики утицај на друштвене науке, али и на политику и међународне односе. Ова дисциплина истражује како род утиче на друштвене структуре, моћне односе и друштвене промене. Родне студије, као и критички приступи који су их пратили, допринели су дубљем разумевању о томе како оружани сукоби утичу на жене, али и како би родни аспекти требало да буду интегрисани у процесе мира и помирења. Развој родних студија је, такође, довео до бољег разумевања структуралне неједнакости која постоји у конфликтним друштвима, као и до истраживања о томе како традиционалне родне улоге и стереотипи могу допринети насиљу и експлоатацији жена у ратним условима. Додатно, од 1990-их, у складу са све већим утицајем феминистичког активизма и родних студија, међународне организације попут Уједињених нација почеле су да уводе родне аспекте у своје политике. Већ поменута Резолуција 1325 Савета безбедности Уједињених нација (2000) о женама, миру, безбедности представљала је кључни тренутак у историји међународног права и политике (више у наставку текста). Поред тога, бројне друге међународне иницијативе и националне политике које промовишу родну равноправност и правду такође су допринеле интеграцији родне перспективе у посредовање у оружаним сукобима. Данас су родне политике укључене у многе аспекте међународне безбедности, те се често користе као основа за израду нових правних и практичних решења за сузбијање родног насиља и промоцију родне правде.

У том контексту, организације или институције које су на себе преузеле обавезу управљања кризама, пре свега УН², покушале су да прате ове трендове и да у своје приступе решавању оружаних сукоба уграде све елементе који би допринели бржем и квалитетнијем мировном процесу и одрживијем споразуму. Резолуција СБ УН 1325 је била прва која повезује жене, мир и безбедност, и указује на значај увођења родне перспективе у све активности које УН реализују на терену, уједно и у посредовање у решавању оружаних сукоба, пре свега у функцији боље заштите најрањивијих и/или маргинализованих група становништва. Током временског оквира које покрива ово истраживање (2010–20)³, рад на увођењу родне перспективе у посредовању у решавању оружаних сукоба, како од стране оних који су учествовали у дефинисању нормативно-доктринарног оквира посредовања УН,⁴ тако и од стране оних који су били задужени за примену одредби и препорука на терену (главних посредника) је интензивираан.

У складу с наведеним, најзначајнија документа УН⁵ увођење родне перспективе разумеју као разматрање последица које активности што се реализују на терену имају на различите родне категорије становништва, жене, мушкарце, девојчице и дечаке. Конкретно, увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба се разуме као сагледавање свих активности које се реализују у функцији долажења до мировног или споразума о прекиду насиља (као привремене мере) кроз родну перспективу, уз истовремено коришћење искуства и знања и друге половине становништва у функцији боље заштите стварних жртава конкретног оружаног сукоба, оснаживања жена и постизања квалитетнијих споразума – краткорочно и дугорочно гледано.

Имајући у виду претходно наведено, може се констатовати да се на пољу ратовања и начина ратовања током друге половине 20. века десио један суштински заокрет, као што је Ђулио Дуе препознао: природа оружаног сукоба се изменила. Такође, десиле су се значајне промене и у начину и методу вођења оружаног сукоба, па се силовање у рату све чешће спроводило као метод вођења рата, онај који посебно погађа жене и девојчице, које су због културолошких аспеката посебно рањиве.⁶ Другим речима, пад броја оружаних сукоба у периоду након Другог светског рата,⁷ услед њихове измењене природе, није утицао на смањење броја жртава међу припадницима маргинализованих и/или дискриминисаних група становништва,⁸ односно оних чија безбедност зависи од других и којима је потребна

² Више о УН и о активностима у оквиру решавања оружаних сукоба видети у трећем поглављу.

³ Временско одређење предмета истраживања је период од 2010. до 2020. године, јер је примена одредби Резолуције СБ УН 1325 интензивирана у наведеном периоду доношењем значајног броја доктринарних докумената у оквиру УН, који су говорили на који начин се поменуте одредбе могу и морају операционализовати у процесу посредовања у решавању оружаног сукоба.

⁴ Више о нормативно-доктринарном оквиру УН и улози главних посредника на пољу увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба видети у четвртом поглављу.

⁵ Више о УН приступу посредовању видети у трећем поглављу.

⁶ Тако су, на пример, жене и девојчице, према подацима *Amnesty International*-а, у анализираном периоду – од 1945. године наоვაмо, чиниле 70% сиромашног становништва света; другим речима, поседовале су само један проценат светског богатства и чиниле су око две трећине неписменог становништва на глобалном нивоу - Подаци преузети са портала Стоп насиљу према женама, *Stop violence against women - STOPVAW*, http://www.stopvaw.org/women_and_armed_conflict, веб страници прситуљено 17. 07. 2019. године.

⁷ Подаци Међународног института за истраживање мира у Стокхолму (SIPRI) SIPRI, Yearbook 2013, доступно: www.sipri.org/yearbook/2013/01

⁸ Ради још боље илустрације, према подацима УН током грађанских ратова на простору Републике Либерије (од 1989. до 1996. године, и од 1999. до 2003. године), 93,9% жена и девојака биле су жртве родно и сексуално заснованог насиља, а од тих 93,9%, 73,9% су биле жртве силовања. Уз то, ово није само случај са оружаним сукобима. Уколико се, на пример, узме у разматрање родна анализа жртава организованог криминала, долази се до сличних података. Палермо протокол указује на то да преко 90% свих жртава трговине људима заправо представљају жене и деца – Извор: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*, (Конвенција УН против транснационалног организованог криминала са протоколима) познат као „Palermo protocol” усвојен од стране Генералне скупштине УН 15. 11. 2000. године, а ступио на снагу 29. 09. 2003. године.

додатна заштита. Такође, поред емпиријских показатеља о измењеној природи оружаног сукоба, која је указивала на значај промене приступа њиховом решавању, снажан утицај ширих друштвених и интелектуалних покрета, који укључује женску еманципацију, феминистичке борбе за равноправност, развој родних студија и политика – додатно је актуелизовао ова питања.

Међутим, као ни свака друга новина, ни ова иницијатива, која је била инспирисана одредбама Резолуције СБ УН, пре свега захваљујући дубоко усађеним родним улогама које су се стварале вековима у свакој заједници, нису пролазиле без потешкоћа, иако је било јасно да је неопходно нешто променити или надоградити у процесе решавања сукоба. Увођење термина „род“ у званични језик УН било је праћено низом погрешних тумачења његовог значења. Неразумевање значења и погрешна употреба термина најбоље се може видети на примеру који износи Џудит Батлер када каже да се у том периоду за феминизам говорило да се бави родом, за лезбејске и геј студије да се баве полом, док је истовремено термин „род“ на дискусијама унутар УН поистовећиван са шифром за хомосексуалност (Butler: 1990). Такође, током припрема за организацију састанака о статусу жена у Пекингу 1995. године (енг. Fourth World Conference on Women in Beijing, Пекинг 1995. године) у организацији Комисије УН за статус жена (енг. Commission on the Status of Women, установљена 1946. године), када је термин „род“ и уведен у званични језик УН, велики број држава је настојао да се то не деси, пре свега оних где је утицај религије на јавни живот велики. Додатни проблем је био постојање различитих мишљења око самог значаја родних улога као социолошких категорија сваког друштва, које представљају основу око које се гради колективни идентитет једне заједнице, и које се мењају кроз простор и време.

Ради бољег разумевања истраживачког окружења и родних улога жена у друштвима данас, неопходно је направити и краћи осврт на период који је претходио, односно током којег су поменуте родне улоге формиране. Анализирајући истраживачко окружење и контекст у коме је истраживање реализовано, а у функцији постизања што већег нивоа објективности⁹ истраживача и указивања на значај самог истраживања, потребно је истаћи чињеницу да су жене током историје, пре свега као боркиње, биле искључене и из оружаних сукоба као једне од области јавног живота и људског деловања. Додатно су маргинализоване наметнутим родним улогама у заједницама у којима су живееле, а које су као социолошки конструкт што је у почетку поистовећиван са полном припадношћу, настајале као последица те искључености. Поменута искљученост значајно је обликовала савремени контекст дешавања и родне улоге које и данас постоје у свим друштвима. Самим тим, сагледавање улоге жена у свим областима људског деловања значајно је и за боље разумевање улоге жена у данашњим друштвима. Поред оружаних сукоба, жене су биле искључене и из других области људских деловања, као што су религија или наука, а које су у највећој мери обликовале контекст у коме се данас налазимо и у коме је реализовано предметно истраживање.

Пре свих, однос доминантних религијских доктрина према женама у значајној мери је утицао на обликовање родних улога жена у друштву, а као најважнију одлику треба истаћи искљученост жена из свих сфера које се, пре свега, тичу безбедности друштва, а последично и посредовања у решавању оружаних сукоба. Искљученост жена из других сфера јавног живота такође је утицала на формирање и формулисање родних улога жена у савременим друштвима. Уколико као пример узмемо науку, конкретно, однос филозофије и филозофа према женама кроз историју имао је значајног утицаја како на родне улоге које су тада постојале, тако и на родне улоге које данас постоје у друштвима широм света. Многи филозофи¹⁰ су износили ставове да су жене мање рационалне од мушкараца. Оваква

⁹ О начину постизања што већег нивоа објективности путем избора различитих студија случаја више у трећем и четвртном поглављу.

¹⁰ Аристотел (Aristotle), Хегел (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), Шопенхауер (Arthur Schopenhauer), Вајнинггер (Oto Vajninger), Ниче (Friedrich Nietzsche) и др.

„мушкост разума“ је чинила да се идеја и идеал о мушкости и женствености формира по принципу доминације (супериорности и инфериорности). Према Симон де Бовоар, улога жене, према доминантним филозофским правцима тог времена, у најмању руку била је „комплементарна улози мушкарца, односно никада није била супституишућа“ (Шарановић, Килибарда: 2011). Другим речима, рационалност – према таквим тумачењима – није била својствена жени, а родно обојена филозофија из прошлости постаје тек данас видљива, док неутрални субјект (са)знања остаје идеал за будућност. У вези с наведеним, Симон де Бовоар је закључила да половина приче недостаје (Beauvoir: 1949). Жене су током историје изопштаване из јавне сфере и ограничавана им је слобода деловања сваке врсте, а слобода је увод у политичко (Arendt: 1906). Кристин Шинкин је констатовала да ни међународни правни систем не може бити одвојен од контекста у коме је настао, и да су неутралност и објективност мит. Штавише, андроцентричност међународног правног система, према поменутој ауторки, само чини да неједнакости изгледају као природне (Chinkin: 1991). Џеневив Лојд је образложила питања на којима се базира савремена феминистичка епистемологија, при чему она избацује апсолутистички идеал „чистог истраживања“ или научне објективности из историје филозофије и показује да је концепт разума и рационалности током протеклих векова у западњачкој филозофији био родно обојен (андроцентричан), односно да је невидљиви субјект (са)знања мушкарац (Lloyd: 1979). Стога свако истраживање које узима у разматрање родне улоге као наметнути социолошки конструкт правила понашања, али и права и обавеза разних родних категорија друштва, мора посебну пажњу обратити на што је могуће објективнији приступ истраживању, о чему ће бити више речи у трећем и четвртном поглављу.

У контексту претходно наведеног, посредовање (медијација),¹¹ као један од инструмената УН¹² за превенцију или мирно решавање сукоба и успостављање трајног мира, које је најчешће коришћено у периоду након Другог светског рата, није давало охрабрујуће резултате. Према мишљењу многих теоретичара, разлози за то што резултати посредовања нису охрабрујући леже управо у природи оружаних сукоба која се у наведеном периоду значајно изменила (Bercovitch, Lamare: 1993). На пример, процеси изградње мира реализовани од стране регионалних или глобалних организација су, у периоду након Другог светског рата – до усвајања Резолуције СБ УН 1325, у скоро 50% случајева били неуспешни, док су у скоро три четвртине случајева иза себе остављали ауторитарне режиме (Pol: 2003).

Другим речима, а на основу претходно наведеног, може се закључити да је увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба обележено многим препрекама и изазовима, како објективним, тако и вештачки створеним, а у која академска и стручна јавност нема довољно увида.¹³ Такође, тренутно постоји значајан број научних истраживања која разматрају увођење (и његове потенцијалне ефекте) родне перспективе у посредовање на нивоу општости (представљена у другом поглављу) и у којима се на посредовање гледа у поједностављеном смислу, док истовремено не постоји научна литература која третира изазове, ограничења и могућности које увођење родне перспективе може да донесе у посредовање – из перспективе главних посредника и у различитим његовим фазама/областима. Поменута тенденција да се посредовање у решавању оружаних сукоба посматра као униформни процес и да се потенцијални ефекти увођења родне перспективе процењују без претходног дубљег промишљања комплексности и специфичности сваког појединачног случаја, посебно у ситуацији или у заједницама где често не постоји јасна свест о значају родних питања уопште, као ни о улози посредника – представљала је додатну мотивацију за реализацију овог истраживања.

¹¹ Више о посредовању, као једној од активности УН на пољу превенције и решавања оружаних сукоба дато је у наставку у другом и трећем поглављу.

¹² Више о другим инструментима који су на располагању УН у трећем и четвртном поглављу.

¹³ Више у другом поглављу.

Такође, посматрано у ширем контексту, а имајући у виду историјски, но и савремени контекст положаја жена у друштвима широм света, мотиви и инспирација за реализацију овог истраживања су пронађени и у чињеници да академска заједница треба да настави да промишља активности и напоре који се на пољу искорењивања родне неправедности реализују од стране глобалних, регионалних и активистичких покрета. Потреба за оваквим истраживањем проистиче пре свега из чињенице да је увођење родне перспективе у посредовање у оквиру УН препознато као један од потенцијала који би могао допринети бољим ефектима самог процеса, пре свега у односу на различите родне категорије друштва. Такође, током и након временског оквира истраживања (од 2010. године наовамо) није реализовано исто или слично истраживање које би из перспективе главних преговарача дубље промишљало изазове, препреке и ограничења са којима се они сусрећу на овом пољу, односно стварне ефекте увођења или покушаја увођења родне перспективе у процес.

С друге стране, постоји значајан утицај доминантних теорија о медијацији које сугеришу да мора постојати прави тренутак за посредовање¹⁴, што додатно ограничава могућност да до посредовања и дође, а самим тим и до могућности да посредник искористи потенцијал који увођење родне перспективе може да донесе у посредовање.¹⁵ Ово је такође област која је током разговора са посредницима посебно третирана и о којој ће бити више речи у наставку рада.

Када се говори о ефектима самог процеса који се желе постићи увођењем родне перспективе, пре свега се мисли на ефикасније решавање сукоба путем сагледавања различитих ставова и перспектива жена које би биле укључене у процес и стварање предуслова за бољи положај и оснаживање након постизања споразума у контексту права жена и/или економског оснаживања. Такође, укључивање жена се, са становишта УН, сматра вишеструко значајним и у контексту прихватања евентуалног споразума до кога се дође, јер жене и девојчице чине половину популације. У овом смислу, родне улоге се у оквиру УН разматрају као друштвено конструисане, за разлику од биолошког пола, и као такве ограничавају могућности одређених родних категорија друштва (жена, мушкараца, дечака и девојчица), што доводи до неправедности, дискриминације и насиља. У складу с наведеним, родна перспектива у посредовању у решавању оружаних сукоба се односи на разумевање родних улога различитих категорија становништва у конфликту и њихово укључивање у посредовање, а полазна основа је становиште да су жене, мушкарци, дечаци и девојчице различито погођени конфликтом и да имају различите потребе и интересе, као и искуства и (са)знање.

Као што је наведено на почетку поглавља, усвајањем Резолуције Савета безбедности (СБ) УН, број 1325 из 2000. године, и многих других које су донете накнадно и чије су одредбе ближе објашњене у трећем и четвртном поглављу, исказана је потреба и обавеза већег укључивања жена у процесе посредовања. Такође, указано је на неопходност уношења одредби о заштити жртава оружаног сукоба и искључивања починилаца дела сексуалног насиља у рату из одредби о амнестији и сл. у потенцијални мировни споразум. Последишно, разматрани су и потенцијални ефекти увођења родне перспективе у посредовање. Највећа одговорност за примену обавезујућих и препоручених одредби лежи на главним посредницима, на којима је било да их примене у пракси. Управо због наведеног, ово истраживање поседује потенцијал за давање смерница за даљи рад, како практичарима на пољу посредовања, тако и академској заједници за даљи истраживачки рад на пољу увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба у складу са нормативно-доктринарним оквиром УН.

У складу с наведеним, ово истраживање се бави потенцијалом, изазовима, ограничењима и ефектима које увођење родне перспективе доноси у различитим

¹⁴ Зартман, Берковић и др. Више у наредном поглављу.

¹⁵ Ово је такође област која је током разговора са посредницима посебно третирана и којој ће бити више речи у наставку рада.

фазама/областима посредовања – из перспективе главних посредника, пре свега путем прикупљања емпиријских података, односно разговора са експертима међународног посредовања који су током своје професионалне каријере као посредници примењивали одредбе и препоруке које УН дају на овом пољу. Након више од 20 година од тренутка иницирања увођења родне перспективе у посредовање, створени су предуслови да се једно овакво емпиријско истраживање реализује, како у функцији надоградње/систематизације постојећег (са)знања, тако и давања препорука за даљи рад лица укључених у процесе решавања сукоба под мандатом или у складу са одредбама и препорукама УН.

Предмет ове дисертације, дакле, представља разматрање ефеката и могућности примене одредби Резолуције СБ УН 1325 и пратећих резолуција¹⁶, и доктринарних докумената УН¹⁷ на пољу увођења родне перспективе у разне фазе/области посредовања у решавању оружаног сукоба у различитим контекстуално-културолошким окружењима у периоду од 2010. до 2020. године. А све то из перспективе експерата посредовања УН, који су креирали нормативно-доктринарни оквир за посредовање, и главних посредника, који су током реализације посредовања примењивали УН стандарде и принципе или су посредовање вршили под мандатом додељеним од стране УН.

Сходно наведеном, дефинисано је истраживачко питање које гласи: Какав је утицај, из перспективе главних посредника, увођење родне перспективе у разне фазе/области посредовања у решавању оружаног сукоба у периоду од 2010. до 2020. године и у складу са препорукама и стандардима УН, имало на различите посредничке и/или мировне процесе.

У сврху разматрања и оцењивања поменутих ефеката и могућности примене одредби Резолуције 1325, на пољу посредовања у решавању оружаног сукоба, односно доношења закључака о резултатима истраживања, исти су разматрани емпиријски. Са протоком више од две деценије од доношења Резолуције 1325, и уз постојање значајног броја процеса посредовања у решавању оружаног сукоба који су се дешавали током анализираних периода и у оквиру просторно дефинисаног домена – при чему су сви ти процеси, у складу са нормативним документима УН, уграђивали родну перспективу у своје активности у одређеним фазама процеса, на један или други начин – створени су и емпиријски предуслови да се једно овакво истраживање реализује.

Циљ истраживања је био ограничен на идентификацију и објашњење очекиваних и остварених ефеката и могућности увођења родне перспективе у одређеним фазама посредовања, под мандатом или у складу са стандардима, принципима и препорукама УН у решавању оружаног сукоба у периоду од 2010. до 2020. године, из перспективе креатора доктринарног приступа УН посредовању, и практичара који су исте препоруке покушали применити у пракси у различитим контекстуалним окружењима.

Истраживање је имало за циљ да укаже на универзалне и контекстуално-културолошки специфичне факторе и могућности које потенцијално, уколико се на прави начин разумеју и реализују, могу допринети бољем решавању конфликта и одрживости самог мировног споразума. Истовремено, истраживање је имало за циљ да укаже на комплексност и специфичност посредовања у различитим контекстуалним окружењима, као и на изазове и ограничења са којима се посредници суочавају.

¹⁶ Свих девет Резолуција СБ УН (*Жене, мир, безбедност*) доступне су на <https://www.peacewomen.org/why-WPS/solutions/resolutions>; веб страници приступљено 24. 9. 2020. године.

¹⁷ Два УН доктринарна документа која операционализују примене одредби девет резолуција *Жене, мир, безбедност* у посредовање УН у решавању оружаног сукоба су: Водич за род и инклузивну стратегију посредовања и Водич за посреднике – укључивање сексуалног насиља повезаног са конфликтом у споразуме о прекиду ватре и у мировне споразуме. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/1.%20English%20-GIMS_0.pdf; веб страници приступљено 16. 7. 2019. године, а *Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceAddressingConflictRelatedSexualViolence_UNDP_A%28english%29_1.pdf; веб страници приступљено 16. 7. 2019. године.

Додатно, током реализације истраживања идентификован је и потенцијал да се утврди у којој се мери трендови УН на пољу увођења родне перспективе у посредовање „ослањају“ на теоријска сазнања из ове области (представљена у другом поглављу). На наведено је значајно указати с обзиром на то да тренутно у структурама УН које се баве посредовањем не постоје академска, односно истраживачка одељења која би пратила трендове у оквиру академске заједнице, реализовала истраживања и давала препоруке од значаја за даљи рад на пољу посредовања и увођења родне перспективе у посредовање. О томе ће бити више речи у закључку (седмо поглавље), односно током представљања резултата интервјуа са експертима УН, с обзиром на то да ова питања нису у директној вези са одговором на истраживачко питање. Такође, као што је речено, у разматрање су узете објективне околности које су значајно обликовале маневарски простор посредника, тзв. посреднички простор – о чему ћемо говорити у шестом и седмом поглављу, укључујући ограничења која долазе из домена доминантних теоријских парадигми о медијацији.

На овај начин, отворен је интердисциплинарни дијалог између теоријског оквира о родним улогама и практичних сазнања о ефектима и могућностима увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба, пре свега из перспективе УН, и њиховом утицају на делатништво у оквиру самог процеса посредовања. Поменути дијалог између теоријског оквира о родним улогама и практичних сазнања о ефектима и могућностима увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба, у складу са препорукама УН, посматра се као комплексан процес у коме учествује више научних области и стручњака из различитих дисциплина. Другим речима, предмет ове дисертације је тензија која постоји између очекиваних (унапред дефинисаних) и остварених (емпиријски потврђених) ефеката увођења родне перспективе у процесе посредовања под мандатом или у складу са стандардима, принципима и препорукама УН у решавању оружаних сукоба, као и идентификовање и објашњење евентуалног јаза између теоријског (са)знања и праксе УН.

У односу на истраживачко питање, постављене су следеће хипотезе истраживања, које су потврђиване или оповргаване кроз одговоре испитаника.

Општа хипотеза: Из перспективе главних посредника одредбе и препоруке УН у вези са увођењем родне перспективе у процесе посредовања у решавању оружаног сукоба, пружиле су могућност посреднику да пројектовањем родно и контекстуално осетљивог процеса утиче на постизање квалитетнијег и одрживијег мировног и споразума о прекиду оружаног споразума.¹⁸

Прва посебна хипотеза: Посредничко разумевање контекстуалног окружења, односно способност да прилагоди начин и тренутак увођења родне перспективе у одређеним областима/фазама процеса су детерминишући фактори у погледу тога да ли ће посредник искористити могућности које му пружа увођење родне перспективе.

¹⁸ Постизање квалитетнијег и одрживијег мировног споразума значи успостављање договора који ефикасно окончава сукоб (споразум прекида насиље и успоставља мир међу странама у сукобу), који решава узроке сукоба (не бави се само симптомима, већ дубински решава политичке, економске, етничке или територијалне разлоге који су довели до конфликта), који укључује све релевантне актере у процес преговора и у примену споразума укључене су све стране, укључујући мањине, жене, цивилно друштво, а не само елите или оружане групе. Ово највише доприноси легитимности и прихватању споразума. Додатно, обезбеђује механизме за спровођење; другим речима, постоје јасно дефинисани кораци, рокови и тела задужена за надгледање примене споразума – на пример, међународне мисије, заједничке комисије, правосудни механизми итд. Споразум треба да подстиче помирење и правду, односно да препознаје жртве, обезбеђује правду кроз механизме као што су комисије за истину, процесуирање злочинаца или репарације за оштећене. У том погледу, такав споразум не доводи до нових тензија и конфликта, већ успоставља основе за дугорочну стабилност, изградњу институција и економски и друштвени развој, односно, одржив је на дуже стазе. На крају, споразум треба да буде флексибилан и адаптибилан, односно да предвиди и могућност ревизије или надоградње у складу са променама у друштвеним и политичким околностима. Када се каже квалитетнији и одрживији мировни споразум, пре свега се мисли на све претходно наведено и то није само документ који формално завршава рат, већ представља темељ за праведан, трајан и свеобухватан мир.

Друга посебна хипотеза: Ефекти увођења родне перспективе су, ипак, ограничени и другим факторима, који не зависе од способности посредника да генерише подршку свих укључених страна.

У другом поглављу рада представљена је научна литература која је, превасходно у временском оквиру истраживања, разматрала ова питања, као и најважнија документа УН која ову област уређују. У трећем поглављу представљен је теоријско-методолошки оквир истраживања (методологија, примарни и секундарни извори истраживања), заједно са категоријално-појмовним апаратом, теоријским претпоставкама, као и приступ истраживању, ограничења у раду.

У функцији постизања што већег нивоа објективности, важно је истаћи да је, избором по два испитаника мушког и женског пола, заступљена и родна перспектива у односу на најважнија питања која ова дисертација разматра. Сви саговорници су светски познати посредници, а троје од њих је у једном тренутку било део Тима експерата УН у приправности за посредовање (The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPPA).¹⁹ Другим речима, УН су их препознале као експерте на глобалном нивоу који својим деловањем могу да допринесу бољем разумевању значаја и потенцијала увођења родне перспективе у посредовање, у складу са препорукама које ова организација даје на овом пољу.

У четвртом поглављу су представљени резултати два полуструктурирана интервјуа са експертима посредовања, који су давали и своја тумачења најважнијих одредби доктринарних докумената УН на пољу увођења родне перспективе у посредовање, посебно оних у чијој примени или изради су и сами учествовали. То је коришћено и као водич за интервјуе са практичарима посредовања у изабраним студијама случаја (Сирија и Филипини) у петом и шестом поглављу. Такође, интервјуисани експерти, који су креирали УН приступ посредовању какав данас постоји, износили су своја мишљења о ефектима увођења родне перспективе у посредовања која су разматрана у изабраним студијама случаја, а основни извори података су били званични извештаји УН.²⁰ У седмом поглављу су сумирани резултати петог и шестог поглавља, и представљени резултати интервјуа у функцији потврде или оповргавања постављених хипотеза.

¹⁹ Сваке године, УН Канцеларија за пројекте (United Nations Office for Project Services – UNOPS) у сарадњи са Одељењем за политичка и питања изградње мира (United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs - DPPA) расписује конкурс за формирање Тима експерата УН у приправности за посредовање (The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPPA – STB) за наредну годину. STB се састоји од најiskusнијих посредника који су расположиви да у текућој години буду ангажовани у кратком временском року у складу са потребама на терену. Када се ангажују, они пружају подршку тимовима, мисијама или појединцима који су, у складу са мандатом УН, ангажовани на задацима посредовања. Ангажовање може бити на даљину (online) или на терену. STB је додатни механизам који организациона целина DPPA под називом Јединица за подршку посредовању (Mediation Support Unit – MSU) има на располагању, као својеврсна база експертизе и знања на пољу посредовања. Више о STB доступно је на:

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/2022%20SBT%20Factsheet%20-%20English_1.pdf

²⁰ Сви извештаји УН за Филиппине су доступни на веб адреси:

<https://philippines.un.org/en/resources/publications?page=5>, а за Сирију на веб адреси:

<https://news.un.org/en/focus-topic/syria>; страницама приступљено 23.12.2024. године.

2) Преглед литературе

2.1. Увод

У циљу сагледавања постојећег знања из области увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба из перспективе УН, у наставку текста дат је преглед литературе о учешћу жена у решавању конфликта током прве две деценије 21. века. Поменута литература је релевантна за истраживање јер су у њој видљиви претпостављени ефекти значајнијег учешћа жена, који пре свега полазе од улоге жена у одређеним областима мировних процеса, и посебно су значајни за ово истраживање.

Поред тога, у прегледу је представљена литература о међународној медијацији која је такође значајна за ово истраживање. У складу с наведеним, фокус је на теоријским перспективама које деле основна заједничка полазишта са виђењем међународног посредовања од стране УН²¹, и на литератури објављеној након доношења Резолуције СБ УН, број 1325 из 2000. године.

Такође, одређена пажња је посвећена доминантним правцима промишљања међународне медијације, с обзиром на то да највећи број савремених академских радова о међународној медијацији представља њихову надоградњу. На овај начин сагледана су тренутна (са)знања и тенденције на пољу међународног посредовања у односу на УН документа, која су пре свега заснована на емпиријским показатељима, како би се идентификовале заједничке полазне позиције, евентуалне супротности и недостаци у (са)знању, а које ово истраживање има за циљ да објасни и/или допуни.

2.2. Преглед литературе о учешћу жена у решавању оружаних сукоба

Оружани сукоб најчешће изнесе на површину све неједнакости у друштву, и на различите начине погађа жене и мушкарце. Током периода пре усвајања резолуције СБ УН 1325, литература о учешћу жена у оружаним сукобима је била претежно фокусирана на систематизацију и објашњавање последица оружаног сукоба на различите родне категорије становништва, пре свих на жене и децу. Посебно су истицани случајеви све чешћег коришћења силовања и других облика родно и сексуално заснованог насиља као метода ратовања.²² Налази су говорили у прилог указивању на значај укључивања жена и женске перспективе у процесе решавања оружаних сукоба, у функцији постизања дугорочнијег и праведнијег мира, као и заштите жртава и основних људских права и једнакости. Истовремено, родно обојени стереотипи и предрасуде су идентификовани као највећа препрека увођењу родне перспективе у мировне процесе (Peters, Wolpers: 1995; Enloe: 1993; Babiker: 1999; Bennett, Bexley, Warnock: 1995 и др.). Имајући у виду да је Резолуција СБ УН била први глобално прихваћени документ који је повезао жене, мир и безбедност, значајнија пажња стручне и академске јавности је у периоду након доношења поменуте Резолуције усмерена на учешће жена у мировним процесима. Сходно томе, у наставку текста дат је преглед литературе током периода након доношења Резолуције 1325 *Жене, мир, безбедност*, с фокусом на литературу која се односи на учешће жена у само једној области

²¹ На пример, постоји више приступа медијацији у оквиру академске заједнице, који се могу сврстати у више категорија. За потребе овог истраживања, фокус је био на тзв. приступима оријентисаним ка процесу, а не на пример ка изградњи бољих односа и разумевања страна у сукобу (енг. process-oriented насупрот relationship-oriented или transformative mediation). Овде се пре свега мисли на тзв. потпомогнуто посредовање, које у суштини значи да посредник углавном обезбеђује подршку процесу, а стране у сукобу одређују које теме ће бити разматране и која решења ће бити понуђена. Такође, УН посредовање се у оквиру главних посредника колоквијално назива потпомогнуто преговарање, што јасно указује стремљење ка посредовању које је фокусирано ка процесу, а не ка странама и изградњи односа између њих. Више о УН приступу посредовању у трећем и четвртном поглављу.

²² Више о терминолошком одређењу појма "сексуално насиље повезано са конфликтом" у трећем поглављу.

мировних процеса, тј. у посредовању у решавању оружаног сукоба, које, у складу са УН терминологијом спада у област стварања мира (енг. *Peacemaking*).²³

Разматрање и промишљање учешћа жена у све три области стварања, одржавања и изградње мира (енг. *Peacemaking*, *Peacekeeping* и *Peacebuilding*) у литератури је најчешће разматрано и промишљано појединачно, а веома ретко истовремено. Посматрано у свакој области појединачно, литература превасходно сугерише да су неке од најважнијих улога учешћа жена у решавању конфликта (*Peacemaking*) преговарање и артикулисање повољнијих услова за њих саме током постконфликтног периода (Hunt, Posa: 2001). Улога жена које су укључене у процесе одржавања мира (*Peacekeeping*) углавном је повезана са задацима физичког обезбеђења, задацима у вези са борбом против сексуално заснованог насиља и промовисањем доступности свих послова и услуга женама (De Groot: 2001). Најзначајнија очекивања од жена које су укључене у процесе изградње мира (*Peacebuilding*) јесу: да учествују у свим активностима које имају за циљ борбу против узрока конфликта и да промовишу опоравак заједнице (Shepherd: 2016). Уколико се посматра однос заступљености разматрања учешћа жена у мировним процесима, судећи према литератури – најмање је заступљено учешће жена у решавању конфликта (Machanda: 2005; Anderlini: 2000; Porter: 2003).

Литература о учешћу жена у мировним процесима, у конкретном случају – у решавању конфликта током периода који покрива ово истраживање, мењала је фокус истраживања. Ово је посебно важно имајући у виду да се посредовање увек одвија у специфичном контексту и у различитим културама, али и између различитих култура које се временом мењају. На пример, можемо очекивати да у наредном периоду у неким културама и контекстима стереотипи о женама као жртвама и наративи о мушкој агресивности не буду део реалности, што свакако треба да буде препознато и од стране истраживача, али и практичара посредовања. Резолуција 1325, као што је наведено у првом поглављу, сматра се прекретницом, јер први пут повезује жене, мир и безбедност. Поменута Резолуција је, пре свега, појачано усмерила пажњу академске и стручне јавности на проблем искључености жена из мировних процеса, односно, ојачала је интересовање јавности за начин на који се жене могу укључити у мировне процесе, и за то шта би био њихов допринос овим процесима. Тако је Резолуција 1325 подстакла истраживања која се баве овом проблематиком.

Пре него што се пажња усредсреди на прве две деценије 21. века, важно је истаћи да укључивање жена у мировне процесе има „дугу историју” у литератури (Byrne, Marcus, Stevens: 1995; Boals: 1973; Sen: 1999; Byrne: 1996). Једна од карактеристика поменуте литературе, што је и наговештено на почетку поглавља, јесте да се она углавном бави тиме на који начин су жене искључене из политичких и мировних процеса (Peterson: 1992; Ruddick: 1989; Harrington: 1992) или како су жене викимизирале током сукоба или у постконфликтној фази изградње друштва (Fukuyama: 1989; Togeby: 1994).

Током периода пре доношења Резолуције 1325, значајнији део литературе бавио се начином на који жене путем (само)удруживања и неформалног деловања могу утицати на резултате званичних преговора о решавању оружаног сукоба (Porter: 2003). Један од најбољих примера екстерног утицаја на формални процес преговарања је случај када су жене из Либерije 2003. године опколиле председничку палату у Гани, у којој су се преговори реализовали, не дозвољавајући учесницима да напусте зграду све док се не постигне договор о прекиду насиља (Diaz, Tordjman: 2012).

Посматрано квантитативно, жене су, у периоду између 1992. године и 2011. године, од 31 анализираног мировног споразума, у само 4% случајева биле потписнице, а у мање од 10% случајева су се појављивале у улози преговарача или посредника (UN Women: 2012). Исти период карактеришу и чињенице да жене нису имале директан приступ преговарачима

²³ УН под термином *Peacemaking* подразумевају: 1) посредовање/медијацију, 2) помирење/консилијацију, 3) арбитражу и 4) преговарање.

и посредницима или њиховим тимовима, и да нису постојали формални механизми који би им омогућили приступе информацијама о мировном процесу и о њиховим правима (GmbH: 2013).

Такође, једна група истраживача се у периоду након доношења Резолуције 1325 није фокусирала на проценте или број жена које су укључене у преговарање и/или посредовање, већ на то да ли мировни споразуми до којих се дошло препознају улогу жена у постконфликтној изградњи друштва. Према подацима из извештаја УН о имплементацији одредби Резолуције 1325 и пратећих резолуција, констатује се да је у периоду између 2000. и 2020. године само 27% мировних споразума имало одредбе које се посебно односе на жене. У периоду од 1990. до 2015. године 18% мировних споразума је имало посебне одредбе које се односе на жене, док је у периоду пре доношења Резолуције 1325 тај проценат био испод 11% (Bell: 2015).

Програм за развој Уједињених нација за жене (енг. UN Development Fund for Women) је у свом извештају из 2010. године навео да жене чине мање од 10% свих преговарача, да је мање од 3% оних које су биле у улози потписница мировних споразума, а да УН никада није дао мандат жени за главног посредника.²⁴ У само 2,4% случајева жене су биле у улози главних посредника у периоду између 1991. и 2010. године, и то у ДР Конго (фр. Acte d'engagement) и у Кенији (енг. Agreement on the Principles of Partnership of the Coalition Government) током 2008. године од укупно анализираних броја споразума – 31 (Ego: 2024).

Као најважније препреке за значајније учешће жена у посредничким тимовима и у тимовима страна навођени су већ поменути родно обојени стереотипи и предрасуде о женама. Присуство жена за столом када се разговара о националним интересима и безбедности је непожељно. Такође, жена нема ни у другим колосецима посредовања, који су мање формални (више о другим колосецима у трећем поглављу). Женској перспективи, питањима и интересима дају се секундарни приоритети, о којима ће се разговарати када се конфликт оконча. Када се неке од њих и нађу у саставу посредничких тимова, врло ретко имају прилику да изнесу своје (женске) ставове, јер највећи број жена у таквим ситуацијама говори у име страна у сукобу. Другим речима, и након више од једне деценије по усвајању Резолуције СБ УН 1325, изражавана је фрустрација услед чињенице да жене путем лобирања и неформалних удруживања морају да троше превише енергије како би избориле своје место за столом, уместо да се тамо већ налазе и износе своје ставове равноправно с мушкарцима.

Искљученост жена из мировних процеса базирала се на наративу да су жене жртве конфликта, а не активне учеснице које могу донети нову перспективу у преговарачки или посреднички процес (Karam: 2000; El Jack: 2003). Мпуму је, описујући мировни процес у ДР Конго, истакао да је сматрано да су и рат и мир искључиво посао за мушкарце (Mroumou: 2004). Додао је и да ово није био само лични став учесника мировног процеса, већ и званични став Владе ДР Конго, као и свих других страна у преговорима, којима је заједничко било оштро противљење сваком могућем укључивању жена у мировни процес. У сваком случају, евидентно је да су жене биле маргинализоване у свим областима мировних процеса (Coomaraswamy: 2015).

Током периода непосредно након доношења Резолуције СБ УН 1325 2000. године, пажња академске јавности се усмерава на могућности формалног укључивања жена у процесе решавања сукоба, односно, појављују се аутори који промишљају последице искључености жена из мировних процеса. Хант и Поса сугеришу да је искљученост жена са преговарачког/посредничког стола умањивала шансе за постизање одрживих и инклузивних резултата мировног процеса (Hunt, Posa: 2001).

²⁴ Доступно на веб адреси:

<https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEAAsia/Docs/Publications/2015/05/Yes%20Learning%20Pack/EN/Supplementary/Resource%20%20Across%20Conflict%20Lines.pdf>, страници приступљено 24.12.2024. године.

Анализирајући догађаје од 11. септембра 2001. године, када су срушене две зграде Светског трговинског центра у Њујорку, Кристин Шинкин указује на чињеницу да жене остају невидљиве током свих значајних догађања, осим као жртве (Chinkin: 2002). Дакле, глас жена је небитан када су у питању безбедност земље, рат или одмазда. Одсуство жена на обе стране – на местима доносилаца или извршилаца одлука, показује одсуство жена из јавне сфере живота. Према Шинкин, међународне институције жене виде у њиховим традиционалним родним улогама у приватној сфери и остављају родне стереотипе нетакнутим (Chinkin: 1991). Њена претходно наведена теза – да међународни правни систем и међународне институције не могу бити „поправљене” у смислу да узму у разматрање и женску перспективу, јер су створени од стране мушкараца и за мушкарце, говори и податак да је Конвенцију за елиминацију свих облика дискриминације жена из 1979. године (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women – CEDAW из 1979) писала Комисија за статус жена УН, а не Комисија за људска права УН, као што је био случај са свим другим актима који су се тицали људских права.

Другим речима, од половине прошлог века наоვაмо, тачније од тренутка доношења Универзалне декларације о људским правима (енг. Universal Declaration of Human Rights, из 1948. године) и Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (енг. European Convention on Human Rights, из 1950. године), требало је донети на десетине нових аката који би, у поједностављеном тумачењу, требало да кажу да: када смо рекли „људи“, „човек“, „грађанин“, ми смо подразумевали и жене. Шинкин то образлаже чињеницом да нам родно обојени начин размишљања не дозвољава да сагледамо комплексност ситуације или да дођемо до дугорочног решења на други начин. То чини да неке опције изгледају као нешто о чему не може ни да се размишља, јер су „непатриотске“, као у случају када су Сједињене Америчке Државе, уместо бомбардовања, могле да раде на томе да се потпуно прекине дотурање оружја Талибанима (Chinkin: 2002), односно – да чују гласове жена, које су највеће жртве оружаног сукоба, независно од тога ко је сукоб започео. Другим речима, слично као и Андерлини, поменути аутори су покушали да укажу на то да није важно само шта би жене добиле укључивањем у процес преговарања и/или посредовања, што је претходно био доминантан наратив, већ шта процес губи уколико су женска искуства, креативност и знање искључени (Anderlini: 2000).

У првих неколико година након доношења Резолуције, Портер тврди да много тога још треба урадити у вези са укључивањем жена у процесе преговарања и посредовања, додајући да је прогрес охрабрујући али далеко од адекватног (Porter: 2003). Десет година након доношења Резолуције 1325, Бел и Оурк појачано интегрисање жена у формалне процесе преговарања и посредовања у мировним процесима приписују Резолуцији 1325 (Bell, O'Rourke: 2010). Половином друге деценије 21. века, организација *UN Women* је указала да укључивање жена у процесе преговарања и посредовања у мировним процесима има узлазни тренд (UN Women: 2015), што је препознато и у извештају Генералног секретара УН Савету безбедности исте године. У Извештају је посебно истакнуто да од 16 мировних споразума потписаних 2014. године половина садржи одредбе које се односе на жене (UNSC: 2015). То је оцењено као велики напредак у односу на 2012. годину, када је таквих споразума било 30%, или 2010. и 2011. годину – када их је било по 22%.

Многи теоретичари овај прогрес не приписују променама које су плод еманципације друштва и не представљају огледало стварности, већ су последица вештачки успостављених норми, као што су квоте (Anderson, Swiss: 2014). Међутим, имајући све наведено у виду, у хронолошки представљеној литератури током временског оквира истраживања био је евидентан прогрес на пољу ширења свести о значају улоге жена у посредовању и преговарању у решавању оружаног сукоба.

На крају прегледа литературе о учешћу жена у решавању оружаног сукоба, може се идентификовати неколико кључних ствари о улози жена у мировним процесима, посебно у контексту решавања оружаног сукоба. На првом месту, то је пренаглашена улога жена као жртава. Наиме, пре доношења Резолуције СБ УН 1325, литература је углавном разматрала

жене као жртве оружаних сукоба, те се фокусира на последице које насиље има на жене и децу, укључујући сексуално и родно засновано насиље, а мало пажње је посвећено улози жена као активних учесница у мировним процесима. Друга кључна ствар је значај Резолуције СБ УН 1325 као прекретнице у повезивању жена, мира и безбедности. Наиме, од тог момента је већи значај дат питању укључивања жена у процесе решавања конфликта и мировне активности као што су посредовање и преговарање. Треће, указано је на недовољно учешће жена у формалним мировним процесима, где и даље доминирају мушкарци, а ако су жене и присутне – често се маргинализују или имају ограничен приступ одлучивању. Као главну препреку за укључивање жена у посредничке тимове саме жене виде родне стереотипе и предрасуде, према којима су оне неадекватне за улоге у решавању конфликта. Међутим, иако је напредак у укључивању жена у мировне процесе био спор и ограничен, статистика показује раст учешћа жена у преговарањима и посредовању током последњих деценија, посебно након усвајања Резолуције 1325. Ипак, постоје теорије које сматрају да овај напредак није резултат стварне еманципације друштва, већ вештачки успостављених норми, попут квота. Такође, представљене студије указују на то да изостављање жена из мировних процеса значи пропуштање укључивања важне перспективе која би могла допринети дугорочним и одрживим мирним решењима. У том контексту, као један од разлога неефикасности мировних споразума истиче се недостатак женског искуства, креативности и знања. На основу свега претходно изнетог, може се закључити да је неопходна инклузија жена у све аспекте мировних процеса, али да и даље постоје препреке и неједнакости које треба узимати у разматрање и решавати.

2.3. Преглед литературе о међународној медијацији

На почетку детаљнијег разматрања литературе о међународној (интеркултурној и интеркомуналној) медијацији, важно је истаћи да различити аутори различито дефинишу сам појам посредовања, што последично утиче на потенцијалне резултате самог процеса посредовања. Такође, потребно је нагласити да се, у складу са истраживачким питањем, ово истраживање бави сукобима који се дешавају између заједница које, без обзира на то да ли се налазе у истој држави или не, припадају различитим културама или етничким (националним) групама. Другим речима, истраживање не разматра сукобе унутар културолошки или етнички хомогене заједнице, којих у односу на ове прве има мање и обично су нижег интензитета, и као такви не представљају потенцијалну претњу по међународни мир и безбедност, односно не испуњавају предуслов да се УН укључе у решавање истих.

Посредовање у широј научној литератури о теоријама о медијацији представља један од основних алата за мирно решавање сукоба. Један од пионира међународне медијације, и вероватно највише пута цитирани аутор, Џејкоб Берковић, дефинише посредовање као наставак напора снага у сукобу на решавању сукоба које укључује интервенцију треће стране, која тражи начин да утиче или да реши конкретни конфликт (Bercovitch: 2011). Трећа страна у овом контексту може бити индивидуа, *ad hoc* група, организација или држава. Нудећи овако широку дефиницију посредовања, Берковић, као и многи други теоретичари, посредовање поставља у само средиште конфликта. Берковић сматра да постоји корелација између природе сукоба, перформанса посредника и резултата сукоба, односно успеха или неуспеха посредовања. Због тога он предлаже приступ преговарању који ће у потпуности зависити од контекста и природе конкретног сукоба – тзв. контекстуални приступ (енг. Contingency approach). Суштина контекстуалног приступа је у природи међународних конфликта који се разликују у сваком конкретном контексту и свакој појединачној конфликтној ситуацији. Берковић сматра да се сваки од ових фактора треба истражити до детаља, а мора постојати и прави тренутак и права стратегија посредовања како би процес био успешан. Берковић и Ламар износе хипотезу да успех или

неуспех посредовања највише зависи од контекста и самог процеса посредовања, који даље сваки дели у два кластера варијабли, констатујући такође да социолошко-културолошки фактори имају важну улогу (Bercovitch, Lamare: 1993).

За разлику од Берковића, Кајл Бирдсли, један од критичара теорије о медијацији уопште, сужава домете посредовања и тврди да је оно корисно једино краткорочно гледано, док је, дугорочно гледано, контрапродуктивно (Beardsley: 2011).²⁵ За разлику од Берковића, који повезује контекст и посредовање, и за кога је посредовање ефикасно у ситуацијама дуготрајног и комплексног конфликта, Бирдсли закључује да посредовање може бити корисно само током неколико година након споразума, док након четири и по године од споразума, резултати посредовања губе утицај и поново долази до конфликта (Beardsley: 2011).

Бирдсли тврди, слично као Лутвак, да посредовање само ставља поклопац на сукоб, а не решава оно што се налази испод, па као последицу имамо још насилније конфликте (оне који се поново јаве). По Бирдслију, посредовање је укључивање треће стране у мировни процес на основу заједничке сагласности страна у сукобу, без обавезујућег ауторитета или насилне принуде.

Са становишта посредовања у решавању оружаних сукоба УН,²⁶ важно је разумети мотиве страна, као и мотиве посредника да се у посредовање укључе, јер ће то кључно утицати на прихватање посредничког процеса. Даље, процес не мора имати мандат или бити вођен од стране УН, већ је важно да посредници примењују стандарде, норме и препоруке које ова организација даје у вези са посредовањем, и посредник мора бити способан да разуме поменуте мотиве ради дефинисања најбољег приступа, а као што је на почетку речено, од истог ће зависити очекивања и резултати.

Не улазећи даље у разматрања самог појма медијације од стране разних аутора, евидентно је да ће и резултати и очекивања од процеса посредовања зависити од начина виђења истог. Такође, могуће је донекле повући паралелу између Берковићевог контекстуалног приступа и перспективе коју доктринарна документа УН, представљена у првом поглављу дисертације, имају у односу на посредовање.

Литература о међународној медијацији, слично као и литература о учешћу жена у решавању оружаних сукоба, има „дугу историју”, која је значајно теоријски и методолошки проширена у прве две деценије 21. века. Литература о међународној медијацији посредовању даје централну улогу у решавању савремених оружаних сукоба (Wall: 1981; Wall, Lynn: 1993; Wall, Stark, Standifer: 2001).

Како би се боље разумела, литература о међународној медијацији може се начелно поделити у неколико тематских целина, заснованих на чињеници да је за посредовање неопходна сагласност страна у сукобу, као и сагласност и жеља посредничке стране да се у решавање оружаног сукоба укључи. За потребе овог истраживања, литература о међународној медијацији начелно је груписана у три тематске целине. Прву целину чини литература која се фокусира на мотиве страна у сукобу да прихвате процес посредовања, као и на мотиве посредника да се активно укључи у решавање оружаног сукоба (Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah: 2006; Greig, Regan: 2008; Beardsley: 2011). Другу целину чини литература која промишља форме/приступе међународном посредовању, а након што се стране сложе да до њега дође (Bercovitch, Gartner: 2009; Savun: 2009; Svensson: 2007b; Rauchhaus: 2006; Kydd: 2006; Sisk: 2009; Greig, Diehl: 2005). Трећу целину чини литература

²⁵ Бирдслијева студија је заснована на анализи међународних криза од 1918. године наовамо, при чему он долази до закључка да је око половине наведених криза окончано неком врстом споразума. Од свих тих посредовањем решених криза, у 52% случајева конфликт се поново јавио, док у другој половини криза – које нису решене неком врстом споразума, конфликт се поново јавио у 50% случајева. Такође, у првој деценији 21. века, у 34% случајева дошло је до поновног конфликта у примерима када се до решења/споразума покушавало доћи посредовањем, док је тај проценат поновног избијања сукоба код оних где није постојало посредовање, 21%.

²⁶ Детаљније представљено у трећем поглављу.

која се бави дугорочним ефектима и резултатима међународног посредовања (Werner, Yuen: 2005; Beardsley: 2008; Beardsley: 2011; Carment, Samy, El Achkar: 2009; Krause, Jana, Bränfors: 2018; Svensson: 2007a; Svensson: 2009).

Разматрајући литературу о међународној медијацији која се бави мотивима страна у сукобу и треће стране за прихватање посредовања (прва целина), важно је истаћи да преглед литературе не укључује разматрање тзв. политичких мотива сукобљених страна, већ полази од становишта да су стране у сукобу увек вођене личним интересима и да врше процену предности и недостатака останка у конфликту. Политички мотиви, о којима неће бити речи, могу се кретати од мотива за улазак у посредовање у виду међународног политичко-правног признања или политичких интереса страна које нису активни учесници сукоба, а суштинска карактеристика је да исти могу довести до процеса посредовања и без постојања општих предуслова која представљена литература анализира и/или жеље за миром (Beardsley: 2011). Другим речима, процес посредовања се мора посматрати у целости како би се сагледали сви аспекти, мотиви, динамика, и разумели потенцијални и стварни ефекти.

Треба, такође, имати у виду да је највише пажње академске и стручне јавности, како у анализираном периоду, тако и уопште, посвећено формама међународног посредовања које за потребе овог истраживања сврставамо у другу целину. У наставку, свака од наведених целина је детаљније представљена, са посебним фокусом на литературу која припада временском оквиру истраживања.

2.3.1. Мотиви за посредовање

Литература која се фокусира на мотиве страна у сукобу, као кључно питање разматра услове неопходне да се медијација деси (Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah: 2006; Greig, Regan: 2008; Beardsley: 2011), односно шта су предуслови да је стране у сукобу и трећа страна прихвате. Разматрајући мотиве страна у сукобу и најбоље време за посредовање, Зартман основни мотив види у високој цени останка у конфликту, коју објашњава као обострано безизлазну (болну) ситуацију (енг. Mutual Hurting Stalemate - MHS) из које стране у сукобу не могу да изађу као победници (Zartman: 2008). По њему, MHS представља зрелост (енг. Ripeness) оружаног сукоба за медијацију, односно тренутак када стране траже излаз из сукоба како би избегле негативне последице високе цене наставка сукоба. У суштини, зрелост представља моменат када стране у сукобу осећају већи страх од наставка сукоба него од мира. Маунди је моменат зрелости сукоба за медијацију потврдио на примерима шест оружаних сукоба на подручју Африке у којима су стране у сукобу осећале страх од потенцијалног губитка остварених позиција (Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah: 2006). Додатно, његова компаративна студија сугерише да висок ниво поверења у посредничку способност да оствари очекиване резултате преговора повећава вероватноћу прихватања посредничког процеса од стране сукобљених страна. С друге стране, високи улози и превелика очекивања ће довести до одбијања медијације, имајући у виду да прихватање медијације најчешће умањује флексибилност страна у сукобу у односу на непосредно преговарање. Иако су Маундијеви налази потврђени у значајном броју квантитативних истраживања, Греиг указује да велика пажња која је у литератури о међународној медијацији посвећена формама медијације на почетку 21. века, а ради систематизације знања из ове области, истовремено има тенденцију да занемари услове неопходне да до медијације уопште и дође (Greig, Diehl: 2005).

Поменути недостатак попунио је Бирдсли, резултатима своје квантитативне студије у којој сугерише да су стране у сукобу увек вођене личним интересима (енг. self-interest), додајући да ће до медијације највероватније доћи у случајевима сукоба високог интензитета, који има етничку димензију, када су стране у сукобу сличне или исте снаге и када је криза довољно дуга (Beardsley: 2011). Греиг и Реган, у својој квантитативној студији, такође долазе до претпоставке да дужина трајања конфликта повећава вероватноћу да до медијације дође, али не налазе везу између броја жртава (интензитета конфликта) и

вероватноће прихватања медијације (Greig, Regan: 2008). Такође, сугеришу да ће медијација највероватније бити одбијена од учесника сукоба у почетним и крајњим фазама сукоба. Објашњавају своје налазе чињеницама да стране у сукобу на почетку верују у победу, док у крајњим фазама сукоба постоји страх од великог губитка и тешко могу прихватити било шта осим победе.

Слично као и Маунди, вероватноћу прихватања медијације Греиг и Реган повезују са репутацијом преговарачке стране. Посредник који је успео да дође до споразума током претходних процеса медијације, има скоро 19% веће шансе да буде прихваћен као трећа страна у односу на оног без сличног претходног искуства, односно, посредник који има потенцијал за успех има веће шансе да буде прихваћен (Greig, Regan: 2008). Другим речима, Греиг и Реган, слично као Зартман и Маунди, базирају своја истраживања на идеји да је неопходни услов за преговарање перцепција страна у сукобу да су потенцијални резултати посредничког процеса повољнији од оних које би наставак сукоба донео, и да постоји могућност изласка из истог.

Што се тиче мотива посредника, о којима је делимично било речи, литература сугерише да ће, уколико постоје и лични интереси посредника, до медијације вероватно и доћи. Маунди као пример наводи бившег заирског председника Мобутуа, који је зарад унапређења односа са САД ушао у посредовање између Владе Руанде и Патриотског фронта Руанде 1991. године (енг. N'sele agreement) (Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah: 2006), са мотивом да себе представи као миротворца. По природи ствари, по окончању Хладног рата САД су биле мање заинтересоване за случајеве кршења људских права у Заиру (од 1997. године ДР Конго).

Бирдсли такође наводи да су лични и општи интерес преовлађујући у мотивима треће стране за укључивање у посредовање (Beardsley: 2011). Општи интерес може бити стабилнији међународни систем, док би лични интереси били негативни ефекти у вези са трговинском разменом, избегличке кризе и високи трошкови других облика хуманитарних криза. Такође, личне и опште интересе су као мотиве препознали Греиг и Реган, који тврде да је већа вероватноћа да трећа страна прихвати улогу посредника уколико су посредници лични интереси (Greig, Regan: 2008). На пример, одређена држава има 14 пута веће шансе да прихвати посредничку улогу ако се сукоб одвија у суседној држави, него нека друга која је, рецимо, удаљена преко 1.500 километара.

Поред наведених мотива заснованих на интересима, трећа страна такође мора бити способна за медијацију (Crocker, Hampson, Aall: 2003). Поменути аутори сугеришу да је потребно разматрати спремност посредника на оперативном и политичком, стратегијском и дипломатском, као и на нивоу односа. Такође, констатовали су да савремена литература не промишља у довољној мери разматрање способности посредника за учешће у процесу са становишта ресурса. Другим речима, фокус литературе на жељу и мотиве треће стране да буде посредник, маргинализује представу о томе да ли је заинтересована страна заиста способна да процес медијације и спроведе.

Као што је наведено, од постављања Зартманове теорије о зрелости (енг. Ripeness) сукоба (Zartman: 1989), теоретичари и истраживачи се фокусирају на експланаторне варијабле у вези са мотивима страна и посредника, где је кључни детерминишући фактор за успешно укључивање страна у решавање конфликта „висока цена” наставак сукоба. Евидентно је да Зартманова теорија о зрелости доминира савременом литературом о међународној медијацији, и поред идентификације значајног броја додатних фактора који утичу на вероватноћу да до посредничког процеса дође.

2.3.2. Приступи у посредовању

Друга целина обухвата широк спектар могућих приступа од подстицајног или неутралног става посредника или посредничке стране да се до решења дође, па до приступа који укључују политичке и војне притиске, као и наметање решења (Bercovitch, Gartner:

2009). У оквиру ове целине, кључно питање којим се литература у оквиру временског оквира истраживања бави јесте која стратегија међународног посредовања је најефикаснија. Другим речима, како одређена стратегија међународног посредовања утиче на вероватноћу и извесност закључивања споразума (Savun: 2009; Svensson: 2007b; Rauchhaus: 2006; Kydd: 2006; Sisk: 2009; Greig, Diehl: 2005). Последиčno, учинковитост се мери чињеницом да ли је до споразума дошло или није, а кључна претпоставка је да посредници нису неко ко само стоји са стране, већ активни учесници у решавању конфликта.

Не улазећи у дискусију о томе која стратегија приступа је најбоља, Савун констатује да је посредник који је способан да обезбеди релевантне и адекватне информације сукобљеним странама – ефикаснији у превенцији и решавању конфликта него онај који истима не располаже (Savun: 2009). Претпоставку заснива на чињеници да унапређење протока информација може умањити неизвесност међу странама у сукобу око најосетљивијих питања, што је тренутак када стране увек бирају наставак сукоба насупрот преговарању. Обезбеђење правовремених и релевантних информација може водити ка споразуму чија цена, коју је свака од страна спремна да поднесе, слична вероватноћи победе, што даљи сукоб чини непотребним (Savun: 2009).

При процени да ли је потенцијална држава медијатор способна да обезбеди адекватне и релевантне информације, Савун полази од следећих индикатора: војно-обавештајна способност, дипломатско представљање у зони конфликта и институционализована савезничка структура између посредничке државе и једне од страна у сукобу. По Савун, од свих међународних организација, једино су УН способне да обезбеде овакве информације, јер се од УН и очекује да истима располажу, за разлику од појединачних неинформисаних држава (Savun: 2009). Резултати истраживања које је спровела говоре у прилог хипотези да добро информисане државе имају 166 пута веће шансе за успешно закључивање споразума, док УН има 38 пута веће шансе да успе као посредник у односу на појединачну неинформисану државу. Другим речима, а према поменутој ауторки, успех посредовања је у потпуности зависан од посредничког располагања релевантним информацијама.

Даља разматрања њене теорије о значају располагања релевантним информацијама од стране посредника, довела су до разматрања кредибилитета и пристрасности посредника. Кид тврди да је посредник ефикаснији уколико је пристрасан када покушава да искористити расположиве информације како би једну од страна навео на уступке (Kydd: 2003). Свенсон у свом истраживању долази до закључка да је непристрасан посредник ефикаснији у смислу закључивања коначног споразума (Svensson: 2007b). С друге стране, делимично потврђује Кидову теорију да су и пристрасни медијатори ефикасни, али прави разлику – да ли се ради о пристрасности према влади у сукобу или пристрасности према побуњеничкој групи (Svensson: 2007b). Пристрасност владиним позицијама чини посредника ефикаснијим, док пристрасност побуњеничким групама не прави никакву разлику у смислу ефикасности. На пример, у раним фазама мировног процеса побуњеничке групе имају проблем посвећености процесу, јер они добијају могућности које могу бити валоризоване у будућности. Прихватањем посредовања оне добијају легитимитет, време за реорганизацију и приступ званичним структурама. Свенсон верује да су медијатори који су пристрасни према влади државе ефикаснији, јер могу да умање страх који постоји у структурама власти да ће побуњеничке групе искористити могућности које им се пружају. Такође, прихватањем пристрасног медијатора побуњеничке групе добијају поузданост (Svensson: 2007b). Другим речима, Кид, говорећи о функцији ефикасности, сугерише да посредник мора бити пристрасан према страни која треба да направи уступке, док Свенсон верује да посредник мора бити пристрасан према влади, како би се повећала вероватноћа доласка до споразума.

Има аутора који сугеришу да посредник треба да буде непристрасан како би могао кредибилно да дели информације (Rauchhaus: 2006). По Раухаусу, медијатор је пристрасан у свакој ситуацији када његови очекивани резултати споразума нису у оквиру преговарачког простора. Уколико је медијатор у оквиру преговарачког простора ближи

једној или другој страни, то га не чини пристрасним, већ супротно. Другим речима, суштинска разлика је у формулацији пристрасности и непристрасности, а не у концептуално супротстављеним становиштима – са једне стране Кида и Свенсона, и Раухауса са друге.

Сиск сугерише да су приступи који укључују наметање решења политичким притисцима или војним средствима далеко ефикаснији од било ког другог приступа, а посебно од оних који се заснивају на обезбеђивању релевантних информација или изградњи поверења (Sisk: 2009). По њему, примарни циљ посредника је да усмери стране у сукобу од рата ка миру путем обуздавања потенцијалног насиља од стране оних страна које имају за циљ да покваре мировни процес. Због овога је посредник који располаже могућностима политичке или војне принуде подобнији, јер поседује способност да минимизира потенцијалну високу цену наставка конфликта и да повећа потенцијалне бенефите страна које учествују у посредничком процесу. Сиск даље дефинише средства принуде и каже да су политичка средства (енг. Non-coercive) придобијање, осигурање и легитимитет, док у средства принуде (енг. Coercive) спадају притисци, санкције и оружане снаге.

Сиск је својом монографијом (Sisk: 2009) унапредио сазнања о приступу медијацији који намеће решења. До истих сазнања су у својим анализама претходно дошли Берковић и Гантер, када су сугерисали да се ова врста приступа медијацији сматра ефикаснијом у завршним фазама мировних процеса, у смислу подстицања страна да се на до тада испреговаране одредбе споразума стави потпис (Bercovitch, Gatner: 2009). Такође, Валтер је дошла до закључка да, уколико је трећа страна (посредник) у могућности да пружи безбедносне гаранције, онда је већа вероватноћа да ће се до споразума доћи, као и да ће споразум дуже трајати (Walter: 2002).

Претходно наведено је истовремено и ново поље интересовања академске јавности, о коме ће бити више речи у наставку текста, тачније када се буде говорило о резултатима мировних споразума. Тако су, на пример, Греиг и Диел истраживали везу између присуства снага за одржавање мира (енг. Peacekeeping force) и изгледа за закључивање споразума (Greig, Diehl: 2005), док Валтер једино разматра да ли могућност за успостављањем снага за одржавање мира повећава вероватноћу закључивања споразума. Важно је истаћи да постоје случајеви у којима се снаге за одржавање мира успостављају након споразума о прекиду непријатељстава (енг. Ceasefire agreement), а пре него што је мировни споразум закључен, тако да ове утицаје треба посматрати контекстуално, односно – од случаја до случаја.

У ту сврху, Греиг и Диел су развили две теоријске претпоставке. Прва је да мировне снаге стварају амбијент у коме стране у сукобу имају више изгледа за помирење супротстављених ставова и разлика. Такође, интензитет и ниво сукоба начелно имају тенденцију смањења након ангажовања мировних снага, што су повољнији услови за медијатора за изградњу поверења и постизање споразума (Greig, Diehl: 2005). Друга претпоставка је да ангажовање мировних снага умањује осећај страна у сукобу да се налазе у болној ситуацији, што им даје мање подстицаја за проналажење излаза путем закључивања мировног споразума. Упоредјујући ове две узајамно искључиве претпоставке, резултати њихове квантитативне анализе подржали су становиште да мировне снаге умањују могућност закључивања мировног споразума (Greig, Diehl: 2005). Другим речима, ојачавање споразума о прекиду непријатељстава као парцијалног резултата процеса посредовања, може угрозити напоре који имају за циљ закључивање целовитог мировног споразума, и због тога њихова анализа представља значајан допринос постојећој литератури о приступима посредовању. У суштини, стратегије приступа које укључују наметање решења политичким или војним средствима претпостављају да посредник може манипулисати посредничким окружењем како би стране у сукобу изабрале договор уместо наставка конфликта.

Критике претходно наведених приступа сугеришу да покушаји доласка до споразума коришћењем екстерних подстицајних механизма не поклањају довољно пажње емотивним

и симболичким узроцима конфликта. У том контексту, Кауфман тврди да решавање оружаног сукоба захтева промену става посредника, који треба да буде умерен (Kaufman: 2006). По њему, међународно посредовање мора бити усмерено и на промену агресивних ставова страна у сукобу. Кофман је свестан да се оружани сукоб води око осетљивих питања, као што су територија, природни ресурси, расподела власти и безбедност, али истовремено истиче да ова питања нису фундаментална препрека решавању конфликта, пошто су иста дељива. Оно што сукоб чини нерешивим су митови и страхови, који наводе сваку од сукобљених страна да захтева политичку и војну супериорност. Последишно, трансформација физичко-политичке динамике конфликта путем изградње поверења је најефикаснији приступ решавању сукоба (Kaufman: 2006).

Кауфман је био први који је покушао објаснити улогу емоција и перцепције у промишљању приступа у међународној медијацији. Међутим, у литератури остаје недовољно истражено како понашање посредника, што се може описати као лични стил, утиче на ставове страна у сукобу једних према другима. Група аутора је то покушала да објасни на нивоу сукоба унутар једне заједнице (Zubek, Pruitt, Peirce, McGillicuddy, Syna: 1992), али није јасно да ли се иста сазнања могу применити и на поље међународне или интер-комуналне (интер-културолошке) медијације.

Иако питање о најбољем приступу посредовању има „дугу историју“, дискусије о истој теми се и даље интензивно воде. У односу на период пре доношења Резолуције 1325, период након усвајања карактерише појачана пажња значајног дела академске јавности за специфичне начине приступа и покушаје теоријског објашњења аргумената заснованих на доминантним теоријама посредовања. Изузетак је увођење питања емоција и перцепција од стране Кауфмана, док академска дебата о пристрасном и непристрасном посредовању има корене у радовима Тувала и Зартмана (Touval, Zartman: 1985). Међутим, важно је истаћи да је период након доношења Резолуције 1325 окарактерисан појачаном пажњом према пристрасном преговарању, и свакако према резултатима споразума посматрано дугорочно, о чему ће бити више речи у наставку текста.

2.3.3. Резултати споразума

За разлику од претходне целине, која је описала литературу фокусирану на краткорочне или непосредне резултате посредовања, трећа целина се односи на два кључна питања, самоодрживост или трајање мировног споразума (енг. *Durability peace agreements*) (Werner, Yuen: 2005; Beardsley: 2008; Beardsley: 2011; Carment, Samy, El Achkar: 2009; Krause, Jana, Bränfors: 2018) и квалитет постигнутог мира (енг. *Quality of the concluded peace*) (Svensson: 2007a; Svensson: 2009). Ово је једна од основних карактеристика периода након доношења Резолуције 1325.

Бирдсли констатује да најновија тенденција разматрања дугорочних ефеката посредовања баца потпуно ново светло на ефикасност процеса. Овде се пре свега мисли на то да се ефикасност процеса посредовања не може процењивати само по томе да ли се до споразума дошло или не, већ и по томе да ли је споразум примењив и какве ефекте остварује на дужи стазе. Такође, Бирдсли износи став да сваки од приступа међународној медијацији оружаног сукоба доводи до временски посматрано неконзистентних резултата (Beardsley: 2008).

Савун, такође, тврди да је претходно објашњени приступ, који се заснива на обезбеђивању релевантних информација, временски неконзистентна стратегија, јер помаже странама да дођу до споразума који је међусобно прихватљив само у датом тренутку, док исти можда неће бити прихватљив касније, с обзиром на то да посредник не може обезбедити информације које се тичу будућег времена (Savun: 2009; Beardsley: 2008). Такође, приступ путем коришћења екстерних подстицајних механизма доводи до временски неконзистентних резултата, јер ће протеклом времена посредник губити интересовање, што ће довести до незадовољства бивших сукобљених страна тренутним

споразумом (Sisk: 2009). На крају, ни пружање безбедносних гаранција, о којима је Волтер писала, не чини мировни споразум временски конзистентним, с обзиром на то да трећа страна није у могућности да бесконачно дуго исте обезбеди (Walter: 2002). Другим речима, према наведеним ауторима, ефикасност мировног споразума временом опада.

Бирдсли даље тврди да су резултати сваког постигнутог споразума неодрживи дугорочно гледано и сугерише да резултати споразума до којих се дошло под великим притисцима споља дају најлошије резултате (Beardsley: 2008). До сличног закључка дошли су и Вернер и Јуен, тврдећи да споразуми до којих се дошло на овај начин имају највише шанси да пропадну (Werner, Yuen: 2005). Другим речима, „насилна медијација“ доводи до закључивања споразума који не одговара односима војне моћи на терену, што ће резултирати неизвесношћу у погледу могућности да се сукоб настави. Неизвесност ће довести до обнављања сукоба чим једна од бивших страна у сукобу поверује да може више да добије ратом него одржавањем споразума (Werner, Yuen: 2005).

С друге стране, Кармент, Сами и Ел Ашкар долазе до закључка да су споразуми до којих је дошло без притисака треће стране дају најстабилније дугорочне резултате (Carment, Samy, El Achkar, (2009). Према њима, посредовање је истовремено и прекид непријатељстава и решавање стварних узрока конфликта. У том смислу, посредник треба секвенцијално да користи манипулативне (до евентуалног закључивања споразума о прекиду непријатељстава) и олакшавајуће технике (енг. Facilitative mediation technique) преговарања, јер су ова два приступа најефикаснији у решавању продужених конфликта (енг. Protracted conflict).

Најмање обрађено поље у литератури о дугорочним резултатима медијације јесте оно које промишља решавање стварних узрока конфликта. Анализом сваког појединачног сукоба може се доћи до стварних (структуралних) узрока који су најчешће повезани са питањем контроле дела територије или расподеле власти. Свенсон, један од ретких аутора који се бавио овом темом, долази до закључка да је „моћни/јаки“ преговарач/посредник успешнији у постизању споразума, али је „слабији“ преговарач/посредник ефикаснији у ситуацијама које се односе на територијалну или политичку расподелу моћи (Svensson: 2007). Слично као Бирдсли и Кармент, налази да би комбинација два или више различитих приступа обезбедила најефикасније краткорочне (постизање споразума) и дугорочне (институционализацију/операционализацију одредби споразума) резултате. У контексту његовог истраживања, „моћан/јаки“ преговарач је велика или колонијална сила или суседна држава, док се под „слабијим“ преговарачима подразумевају представници међународних, регионалних или невладиних организација, појединци или мање државе.

Идући корак даље, Свенсон тврди да резултате посредовања треба посматрати и кроз анализу одредби самог споразума, а не само кроз податак да ли је он закључен или не. Свенсонова надоградња постојеће литературе огледа се и у успостављању везе између мировног споразума и расподеле моћи, где он долази до закључка да је са становишта дугорочних резултата и одрживости споразума, пристрасан посредник ефикаснији (Svensson: 2009). За такав закључак наводи два главна разлога. Први је што ће пристрасни преговарач покушати да представи своју позицију током процеса посредовања, што повећава вероватноћу да евентуални мировни споразум садржи и интересе посредника. Други разлог је што посредник може искористити своју позицију да натера сопствену страну на прављење неопходних уступака ради постизања споразума. Другим речима, поред тога што тврди да је пристрасни посредник ефикаснији у закључивању споразума, Свенсон објашњава на који начин пристрасни посредник може обликовати садржај споразума у функцији дугорочне одрживости.

2.4. Закључак прегледа литературе

На основу свега наведеног, може се закључити да је преглед литературе о резултатима међународне медијације значајно обогаћен током периода након доношења

Резолуције 1325 и да се кретао од разматрања закљученог мировног споразума, па до процене његове одрживости у дугорочном смислу.

Разматрајући представљени преглед литературе о учешћу жена у решавању конфликта и медијацији уопште, у сусрет виђењу посредовања у доктринарним документима УН који су представљени у наредном поглављу, може се истаћи да се истраживачки јаз који треба попунити у овом контексту односи на неколико кључних аспеката који су недовољно истражени или су тек недавно почели да привлаче пажњу у литератури. То су, пре свега, динамика учешћа жена у различитим фазама мировних процеса, питања ефикасности квота и других институционалних мера за укључивање жена, утицај културних и социјалних контекста на улогу жена у мировним процесима, наративи о женама као жртвама, механизми за подршку и заштиту жена у мировним процесима и женска перспектива у мировним процесима посматрана дугорочно.

Када је реч о динамици учешћа жена у различитим фазама мировних процеса, може се рећи да, иако литература обухвата различите аспекте њиховог учешћа у мировним процесима (Peacemaking, Peacekeeping и Peacebuilding), већина истраживања усмерена је на сваку од ових области појединачно. Веома је мало истраживања која разматрају њихову међусобну повезаност и динамику учешћа у свим фазама мировних процеса. Потребно је дубље истраживање на тему мењања и развијања улоге жена кроз различите фазе конфликта и мира, па и у оквиру једног од кључних сегмената мировног процеса на који се ово истраживање конкретно односи, а то је посредовање у решавању оружаног сукоба. У том контексту, ово истраживање може да послужи и као допуна постојећем корпусу (са)знања, у функцији свеобухватнијег разумевања динамике учешћа жена у мировним процесима.

По питању ефикасности квота и других институционалних мера за укључивање жена, може се закључити да постоје одређени помаци у њиховом учешћу у мировним процесима. Међутим, постоје различита мишљења о томе да ли су те промене стварна еманципација друштва или резултат квота и других вештачки успостављених норми. Не постоје истраживања која се баве дугорочним ефектима квота и других мера на стварну инклузију жена, као и на њихову ефикасност и утицај на квалитет мировних процеса. Један од аспеката којима се ово истраживање бави јесте указивање на могућност примене институционалних мера за побољшање положаја жена током и након мировног процеса, у различитим контекстуално-културолошким окружењима. Из представљеног прегледа литературе се може закључити да је разумевање културолошких и социолошких фактора који утичу на улогу жена у решавању сукоба и мировним процесима и даље ограничено. С тим у вези, ово истраживање има за циљ да прикаже на који начин различити контексти и културе утичу на улоге жена у мировним процесима и како се родни стереотипи и предрасуде мењају у различитим контекстуалним окружењима.

Додатно, ово истраживање доприноси промени наратива о женама као жртвама. Иако је Резолуција 1325 значајно променила перцепцију жена у мировним процесима, и даље постоји доминантан наратив који жене представља као жртве конфликта, а не као активне учеснице. Ова студија, путем разговора са практичарима посредовања, истражује како ови наративи утичу на учешће и/или могућности учешћа жена у посредовању, као и каквог утицаја имају на дугорочну одрживост споразума. Такође, недостатак формалних механизма који омогућавају женама директне приступе преговарачким тимовима или информацијама о мировним процесима и њиховим правима је важан аспект који треба додатно истражити, односно како креирати механизме који ће осигурати равноправно учешће жена, не само на стручном нивоу, већ и као актера који доносе одлуке. На крају, многе студије су се фокусирале на краткорочне аспекте учешћа жена, али мало пажње је посвећено дугорочним ефектима учешћа жена на одрживост мира, као и на развој међународних стандарда који би осигурали равноправност жена у миру и пост-конфликтним друштвима.

Укратко, истраживачки јаз који ово истраживање настоји делимично да попуни може се описати као недостатак дубљег и холистичког истраживања које ће разматрати не

само број учешћа жена у мировним процесима, већ и квалитет њихове улоге, као и ефекат који њихово учешће има на сваку фазу мировног процеса и свеобухватно на дугорочни мир и стабилност. С обзиром на то да се истраживање бави увођењем родне перспективе у једну од кључних фаза мировног процеса, а то је посредовање, отвара се значајан простор за даљи истраживачки рад на пољу учешћа жена у решавању сукоба. Основни проблем са којим се јавност која се бави предметном проблематиком суочава је недостатак квантитативних истраживања и података (Gizelis: 2009), пре свега оних из перспективе особа које воде процесе посредовања и који су креатори праксе УН на пољу посредовања, а оно што је за ово истраживање најважније, посебно на пољу увођења родне перспективе у посредовање. Постојећим корпусом (са)знања ова област је непокривена, те ово истраживање јаз покушава да делимично попуни и објасни не би ли било од користи истраживачима и практичарима у наредном периоду.

Ограничење у овом контексту представља и чињеница да је готово немогуће развити стандардизоване алате за (пр)оцену ефеката већег укључивања жена у мировне процесе који би се, без модификација, могли применити у различитим контекстима. Такође, истраживање фактора који највише утичу на међународно посредовање, као и међусобни утицај истих представља највећи изазов на овом пољу у наредном периоду. Сходно наведеном, једини релевантан извор информација и података могу бити управо институционална документа УН и практичари посредовања који су били у ситуацији да путем примене препорука УН и коришћењем теоријских (са)знања из ове области утичу на веће укључивање жена у мировне процесе и да из личне перспективе сагледају потенцијалне ефекте и могућности који им пружа постојећи доктринарни и нормативни контекст.

Може се закључити да академска литература која се бави увођењем родне перспективе превасходно промишља увођење родне перспективе у процесе посредовања у решавању оружаних сукоба генерално и износи претпостављене ефекте које би уродњавање процеса требало да произведе, не улазећи у комплексност контекста у ком се посредовање врши нити разматра комплексност самог процеса у зависности од контекста у коме се конфликт дешава. Не пружа увид у могућности увођења родне перспективе у процес и појединачне фазе процеса, односно које потенцијалне ефекте увођење и избор начина и времена увођења родне перспективе у различитим фазама и у различитим контекстуалним окружењима може да произведе у току самог процеса, а последично и на комплетан процес. Другим речима, на увођење родне перспективе у посредовање често се гледа готово идентично као и на учешће жена у решавању оружаних сукоба, генерички и без покушаја дубљег разумевања потенцијала, ефеката и могућности.

Ради разумевања потенцијала, ефеката и могућности увођења родне перспективе да утиче на резултате посредовања уопштено гледано, неопходно је детаљније сагледати контекст и сам процес посредовања, идентификовати кључне изазове, начине и моментуме (замајце) у којима посредници треба да покушају да исту уграде у сам процес. На тај начин боље ће се разумети и потенцијални ефекти на резултате посредовања уопште. У складу са наведеним, може се констатовати да је доступна литература у вези са овим конкретним предметом истраживања оскудна, као и да ово истраживање поседује потенцијал да делимично попуни постојећи истраживачки (епистемиолошки и емпиријски) јаз.

3) Теоријско-методолошки оквир

У овом поглављу представљени су категоријално-појмовни апарат, теоријске претпоставке и приступи истраживању, примарни и секундарни извори и ограничења у раду. Циљ потпоглавља о категоријално-појмовном апарату (3.1) је да објасни и теоријски утемељи концепт посредовања (медијације) у контексту Уједињених нација, укаже на флексибилност и специфичности УН приступа посредовању и да нагласи значај интегрисања родне перспективе у процес мировног посредовања као кључног елемента за постизање квалитетнијих и одрживијих мировних споразума. У другом потпоглављу (3.2) представљен је мултидисциплинарни карактер истраживања и објашњено зашто је применом више дисциплина могуће дубље разумети процес посредовања. Поглавље 3.2 такође има за циљ да утемељи теоријски оквир дисертације, са посебним освртом на контекстуални (енг. Contingency) приступ посредовању и да истакне значај културолошког контекста и родне перспективе у обликовању стратегије посредовања. У потпоглављу 3.3 објашњени су истраживачки методи примењени у дисертацији, образложено зашто је изабрана метода студије случаја, појашњена је улога интервјуа као допунске технике и приказано је на који начин су коришћени извори података, како примарни, тако и секундарни. На крају поглавља (3.4) представљени су најважнији налази.

3.1. Категоријално-појмовни апарат

На почетку овог поглавља је образложено зашто је важно разумети посредовање и родну перспективу у мировним процесима, са посебним фокусом на непостојање универзалне дефиниције посредовања. Након тога је представљен теоријски оквир посредовања, односно преглед различитих дефиниција медијације (нпр. Повела УН, Берковић, Зартман и др.), као и разлике у приступима, од оних који су усмерени на процес (енг. Process-oriented) до оних који се фокусирају на односе (енг. Relationship-oriented). У наставку поглавља представљено је поимање посредовања у оквиру УН, односно истакнута је флексибилност и контекстуализација УН посредовања, и улога специјалних представника и структура тимова. На крају поглавља објашњене су најважније терминолошке категорије, пре свега разлика између појмова „пол“ и „род“, као и појам родно и сексуално заснованог насиља повезаног с конфликтом. Такође су представљене најважније родне категорије (мушкарци, жене, девојчице, дечаци) које, у складу са приступом УН, посредник увек мора да разликује када разматра ефекте процеса и указано је на значај укључивања жена у мировне процесе, пре свега са становишта последица по сам процес и по жртве сукоба.

Као што је раније истакнуто, дефиниција медијације (посредовања) није универзално прихваћена, а различита схватања овог процеса на појединим нивоима могу довести до разноликих интерпретација и приступа. У овом контексту, посредовање у оквиру УН нема униформну структуру, већ се моделира у складу с конкретним ситуацијама на терену. Важан аспект овог процеса је и родна перспектива, која се све више уграђује у мировне процесе, нарочито у погледу његовог утицаја на различите родне категорије. Увођење родне перспективе у посредовање није само важан корак ка бољем решавању конфликта, већ и пружа основу за дубље разматрање како различити родови доживљавају оружане сукобе и какви су њихови специфични изазови. У овом поглављу, дат је преглед категоријално-појмовног апарата коришћеног током истраживања и представљено разумевање истог за потребе овог истраживања.

Посредовање је наведено у члану 33. Повеље УН као средство за мирно решавање сукоба, као процес у коме трећа страна помаже двома или више страна, на основу њихове сагласности, у превенцији или решавању конфликта у циљу доношења до обострано прихватљивог споразума (решења).

Многи теоретичари, од којих је један од најзначајнијих Џејкоб Берковић, дефинишу посредовање као наставак напора страна у сукобу на решавању конфликта, при чему трећа страна интервенише у покушају да утиче или да реши конкретни конфликт (Bercovitch: 2011). Постоји више приступа посредовању у оквиру академске заједнице, који се могу сврстати у неколико категорија. За потребе овог истраживања, фокус је на тзв. приступима орјентисаним ка процесу, а не на пример ка изградњи бољих односа и разумевања страна у сукобу (енг. process-oriented насупрот relationship-oriented или transformative mediation). Овде се пре свега мисли на тзв. потпомогнуто посредовање, које у суштини значи да посредник углавном обезбеђује подршку процесу, а стране у сукобу одређују које теме ће бити разматране и која решења ће бити понуђена. Такође, УН посредовање се у оквиру главних посредника колоквијално назива потпомогнуто преговарање, што јасно указује на стремљење ка посредовању које је фокусирано ка процесу, а не ка странама и изградњи односа између њих. С обзиром на то да се за потребе овог истраживања на посредовање гледа из перспективе УН, самим тим, дефиниција представљена у члану 33. Повеље УН јесте начин на који се посредовање промишља.

Са становишта УН, не постоји јединствена и дефинисана структура посредовања као процеса, већ се оно пројектује и моделира у односу на ситуацију на терену. Такође, не постоји ни унапред дефинисан састав посредничких тимова, нити начелни преглед ко ће пружати подршку посредовању, већ се све прилагођава потребама конкретне ситуације. У начелу, посредовање се води у више колосека, од којих је главни колосек (енг. track one) онај у којем су представљени посреднички тим стране која посредује и тимови страна у сукобу. Поред главног колосека, могу постојати и други (енг. track one, two, three...), који су мање формални и пружају подршку странама у преговорима и посредничком тиму. У том контексту, главни колосек посредовања је највиши орган одлучивања и укључује лидере у разним областима и представнике националних влада и најчешће је вођен специјалним представником међународних организација или комитетом. Специјални представник у контексту УН је уједно главни посредник. Други колосек, који најчешће ради паралелно са главним, има саветодавну улогу и могућност да предлаже теме од значаја за главни колосек. Он се састаје у форми конференција, радионица, форума или панела и подразумева представнике организација цивилног друштва, укључујући представнике женских организација, те лидере и експерте из области преговарања, посредовања, родних питања и других, у зависности од захтева конкретне ситуације.²⁷

Сам појам мировног процеса (у који спада и посредовање) разуме се као политички процес ради решавања оружаног сукоба мирним средствима, односно употребом политике, посредовања, дипломатије и других средстава у разним областима, а увођење родне перспективе се схвата као узимање у обзир последица које активности што се реализују на терену имају на различите родне категорије становништва, пре свега на жене, мушкарце, девојчице и дечаке. Конкретно, увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба се разуме као сагледавање свих активности које се реализују у функцији долажења до мировног или споразума о прекиду насиља (као привремене мере), кроз родну перспективу. Ово подразумева, пре свега, коришћење искуства и знања и друге половине становништва у функцији боље заштите стварних жртава конкретног сукоба, оснаживања жена и постизања квалитетнијих споразума, како у краткорочном, тако и у дугорочном смислу. Увођење родне перспективе се реализује родно осетљивим разматрањем приступу свим плановима и активностима, и укључивањем што већег броја жена у један од колосека посредовања (у складу са могућностима) или напорима да стране у сукобу у саставе својих делегација укључе представнице жена и/или женских организација, у функцији постизања квалитетнијег и одрживијег споразума.

²⁷ <https://wphfund.org/definitions-of-peace-process-track-1-and-track-2-and-implementation-of-a-peace-agreement/>,
страница приступљено 25.12.2024. године.

У складу са становиштем УН и уз ослањање на академску литературу, у оквиру овог истраживања појам пола схвата се као биолошка категорија, док се појам рода разуме као друштвено конструисана улога и однос између мушкараца и жена, који се уче и мењају кроз простор и време. Важно је имати у виду да су родне улоге у већини друштава тешко променљива категорија, односно, верује се да су „записане у генима“, као што је, на пример, случај у Авганистану. Са становишта УН, када говоримо о родним улогама, неопходно је разликовати најмање четири родне категорије: мушкарце, жене, дечаке и девојчице. Овај захтев произишао је из праксе која је показала да сваку од ове четири категорије оружани сукоб (конфликт) погађа на различите начине. Управо из тог разлога, свакој од њих треба приступати са посебном пажњом узимајући у обзир кроскултуролошке разлике.

Термин „родно засновано насиље“ обухвата сваку врсту насиља засновану на друштвено прихваћеним, одређеним или наметнутим разликама између различитих родних категорија становништва, што укључује и породично насиље. Такође, термин „сексуално насиље повезано са конфликтом“ односи се на силовање, сексуално ропство, присилну проституцију, присилну трудноћу, присилни абортус, присилну стерилизацију, принудне бракове и било коју другу форму насиља заснованог на полној (сексуалној) припадности почињеног над женама, мушкарцима, дечама или девојчицама, а која је повезана са конфликтом. Повезаност је у том случају посматрана кроз профил починиоца који је даље повезан са државном или недржавном оружаном групом, укључујући терористичке, док жртва припада мањинској политичкој, религијској или етничкој заједници која је повезана са конфликтом или у њему учествује. Такође, жртва може бити изабрана на основу сексуалне оријентације или родног идентитета. Овоме посебно доприноси клима некажњивости, генерално повезана са урушавањем државе, прекограничним последицама као што су трговина људима и кризе које доводе до великог броја избеглица или интерно расељених лица у оквиру једне државе, а често су поменуте кризе повезане са кршењем одредби мировних споразума. Терминологско одређење обухвата и трговину људима повезану са конфликтом, а која се врши са циљем сексуалног насиља и експлоатације жртава.²⁸ Резолуција СБ УН број 1820 из 2008. године односи се управо на сексуално насиље током конфликта и указује на то да је све већи број примера где се овај вид насиља користи као тактика/метод ратовања. Поменутом Резолуцијом сексуално насиље повезано са конфликтом проглашава се ратним злочином, злочином против човечности или конститутивним чином геноцида. Овај облик насиља налази се и на листи ратних злочина Римског статута Међународног кривичног суда (члан 8, параграф 2), за које је овај суд надлежан.

Оружани сукоб се, за потребе овог истраживања, разуме у складу са чланом 2. Женевске конвенције из 1949. године, као оружани сукоб у случајевима објављеног рата или у свим другим случајевима сукоба између двеју или више држава, као и у ситуацијама када ратно стање није препознато од једне стране, односно употреба оружане силе је унилатерална и укључује случајеве међународног и унутрашњег оружаног конфликта. Унутрашњи оружани конфликт подразумева ситуације продуженог конфликта, односно оружани сукоб између владиних снага једне државе и побуњеничких група, или између побуњеничких група унутар државе које имају територијалне претензије. Стране у сукобу морају бити минимално организоване, а конфликт је достигао одређени интензитет.²⁹ Овај приступ је усвојен имајући у виду да УН у оквиру свог посредовања не прави разлику у томе да ли је реч о међудржавном или унутрашњем оружаном сукобу.

²⁸ Доступно на: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/07/report/conflict-related-sexual-violence-re-port-of-the-united-nations-secretary-general/2019-SG-Report.pdf>, страници приступљено 25.12.2023. године.

²⁹ Доступно на веб адреси: <https://www.undrr.org/understanding-disaster-risk/terminology/hips/so0002>, страници приступљено 25.12.2023. године.

Може се рећи да процес посредовања у оквиру УН нема униформну структуру, већ се прилагођава специфичним потребама и контекстима на терену. Приступи посредовању варирају у зависности од ситуације, али се као кључни елемент издваја значај родне перспективе у овим процесима. Увођење родне перспективе није само важан корак у решавању конфликта, већ омогућава дубље разумевање специфичних изазова с којима се суочавају различите родне категорије, као што су жене, мушкарци, девојчице и дечаки. Родне улоге имају велики утицај на начин на који појединци доживљавају и преживљавају оружане сукобе, а ако ову перспективу пренесемо на посредовање, могу се постићи квалитетнији и одрживији мировни споразуми. У овом контексту, термини „родно засновано насиље“ и сексуално насиље повезано с конфликтом представљају критичне области које захтевају посебну пажњу у процесу посредовања. Правовремено и адекватно укључивање родне перспективе у овај процес доприноси бољој заштити жртава и спречавању будућих облика насиља. На крају, посредовање у оквиру УН не само да захтева флексибилан приступ који се прилагођава конкретним ситуацијама на терену, већ и дубље уважавање различитих родних потреба, како би се постигло квалитетније решавање конфликта.

3.2. Теоријске претпоставке и приступи истраживању

У уводном делу овог поглавља образложен је избор мултидисциплинарног приступа (политичке науке, међународни односи, социологија, културологија) и указано на везу између теорије и емпиријског истраживања. Детаљније је представљен теоријски оквир, односно концепт контекстуалног приступа Џејкоба Берковића. Објашњено је и зашто посредовање као процес највише зависи од природе конфликта, тренутка и стратегије, и указано на значај културолошког контекста тј. како различити социокултуролошки услови утичу на посредовање и стратегије преговарања. У поглављу је објашњено на који начин су интервјуи са главним посредницима служили као средство за проверу хипотеза, и указано је на значај субјективне перспективе посредника за разумевање изазова увођења родне перспективе. На крају поглавља, представљени су научни и практични доприноси и истакнута недостајућа перспектива (главних посредника) у постојећој литератури.

Као што је речено, дисертација је мултидисциплинарног карактера и обухвата области политичких наука, међународних односа и дипломатије, али и културологије, социологије итд. Усвојили смо контекстуални приступ медијацији, који подразумева да различито окружење и различите друштвене околности захтевају другачије поступке како би се исти или слични постулати применили у пракси. Суштина контекстуалног приступа (енг. Contingency approach) лежи у природи међународних конфликта, који се разликују у сваком конкретном контексту и појединачној конфликтној ситуацији. Берковић сматра да сваки од ових фактора треба детаљно истражити, а мора постојати и прави тренутак и права стратегија посредовања како би процес био успешан. Нудећи овако широку дефиницију посредовања, Берковић, као и многи други теоретичари, посредовање поставља у само средиште конфликта (посредовање орјентисано/усмерено ка процесу). Берковић сматра да постоји корелација између природе сукоба, перформанса посредника и исхода сукоба, односно успеха или неуспеха посредовања. Управо из тог разлога, он предлаже приступ преговарању који ће у потпуности зависити од контекста и природе конкретног сукоба, тзв. контекстуални приступ. Берковић износи хипотезу да успех или неуспех посредовања највише зависи од контекста и самог процеса посредовања, који даље класификује у два кластера варијабли, констатујући да социолошко-културолошки фактори имају важну улогу. Имајући у виду да се посредовање увек одвија у специфичном контексту и у одређеној култури, али и између различитих култура, може се закључити да се стратегија преговарања мора прилагођавати различитим контекстима, те се потреба за разумевањем култура у којима и између којих се преговарање врши налази на самом врху листе независних варијабли које пресудно утичу на успех или неуспех преговарања. С друге

стране, културолошки контекст је дефинисан традицијом, обичајима, веровањима (Bercovitch: 2009), убеђењима, заједничком историјом, наративима и другим материјалним и нематеријалним вредностима које једно друштво или заједница негују и које су саставни део њиховог колективног идентитета, а родне улоге које владају у конкретном друштву представљају последицу или оличење тог контекста.

За потребе овог истраживања усвојен је контекстуални приступ, који је коришћен током разматрања студија случаја и реализације интервјуа ради потврђивања или оповргавања хипотеза о значају сагледавања контекста у функцији ефеката и могућности увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба. Овде се пре свега мисли на то да ли је и из перспективе главних посредника разумевање контекста један од фактора успеха и ефикасности посредовања, као што наговештава Берковић. Такође, контекстуални приступ, који се након прегледа доступне литературе из ове области на неки начин наметнуо као онај који можда највише осликава приступ УН посредовању, сагледаван је и кроз емпиријска искуства, односно субјективне увиде испитаника.

Субјективни угао, односно перспектива самих посредника, важна је за наредна истраживања из више разлога. Најважнији податак је да до сада не постоји истраживање које је увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба сагледавало и промишљало из ове перспективе. Такође, налази истраживања се могу користити како у функцији акумулирања искуства из ове области, тако и за давање препорука и смерница за даљи практични рад, али и за будућа академска истраживања као допуна или надоградња већ постојећег академског (са)знања представљеног у другом поглављу. Након више од једне деценије од тренутка интензивирања напора да се родна перспектива уведе у све активности УН (од 2010. наовамо), између осталог и у посредовање у решавању оружаних сукоба, створени су и емпиријски предуслови да се једно овакво истраживање реализује. Најпозваније особе да о томе говоре су главни посредници који су током временског оквира истраживања покушали да у пракси примене све препоруке и одредбе нормативно-доктринарних докумената УН на овом пољу. Њихова субјективна процена могућности и ефеката увођења родне перспективе у различитим контекстуално-културолошким окружењима и у различитим фазама или областима посредовања може бити значајна надоградња постојећем академском (са)знању. Такође, практични допринос огледао би се у пружању смерница за даљи рад посредника и доносилаца одлука на овом пољу. Најважнији налази у погледу научног и практичног доприноса овог истраживања представљени су у седмом поглављу.

3.3. Методологија, примарни и секундарни извори

Основна метода која ће бити коришћена у овом истраживању је студија случаја. Подаци о студијама случаја прикупљани су, у функцији постизања што већег нивоа објективности, превасходно из званичних извештаја УН о конфликту и генезама сукоба на Филипинима³⁰ и у Сирији.³¹ Додатни извори података су били ауторски чланци, институционална документа УН, публикације и друга документа. Допунска техника, метод у ужем смислу за прикупљање података за ово истраживање, били су полуструктурирани интервјуи. Као примарни извори података за истраживање, коришћени су и налази и закључци студија случаја, укључујући одговоре испитаника, посебно у вези са посредовањем и увођењем родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба.

³⁰ Представљени налази о генези и динамици сукоба на Филипинима су у функцији објективног представљања базирани на званичним извештајима УН. Доступно на: <https://philippines.un.org/en>, страници приступљено 5.1.2025. године.

³¹ Представљени налази о генези и динамици сукоба у Сирији су у функцији објективног представљања базирани су на званичним извештајима. Доступно на: <https://news.un.org/en/focus/syria>, страници приступљено 28.12.2024. године.

3.3.1. Студија случаја

У овом поглављу представљена је главна метода – студија случаја, која је изабрана због комплексности и контекстуалне природе посредовања, и допунска метода: полуструктурирани интервјуи са посредницима и експертима из УН. Студија случаја је одабрана јер омогућава анализу појава унутар њиховог реалног контекста (не изолује феномен од окружења). За потребе истраживања изабрана су два различита случаја: Филипини (конфликт са дубоким историјским коренима, ограниченог спољног утицаја) и Сирија (конфликт са доминантним политичким и регионалним факторима), у којима су разлике у родној укључености у преговарачке процесе омогућиле и упоредну анализу ефеката различитих приступа. Такође, избор случајева омогућио је тестирање хипотеза у различитим културолошким и институционалним условима. У наставку поглавља објашњено је на који начин подршка анализи произлази из УН документације и интервјуа са посредницима, уз детаљније објашњење интервјуа као методе која комбинује структуру са флексибилношћу, односно омогућава упоредивост, али и дубље разумевање. Објашњен је и начин избора, као и разлози за избор главних преговарача и УН експерата са којима су реализовани интервјуи, не само у функцији провере хипотеза, већ и за формулисање оријентационих питања за главне преговараче. Другим речима, оваква интерпретативна анализа одговора омогућила је повезивање теорије (документа) и праксе (искуства). На крају поглавља представљени су примарни (резолуције СБ и ГС УН, извештаји Генералног секретара, упутства и водичи за посредовање, а посебно документа DPPA и Јединице за подршку посредовању (MSU), који су били кључни за анализу институционалног оквира), као и секундарни извори (академска литература и публикације из области међународне медијације и феминистичке теорије). У вези са наведеним, представљени су радови аутора попут Берковића, Зартмана, Бирдслија, Свенсона, Сиска, Савун, Рауххауса и других, који су послужили као теоријска подлога и допринели бољем разумевању културног и политичког контекста.

Под студијом случаја подразумева се емпиријски облик неког процеса или појаве, који пружа једну од могућих перспектива њиховог сагледавања. Метода студије случаја (енг. case study, case method, case analysis) примењује се на случајеве који се ретко дешавају, али имају значајне последице (Милосављевић, Радосављевић: 2013). Једна од најзначајнијих карактеристика ове методе јесте то што, за разлику од експеримента, не издваја феномен из контекста у којем се дешава, што је посебно важно за ово истраживање.

Даље, студија случаја нема технике прикупљања података, већ се до њих најчешће долази разговорима, и као таква даје довољну флексибилност и истраживачу и испитаницима. Иако се као један од недостатака студије случаја најчешће појављује немогућност уопштавања, односно немогућност добијања истих или сличних података, метод случаја је од непроцењиве вредности у прелиминарним истраживањима за откривање значајних веза међу појавама и за формулисање плодних хипотеза (Шевкушић: 2008).

Разлог због којег је студија случаја изабрана као стратегија квалитативног истраживања за потребе овог рада, пре свега се огледа у томе да она (студија случаја) није методолошки избор, већ избор онога што се жели проучавати (Stake: 1995). Са те стране, од истраживача се захтева стално преиспитивање сопствених уверења и очекивања (Porter: 2010), као и развијање способности прихватања других ставова, с обзиром на то да се поменута флексибилност највише огледа у чињеници да ће резултати и начин њеног спровођења доста зависити од одлука истраживача, а које поред предности, могу донети и бројне изазове.

У том контексту изабрана су посредовања у решавању оружаног сукоба која нису ни географски ни културолошки блиска истраживачу и о којима, у оквиру истраживачког окружења, нема довољно сазнања. На тај начин, уверења, ставови и претходна (са)знања или убеђења истраживача утицала су на избор поменутих студија случаја, у функцији очувања позиције објективности. Такође, изабрани су оружани сукоби који имају различите

основе конфликта. У студији случаја „Филипини“, конфликт има дубоке историјске корене и не може се посматрати само у оквиру дефинисаног временског оквира истраживања (2010–2020), већ се историјски контекст мора узети у обзир. У случају Сирије, на појаву и динамику конфликта нису утицали дубоки историјски узроци, већ је сукоб пре свега последица политичких импликација из друге половине 20. века. Додатно, на конфликт у Сирији значајан утицај имају регионална и глобална дешавања, док у случају конфликта на Филипинима спољни фактори нису имали пресудан утицај. У оба случаја се ради о сукобима између различитих етничких, националних и верских заједница, где се родне улоге које владају у тим заједницама разликују. У случају Сирије, процес је вођен под мандатом УН, док је у случају Филипина вођење процеса било инспирисано принципима УН и нормативно доктринарним документима који третирају ову област. Даље, у случају на Филипинима није било значајнијих препрека за укључивање жена у саставе преговарачких тимова, а њихово активно учешће представља директну последицу како званичне националне политике Филипина, тако и напора главних посредника. У случају Сирије, ниједна од зарађених страна, осим делегације владе те земље, није желела да види жене за посредничким столом, те су посредници морали да траже алтернативне начине да се њихове потребе, искуства и ставови нађу за столом. Другим речима, избор *a priori* различитих случајева пружио је могућност да се представи учинковитост различитих начина увођења родне перспективе у различитим фазама процеса и у различитим контекстима, на основу интервјуа са непосредним учесницима и пројектантима посредовања.

На овај начин створена је могућност да се, уколико постоје, идентификују и универзалне карактеристике увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба. С обзиром на то да се ради о различитим контекстима у којима се посредовање врши, створена је могућност и да се усвојени контекстуални приступ посредовању примени на различите студије случаја. Институционална документа УН која се односе на ову област била су основа за прикупљање података о изабраним студијама случаја, а ти подаци су представљени на почетку петог и шестог поглавља, са фокусом на оним аспектима сукоба који су од значаја за истраживачко питање и постављене хипотезе. Након представљања УН приступа посредовању на почетку четвртог поглавља, у наставку су представљени резултати разговора са експертима УН. Изабрани испитаници (експерти) из четвртог поглавља учествовали су и у изради неких од најважнијих документа УН који третирају ову област. Одговори испитаника из четвртог поглавља коришћени су у функцији потврђивања или оповргавања постављених хипотеза, односно добијања одговора на истраживачко питање, али и као водич за формулисање оријентационих питања за главне преговараче (оријентациона питања за главне преговараче обе студије случаја се налазе у прилогу дисертације) у изабраним студијама случаја.

Додатно, имајући у виду да је у међународном праву термин „рат“ готово у потпуности замењен термином „оружани сукоб“ – што, између осталог, подразумева обавезу примене одредби Међународног хуманитарног права без обзира на то да ли се сукоб одвија између држава или унутар једне државе (најчешће између владе и побуњеничких покрета, али и између различитих оружаних група унутар једне државе), за потребе дисертације изабрана су посредовања у Сирији и на Филипинима, реализована у временском оквиру који покрива истраживање (2010–2020). У складу са наведеним, важно је истаћи да се истраживање бави сукобима који се дешавају између заједница, без обзира на то да ли се те заједнице налазе у истој држави или не, али припадају различитим културама или етничким (националним и/или религијским) групама. Другим речима, истраживање не разматра сукобе унутар културолошки или етнички хомогене заједнице, којих у односу на првонаведене има мање и који су обично нижег интензитета и као такви не представљају потенцијалну претњу по међународни мир и безбедност, односно не испуњавају предуслов да се УН укључе у решавање истих.

С обзиром на то да је студија случаја основна метода прикупљања података за потребе истраживања, у функцији постизања што већег нивоа објективности посебна пажња је усмерена избору оружаних сукоба који су предмет анализе. За потребе планирања студија случаја, претходно су прикупљене основне информације о најзначајнијим оружаним сукобима који су се дешавали током временског оквира истраживања (2010-2020), и на основу специфичности сваког од њих, као и доступности испитаника, изабрана су два претходно наведена случаја. Оно што је највише утицало на избор поменутих студија случаја, поред доступности испитаника, до којих није било лако доћи, биле су чињенице да су ова посредовања реализована у различитим географским, културолошким и контекстуалним окружењима. У том смислу, посредници су на различите начине покушали да уведу родну перспективу у различитим фазама процеса, на основу доступних доктринарних докумената, препорука, сопственог искуства и дотадашње најбоље праксе УН.

3.3.2. Допунска метода

Допунска техника, метод у ужем смислу за прикупљање података за ово истраживање, јесу полуструктурирани интервјуи.

Полуструктурирани интервјуи су изабрани јер пружају могућност стицања додатног знања, допуштајући испитаницима да изразе своје ставове сопственим речима. Поред тога, полуструктурирани интервју је одабран због лакше упоредивости и зато што се настојало да се свим испитаницима постављају слична питања, односно да су питања за сваког наредног испитаника инспирисана налазима из претходног интервјуа, имајући у виду да основна оса разговора треба да буде увођење родне перспективе у одређене фазе процеса посредовања УН у решавању оружаних сукоба.

Полуструктурирани интервју даје испитаницима и испитивачу довољну флексибилност, уз задржавање фокуса на специфичностима предмета истраживања. Одабрана је техника интервјуа јер он омогућава непосредну интеракцију са испитаницима и контекстуално сагледавање предмета истраживања. Додатно, полуструктурирани интервју пружа већи маневарски простор за постављање потпитања и директна разјашњења током прикупљања података. Истовремено, даје се могућност испитанику да због структуре питања не изостави битне елементе предмета испитивања. Полуструктурирани интервју омогућава детаљнији увид у начин операционализације постојећих одредби УН и доктринарних докумената у вези са увођењем родне перспективе, и то из угла најзначајнијих светски признатих и познатих експерата и посредника УН, који су током процеса које су водили или у којима су учествовали, те одредбе и примењивали.

Такође, интервју као метод у ужем смислу пружа могућност бољег разумевања односа теорије (доктрине) и праксе у оквиру система УН, могућност идентификације кључних изазова и критичних елемената (фаза) процеса посредовања у којима је улога главног преговарача кључна, како за боље разумевање значаја родне перспективе, тако и за ефикаснију операционализацију најважнијих одредби поменутих доктринарних докумената у функцији ефикасности самог процеса.

У овом истраживању су на почетку реализована два интервјуа са експертима посредовања УН (поглавље број четири), који су учествовали у креирању доктринарних докумената УН на пољу увођења родне перспективе у процесе (и појединачне фазе) решавања оружаних сукоба. Налази ових интервјуа коришћени су као водич за интервјуе са практичарима посредовања у изабраним студијама случаја (Сирије и Филипина) у петом и шестом поглављу. Одговори прикупљени полуструктурираним интервјуима, односно најважнија запажања испитаника прикупљена током интервјуа у функцији потврђивања или оповргавања постављених хипотеза су интерпретативно анализирани и представљени у поглављу број седам.

У погледу кредибилитета саговорника, поред чињенице да су били, или и даље јесу, главни преговарачи у изабраним студијама случаја, троје од четворо саговорника били су и део Тима експерата УН у приправности за посредовање (The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPPA), једнократно или у више наврата. УН су их препознале као експерте на глобалном нивоу, који својим деловањем могу да допринесу бољем разумевању значаја и потенцијала увођења родне перспективе у посредовање, било креирањем препорука за операционализацију одредби Резолуције 1325 или на пољу примене препорука које ова организација даје на овом пољу. Нико од саговорника није говорио у име организације (УН), с обзиром на то да су у питању или већ пензионисани бивши службеници УН, или особе које нису у сталном радном односу у тој организацији. То је омогућило добијање објективнијих одговора, односно критичког сагледавања начина, метода и ефеката увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба, у складу са доктринарно-нормативним оквиром УН. Једно од ограничења у раду јесте чињеница да су саговорници у студијама случаја били у улози главних посредника током целог или највећег периода који покрива временски оквир овог истраживања и за сваку студију случаја није било могуће имати више саговорника с обзиром на то да се истраживање односи на сагледавање проблема из перспективе главних посредника.

Интервјуисани експерти су давали своја тумачења најважнијих одредби доктринарних докумената УН на пољу увођења родне перспективе у посредовања, посебно оних у чијој примени су и сами учествовали. У тексту су, у складу са указаном потребом, интерпретативно представљана и друга најважнија документа УН на начин на који их разуме аутор дисертације и у функцији бољег контекстуалног разумевања.

На основу прегледа постојеће литературе, укључујући институционална документа, као и прикупљених сазнања од признатих стручњака УН у предметној области, настоји се објаснити постојећи статус увођења родне перспективе у процесе посредовања, као и евентуалне разлике између препоручене и стварне праксе. На тај начин створена је могућност да се утврди постојање одређених неслагања или разлика у виђењу битних одлика или карактеристика разматраног питања. Такође, четврто поглавље има за циљ да објасни опште елементе проблема и припреми читаоца за појединачне случајеве посредовања који су разматрани кроз своје специфичности (различито контекстуално окружење) у петом и шестом поглављу.

3.3.3. Примарни извори

Као примарни извори података за истраживање коришћена су институционална документа УН у вези са посредовањем и увођењем родне перспективе у посредовања у решавању оружаних сукоба, а који су, у складу са потребом, детаљније представљени у различитим поглављима дисертације. У ту сврху извршена је интерпретативна анализа садржаја најважнијих УН докумената, пре свега извештаја Генералног секретара УН,³²

³² Report of the Secretary-General on enhancing mediation and its support activities (2009); Report of the Secretary-General: Preventive Diplomacy: Delivering Results (2011); Report of the Secretary-General: Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution (2012); General Assembly Sixty-seventh session: Report of the International Criminal Court - Guidance on contacts with persons who are the subject of arrest warrants or summonses issued by the International Criminal Court (2012); Report of the Secretary-General on the United Nations and conflict prevention: a collective recommitment (2015); Report of the Secretary-General: Cooperation between the United Nations and regional and subregional organizations on mediation (2015); Report of the Secretary-General: United Nations activities in support of mediation (2015); Report of the Secretary-General: United Nations activities in support of mediation (2017); UN Secretary-General Ban Ki-moon's remarks to the Security Council during an open debate on conflict prevention, in New York, 21 August (2019), документа доступна на: <https://www.conflictcenter.org/departments/un-secretary-general-reports/>, страници приступљено 20.2.2022. године.

резолюција СБ, резолюција Генералне Асамблеје УН (ГСА УН)³³ које третирају ову област, садржаја УН упутстава и водича за посреднике,³⁴ као и препоруке које у вези са наведеним даје организациона целина DPPA под називом Јединица за подршку посредовању (Mediation Support Unit – MSU), као специјализована јединица која, између осталог, користи услуге Тима експерата УН у приправности за посредовање (The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPPA – STB).

3.3.4. Секундарни извори

Као секундарни извори коришћени су научни чланци, књиге, извештаји, анализе, коментари и/или експертски новински чланци, посебно ради бољег разумевања контекста у којем се посредовање врши или се вршило. Налази најзначајнијих аутора из области међународне медијације током временског оквира истраживања коришћени су као додатни извори ради бољег разумевања предметне области. Овде се пре свега мисли на дела аутора попут Берковића (Bercovitch: 2011), Зартмана (Zartman: 2008), Бирдслија (Beardsley: 2011), Свенсона (Svensson: 2007b), Сиска (Sisk: 2009), Савун (Savun: 2009), Раухауса (Rauchhaus: 2006), Маундија (Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah: 2006), Греига (Greig, Diehl: 2005), Регана (Greig, Regan: 2008) и др. Остала сазнања која се користе у истраживању потичу из радова феминистичких аутора.

Комбинацијом студије случаја и полуструктурираних интервјуа истраживање тежи да понуди не само опис стварног стања, већ и критичко сагледавање неслагања између преписаног (нормативног) и практичног (стварног) приступа увођењу родне перспективе у посредовање у оружаним сукобима.

3.3.5. Ограничења у раду

Теоријски приступ истраживања усмерен је на идентификовање ефеката и могућности, како специфичних, тако и универзалних, које је уродњавање одређених фаза процеса посредовања, у складу са стандардима, принципима и препорукама УН у решавању оружаног сукоба, остварило у различитим контекстима током анализираних периода (2010-2020). У том смислу, ово истраживање разматра питања рода из перспективе експерата и практичара посредовања, са циљем утврђивања њихове релевантности, односно узрочно-последичне везе са успехом или неуспехом, односно учинковитошћу процеса посредовања у целини. Истраживање се, дакле, бави очекиваним и оствареним потенцијалом увођења родне перспективе у одређене кључне фазе процеса посредовања, као и њиховим евентуалним утицајем на коначан исход посредовања.

Пошто је реч о емпиријској анализи уродњавања посредовања, односно догађаја који се не могу симулирати и за које не постоје контролне групе, имплицитно се намеће

³³ World Summit Outcome (2005); Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution (2011, 2012, 2014 и 2016) и Декларација из Маниле (1982), документа доступна на: <https://www.confluxcenter.org/departments/un-general-assembly-resolution/>, страници приступљено 18.0.2023. године.

³⁴ A Manual for UN mediators: Advice from UN representatives and envoys (2010); Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements (2011); United Nations Guidance for Effective Mediation (2012); Special Political Missions Start-up Guide (2012); Strengthening the Practice of Peacemaking and Preventive Diplomacy in the United Nations: the UNITAR Approach (2014); A Guide for Mediation Practitioners: Natural Resources and Conflict (2015); United Nations Conflict Analysis Practice Note (2016); Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies (2017); Policy: United Nations Field Missions: Preventing and responding to Conflict-Related Sexual Violence (2020); United Nations Conflict Analysis Practice Note (2016); Commanders' guide on measures to combat Sexual Exploitation and Abuse in United Nations military (2017); Gender Responsive United Nations Peacekeeping Operations (2018); Peacekeeping Intelligence (2019); Guidance on mediation of ceasefires (2022), документа доступна на <https://www.confluxcenter.org/departments/other/>, страници приступљено 22.12.2023. године.

закључак да ће и потенцијал родних питања да произведу разлику бити другачији у различитим културолошким контекстима. С тим у вези, компаративна анализа различитих процеса посредовања код којих је покушано увођење родне перспективе није предмет овог истраживања. Предмет анализе је, пре свега, избор начина/метода на који је покушано да се родна перспектива угради у различитим фазама посредовања, затим ефекти који су остварени њеним увођењем, ограничавајући фактори независни од способности посредника, као и то какав су утицај имали на појединачне фазе, али и на целокупан процес. На тај начин, долази се до сазнања која могу бити од користи будућим практичарима посредовања, али и академској заједници, у функцији повезивања теорије и праксе и усмеравања даљих истраживања у оквиру предметне области.

Када је реч о ограничењима у раду, поред одсуства компаративне анализе студија случаја, важно је истаћи да се ова дисертација не бави анализом степена увођења родне перспективе у конкретна посредовања и разматрањем шта се све подразумева под њеним увођењем. Поред тога, треба истаћи да поменуте одредбе и препоруке које посредници треба да покушају да примењују у највећој могућој мери, у свакој ситуацији и у сваком контексту, нису посматране као обавезујуће, јер ће степен могућности увођења родне перспективе зависити од контекста у којем се посредовање врши. У том смислу, као студије случаја изабрана су посредовања у решавању оружаног сукоба у којима су посредници покушали да у тај процес уграде родну перспективу. Такође, историографија и генезе сукоба у поглављима број пет и шест представљени су тако да се пре свега укаже на специфичности конкретног сукоба, у функцији контекстуалног разумевања од стране читаоца, без представљања сувишних података који нису имали утицаја на покушаје увођења родне перспективе у посредовање од стране актера тог процеса. На пример, у случају оба представљена оружана сукоба, пажња је посвећена покушају бољег разумевања родних улога које као социолошки конструкт постоје у конкретној заједници и могу имати утицаја на то на који начин и у ком тренутку ће посредник покушати да у процес угради родну перспективу.

У погледу студије случаја у Сирији, која је по много чему специфична, важно је истаћи да је за потребе овог истраживања изабран мировни процес/форум (процес посредовања) који се између оружаних групација води у Астани, а не политички процес који се води у Женеви, из више разлога. Другим речима, постоје два потпуно независна колосека посредовања. Наиме, процес у Женеви се одвија под мандатом Резолуције Савета безбедности УН 2254, и у тој резолуцији постоји позив на прекид ватре (енг. *Nationwide ceasefire*), а у оквиру женевског процеса постоји и група која и даље разматра прекид непријатељстава, у коју су укључени представници Русије, САД, Ирана, арапских земаља и других. Међутим, из овог процеса током временског оквира истраживања ништа конкретно није произишло. Наиме, процес у Женеви се бави политичким питањима и питањима транзиције, а главне активности током временског оквира истраживања биле су на Уставном комитету, односно на ревидирању и измени Устава Сирије.³⁵ С друге стране, у Астани се разматра прекид ватре између зараћених страна, што укључује размену заробљеника, хуманитарна питања, разминирање итд. Чланови астанског форума су Русија, Турска и Иран, док је УН у улози посматрача. Ово је једини формат у којем је УН пуноправни члан. Имајући у виду формат, родна питања никада нису била у фокусу, тачније, једино што је УН успео да наметне као приоритет јесте да приликом размене заробљеника приоритет имају угрожене групе, пре свих жене, старији и деца. Такође, у делегацијама зараћених страна, изузев УН, није било жена, јер их стране у сукобу нису желеле за столом. Једини изузетак биле су делегације Турске и Русије, у којима је у једном тренутку била по једна жена, које су вршиле функцију представника/заступника међународних организација. Другим речима, астански колосек се бави договорима око прекида ватре, који је, између осталог, предвиђао и формирање тзв. зона деескалације, а

³⁵ Више у поглављу број шест.

могућност увођења родне перспективе и заступљености жена била је веома ограничена. Форум у Астани је изабран због своје специфичности и истраживања начина на који посредник може да уведе родну перспективу и обезбеди да се женски ставови чују за столом у тако скученом маневарском простору. Такође, доступност главног посредника колосека у Женеви представљала је ограничавајући фактор. Другим речима, избор адекватних студија случаја, које су довољно културолошки и контекстуално специфичне, али и географски удаљене, са фокусом на постизање што већег нивоа објективности и специфичности посредничког окружења, као и доступност испитивача (главних посредника и експерата УН)³⁶ били су највећа ограничења у раду.

У оквиру завршних разматрања, важно је истаћи да са становишта УН не постоји универзална или препоручена форма или садржај (нацрта) мировног споразума, до ког посредник треба да дође током процеса, већ ће сваки споразум зависити од конкретног контекста у коме се посредовање врши. У том смислу, УН документа која третирају ову област дају препоруке основних елемената који треба да се нађу у споразуму,³⁷ а могу додатно ојачати мировни споразум. Такође, степен могућности увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног конфликта у директној је вези са контекстом, али и са способношћу сваког посредника да у пракси примени или сопственом креативношћу и иновативношћу постигне највиши могући ниво степена уродњавања процеса. Као што је наведено, у овом истраживању посебна пажња посвећена је увођењу родне перспективе у одређеним фазама посредовања, односно начину и тренутку у којем је посредник покушао да перспективу рањивих, дискриминисаних и/или маргинализованих група укључи у посредовање, и какве је то последице или предности имало на сам ток процеса и резултате посредовања уопште.

Имајући у виду да просечно време трајања једног процеса износи око пет година (Его: 2024), за изабране студије случаја није било могуће имати више саговорника, будући да су се током највећег дела или целокупног временског оквира истраживања налазили у улогама главних посредника. Уз то, највећи број посредовања се води под мандатом исте особе, тако да је број саговорника ограничен на број студија случаја.

Током избора саговорника пажња је била посвећена подједнакој родној заступљености испитаника: двоје испитаника, по један мушког и женског пола, говорило је о пракси увођења родне перспективе у посредовање УН, са фокусом на главне изазове и кључне елементе процеса (четврто поглавље). Друго двоје испитаника, такође по један мушког и један женског пола, у петом и шестом поглављу, говорили су о својим искуствима и (са)знањима у вези са увођењем родне перспективе у студијама случаја које су изабране за ово посредовање (Филипини и Сирија).

³⁶ Најчешће се ради о званичницима и/или дипломатама највишег нивоа, а који имају вишеструка ангажовања. Поред временског ограничења, постоје и ограничења у вези са јавним наступима и/или учествовању у емпиријским истраживањима одређених мировних процеса који су у току.

³⁷ 1) Идентификовање потписника у име страна у сукобу, 2) Дефинисање заједничких принципа/правила, циљева и терминологије која је коришћена у функцији промовисања бољег разумевања, 3) Јасно дефинисање географских домена споразума, укључујући и које карте ће се користити у примени одредби, 4) Модалитети за контролу и управљање снагама, 5) Правила понашања која јасно указују шта представља поступање у складу са одредбама споразума, а шта представља кршење истих, 6) Механизми за праћење и верификацију примене одредби споразума, 7) Механизми за решавање спорова, 8) Привремени, транзициони и завршни безбедносни аранжмани, 9) Препоручује се да споразум садржи и одредбе које се односе на одговорност за повреду одредби међународног прва, међународног хуманитарног права, као и глобалне наративе о родној равноправности, сексуалном насиљу повезаном са конфликтом и деци која су повезана са оружаним снагама и групама, 10) Временски оквир и предвиђена динамика имплементације се препоручује да буде као посебан анекс споразума, 11) Тачан датум и време када споразум ступа на снагу и 12) Обавеза да се споразум и потпише од стране идентификованих представника страна у сукобу, у функцији стварања уговорне обавезе и посвећености примени одредби.

3.4. Закључак поглавља

У трећем поглављу истакнут је значај примене мултидисциплинарног приступа у анализи посредовања у међународним конфликтима, уз посебан акценат на увођење родне перспективе у овај процес. Како је процес посредовања у оквиру УН флексибилан и прилагођава се конкретним потребама и контекстима на терену, тако је и теоријски оквир морао бити довољно динамичан да би узео у обзир велики број фактора који утичу на његову ефикасност.

Родна перспектива, као један од елемената у разматрању оружаних сукоба, доприноси дубљем разумевању специфичних изазова са којима се различите родне категорије суочавају у конфликтима. Увођење родне перспективе у процес посредовања не само да треба да побољша процес решавања конфликта, већ и да допринесе већој одрживости мировних споразума, као и ефикаснијој заштити жртава насиља, посебно у погледу родно заснованог и сексуалног насиља у конфликтима.

Студија случаја као метод пружа могућност бољег разумевања специфичних и контекстуалних аспеката посредовања. У овом истраживању, одабир случајева (Сирија и Филипини), који се разликују по историјским, културолошким, геополитичким и институционалним карактеристикама, омогућио је анализу различитих приступа увођењу родне перспективе. Оваква анализа указала је на важност контекста као једног од кључних фактора у примени норми и доктрина УН.

Употреба полуструктурираних интервјуа са практичарима посредовања и анализа институционалних докумената УН треба да пружи детаљнији увид у степен и начин операционализације доктринарних препорука УН, посебно у фазама преговарања, планирања и имплементације мировних процеса. Посебна вредност интервјуа огледа се у могућности критичког сагледавања постојеће праксе из перспективе самих посредника.

Уз подршку релевантне академске литературе и истраживања у области медијације, теоријско-методолошки оквир овог рада треба не само да омогући одговор на постављено истраживачко питање и проверу хипотеза, већ и да отвори простор за идентификовање структуралних и концептуалних препрека у увођењу родне перспективе. Осим тога, пружа смернице за унапређење методолошких приступа у будућим истраживањима.

На тај начин, налази овог истраживања могу послужити као основа за даље унапређење праксе посредовања, формулисање нових теоријских и концептуалних приступа решавању глобалних конфликта, као и подстицање институционалних напора за пуну интеграцију родне перспективе у све фазе мировних процеса.

Имајући у виду ограничења истраживања, пре свега број и природу испитаника, као и специфичност изабраних случајева, евидентна је потреба за даљим емпиријским истраживањима на другим студијама случаја и у другим институционалним и културолошким контекстима.

4) Увођење родне перспективе у посредовање – пракса УН

4.1. Уједињене нације и приступ посредовању

Од свог оснивања 1945. године, Уједињене нације (УН) представљају централну институцију у очувању међународног мира и безбедности. Њихова улога у спречавању, управљању и решавању сукоба постала је посебно значајна у савременом глобалном контексту, у којем су оружани конфликти све чешће унутрашњи, сложени и продужени. У том оквиру, посредовање (медијација) је препознато као један од кључних инструмената мирног решавања спорова који су УН развиле и институционализовале као део свог ширег ангажмана у конфликтним и постконфликтним ситуацијама.

Повеља УН, као темељни правни акт ове организације, у члану 33. предвиђа посредовање као једну од метода решавања спорова, поред других механизма као што су преговори, помирење, арбитража и судско решавање. Савет безбедности, као извршни орган задужен за очување мира, овлашћен је да покреће, подстиче и надзире процесе посредовања, укључујући именовање специјалних изасланика и мисија.

У последњим деценијама, посебна пажња посвећена је квалитету и ефективности посредовања, при чему је препозната неопходност интегрисања родне димензије у све фазе мировних процеса. Усвајањем Резолуције 1325 Савета безбедности, 2000. године, покренута је нова етапа у развоју приступа посредовању – која наглашава улогу жена, важност родне равноправности и потребу инклузивности као предуслова за одрживи мир.

У овом поглављу биће анализирана улога Уједињених нација у посредовању, са посебним освртом на нормативни и доктринарни оквир развијен кроз резолуције, стратегије и водиче. Посебна пажња биће посвећена Водичу УН за ефикасно посредовање и улози родне перспективе као фактора који утиче на квалитет мировних процеса. Такође, кроз приказ осам кључних предуслова за ефикасно посредовање, приказаће се начин на који су УН покушале да уједначе, унапреде и учине посредничке напоре инклузивнијим, одрживијим и правично оријентисаним.

Уједињене нације су данас најважнија универзална међувладина организација уопште, посебно на пољу спречавања и решавања оружаних сукоба. Основна мисија Уједињених нација (УН) јесте да очува светски мир, као и да превентивним деловањем обезбеди превенцију конфликта, али и да делује у функцији решавања конфликта. Један од основних алата у извршењу наведене мисије јесте успостављање система који је ограничио употребу оружане силе у међународним односима, свдећи њену легитимну употребу само на случајеве када за тако нешто постоји одлука Савета безбедности (СБ) УН или се ради о праву на самоодбрану, индивидуалну или колективну, као и у случајевима када легитимна Влада једне државе позове другу да јој помогне у решавању кризе на сопственој територији. Наведено је дефинисала Повеља УН, као оснивачки акт организације. Правно посматрано, то је несумњиво кровни документ који брине о очувању глобалног мира и безбедности, али који је као такав и најпозванији да делује у случају избијања сукоба, без обзира на то да ли се ради о међудржавном или сукобима унутар државе у случајевима када конкретан сукоб представља претњу међународном миру и безбедности.³⁸

У ту сврху, у оквиру УН развијени су разни инструменти и доктринарна поступања. Један од таквих инструмената које УН – или, конкретније – СБ УН, има на располагању ради решавања и очувања мира и безбедности у свету јесте и посредовање (медијација) у превенцији или решавању сукоба. На основу члана 33. Повеље УН, поред посредовања, СБ УН су на располагању и остали инструменти: преговори, анкета (успостављање комисије за

³⁸ На пример, у случају сукоба у бившој Југославији почетком деведесетих прошлог века, СБ УН је првобитно морао да донесе одлуку да тај сукоб представља претњу међународном миру и безбедности, па тек онда да доноси друге одлуке, како би се испоштовао и принцип немешања у унутрашње ствари суверене државе.

утврђивање чињеница), помирење (консилијација), арбитража, поступак пред надлежним сталним или привременим судовима (судско решење), прибегавање регионалним органима или споразумима, али и други инструменти за мирно решавање сукоба. Повеља УН, између осталог, установљава колективни систем међународног мира и безбедности у коме је СБ УН, чије су одлуке обавезујуће за све земље чланице, највиши орган за бригу о међународном миру и безбедности.

Савет безбедности УН је октобра 2000. године усвојио Резолуцију 1325 под називом *Жене, мир, безбедност* (енг. Women, peace, security) која представља прекретницу у односу према правима жена и деце, родним питањима и родно и сексуално заснованом насиљу повезаним са конфликтом.³⁹ Ово је била прва Резолуција СБ УН која повезује жене, мир и безбедност, истовремено констатујући да конфликт различито погађа жене, мушкарце, девојчице и дечаке, и указује на потребу активне и ефикасне укључености жена у мировне процесе. Другим речима, одредбе Резолуције 1325 реafirмишу важност улоге жена у спречавању и решавању конфликта и у изградњи мира. Поменути Резолуција, као и пратеће резолуције⁴⁰ и доктринарна докумената УН,⁴¹ позивају све стране у сукобу да предузму посебне мере ради заштите жена и девојака од свих облика полно заснованог насиља и других облика насиља у ситуацијама оружаног сукоба, као и да се престане са праксом некажњавања. Такође, овом резолуцијом Савет безбедности је потврдио да ће се у случајевима кршења права жена и девојака позивати на члан 41. Повеље УН, који не предвиђа употребу оружане силе против починилаца, али предвиђа све друге облике санкција (економске санкције, дипломатску изолацију, прекид железничког, друмског, морског, телеграфског, радио саобраћаја и свих других неопходних мера), што представља још једну прекретницу у пракси међународних односа.

Савет безбедности, као највиши орган УН, од тренутка доношења Резолуције 1325 одлучује да остане активно укључен у ову материју. У периоду од 2000. до 2020. године, Савет безбедности УН усвојио је укупно девет резолуција у вези са агендом *Жене, мир, безбедност*, које се начелно могу сврстати у две тематске целине. Прву целину чине резолуције које промовишу активно и ефикасно укључивање жена у мировне процесе,⁴² а другу оне које се односе на превенцију и борбу против сексуалног насиља повезаног са конфликтом.⁴³ Тако, на пример, Резолуција 1820 из 2008. године, која се односи на превенцију и борбу против сексуалног насиља повезаног са конфликтом, указује на то да је све већи број примера где се овај вид насиља користи као тактика ратовања. Овом резолуцијом посебно се истиче да систематско сексуално насиље може бити ратни злочин, злочин против човечности или конститутивни чин геноцида. У складу са тим, наведени облик насиља данас се налази и на листи ратних злочина Римског статута Међународног кривичног суда (члан 8, параграф 2). Такође, подједнако значајна одредба поменуте

³⁹ Термин „сексуално насиље повезано са конфликтом“ односи се на силовање, сексуално ропство, присилну проституцију, присилну трудноћу, присилни абортус, присилну стерилизацију, принудне бракове и било коју другу форму насиља заснованог на полној (сексуалној) припадности почињеног над женама, мушкарцима, дечацима или девојчицама, а која је повезана са конфликтом.

⁴⁰ Свих девет Резолуција СБ УН (*Жене, мир, безбедност*) доступне су на <https://www.peacewomen.org/why-WPS/solutions/resolutions>, веб страници приступљено 24.9.2020. године.

⁴¹ Два доктринарна документа УН која операционализују примене одредби девет резолуција *Жене, мир, безбедност* у посредовању УН у решавању оружаног сукоба су: Водич за род и инклузивну стратегију посредовања и Водич за посреднике – укључивање сексуалног насиља повезаног са конфликтом у споразуме о прекиду ватре и у мировне споразуме. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/1.%20English%20-GIMS_0.pdf, веб страници приступљено 16. 7. 2019. године, а *Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceAddressingConflictRelatedSexualViolence_UNDP_A%28english%29_1.pdf, веб страници приступљено 16. 7. 2019. године.

⁴² Resolution 1325: 2000; 1889: 2013; 2122: 2013; 2241: 2015; 2493: 2019.

⁴³ Resolution 1820: 2009; 1960: 2010; 2106: 2013; 2467: 2019.

резолуције је и забрана амнестије за починиоце сексуално заснованог насиља повезаног са конфликтом. Ово су само неки од примера како су Резолуција 1325 и пратеће резолуције утицале на повећање и еволуцију пажње академске и стручне јавности у односу на укључивање жена у мировне процесе.

Генерална Скупштина УН (ГС УН) је 28. јуна 2011. године једногласно усвојила Резолуцију о потреби јачања улоге међународног посредовања у превенцији и решавању конфликта.⁴⁴ Најважније одредбе ове резолуције су уграђене и у Водич УН за ефикасно посредовање (енг. United Nations Guidance for Effective Mediation).⁴⁵

УН су у овом Водичу идентификовале осам кључних предуслова за ефикасно посредовање. Осим тога, документ садржи препоруке посредницима како исте применити у пракси, уз напомену да успех или неуспех процеса посредовања ултимативно зависи од тога да ли стране у сукобу прихватају посредовање и да ли су посвећене постизању споразума. Поменути предуслови (појединачно објашњени у наставку текста, са фокусом на родну димензију) садрже и све најважније одредбе Резолуције СБ УН 1325 у вези са родном димензијом генерално, а специфично и све оне које се односе на увођење родне перспективе у посредовање Уједињених нација.

Први предуслов је спремност (енг. Preparedness), што у суштини значи да организација или држава која врши улогу посредника мора бити добро припремљена, односно спремна да посредовању посвети или обезбеди све неопходне ресурсе, људске и материјалне. Као једна од најважнијих препорука у вези са првим од осам предуслова за ефикасно посредовање, наводи се потреба да се посреднику и његовом тиму обезбеди адекватна припрема и обука, при чему се посебно истиче неопходност да посредник и сви чланови тима разумеју родну димензију области за коју су надлежни. Такође, однос између броја мушкараца и жена у тиму треба бити избалансиран, јер то шаље позитивне сигнале странама у процесу у вези са саставима њихових делегација.

Други предуслов је сагласност (енг. Consent), и њиме се истиче посредовање као процес у који се улази добровољно, те се захтева сагласност страна у процесу да би било ефикасно. Једна од препорука у оквиру овог предуслова, а која се непосредно односи на увођење родне перспективе у посредовање, јесте да се у процес укључе локалне или регионалне и међународне женске групе или организације.

Трећи предуслов је непристрасност (енг. Impartiality), који се као предуслов посредовања не може повезати са неутралношћу, јер посредник мора да заступа одређене универзалне принципе и вредности са којима је у обавези да упозна и стране у процесу. Један од универзалних принципа јесу иста права за жене и мушкарце. Четврти предуслов је инклузивност (енг. Inclusivity), и под њиме се, пре свега, подразумева да процес посредовања мора бити инклузиван, тј. мора одговорити на потребе сукобом највише погођеног сектора локалне популације. На пример, уколико су у процес посредовања укључени само представници наоружаних група, шаље се сигнал да се насиље исплати и истовремено се могу анимирати остале групе да оружјем покушају доћи до места за преговарачким столом, како би на тај начин и њихови интереси били заступљени. Посредник треба да повеже жене лидере и организације жена са процесом посредовања на највишем могућем нивоу, јер су жене врло ефикасне у мировним процесима на локалном

⁴⁴ Имајући у виду да одлуке ГС УН нису правно обавезујуће за све државе чланице, идентична резолуција је усвојена и од стране СБ УН чије одлуке су обавезујуће за све државе. Током анализираних периода (2010-20), по истом принципу усвојено је још неколико резолуција, о којима ће бити више речи у наставку рада. Резолуција ГС УН о потреби јачања улоге међународног посредовања у превенцији и решавању конфликта доступна је на:

https://www.conflictcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/GA_Resolution_Mediation_2011.pdf,

страница приступљено 21. 3. 2020. године.

⁴⁵ United Nations Guidance for Effective Mediation, July 2012, доступан на веб страници <https://peacemaker.un.org/resources/guidance-effective-mediation>, приступљено 16. 7. 2019. године.

нивоу, као и да охрабрује стране у процесу да у своје тимове или делегације укључе више жена.

Пети предуслов је национално власништво (енг. National ownership) над процесом. Овај предуслов полази од претпоставке да решење не може бити наметнуто, а посредник може бити само неко ко ће генерисати идеје за потенцијално решење сукоба, а око којих се стране у сукобу морају сложити, тј. прихватити их као своје. Национално власништво значи да процес посредовања мора бити прилагођен локалној култури и локалним нормама, али, исто тако, мора узети у обзир међународно право и остале међународне нормативне оквире. Такође, потенцијални споразум мора бити прихваћен од стране локалне заједнице, а у свакој од њих жене чине приближно половину становништва.

Шести предуслов је међународно право и нормативни оквир (енг. International law and normative framework). Овај предуслов истиче да посредовање увек мора бити унутар оквира међународног права, а може додатно бити ограничено и самим мандатом (специјалне) мисије УН. Поред правно обавезујућих одредби, међународне норме у вези са обавезом укључивања цивилног друштва, и оснаживања и учешће жена у процесу посредовања, значајно утичу на сам процес. Такође, једна од препорука у вези са овим предусловом односи се и на обавезу посредника да укаже да евентуални мировни споразум не може садржати одредбе које се односе на амнестирање за геноцид, злочине против човечности, ратне злочине или груба кршења људских права, укључујући сексуално и родно засновано насиље.

Седми предуслов подразумева повезаност, координацију и комплементарност посредничких напора (енг. Coherence, coordination and complementarity of the mediation effort), и као такав је кључан, али и изузетно захтеван задатак за посредника, као и једна од основа успешног посредовања. С обзиром на то да је присутан све већи број учесника у посредовању, те је све теже доћи до усаглашеног приступа, као и до јасне поделе надлежности на различитим нивоима, ову разноликост учесника треба посматрати као предност, но она може бити и недостатак, јер се учесници у процесу могу почети такмичити једни са другима.

Осми предуслов је одрживост мировног споразума (енг. Quality peace agreements), што подразумева да споразум мора садржати одредбе које ће одговорити на корен сукоба, као и да мора предвидети проблеме у примени одредби. Често се дешава да је и за саму примену споразума потребно посредовање или да примена превише зависи од подршке споља. Уколико одређени супротстављени интереси или ставови не могу бити превазиђени у датом тренутку, посредник треба да помогне странама у процесу да у мировни споразум уграде евентуалне одредбе које ће предвидети њихово решавање у каснијој фази, или да предложи успостављање института или механизма који ће бити коришћени у њиховом решавању касније. Такође, споразум треба да предвиди и начин решавања свих несугласица које могу настати током његове примене, како би се проблеми решавали у тренутку када настану и како би се спречило њихово ескалирање.

На основу наведених предуслова за ефикасно посредовање од стране посредника УН, као и неколико препорука за сваки од њих, а које се тичу увођења родне перспективе у посредовање и обезбеђивање већег нивоа инклузивности, видљиво је на који начин су одредбе Резолуције 1325 и пратећих резолуција у вези са женама, миром и безбедношћу, утицале на обликовање и формулисање доктринарних докумената у оквиру УН. Такође, овим упутством УН су покушале да укажу на потенцијално узрочно-последичну везу између ефикасности посредовања и увођења родне перспективе, односно на то да је недостатак родне перспективе у свим активностима које УН реализује на терену – између осталог, и у самом посредовању – делимично одговоран за слабу ефикасност самог процеса и одрживост мировних споразума. Другим речима, увођење родне перспективе је препознато као могућност усмеравања пажње пројектантима самог процеса посредовања на стварне жртве савременог оружаног сукоба, тј. на посебно рањиве родне категорије

становништва, као и на могућности коришћења њихових искустава и (са)знања у функцији постизања квалитетнијег и одрживијег споразума.

Истовремено, значајнијим и ширим укључивањем локалне популације (инклузивност)⁴⁶ у процесе доласка до евентуалних споразума постижу се и други позитивни ефекти, од којих су најважнији: боља заштита рањивих, дискриминисаних и/или маргинализованих група, рано укључивање одредби о забрани амнестије за све облике родно и сексуално заснованог насиља повезаног са конфликтом, и упознавање и прихватање самог споразума од стране локалне популације, а што последично има директног утицаја на одрживост споразума.

У наставку текста представљени су резултати полуструктурираних интервјуа са експертима за међународно посредовање, ради бољег разумевања претходно наведеног оквира посредовања који је дефинисан представљеним институционалним документима УН. Саговорници су, на основу унапред припремљених оријентационих питања (у Анексу рада), давали своја тумачења и појашњења најважнијих одредби и препорука из нормативно-доктринарних докумената УН у вези са посредовањем. Разговор је вођен са циљем што бољег контекстуалног разумевања предметне области, и у функцији припреме оријентационих питања за разговоре са главним посредницима. У том контексту, саговорници су давали своја тумачења за приступе УН увођењу родне перспективе у посредовање, која су заснована на личним искуствима из рада на терену или у седишту УН. Као што је наведено, фокус је био на одредбама у вези са увођењем родне перспективе, односно питањима: шта се на том пољу очекује од главних посредника и који се ефекти увођењем родне перспективе у посредовање у решавању оружаних конфликта у одређеним фазама/областима процеса желе постићи. Такође, покушано је да се идентификују и објасне најважније фазе процеса у којима посредник може највише да уради на овом пољу, како би се у студијама случаја посредовање сагледало и из емпиријске перспективе.

4.2. О испитаницима

У циљу продубљеног разумевања нормативног и доктринарног оквира посредовања под окриљем Уједињених нација, као и конкретних изазова и добрих пракси у примени родне перспективе у мировним процесима, у овом истраживању су реализовани полуструктурирани интервјуи са двоје високо квалификованих експерата УН. Избор испитаника заснован је на њиховој релевантној професионалној биографији, директном ангажовању у мисијама посредовања под окриљем УН и Афричке уније, као и на учешћу у формулисању и примени кључних политика и стратегија у области родно осетљиве медијације.

Интервјуи су реализовани са госпођом Елизабет Шепер (Elisabeth Scheper) из Краљевине Холандије и господином Исаком Соуареом (Issaka Souare) из Гвинеје. Њихова професионална искуства и експертиза представљају значајан допринос анализи институционалних приступа посредовању, као и процени досадашњих домета у примени одредби Резолуције 1325 Савета безбедности УН и сродних докумената. У наставку текста представљене су најважније информације из биографије испитаника, у функцији контекстуализације њихових ставова и интерпретација добијених током интервјуа, које су анализирале у оквиру наредног поглавља.⁴⁷

⁴⁶ Шта се на пољу инклузивности очекује од посредника и шта представља инклузивна медијација, објашњено је у седмом поглављу, баш као и улога посредника, из перспективе УН, у току припреме (пројектовања процеса) и руковођења посредовањем.

⁴⁷ Анализа добијених одговора се ослања на феминистичке и конструктивистичке парадигме у проучавању међународних односа, у оквиру којих се родна перспектива посматра као средство за преиспитивање моћи и улога у мировним процесима (Shepherd, 2011; Cohn, 2013). Упоредо са тим, у теорији посредовања инклузивност се све више препознаје као критеријум одрживости споразума (Nilsson, 2012; Paffenholz et al.,

Госпођа Елизабет Шепер је пензионисана висока саветница УН за родна питања, мир и безбедност UNDPFA. На поменутој дужности је провела десет година, од 2010. до 2020. године. Током овог периода, који се поклапа с временским оквиром истраживања, радила је на развоју водича УН на пољу посредовања, механизмима надзора и развоју програма за обуку. Најважнији документ у чијој изради је учествовала, тачније – предводила је тим који је документ и израдио у временском периоду од пет година, јесте већ поменути Водич УН за род и инклузивну стратегију посредовања (енг. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies*). Такође, руководила је серијом семинара на највишем нивоу УН за родна питања и инклузивну медијацију (енг. *High-Level Seminar series on Gender and Inclusive Mediation Strategies*) који су реализовани ради обуке посредника УН и преговарача током поменутог периода. У више наврата била је и део Тима експерата УН у приправности за посредовање (*The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPFA*), конкретно – 2016, 2017. и 2018. године. Током активности у оквиру Тима, претежно је била ангажована на подршци инклузивној медијацији и националном дијалогу на подручју Африке и Пацифика. Претходно, од 2005. до 2010. године, као висока саветница, била је ангажована на активностима УН у вези са превенцијом и решавањем оружаних сукоба у Колумбији, Сијера Леонеу, Либерiji, Централноафричкој Републици, Индонезији и Шри Ланки. Госпођа Шепер има звање доктора политичких наука.⁴⁸

Други саговорник, господин Исака Соуаре је у периоду од 2010. до 2021. године у пет наврата био део Тима експерата УН у приправности за посредовање (*The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPFA*), а три године специјални саветник Високог представника Афричке уније (АУ) за Мали и Сахел (енг. *African Union High Representative for Mali and the Sahel*). Током наведеног периода био је ангажован и као експерт Комисије АУ за рано упозорење и превентивну дипломатију (енг. *Expert on Early Warning and Preventive Diplomacy*).⁴⁹

4.3. Неопходност инклузивности у преговарачким процесима

У намери да утврдимо да ли и у коликој мери УН користи научна сазнања из области увођења родне перспективе у посредовање која већ постоје у оквиру академске заједнице ослањали смо се на резултате интервјуа са одабраним експертима. Један од њих је др Елизабет Шепер, висока саветница УН за родна питања, мир и безбедност UNDPFA, која је учествовала у изради документа под називом Водич УН за род и инклузивну стратегију посредовања (енг. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies*).

У функцији израде Водича за посредовање су, као референтна документа, коришћене Повеља УН и одредбе Резолуција СБ УН и ГС УН. Ово потврђује налазе другог поглавља дисертације – да није било довољно академске литературе која се овом тематиком

2016). УН политика посредовања такође еволуира у смеру препознавања родне једнакости као нормативне, али и инструменталне вредности (UN DPA, 2017).

⁴⁸ Тема докторске дисертације коју је одбранила на Универзитету у Амстердаму 2005. године носи назив Превенција оружаних сукоба у подељеним друштвима у Азији: улога невладиних организација (енг. *Preventing Deadly Conflict in Divided Societies in Asia; the Role of Local NGOs*).

⁴⁹ У периоду од 2007. до 2012. године радио је у Институту за безбедносне студије у Преторији у Јужноафричкој Републици. Током ангажовања у оквиру Тима експерата УН у приправности за посредовање био је надлежан за пројектовање процеса посредовања (енг. *Process Design*) и ангажован (током временског оквира који покрива ово истраживање) на подршци процесима посредовања у Централноафричкој Републици (MUNISCA), Чаду, Замбији, Тогоу, Малавију, а најинтензивније је пружао подршку мировном процесу у Малију, у периоду од 2013. до 2016. године. Такође, за остале мисије УН широм света био је један од организатора програма обуке за посреднике, а који су реализовани или на терену или у седишту УН у Њујорку. Тренутно, Исака Соуаре је између осталог ангажован као истраживач на Институту SIPRI (енг. *Stockholm International Peace Research Institute*) из Стокхолма – на пројектима који су везани за Сахел и Западну Африку. Господин Исака Соуаре има звање доктора наука стечено на Факултету политичких наука, Универзитет Квебек, Монтреал, Канада.

бавила у периоду од 2010. до 2020. године. На основу увида у документа УН из поменутог периода, идентификована су само два академска рада која су била коришћена као показатељи тренутног стања на пољу увођења родне перспективе у процесе решавања оружаних конфликта. Први документ је истраживање које је реализовала др Дезире Нилсон (Desirée Nilsson)⁵⁰ са Универзитета из Упсале, К. Шведска.⁵¹

Други документ био је извештај са форума у Ослу 2013. године под називом *Getting to the Point of Inclusion: Seven Myths Standing in the Way of Women Waging Peace*.⁵² У петогодишњем периоду израђено је осам верзија поменутог документа, јер је тешко било постићи консензус око многих питања која се тичу инклузивности као новог концепта, пре свега на пољу увођења родне перспективе. Слична ситуација је била и са увођењем термина „род“ у званични језик УН, које је детаљније објашњено у уводном поглављу рада. Неколико претходних верзија једноставно је одбачено, јер није постојала сагласност око начина операционализације одредби у вези са увођењем родне перспективе у процесе посредовања у решавању оружаних сукоба. Током процеса интервјуисано је приближно 45 посредника. Уједно, то је била прилика да се посредницима предочи намера и идеја на пољу инклузивности, што је свакако допринело продубљивању дискусија на ову тему, које је касније требало сажети у поменутом Водичу, прилагођавајући га истовремено крајњим корисницима, тј. посредницима УН, који не желе да баратају бројкама нити дијаграмима, већ желе конкретна упутства за рад.

Водич се састоји из два дела: пројектовања самог процеса (како организовати разговоре, подела обавеза итд.) и представљања пет поља деловања (родно осетљиви језик који треба користити током мировног процеса, безбедносни аранжмани, укљученост политичких структура и расподела моћи, процес конституисања, и на крају – имплементација одредби мировног споразума), до којих се дошло анализом мировних процеса који су до тада вођени. Свако поље деловања праћено је препорукама предвиђеним за посреднике. Најважнији закључак поменутог документа односио се на значај инклузивности током посредничког процеса, односно, гласио је: уколико друштва не постану довољно инклузивна, никада се неће десити суштинска транзиција. У документу су понуђене одређене препоруке и за друге мировне процесе (између осталог, и за оне који су обрађени у наредним поглављима као засебне студије случаја).⁵³ Ово нас наводи на став да је доиста тешко надати перспективности и успешност неког подухвата, у овом случају посредничког, уколико су из њега искључена или интенционално занемарена знања, потенције, искуства и доприноси жена и припадника локалних заједница. Међутим, то нас не би смело олако навести на закључак да је, на пример, постојање родне перспективе нужно гаранција успешног посредовања, али сама тенденција да се у исто уврсте доприноси жена, може потпомоћи ефикасности процеса посредовања у решавању оружаног сукоба.⁵⁴

⁵⁰ Назив истраживања: *Anchoring the Peace: Civil Society Actors in Peace Accords and Durable Peace*, Упсала Универзитет, 12. 03. 2013. године, издавач: Routledge.

⁵¹ Др Нилсон је анализирао 83 мировна процеса из 40 држава који су вођени у периоду од 1989. до 2004. године, и у истраживању је закључила да мировни споразуми у које је укључено цивилно друштво, рачунајући жене, у најмање 50% случајева имају веће шансе да дуже трају, односно да дугорочно буду одрживи. Такође, закључак предметног истраживања био је да мировни споразуми, у чије доношење су били укључени припадници цивилног друштва и политичке партије, имају до 60% веће шансе да не пропадну, односно, њихова укљученост смањује ризик поновног избијања конфликта за 43% и у недемократским друштвима.

⁵² Извештај Министарства спољних послова Краљевине Норвешке и Центра за хуманитарни дијалог (енг. Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs and the Centre for Humanitarian Dialogue), 7. мај 2013. године.

⁵³ У вези са Сиријом, тада је наведена потреба за укључивањем већег броја младих и представника организација цивилног друштва, који су носиоци промена, али и даље нису у мировном процесу. У вези са Филипинима, препоручена је већа одговорност и обавеза посредника на промоцији инклузивности, имајући у виду да је „инклузивност на Филипинима кључ за успех“.

⁵⁴ О томе сведочи др Шепер констатујући да је „немогуће повући узрочно-последичну везу између увођења родне перспективе и успеха посредовања, али свакако постоје одређене корелације (индикације) на које је важно указати“.

Исто као што су за разумевање мировног процеса потребни време, знање, рефлексија, отвореност, али и својеврсna обука појединаца који су у то укључени, тако и установљење родне перспективе и ослањање на њу захтевају својеврсnu претходну едукацију. Без ње, баш као ни без спремности да се родној димензији придају значај и релевантност, не можемо очекивати адекватно сагледавање потенцијала жена као новог импулса у преговарачким процесима.

У овом стадијуму истраживања можемо закључити да је указивање на значај улоге посредника, како на пољу обуке тако и на пољу инклузивности, нешто око чега постоји највећи ниво сагласности у представљеној литератури и приступа УН посредовању. У вези са инклузивношћу, посредник мора бити оспособљен да исти концепт примењује у пракси и да препозна прилике које се током процеса указују у погледу веће заступљености припадника локалних заједница. У циљу што инклузивнијег процеса није најважније имати представнике свих категорија локалне заједнице за столом, али је важно донети за сто њихову перспективу, односно радити на томе да они који су укључени у процес разумеју и прихвате њихова гледишта.

У складу са наведеним, подршка националном дијалогу се намеће као значајан елемент који се мора узети у разматрање, пре свега јер се значајан број ангажмана представника и/или изасланика УН у анализираном периоду односио управо на подршку националном дијалогу, а у функцији подршке мировном процесу. Национални дијалог је национално вођени процес чији је циљ стварање консензуса међу широким спектром заинтересованих страна у време дубоке политичке кризе, постконфликтних ситуација или током великог политичког преокрета.⁵⁵ При томе је кључно да учесници мировног процеса имају у виду значај власништва (енг. Ownership) над самим процесом и евентуалним споразумом, као и значај идентификовања заједничких полазних позиција, са посебним акцентом на подршку женским групама и организацијама да постану део истог. Наведено је у уској вези и са неопходношћу обуке/едукације свих учесника процеса.

Институционална документа УН и значајан део доступне литературе сугеришу да је најбоље приступити разматрању потенцијала и очекиваних ефеката увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних конфликта путем два елемента. Први је значај разумевања различитог утицаја конфликта на жене, мушкарце, дечаке и девојчице, а други је значај представљања жена у процесу као принцип који се изводи са позиције људских права. Међутим, у научној литератури, успех или неуспех (ефикасност) посредовања у највећој мери процењује се по томе да ли се до споразума дошло или не, а инклузивност и увођење родне перспективе могу додатно закомпликовати или продужити процес. Осим тога, не мора да значи да се потписивањем мировног споразума све завршава, формално и суштински. Документа УН донекле сматрају важним наставак рада посредника и у периоду након потписивања мировног споразума, што до сада није био случај у пракси.⁵⁶ Постоји сагласност у оквиру докумената УН која третирају ову област да већи степен инклузивности и родна перспектива значајно могу да помогну посреднику да предвиди тенденције, и у складу са тим за мировни споразум предложи одређене мере које могу предупредити негативне последице, и подстаћи прогрес, чиме споразум постаје квалитетнији и одрживији.

⁵⁵ https://www.accord.org.za/ajcr-issues/a-conceptual-framework-for-national-dialogues-applied-theories-and-concepts/?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 20.7.2024. године.

⁵⁶ Из интервјуа са др Шапер дознали смо да се често дешава да процес стане на месту докле је стигао, као што је случај на Соломонским острвима, где је саговорница била ангажована на пољу подршке националном дијалогу. Коментаришући своје искуство у тој пацифичкој држави у функцији покретања процеса примене одредби постигнутог споразума, који је био изузетно добар, наводи да су „недостајале даље смернице и подршка примени, пре свега у смислу финансијске подршке која је била неопходна“. Наведено само потврђује потенцијал значаја улоге посредника и након завршетка посредничког процеса, јер се многи проблеми у примени одредби могу предупредити, посебно на пољу одредби које се тичу родних питања.

Веће учешће жена и увођење родне перспективе додатно усложњава и продужава процес, посебно на самом почетку, када је главни циљ што скорији прекид оружаных дејстава, али се долази до бољих крајњих резултата и бољих основа за изградњу мира, који су у ствари и циљ сваког процеса посредовања. Веће укључивање жена, неминовно подиже и ниво очекивања од самог процеса и са тиме треба бити веома опрезан. Као пример, може се навести мировни процес на Соломонским острвима, где је Дезмонд Туту као посредник урадио значајан посао пре свега на инклузивности, али није било финансијских средстава за подршку операционализацији одредби споразума. Очигледно, ту постоје и други проблеми. На пример, најчешће, након закључивања споразума, главни преговарачи, углавном дипломате високог нивоа, не сматрају примену одредби и процес даље изградње друштва својом одговорношћу, јер се њихов успех углавном мери тиме да ли се до споразума дошло. Након што се до споразума дође, укључују се нови тимови, агенције и др. Слична ситуација је и са одредбама у споразуму које се тичу родне перспективе. Уколико имамо истраживање које се бави анализом да ли споразуми садрже или не садрже одредбе у вези са родном перспективом, не можемо само на основу тих показатеља рећи да ли је неки споразум дугорочно одрживији, јер не знамо ни колико је одредби споразума заиста операционализовано у пракси.

Такође, тенденција у стручној литератури је указивање на значај именовања жене на место главног посредника, као једне од мера за увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба. Литература УН не истиче експлицитно да наведено може да допринесе увођењу родне перспективе у посредовање и бољим дугорочним ефектима. У пракси се испоставља да није неопходно имати жену у улози главног посредника да би се процес променио и постао родно осетљивији и инклузивнији. Ово се посебно односи на ситуације оружаных сукоба високог интензитета, као и сукоба који се дешавају у одређеним регионима, посебно уколико се у обзир узме подршка земаља из окружења које су увек заинтересоване за решавање конфликта у суседним или себи блиским државама. Литература УН сугерише да је важно имати јаку и ауторитативну особу која је у стању да артикулише све захтеве и гледишта и да све стране доведе за заједнички сто.⁵⁷

Обавеза увођења или покушаја увођења родне перспективе важи не само за све посреднике УН, већ и за све друге активности УН, без обзира на околности. Међутим, постоје ситуације у којима увођење родне перспективе није могуће из објективних разлога, као што је неприхватање страна у сукобу (Сирија је сликовит пример о којем ће бити више речи у наредном поглављу). Поставља се питање шта се у таквој ситуацији може урадити на пољу увођења родне перспективе, односно шта се очекује од главног посредника. Документа УН сугеришу да је у таквим ситуацијама кључна улога тима који пружа подршку посреднику. Такође, посебна пажња је посвећена процедури идентификовања и именовања главног посредника. Као што је наговештено, то пре свега треба да буде особа која добро познаје регион у коме се сукоб дешава и поседује доста ауторитета у региону, али је посебно важна структура тима који ће му/јој пружати подршку и учинити да се сам процес од почетка до краја спроведе у складу са свим препорукама. Главни преговарач у том контексту треба да буде отворен за предлоге и иницијативе које долазе са свих страна, а понајвише од стране сопственог тима.⁵⁸

⁵⁷ Госпођа Шепер наводи да „УН на друге начине покушавају да промовишу да ова улога треба више да буде поверена женама, али су тренутно регионално препознате и респектоване углавном особе мушког пола, и то се увек приликом избора посредника мора узети у обзир. Довођење на место главног преговарача особе из других делова света у регион у коме она није довољно препозната треба да буде опција која се последња разматра, без обзира на то колико стручна и глобално препозната та особа била. Ово је посебно осетљива тема уколико се у кризни регион доведе особа женског пола, јер у таквим ситуацијама ће увек постојати тенденција да се, уколико процес пропадне, кривица пребаци на жену“.

⁵⁸ У контексту родне осетљивости, Шепер наводи да „није важан пол главног преговарача, већ колико је дотична особа способна да артикулише и на прави начин примени све оно што се од ње очекује на пољу увођења родне перспективе, али је исто тако чињеница да се током претходних година и деценија доста постигло захваљујући перспективи која на ово гледа нормативно“. Овде се пре свега мисли на потребу да се

Институционална документа и доступна литература садрже значајан број претпоставки о ефектима које треба да произведе увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба. Говорећи о ефектима који су остварени на овом пољу након доношења Резолуције СБ УН 1325 и пратећих резолуција, са ове временске дистанце, може се закључити да се у првих десет година од усвајања Резолуције 1325 ништа није суштински важно десило. Тек десет година након усвајања, одлучено је да Одељење за политичка питања УН треба нешто да уради на том плану. Тог тренутка започето је са израдом нормативног оквира и израдом материјала (упутстава, водича, препорука итд.) за увођење родне перспективе у процесе посредовања. Од тог тренутка, свима је било јасно да се нешто мора урадити на решавању овог питања, без обзира на то какво је ко мишљење о самом концепту имао. Процене рада на том пољу у том тренутку су биле да сви покушавају да ураде нешто, али је изузетно компликовано било доћи до заједничког становишта/полазишта. У том периоду су интензивирани консултације са организацијама жена, реализована је обука посредника о свим кључним аспектима самог процеса и др. Данас, више од деценије од када је УН одлучио да овом питању поклони потребну пажњу, и поред мање више присутних разговора са женама и женским организацијама, имамо ситуацију да главни преговарачи још увек нису себи формирали тимове који ће обезбедити довољну инклузивност процеса. Многи други фактори и даље пресудно утичу на судбину процеса.

На пример, на реализацији мировног процеса у Јемену радило се неубичајено дуго, и дуги низ година он је служио као добар пример како се један инклузиван процес дизајнира и води. Међутим, услед утицаја споља, локална заједница је поново склизнула у конфликт. Слично је и са процесом у Сомалији, где је споразумом предвиђено да заступљеност жена у Парламенту буде 25 %, али се то никада није десило због низа околности које су накнадно у тој држави, али између осталог и што жене и организације жена, које су имале прилику да утичу на изградњу институција, и поред подршке УН националном дијалогу и обуци учесница политичког живота, нису успеле да се договоре ни око једне од кључних области.⁵⁹

У погледу најбољег приступа истраживању, након анализирања теоријских парадигми, за потребе овог истраживања усвојен је контекстуални приступ, јер је изузетно важно прилагодити начин увођења родне перспективе контексту у коме се конфликт одвија. Чињеница је да је у значајном броју средина у којима се конфликт одвија улога жена у политичком животу на нивоу одлучивања занемарљива, али је у већини случајева улога у породици значајна. У складу с наведеним, треба створити атмосферу у којој се жене не би осећале као непотребне, пружити им додатне безбедносне гаранције, указати на значај процеса и коришћење многих других механизма – као што је, на пример, поменута подршка националном дијалогу – који су на располагању посреднику, уз, наравно, изузетну способност препознавања и артикулисања родних улога која у одређеном друштву постоје. Самим тим, разумевање улоге жена у конкретном друштву је изузетно важно за процес посредовања, у свим фазама, а и након што евентуални споразум буде потписан. Жене морају бити препознате, њихово искуство је од непроцењивог значаја, те главни преговарач

и бројчано прати заступљеност жена у процесу, односно у саставима тимова свих страна које су укључене у процес. Стварни бројчани/процентуални подаци о томе да ли се ради о 20, 30 или 15% жена, мање су битни; битно је да буду заступљене. Госпођа Шепер истиче да је „у сваком случају неопходно стално и на сваком месту покушавати да се родна перспектива уведе у процес“.

⁵⁹ Из интервјуа са др Шепер дознали смо да се у овим ситуацијама није радило о томе да је мировни процес пропао, већ су додатни изазови закомпликовали већ компликовану ситуацију. Заправо, инклузивним посредовањем се заиста покушава направити једна другачија врста демократије, и самим тим аспирације су веома високе, што је добро, али је самим тим неопходно знање о томе шта се мора урадити у ком тренутку процеса. Другим речима, не може се преговарати о стварима које нису примењиве или изводљиве у каснијој фази примене одредби споразума.

мора да уважи њихово присуство и искористи га у циљу постизања свеобухватнијег споразума, прилагођавајући се локалним нормама, традицији и обичајима.

Неопходно је и да се увођење родне перспективе у процес сагледава кроз то на који начин конфликт утиче на жене у односу на мушкарце и да се питање већег учешћа жена, како у процесу посредништва тако и у процесу изградње институција друштва, сагледава са нормативне тачке гледишта као обавеза, а не потреба. Посебно је значајно увођење родне перспективе у функцији инклузивности, која касније свакако доприноси бољем разумевању узрока сукоба и начинима превазилажења истих изазова. Треба разумети да жене у процес доносе одређени ниво знања захваљујући свом специфичном искуству. Родна перспектива, поред доприноса инклузивности процеса, помаже у идентификовању специфичних потреба жена, током и након сукоба, и на тај начин се стварају предуслови за боље дефинисање одредби споразума које ће бити примењиве у наредном периоду.

Реализација Водича о родној и инклузивној стратегији посредовања испоставила се изузетно захтевном, делом због ограничене академске литературе у периоду 2010–2020. године. Потреба за практичним смерницама превагнула је над аналитичким приступом, што показује да су посредници тражили конкретна упутства, а не статистичке или теоријске аргументе. То указује на јаз између научног и практичног дискурса, што је чест проблем у примени родних политика (True: 2016). Било је тешко постићи консензус око концепта инклузивности. Током израде документа између 2015. и 2020. године постојало је осам верзија текста. Конфликтна питања су се односила на начин операционализације родне перспективе, што указује на различите нормативне оквире и интересе актера. Ова чињеница кореспондира са многим налазима (UN Women: 2016), који указују на структурне препреке у институционализацији инклузивних пракси у посредовању. Истакнута је важност обуке учесника мировних процеса, укључујући представнике оружаних група. Недовољно разумевање мировних процеса у почетној фази често води ка искључивању родних питања. Ово потврђује важност ране интервенције у изградњи капацитета (UN Women: 2020). Обука се препознаје као кључна компонента успостављања заједничког језика свих актера. Подршка женским организацијама и омладини се сматра пресудном за легитимност и применљивост споразума. Ово је у складу са препорукама из Резолуције 1325 и њених пратећих докумената, али и са студијама које инклузивност повезују са одрживошћу мира (IPI: 2015).

Иако УН подстиче жене да заузму улоге главних посредника, није пресудно да посредник буде жена, већ особа са кредибилитетом и знањем. У регионалним контекстима, уважавање културолошких и политичких специфичности има предност. То је у складу са контекстуалним приступом као методолошким избором овог истраживања. Упркос почетном ентузијазму након усвајања Резолуције 1325, суштински напредак у структурама УН догодио тек након десет година. Проблеми имплементације, неусклађеност актера и ограничена финансијска подршка остају кључне препреке. Примери из Јемена и Сомалије показују да ни формална заступљеност жена није довољна без шире институционалне подршке и консензуса унутар женских група. Контекстуализација приступа увођењу родне перспективе остаје кључна за његову ефикасност.⁶⁰

Увођење родне перспективе у посредовање је истовремено нормативна и стратешка одлука која захтева институционалну подршку, интеркултуралну осетљивост и дубинско разумевање локалног контекста. Неопходно је премостити јаз између академског и практичног знања и унапредити обуку, подршку и флексибилност приступа родној инклузији. Истовремено, упркос формалним механизмима, успешна интеграција родне перспективе остаје условљена политичком вољом и институционалним капацитетима.

⁶⁰ Према мишљењу госпође Шешер, најважније препоруке за даљи рад на овом пољу су: инклузивнији приступ као предуслов одрживости споразума, нормативно сагледавање родне перспективе, активно укључивање омладине и системска подршка женама у постконфликтној институционалној изградњи. Родна перспектива је само један од фактора успеха, али битно доприноси разумевању конфликта и идентификацији потреба различитих група.

4.4. Фазе процеса посредовања

Једна од намера овог истраживања је идентификовање кључних фаза процеса посредовања, при чему је улога посредника изузетно важна на пољу увођења родне перспективе и изазова са којим се преговарачи током њих суочавају, као и препорукама УН за превазилажење истих у пракси и очекивањима која се пред њих постављају. Када је реч о очекиваним ефектима увођења родне перспективе у посредовање УН у решавању оружаног сукоба са позиције УН, суштински, родна равноправност се подједнако односи на жене и мушкарце. Међутим, када се ради о примени, практично се говори само о женама. Исто важи и за увођење родне перспективе у процесе решавања оружаног сукоба, јер је чињеница да су жене углавном биле маргинализоване. Могу постојати одређене ситуације у којима су и мушкарци маргинализовани, али статистички, то је врло мали проценат. Но, свакако треба наставити са употребом термина „род“ који подразумева и жене и мушкарце. Практично, у УН постоје два приступа овом питању, која у суштини доводе до истих крајњих резултата – а то је потреба за увођењем родне перспективе у посредовање. Први приступ би био: када је циљ увођење родне перспективе у процесе решавања оружаних сукоба или у политичке процесе, УН пре свега ово посматра кроз перспективу да жене имају или доносе додатну вредност процесима, те да у њих морају бити укључене, јер се тиме значајно повећава вероватноћа да процес буде успешан. Другим речима, ако бисмо имали два идентична процеса, један у коме су доминантни мушкарци, и други – у коме постоји значајнија заступљеност жена и женске перспективе, резултати би били различити, а уверење УН је да би у таквој ситуацији други процес био успешнији, и краткорочно и дугорочно, што је поткрепљено одредбама многих доктринарних докумената, истраживањима или препорукама. Међутим, тренутно нема много или довољно подршке оваквом приступу. Други приступ би био: будући да жене чине половину сваке популације и имају своје улоге и утицај у њој, оне морају бити укључене у процес. На пример, ако бисмо узели само мушкарце и половину њих искључили из једног процеса, дефинитивно бисмо имали боље резултате у другом, где су сви мушкарци заступљени. Исто је и са потенцијалом и додатном вредношћу коју жене доносе у процес. Другим речима, овај други приступ је усмерен на ”бројеве”, тј. заснован је на тези да ћемо укључивањем што већег броја група и њихових перспектива у процес имати квалитетнији излазни производ. Конкретно, ако говоримо о женама, мора се разумети да оне нису само жене – оне су сестре, ћерке, супруге и/или мајке које дефинитивно имају значајног утицаја, пре свега на децу и омладину.

Жене имају великог утицаја на мушкарце у сваком друштву, било као мајке, сестре или супруге; макар се у конкретној ситуацији радило и о највећем злочинцу, он ће такође имати поред себе супругу која ће на њега имати утицаја.⁶¹ Уколико имамо више жена за столом током разматрања најважнијих питања за опстанак и функционисање једне заједнице, вероватније је да ће бити разматрана и она питања која су од посебног значаја за жене. Такође, с обзиром на то да жене чине половину популације, ово значи да се, уважавањем питања од њиховог интереса, истовремено добија и већа подршка за примену споразума. У том смислу, за жене је подстицајно и мобилишуће да се укључе у разговоре и примене споразума ако пред собом имају пример жена које су већ активне на том пољу.

У друштвеним наукама је тешко доказати шта би се десило да жене нису биле укључене у процес, и обратно, јер, за разлику од природних наука, не можемо имати контролне групе и додавати или одузимати жене из процеса. Свакако, проблему можемо прићи и контрачињенично, па разматрати шта би било да није било, и можда доћи до претпоставке шта би било у тој ситуацији и како би се процес одвијао. У сваком случају,

⁶¹ Др Исак Соуаре, којег смо интервјуисали, осврће се на пример из сопствене државе (Гвинеја) – а који се може срести и у многим другим заједницама на простору Западне Африке – наводи да „свака жена која има година као нечија мајка, треба се сматрати такође мајком и на тај начин и третирати“.

глас жена у процесу посредовања изузетно је важан и може произвести неслућене ефекте, тако да се рад на даљем увођењу родне перспективе у посредовање мора наставити, у чему кључну улогу имају сами посредници, односно њихова способност да разумеју контекст у коме се конфликт дешава, да схвате родне улоге које владају у одређеној заједници и да генеришу адекватне предлоге и иницијативе у правом тренутку.

Осим што је корисно, за сваког посредника је обавезујуће да у процес укључи родну перспективу и обезбеди што већи ниво (баланс) родне заступљености. Ово је такође питање правичности и правде. Без обзира на то да ли су жене у процес укључене зато што су жене, или стога што сачињавају половину популације и самим тим дају истом додатну вредност, на крају се очекује бољи резултат. Уколико погледамо, на пример, жене у политици, сложићемо се да се оне не понашају значајно другачије од својих мушких колега. На пример, Маргарет Тачер се није понашала другачије од Роналда Регана, у време када су обоје били лидери у својим државама (САД и УК). Политика је специфична област, унутар које је тешко дефинисати или разликовати мушки и женски приступ/принцип, јер је махом мушкоцентрична, али без обзира на то, жене уносе додатну вредност у политичке и мировно-пеговарачке процесе. Само њихово присуство и укључивање чине разлику.

Приликом избора лица за позицију посредника код страна у сукобу, УН најчешће именује саветника из састава Тима у приправности за посредовање или друго лице које ће подржати главног пеговарача. Један од кључних критеријума јесте да је особа прихваћена од страна у сукобу. У ситуацијама када УН треба да изабере посредника из сопствених редова, разматрају се разне квалификације, као што су познавање контекста сукоба, односи са укљученим странама, потенцијална перцепција страна у сукобу у односу на разматрано персонално решење и др. Често се током процеса избора долази до закључка да одређена особа поседује способности и квалитете за процес посредовања, али не и за конкретан сукоб, како због могућих веза са странама у сукобу, тако и због недовољног познавања контекста сукоба, који је изузетно значајан и специфичан за сваки појединачни оружани сукоб. Између осталог, разматра се и познавање језика, које, уколико потенцијални посредник говори само језик једне стране у сукобу, може бити недостатак, јер постоји могућност да ће боље разумети ту страну. Такође, фокус је на карактеристикама сваке појединачне особе приликом избора главног пеговарача. У том смислу, може се десити да неки мушкарац брине о женским питањима и проблемима, а да жена то не чини.⁶² Другим речима, самим тим што је неко жена, не значи да је та особа родно осетљивија од мушкараца, иако, статистички гледано, процентуално више жена брине о женским питањима него што то чине мушкарци. Избор посредника је комплексан процес и многе ствари се узимају у разматрање, а оне су, опет, контекстуално специфичне.

Ово истраживање разматра процес посредовања у свој његовој комплексности, односно разматра увођење родне перспективе у различитим фазама/областима посредовања, као и потенцијалне тренутне, но и целовите ефекте.⁶³

Сваки посредник је надлежан за састав свог тима, и један од најважнијих задатака посредника на пољу увођења родне перспективе у овој фази припреме за посредовање јесте да у састав тима укључи и компетентне жене, или да им повери улоге саветница главног посредника. Када се говори о увођењу родне перспективе у целокупан процес посредовања, ова област је у потпуној надлежности главног посредника. Постоје лоши примери, када је то пропуштено да се уради. На пример, бивши посредник УН у Западној Сахари, Стефан де Мистура током посредовања између Марока и Народног фронта за ослобођење Сагија ел

⁶² Соуаре наводи пример Јужноафричке Републике из 2008. и 2009. године, када је Демократска алијанса (до тада опозициона странка) изабрала за мандатара провинције Западни Кејп (енг. Western Cape) жену, госпођу Хелен Зиле, која је касније формирала владу састављену искључиво од мушкараца.

⁶³ Током разговора о свим фазама процеса, господин Соуаре је истакао следеће четири области деловања посредника у којима се родна перспектива може и мора интегрисати: састав пеговарачког тима, анализа конфликта, подстицање родне равноправности у делегацијама страна у сукобу, као и укључивање родне димензије у текст мировног споразума.

Амре и Рио де Ороа (POLISARIO) у свој тим није укључио ниједну жену, а то је било искључиво у његовој надлежности. Дакле, посредник није успео да угради родну перспективу у процес на самом почетку, што је имало последице по комплетан процес.

Анализа конфликта је следећа фаза процеса, у којој је изузетно значајно да посредник угради родну перспективу. Овде се не ради само о анализи извештаја (енг. Book analysis), већ о обавези интеракције са људима на терену. Посредник мора идентификовати пре свега представнике страна у сукобу, али и оне који су неутрални према конфликту. Уколико се посредник фокусира само на мушкарце, занемарујући жене, онда ће имати само мушку перспективу конфликта. Ако се посредник усредсреди само на мушкарце из једног дела града, а занемари перспективу оних из другог дела града, имаће само перспективу првонаведених, што је, опет, примењиво и на жене. Посредник мора бити способан да анализира динамику конфликта и да, када се стране налазе у ситуацији из које не могу да изађу међусобним разговорима, да избалансиране предлоге, који морају бити засновани на мишљењима/ставовима комплетне заједнице и инспирисани њима. Фаза анализе конфликта је такође у искључивој надлежности посредника, осим у ситуацијама када је приступ женама отежан, забрањен или ризичан. У таквим ситуацијама, а имајући у виду да је улога посредника додељена одређеној особи на основу сагласности страна у сукобу, посредник има могућност да тражи одобрење за приступ свима којима је то потребно, укључујући приступ женама и женским организацијама, што је, опет, у надлежности посредника – да такав приступ захтева у функцији уградње родне перспективе у процес.

Састав делегација страна у сукобу је трећа област, која није у искључивој надлежности посредника, а значајна је за увођење родне перспективе у посредовање. Већина посредника која је мандат добила од УН или ради у складу са одредбама и препорукама УН на овом пољу треба да охрабри стране да и жене буду у саставу делегација. Ово се обично дешава на два начина. Први је да у најужем саставу делегација (енг. Core delegation) жене буду заступљене, што је најпожељнији облик учешћа жена, јер ће тада жене као чланице сталног тима бити укључене у сва питања и одлучивати о њима. Дешавају се и ситуације у којима посредник може да захтева од страна да одређен број жена буде у саставу главне делегације, као што је, рецимо, био случај током посредовања у ДР Конго 2016. године,⁶⁴ када је саговорник био ангажован на подршци посредовању у процесу националног дијалога. То је био „луksуз“ који су у тој ситуацији имали, али није увек тако, и често стране у сукобу не пристају на учешће жена ни у једном облику, као што је био случај у Малију 2013. године, када су, након што су приметили да нема довољно жена у процесу, замолили стране да у наредним фазама укључе већи број жена. Разлике између ове две ситуације су велике, али, иако стране нису пристале на квоту током пројектовања процеса, посредник може да покуша да утиче на стране током самог процеса да укључе већи број жена у своје делегације. Слична ситуација је била и током посредовања 2018. и 2019.

⁶⁴ Тада стране у сукобу нису желеле да прихвате Афричку унију (АУ) као посредника, па је тадашњи Генерални секретар УН, господин Бан Ки Мун, именовао господина Соуареа као представника УН и политичког саветника главног преговарача у дијалогу. Соуаре наводи пример да су током пројектовања процеса националног политичког дијалога дефинисани циљеви процеса, стране у преговорима, проблеми и основна правила. У процес су, поред опозиционих и владиних представника, били укључени представници организација цивилног друштва. Наглашава да су током дефинисања основних правила успели да убеди стране у преговорима да, између осталог, пристану да у саставу главних преговарачких тимова жене буду заступљене са минимално 30%. Након што је отпочела прва фаза дијалога, стране су биле у обавези да доставе саставе тимова за преговоре. Након што су спискови достављени, главни посредник је искористио претходно наведену могућност и захтевао достављање нових спискова на којима је било најмање 30% жена, будући да на иницијалним списковима тај услов није био испуњен, што су стране и урадиле. Такође, сви учесници били су разврстани у четири категорије, а међу њима су биле и особе које се не могу сврстати ни на једну од страна, али су због свог утицаја корисне за процес. Претходно су се стране у дијалогу сложиле и да те прерогативе оставе посреднику – да их он идентификује и укључи у процес, што је такође био један од алата који је послужио главном посреднику да обезбеди бољи баланс између мушкараца и жена.

године у Женеви,⁶⁵ између представника Марока и Народног фронта POLISARIO, када је више пута апеловано на стране у посредовању да укључе више жена у своје тимове.⁶⁶ Када је реч о првом начину, учешће жена у саставу главних делегација јесте нешто на чему посредник треба да инсистира од самог почетка, како би то постало и део основних правила током посредовања, или у случају када стране на то не пристану, да их током процеса на исто охрабрује. Такође, могу се десити ситуације када такви предлози не би били прихваћени на прави начин. Тада посредник треба да препозна контекст и делује у складу са ситуацијом. Други начин је да постоје посебне делегације које ће бити састављене само од жена (енг. Distinct women delegation). У делегацијама састављеним само од жена могу бити представнице организација цивилног друштва или свака од страна може имати посебну делегацију. Други начин није пожељан, јер ће се на крају доћи у ситуацију да се воде различити преговори са различитим делегацијама, где ће се кључне ствари разматрати у оквиру разговора са главном делегацијом, а периферне у разговорима са делегацијама које су састављене само од жена. Уколико се овакви преговори и посредовања воде, најчешће се долази у ситуацију да мушкарци одлучују која ће се женска питања разматрати на састанцима са делегацијама састављених само од жена. Уколико би у таквим ситуацијама жене покушале да узму учешће у разговорима о темама које нису „процењене“ као женске од стране мушкараца, најчешће би добијале одговоре да то није питање за њих.

Четврта област процеса у којој посредник може имати значајнијег утицаја на увођење родне перспективе у посредовање је фаза прављења нацрта текста мировног или споразума о прекиду насиља.⁶⁷ Само увођење термина „родно неутралног“ или појашњавање да се исте одредбе односе и на мушкарце и жене, свуда где је то примењиво, представља увођење родне перспективе. Посебно је важно поглавље споразума које се односи на разоружавање, демобилизацију и рехабилитацију (енг. Disarmament Demobilization and Rehabilitation – DDR). У DDR-у као посебном процесу, жене имају доста специфичних потреба које треба да буду уврштене у текст споразума, као што су, између осталог, потреба за успостављањем посебних смештајних капацитета за жене и мушкарце или потреба за специфичним средствима за жене. Све ово представља рад посредника на увођењу родне перспективе у текст споразума. Другим речима, током ове фазе процеса, посредник може да има значајног утицаја. Када се нешто стави у текст, доста разговора и аргумената је потребно да би се исто уклонило – зато посредник у овој фази треба да делује проактивно и да подржи стране у напорима да уграде родну перспективу.

Као што видимо, увођење родне перспективе у посредовање је сложен процес, у којем посредници играју специфичну улогу. Идентификују се четири главне области деловања посредника у којима се родна перспектива може и мора интегрисати: састав преговарачког тима, анализа конфликта, подстицање родне равноправности у делегацијама страна у сукобу и укључивање родне димензије у текст мировног споразума. Посредник, уколико је адекватно обучен, свестан контекста и опремљен институционалном подршком, може бити кључни агент трансформације ка родно осетљивом и одрживом миру.

4.5. Најважнији налази

На основу претходно представљеног нормативно-доктринарног приступа УН посредовању и увођењу родне перспективе у посредовање, и на основу два интервјуа са експертима посредовања УН који су учествовали у креирању доктринарних докумената УН на пољу увођења родне перспективе у процесе посредовања (и појединачне фазе) у

⁶⁵ На њима је учествовао господин Соуаре.

⁶⁶ Обично су делегације долазиле са једном женом у свом саставу, што је такође истицано као позитивно од стране представника тима главног преговарача.

⁶⁷ Навешћемо пример француског језика, у коме ће се, исто као и у српском језику, уколико имамо 100 жена и једног дечака међу њима, рећи „они“, као и примере из енглеског језика, где се веома често користи реч човек (енг. Man), на пример енг. Chairman, или енг. Serviceman итд.

решавању оружаних сукоба, створене су боље основе за разумевање самог приступа и припреме за интервјуе с главним посредницима. Такође, идентификована су кључна очекивања и појединачне фазе процеса у којима посредник може увести или покушати да уведе родну перспективу у посредовање. Поред тога, посебно је указано на значај избора адекватног лица за конкретно посредовање, као и на значај обуке посредника у ширем контексту. Обука посредника, између осталог, и на пољу увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног конфликта, са становишта УН представља значајан фактор успеха. С обзиром на то да обука посредника није предмет овог истраживања, а питање се наметнуло као значајно, у седмом поглављу, у оквиру закључка, образложено је како УН приступа обуци главних посредника. Налази представљени у овом поглављу коришћени су и као водич за интервјуе са практичарима посредовања у изабраним студијама случаја (Сирија и Филипини) у наредним поглављима.

Из свега наведеног, евидентно је да не постоји универзални рецепт по коме се посредовање спроводи, већ пројектовање и спровођење истог зависи пре свега од контекста дешавања. Самим тим, значај контекстуалног приступа сваком процесу је потврђен и налазима из ових интервјуа. Анализа интервјуа са госпођом Шепер и господином Соуареом допринела је изградњи свеобухватног и контекстуално утемељеног разумевања улоге посредника у примени стандарда УН на пољу родне равноправности у мировним процесима. Поред тога, посредничка способност да поменути контекст разуме и у складу са околностима поступа, представља предуслов за успех. Могућности увођења родне перспективе ће увек зависити од контекста, као и евентуални ефекти. С тим у вези, немогуће је повући узрочно-последичну везу између увођења родне перспективе и успеха посредовања. Међутим, обавезујуће је за сваког посредника да у процес укључи родну перспективу и обезбеди што већи ниво родне заступљености, јер ово је уједно питање правичности и правде.

Увођењу родне перспективе УН приступа из два угла. Први приступ је кроз перспективу да жене имају или доносе додатну вредност процесима и самим тим се значајно повећава вероватноћа да процес буде успешан. Други приступ је да жене чине половину сваке популације и имају своје улоге и утицај у њој, и због тога оне морају бити укључене у процес. На овај начин се постижу и други циљеви, од којих је најважнији прихватљивост споразума од стране локалне популације. У том контексту, од посредника се очекује да разумеју значај различитог утицаја конфликта на жене, мушкарце, дечаке и девојчице, и да значај представљања жена у процесу посматрају као принцип који се изводи са позиције људских права. Стварни бројчани/процентуални подаци о томе да ли се ради о 20, 30 или 15% жена мање су битни – важно је да жене буду заступљене, јер је тада вероватније да ће бити разматрана питања која су од посебног значаја за жене. А с обзиром на то да жене чине половину популације, то значи да се уважавањем питања од њиховог интереса добија и већа подршка за примену споразума. Најбољи начин за „мобилизацију“ жена и укључивање у разговоре о споразуму и његовој примени јесте да виде друге жене које су укључене у процес. Чак и ако је у значајном броју средина у којима се конфликт одвија улога жена у политичком животу и на нивоу одлучивања занемарљива, улога у породици је и даље значајна.

Већи степен инклузивности и родна перспектива значајно могу да помогну посреднику да предвиди тенденције, и у складу с тим за мировни споразум предложи одређене мере које могу предупредити негативне последице и подстаћи позитивне промене. На пољу постизања што већег нивоа инклузивности, од главних посредника се очекује да исти концепт примењују у пракси и да препознају прилике које се током процеса указују у погледу веће заступљености припадника локалних заједница, што се постиже избором адекватног лица и обуком. С тим у вези, од посредника се очекује да на терену имају сталну интеракцију са представницима локалног становништва и да на прави начин разумеју њихове потребе, као и да њихову перспективу уграде у процес. Очекује се и да обезбеде највећи могући степен инклузивности, што би последично довело до суштинске транзиције.

Једна од активности која се од посредника на овом пољу очекује, а има везе са увођењем родне перспективе, јесте да подстичу рад свих представника/припадника УН на обуци представника разних група укључених (или не) у мировне процесе, и представнице организација жена. Такође, изузетно је важно да се размишља о дугорочним последицама онога о чему се преговара, јер се не може преговарати о стварима које нису примењиве или изводљиве у каснијој фази примене одредби споразума. С тим у вези, успех посредовања се не може процењивати само на основу тога да ли се до споразума дошло или не. Уз то, постоји потреба да посредници остану укључени у процесе након постизања споразума и да прате операционализацију одредби, што често није случај из других објективних околности. Такође, идентификована је потреба за подршком националном дијалогу и обратно, што је важно у више стадијума/фаза мировног процеса. Као што је истакнуто, суштинска порука која се том приликом преноси будућим или тренутним учесницима у мировном процесу јесте значај власништва (енг. Ownership) над самим процесом и евентуалним споразумом, као и значај идентификовања заједничких полазних позиција, са посебним акцентом на подршку женским групама и организацијама да постану његов део. Наведено је у уској вези са неопходношћу обуке/едукације свих учесника процеса.

Од великог значаја је и квалитетно персонално решење за главног преговарача, чији интегритет, познавање генезе сукоба, стручност и евентуалне везе са странама у сукобу имају детерминишући значај за успех. Један од кључних критеријума јесте да је особа прихваћена од страна у сукобу. Свакако, разматрају се и многе друге квалификације, а неретко се дешава да УН само одобри главног преговарача око кога су се стране у сукобу већ сагласиле. У том случају, УН разматра персонално решење и у складу са налазима доноси одлуку о подршци. У таквим ситуацијама, најчешће се из састава Тима за приправност за посредовање УН одређује лице које ће главном преговарачу пружити подршку како би процес био спроведен у складу са основним нормама и начелима, укључујући обавезу увођења родне перспективе. Током избора посредника посебан фокус ставља се на карактеристике сваке појединачне особе и на познавање контекста и генезе сукоба, односа са укљученим странама, потенцијалном перцепцијом страна у сукобу у односу на разматрано персонално решење и др.

Самим тим, није неопходно имати жену у улози главног посредника да би се процес променио и постао родно осетљивији и инклузивнији. Важно је имати јаку и ауторитативну особу која је у стању да артикулише све захтеве и гледишта и да све стране доведе за заједнички сто. Треба имати у виду и изазове који могу да уследе уколико се на место главног посредника доведе особа из других делова света у регион у коме није довољно препозната. То је посебно битно уколико се разматра довођење особе женског пола, јер ће у таквим ситуацијама постојати тенденција да се, уколико процес пропадне, кривица пребаци на жене.

Идентификоване су и кључне области или фазе процеса у којима посредник може да уведе родну перспективу у посредовање. Неколико кључних фаза/области се налази у искључивој надлежности посредника. То су састав преговарачког тима и анализа конфликта. Две области су у делимичној надлежности: обезбеђење инклузивности процеса и писање нацрта текста споразума, док једна област није у надлежности посредника – то је састав делегација страна у сукобу, али постоји могућност да посредник покуша да утиче и на ту област. У том контексту, посредник треба да охрабрује стране да у састав главних делегација укључе што више жена, док опција са формирањем посебних женских делегација може бити алтернатива у случају да стране не пристану да се жене укључе у преговоре.

Иако се у првих десет година након усвајања Резолуције СБ УН 1325 није ништа значајније догодило на пољу увођења родне перспективе у посредовање, напредак је видљив током временског оквира који покрива ово истраживање. Упркос ставовима да учешће жена и увођење родне перспективе можда додатно усложњава и продужава процесе посредовања, посебно на самом почетку, свакако се долази до бољих крајњих резултата и

основа за изградњу мира. Додатно, веће укључивање жена неминовно подиже ниво очекивања од самог процеса.

5) Студија случаја Филипини

У циљу дубљег разумевања утицаја међународних норми и препорука Уједињених нација на практичну примену родне перспективе у процесима посредовања у оружаним сукобима, спроведена је студија случаја која обухвата и интервју са главним посредником у мировном процесу на Филипинима. Студија је имала за циљ да кроз непосредну експертизу посредника испита релевантност и применљивост опште и посебних хипотеза постављених у оквиру овог истраживања. Полазећи од опште хипотезе – да одредбе и препоруке УН у вези са увођењем родне перспективе пружају посредницима оквир за осмишљавање родно и контекстуално осетљивих мировних процеса, анализа интервјуа има за циљ да утврди у којој мери је та могућност препозната и искоришћена у конкретном случају. Посебна пажња посвећена је испитивању прве посебне хипотезе, која наглашава значај разумевања локалног контекста и флексибилности у примени родне перспективе, као и друге посебне хипотезе, која проблематизује ограничења ефеката родне перспективе услед фактора ван директне контроле посредника.

Одабир Филипина као студије случаја заснован је на релативно интензивној примени родне перспективе у тамошњем мировном процесу, што овај случај чини изузетно релевантним за истраживање улоге посредника у прилагођавању глобалних норми локалним условима. Интервју пружа увид у лично искуство посредника, укључујући његове процене, изазове и стратегије које је примењивао у настојању да родна компонента буде интегрални део мировног процеса.

Кроз анализу одговора посредника, ово поглавље настоји да осветли колико и на који начин посредници у конкретним процесима виде и користе алате и оквире које нуде међународне иницијативе, као и да ли родна перспектива у пракси доприноси већој одрживости и квалитету мировних споразума. На тај начин, студија случаја представља кључни корак у процесу емпиријске провере постављених хипотеза и укупне теоријске поставке овог истраживања.

На почетку поглавља биће представљене основне карактеристике подручја (регионалне и етнографске) на којем су се, до тренутка закључивања споразума, сукоби дешавали. Потом су укратко представљени основни историјски аспекти који су допринели сукобу на југу Филипина, од периода доминације урођеничких племена, преко доласка и ширења ислама, потом доласка шпанских и америчких колонијалиста, до оснивања Републике Филипини. Сукоб око територије, као корен сукоба на југу Филипина, довео је до миноритизације урођеничких племена (Лумада) и припадника муслиманских етничких заједница на југу Филипина. Логична последица је била појава отпора и сецесионистичких покрета чији су идеолошки аспекти и аспекти самодефинисања допринели комплексности ситуације/сукоба.

У другом делу поглавља представљени су резултати полуструктурираног интервјуа са госпођом Мириам Коронер Ферер, која је била главни преговарач током мировног процеса, што је резултирао потписивањем мировног споразума 2014. године између владе Филипина и представника сецесионистичких покрета на југу Филипина.

У овом поглављу су укратко представљени кључни историјски догађаји који су највише утицали на историју Минданауа (региона Филипина): исламизација, долазак шпанских колонијалиста, наметање америчког империјализма и улазак у састав новоформиране државе. Све је то у функцији представљања комплексности ситуације и специфичности изазова са којима су се посредници суочавали током мировних процеса, пре свега на пољу увођења родне перспективе у различитим фазама/областима процеса посредовања из перспективе главног посредника. Представљени кључни историјски догађаји додатно су указали на специфичност посредничког окружења и неопходност приступа које је контекстуално осетљиво, а последично, и увођење родне перспективе. У случају Филипина, главни посредник је био локална особа, која је више него довољно била упозната са контекстом дешавања и родним улогама у свим заједницама, што је

претпоставка за пројектовање родно и контекстуално осетљивог процеса посредовања. На овај начин, створени су услови за сагледавање постављених хипотеза и истраживачког питања из перспективе главног посредника.

5.1. Минданао

Ово поглавље има за циљ да пружи темељније разумевање историјског, етничког и политичког контекста региона Минданао на југу Филипина. Регион богат природним ресурсима и културном разноликошћу истовремено је простор дубоко укоревених конфликта, који су у великој мери последица колонијалних политика, насилне интеграције и системске маргинализације аутохтоних народа.

Претходна историјска искуства три главне етничке групе – Лумада, Моро народа и досељеничке већине – обликовала су постојеће политичке и друштвене напетости, као и различите визије суверенитета, идентитета и легитимитета власти. Упознавање са развојем конфликта, од првих облика отпора према колонијалним силама до модерних мировних процеса, пружа дубљи увид у узроке дуготрајне нестабилности у региону. Разумевање културних и идеолошких разлика између актера је неопходно како бисмо адекватно интерпретирали њихове политичке захтеве и приступе миру, који као контекстуални оквир имају великог утицаја и на родне улоге. Истовремено, овај приказ представља основу за интервју са главним преговарачем у мировном процесу, који следи у наредном поглављу, и који ће се фокусирати на тестирање постављених хипотеза.

Према регионалној подели која је установљена 1970. године, регион Минданао укључује и архипелаг Сулу (Слика број 1).

Слика број 1: Административна карта Републике Филипини⁶⁸

⁶⁸ Извор: [detailed_administrative_map_of_philippines.jpg \(1060×1380\) \(vidiani.com\)](https://www.vidiani.com/detailed-administrative-map-of-philippines.jpg), приступљено 25.10.2023.

На подручју групе острва која обухвата регион Минданао на југу Филипина (Слика број 2) претежно живе три етничке заједнице.

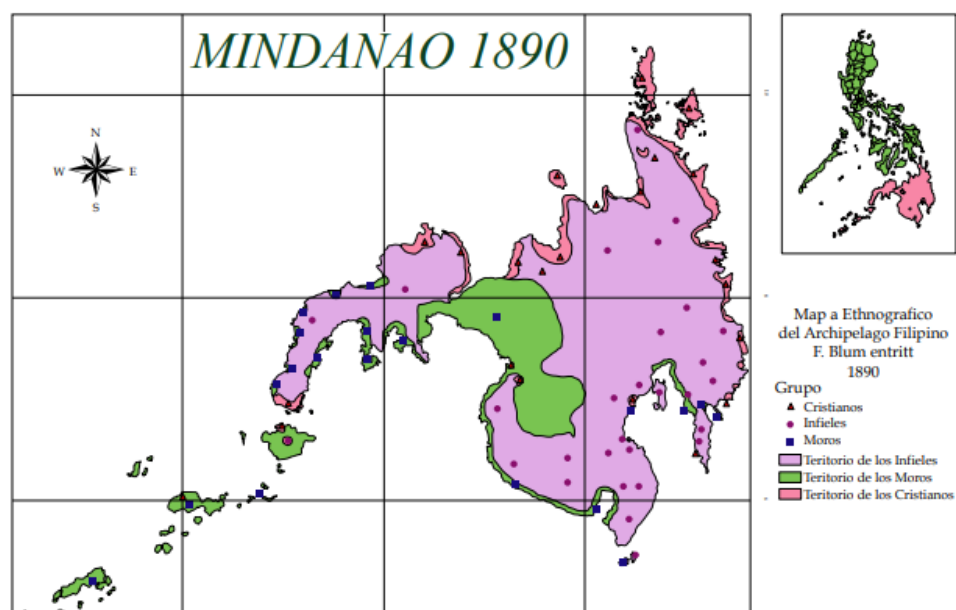

Слика број 2: Карта региона Минданао⁶⁹

Прву заједницу чине урођеничка племена Лумади, отприлике 35 племена која према попису из 2000. године чине око 8,9% становништва региона Минданао. Другу етничко-лингвистичку заједницу чини народ Моро, који порекло вуче од насељеника из 19. века и којих, према истом попису, има око 18,5%. Већину становништва – 72,5%, чине „савремени досељеници и њихови потомци“, који су досељени након што је Република Филипини стекла независност, односно када су Сулу архипелаг и регион Минданао ушли у састав новоформиране државе, 1946. године. Регион Минданао је током 19. и 20. века доживео значајне етнографске промене (Schiavo-Campo, Judd: 2005). Поређења ради, а према подацима до којих је дошао аустријски етнограф Фердинанд Блументрит,⁷⁰ током 1890. године, Сулу архипелаг и Минданао су претежно насељавала лумадска племена и незнатан број исламских заједница, док су уз обалу постојала и мање насебине хришћана (Слика број 3).

⁶⁹ Извор: [mindanao-map.jpg \(1300×974\) \(freeworldmaps.net\)](http://mindanao-map.jpg), приступљено 25.10.2023. године.

⁷⁰ Ferdinand Blumentritt (1853-1913), аутор више дела о етнографији Филипина из периода с краја 20. века.

Слика број 3: Карта религијске заступљености у региону Минданао из 1890. године⁷¹

Може се рећи да је до доласка ислама на Сулу архипелаг (1380. године) и централни Минданау (1515. године) целокупно становништво поменутих региона било урођеничко. Исламизацију су покренули арапски трговци који су у регион долазили бродовима, најпре како би се заштитили од монсуна и лоших временских прилика, да би временом на њему оснивали своје насеобине. На тај начин је монотеизам доспео на острва и донео промене у свакодневни живот урођеничког становништва. Између осталог, тада је прихваћена и идеја централизоване власти и структуре државе (султаната). Временом је султанат оснивао своје оружане снаге на копну и мору и сопствени економски систем, а главни извор прихода је била трговина, јер се регион налазио на раскрсници путева између Истока и Запада. Непосредно пред долазак шпанских колонизатора, постојала су два султаната – Сулу и Магуинданао.

Шпанци су покренули колонизацију региона половином 16. века и отпочели са покрштавањем становништва „мачем и крстом“ на територији коју су називали „ничија земља“ (пор. Terra nullius). Након уништења муслиманске опозиције у Миндороу и Манили и освајања области Висајас и Лузон, шпански колонизатори су покушали да освоје Сулу и Магуинданао (данашња територија Минданао), али без успеха. Локално становништво (Моро народ) пружио је значајан отпор. Шпанци су наставили са успостављањем локалних хришћанских заједница на северу и истоку Минданауа, као и на полуострву Замбоанга на западу – као део напора да се отпор Мороа сломи. Започет је скоро 350 година дуг оружани сукоб између Мороа и шпанских колонијалиста, који су ангажовали и локално становништво са територије данашњих Филипина. Сукоб је трајао од 1565. до 1898. године, и током њега је на хиљаде заробљеника са обе стране завршавало у ропству. Поменути период је окарактерисан обостраним неповерењем и „лошом крвљу“ између народа Моро и филипинских хришћана. Може се рећи да је наведени период акумулирао лошу енергију између поменутих заједница, која је и данас присутна.

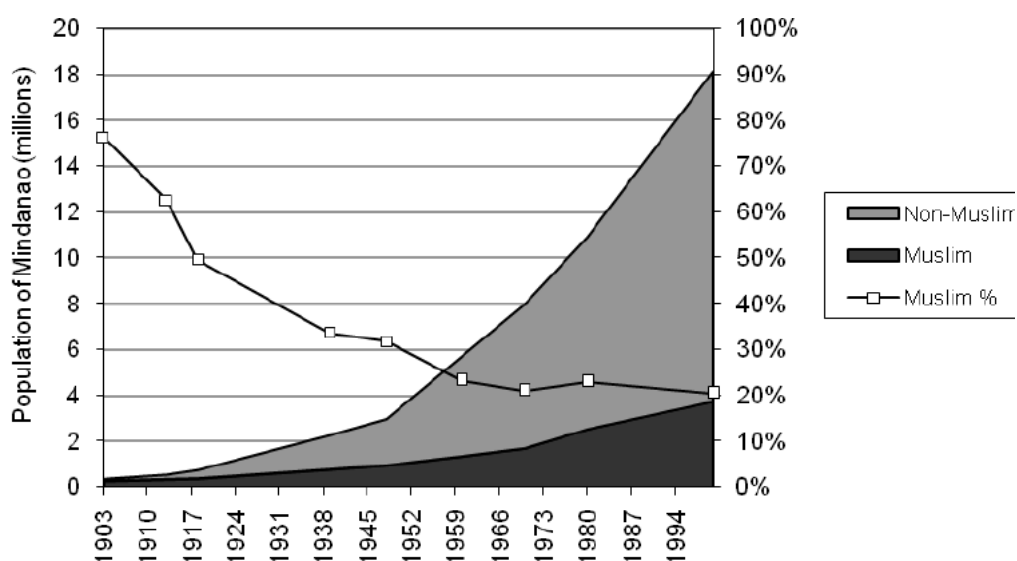
Након Америчко-шпанског рата, а у складу са одредбама Париског споразума из децембра 1898. године, Краљевина Шпанија је за 20 милиона тадашњих долара предала Филипине (заједно са острвима Сулу архипелага и Минданао) америчким империјалистима. Након преузимања Филипина, Сједињене Америчке Државе употребом оружане силе долазе на Филипине и негирају постојање свих народа који су тамо живели. За америчке

⁷¹ Извор: rodill-350x243.jpg (350×243) (mindanews.com), приступљено 26.10.2023. године.

снаге то су била „различита племена која су се међусобно борила за превласт“ (Schiavo-Campo, Judd: 2005). Током свог управљања регионом, Американци су успоставили институције система, од којих многе и данас постоје. То су, пре свих, јавни образовни систем (универзитети, национална библиотека и др.), национална полиција, оружане снаге, национална банка, систем здравства, јавна инфраструктура итд.

Током периода америчког колонијализма, локално становништво је најчешће класификовано као хришћанско и нехришћанско, односно цивилизовано и нецивилизовано. Моро народ је припадао последњој наведеној категорији, а након неколико деценија америчког управљања добио је нови назив – „дивља племена“. Такође, негирањем постојања било каквог државног ентитета, Американци су задржали право да конфискују земљу од локалног становништва (староседелаца) и да је деле досељеницима.

Колонизовање региона досељеницима је започето 1913. године и реализовано је у најмање пет таласа – два током америчког управљања и још три након успостављања Републике Филипини, тако да су већ 1970. године досељеници постали бројнији од староседелаца (Слика број 4).

Слика број 4 – Графички приказ маргинализације урођеничког становништва⁷²

Маргинализација урођеничког становништва је након тог периода интензивирана. Поређења ради, на почетку колонијализације 1913. године, народ Моро и лумадска племена су чинили 63,3% од укупне популације Минданао и Сулу архипелага, да би током седамдесетих година 20. века популација Лумада сачињавала свега 4,2%, а народа Моро 19,98% (Schiavo-Campo, Judd: 2005). Упоредо, развијане су и корпоративне делатности којима су приступ имали углавном досељеници, али на штету староседелаца. Тако је, на пример, површина под шумама током педесетих година износила око 59%, да би само 15 година касније пала на 29%. Народ Моро и Лумад су насељавали рурална подручја региона Минданао (Schiavo-Campo, Judd: 2005). Империјална логика је примењена и 1946. године, када је Филипинима гарантована (дата) независност, али као јединственој држави, иако су у том тренутку фактички постојале три државе (Филипини, Сулу султанат и Магинданао султанат) у којима су живели етно-лингвистички различити народи са сопственом традицијом, културом, идеологијом, и који су имали различито историјско искуство (Gowing:1978). Ипак, народ Моро је са свим својим политичким ентитетима унилатерално интегрисан у новонасталу државу. Након интеграције, како су многе студије тога времена

⁷² Извор: https://www.researchgate.net/figure/Population-of-Mindanao-by-religion-1903-2000_fig1_265074189, страници приступљено 21.6.2025. године.

показивале, муслимани, односно Бангсаморо⁷³ били су дискриминисани од стране већинских заједница, пре свих хришћанских, које су према њима гајиле непријатељска осећања (Makati, Rizal: 1975). Према студији коју су спровели Макати и Ризал, постојало је негативно расположење према муслиманима и на целој територији Филипина. Тако је, на пример, један од резултата студије показао да већина хришћана не би прихватила муслимана као комшију. Владаина политика према региону довела је до тога да Бангсаморо постану мањина на сопственој територији. Томе је, пре свега, допринела примена закона у вези са власништвом над земљиштем које је спроводила влада Републике Филипини у региону Минданао, а чије одређене одредбе су биле дискриминаторне према Бангсамороу и другим урођеничким заједницама (Rudy, Rodil: 2007). Такође, дискриминација је била очигледна и на другим пољима. Тако је, на пример, почетком 21. века регион имао најмањи проценат писмених (62,9% - у односу на државни просек од 84,1%),⁷⁴ највећи број деце која не похађају школу (23,1% у односу на просек на нивоу државе који је износио 14,7%),⁷⁵ највећи морталитет међу новорођенчади (12 смртних случајева на хиљаду, док је у остатку државе био 8). Осим тога, влада није успевала да осигура безбедност и правду. Током периода након интеграције дешавали су се многи злочини према Бангсамороу, у којима су и комплетна насеља спаљивана, а који су пролазили без икакве истраге (Mendoza, Taylor: 2009).

Након интеграције, регион је промовисан као обећана земља, што због могућности биљне производње, посебно узгајања кокоса и производње кокосовог уља, тако и због хидро и геотермалних потенцијала којима располаже. За регион се говорило да може да „храни комплетну нацију“. Међутим, званични подаци су говорили да је то простор у којем се налазило 14 од 20 најсиромашнијих провинција на Филипинима.

Када је реч о идеолошким аспектима сукоба након уједињења, важно је истаћи да народ Моро, у односу на друге народе Филипина, има другачије виђење концепта суверенитета, не признаје политичке, социолошке, економске и правне институције које су наслеђене од колонизатора, углавном хришћана. Њихова култура је у складу са веровањима ислама и у дијаметралној је супротности са оним шта данас називамо филипинском културом, која је, опет, делимично продукт колонијализма. Њихова уметност, архитектура, књижевност и музика осликавају њихово азијско порекло и карактер (Gowing: 1978).

Након уједињења, на Минданауу коегзистирају три велике политичке групације. Прву групу чини Национални ослободилачки фронт Моро (енг. Moro National Liberation Front – MNLF), односно Исламистички ослободилачки фронт Моро (енг. Moro Islamic Liberation Front – MILF), који води борбу за право на самоопредељење народа Моро (Бангсаморо) од 1968. године. Другу политичку групацију чине припадници урођеничког народа, Лумади, који такође од 1986. године воде борбу за право на самоопредељење. Трећу политичку групацију предводи Комунистичка партија Филипина, односно Нова народна армија (енг. Communist Party of the Philippines - New People's Army - CPP-NPA), која од 1968. године води борбу за националну демократију из социјалистичке перспективе.

⁷³ Сложеница Бангсаморо је направљена од две речи – „бангса“, што на језику Мороа значи „нација“ или „људи“ и од именице „Моро“. У преводу – народ Моро. Бангсаморо је и данашњи назив аутономног региона који је успостављен након потписивања мировног споразума. Концепт Бангсаморо је промовисан од стране националног ослободилачког фронта Моро (енг. Moro National Liberation Front – MNLF) манифестом од 28.4.1974. године: “We, the five million oppressed Bangsamoro people, wishing to free ourselves from the terror, oppression and tyranny of Filipino colonialism, that had caused us untold sufferings and miseries by criminally usurping our land, by threatening Islam through wholesale desecration of its places of worship and its Holy Book, and murdering our innocent brothers, sisters and folks in genocidal campaign of terrifying magnitude...aspiring to have the sole prerogative of defining and chartering our national destiny in accordance with our own free will in order to ensure our future and that of our children...(hereby declare) the establishment of the Bangsa Moro Republic.”

⁷⁴ Извор: <http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2003/103tabE.htm>

⁷⁵ Извор: <http://www.census.gov.ph/data/pressrelease/2003/pr0375tx.html>

Минданао је регион богат природним ресурсима, али и са највећом стопом сиромаштва на Филипинима и са три велике политичке групације које су се, свака на свој начин, бориле против заједничке државе. Рат између националног ослободилачког фронта Моро и владиних снага од 1970. до 1996. године коштао је државу око 1,5 милијарди долара и оставио је 120.000 жртава и још неколико стотина хиљада повређених и осакаћених, као и 932.000 интерно расељених лица. Светска банка је проценила материјалну штету на између две и три милијарде долара (Schiavo-Campo, Judd: 2005). Током 26 година рата, 35 насеља и градова је уништено, спаљено је око 200.000 кућа у региону Минданао, срушено 535 џамија и око 200 школа (Arguillas: 2003). Један споразум је потписан током рата, тзв. Споразум у Триполију, из 1976. године, који је гарантовао аутономију муслиманима у оквиру територијалног интегритета Филипина. Међутим, након плебисцита, право на аутономију је са 13 смањено на само пет провинција. Такође, било је потребно 20 година да би се постигао договор о томе на који начин одредбе Споразума могу бити имплементирани. У међувремену, у Устав Филипина унета је и одредба о формирању Аутономног региона у Муслиманском Минданау (енг. Autonomous Region in Muslim Mindanao – ARMM) 1990. године. Претходно је спроведен референдум, али на којем представници националног ослободилачког фронта Моро нису учествовали, јер претходни споразум „није предвиђао одржавање референдума ради успостављања аутономног региона“. Коначни споразум је потписан 1996. године, али и даље представници националног ослободилачког фронта Моро износе тврдње да неколико најважнијих одредби није имплементирано. Исламистички ослободилачки фронт Моро се 1984. године издвојио из Националног ослободилачког фронта Моро, управо због неслагања око одредби Споразума у Триполију из 1976. године, и од тог тренутка води посебну сецесионистичку борбу и залаже се за успостављање шеријата као државног уређења. Важно је истаћи да је Национални ослободилачки фронт Моро више секуларан у односу на Исламистички ослободилачки фронт Моро, који наглашава религијски карактер борбе. Исламистички ослободилачки фронт Моро се заснива на борби за успостављање независне државе Моро народа. Портпарол групације, Абдурасад Асани, ту борбу и могуће решење објашњава наводима да је колонијализам основни узрок сукоба на југу Филипина (Trijono: 2004). Тренутни сукоб треба разумети као рат против наметнуте и репресивне власти, што значи да је проблем у суштини политички, и као такав примарно захтева политичко решење, које подразумева реструктурирање односа Бангсамороа и филипинског народа. Реструктурирање односа подразумева сецесију Бангсамороа од Републике Филипини (Trijono: 2004).

Исламистички ослободилачки фронт Моро је, такође, одбацио коначни споразум из 1996. године и наставио борбу Бангсамороа за право на самоопредељење. Они су као групација ушли у посебне мировне преговоре са владом 1997. године, који су иницијално резултирали потписивањем новог Споразума у Триполију, 2001. године. Тада је први пут гарантовано право Бангсамороу да убудуће дефинише своју будућност и политички статус (право на самоопредељење). Наставак преговора је довео до потписивања Меморандума о разумевању о праву на територију и земљу из 2008. године, који је, међутим, од стране Уставног суда Филипина проглашен неуставним исте године, и самим тим поништен. Након тога је распуштена Канцеларија председника за мировне преговоре и установљен нови панел за разоружање, демобилизацију и реинтеграцију. У међувремену, Исламистички ослободилачки фронт Моро је постао главни сецесионистички покрет у региону, који је наставио борбу, али и преговоре са владом Филипина, док су се сукоби и киднаповања људи и даље дешавали, праћени хуманитарном кризом региона. Такође, у региону се након 2010. године почињу појављивати екстремистичке групе повезане са тзв. Исламском државом (енг. ISIS) (Coning, Muto, Saraiva: 2020).

Мировни процес на југу Филипина је непрекидно трајао дуже од 40 година, док коначно није резултирао успостављањем аутономног региона Бангсаморо у муслиманском Минданау (енг. Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao – BARMM) под руководством Исламистичког ослободилачког фронта Моро транзиционих власти

Бангсамороа током 2019. године. Улогу фацилитатора између представника Владе Филипина и побуњеника је од 2001. године имала Малезија – под надзором Међународне контакт групе од 2009. године. Малезија је 2004. године оформила и координациони механизам под називом Здружени комитет за координацију прекида насиља између Владе Филипина и Исламистичког ослободилачког фронта Моро, којим је руководио Међународни посматрачки тим. Такође, почев од 2013. године, формиран је посматрачки тим тзв. треће стране за примену одредби постигнутих споразума.

Током деценија које су претходиле, динамика мировног процеса се мењала у зависности од директива и политике Владе Филипина, која је, опет, била зависна од унутрашњих и међународних подстицаја, пре свега оних који су долазили од стране Организације за исламску сарадњу (енг. Organisation of Islamic Cooperation – OIC). Након што су се сукоби поново распламсали након референдума 1990. године, на коме нису учествовали представници Националног ослободилачког фронта Моро, тадашњи председник Филипина, Фидел Валдез Рамос⁷⁶ преузео је вођење мировног процеса. Завршни мировни споразум (енг. Final Peace Agreement - FPA) потписан је 1996. године.

У наредном периоду, три пута је мировни процес био угрожен новим оружаним сукобима у региону. Насиља високог интензитета дешавала су се прво 2000. године, потом 2003, као и 2008. године, и углавном су окидачи биле промене званичне државне политике владе Филипина према региону. Током вођења мировног процеса од стране администрације петнаестог по реду председника Филипина, Бениња Симеона Кожункао Акина⁷⁷, потписани су Оквирни споразум о Бансамороу (енг. Framework Agreement on the Bangsamoro – FАВ), 2012. године, и Свеобухватни споразум о Бансамороу (енг. Comprehensive Agreement on the Bangsamoro - САВ), 2014. године, који је требало да замени АРММ из 1990. године. Такође, САВ је предвиђао већу аутономију и нову политичку структуру. Међутим, услед пада подршке председнику, проузроковане пре свега полицијском и акцијом снага за специјалне операције у Мамаспану на Минданау током јануара 2015. године, усмереном на хватање малезијских терориста који су били у редовима екстремистичке организације под називом Исламски борци за слободу Бангсамороа (енг. Bangsamoro Islamic Freedom Fighters (BIFF) (Franco: 2017; Taniguchi: 2019) САВ није имао довољну парламентарну већину за ратификацију.

Након доласка на власт шеснаестог по реду председника Филипина, Родрига Роа Дутертеа,⁷⁸ примењен је тзв. инклузивнији приступ мировном процесу, који је укључивао представнике Исламистичког ослободилачког фронта Моро и скоро све фракције Националног ослободилачког фронта Моро, неисламске урођеничке политичке групације, али и оне који су могли да буду виђени као претња мировном процесу. Као резултат мировних напора усвојен је Основни закон Бангсамороа, који је предвиђао оснивање Аутономног региона Бангсаморо у муслиманском Минданау (енг. Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanaa – BARMM) и Транзиционе власти Бангсамороа (енг. Bangsamoro Transition Authority – ВТА) 2019. године, са мандатом руковођења регионом до планираних општих избора 2022. године. У међувремену се десио и нови петомесечни сукоб високог интензитета, 2017. године, између владиних снага и екстремистичких група повезаних са Исламском државом, које су се претходно одвојиле од Исламистичког ослободилачког фронта Моро у региону Марави на Минданау.

Анализа историјског и друштвено-политичког развоја региона Минданау указује на то да су узроци конфликта дубоко укорењени у структурну дискриминацију, империјалну прошлост, етничке промене и неравномерну расподелу ресурса и моћи. Конфликт у региону се не може разумети искључиво кроз безбедносну призму – он има снажан идентитетски,

⁷⁶ Фидел Валдез Рамос је био дванаести по реду председник Филипина у периоду од 1992. до 1998. године. У тренутку ступања на дужност, Рамос је био пензионисани генерал Оружаних снага Филипина.

⁷⁷ Бенињо Симеон Кожункао Акино је био председник Филипина од 2010. до 2016. године.

⁷⁸ Родриго Роа Дутерте је био председник Филипина од 2016. до 2022. године.

историјски и социоекономски карактер. Посебно је значајан увид у различите перцепције суверенитета и политичког легитимитета које постоје између државе и народа Моро.

Као што је већ наговештено, представљени увиди служе као основа за квалитативно дубље разумевање анализе која следи, у којој ће кроз изјаве главног преговарача бити могуће критички сагледати одговоре на постављене хипотезе. Историјска и институционална позадина која је овде представљена омогућава боље разумевање мотива, аргумената и позиција актера у преговарачком процесу, као и препрека и могућности за постизање одрживог мира.

5.2. Увођење родне перспективе у мировни процес на Филипинима

Главни посредник у време администрације петнаестог по реду председника Филипина, Бениња Симеона Кожункао Акина, била је госпођа Мириам Коронер-Ферер, која је након потписивања Свеобухватног споразума о Бансамороу (енг. Comprehensive Agreement on the Bangsamoro) 2014. године, постала прва жена која је као главни посредник успела да потпише један мировни споразум.⁷⁹ Она је од 2012. године као главни посредник предводила владин Панел у мировним преговорима са Моро исламистичким ослободилачким фронтом. Након постављања на дужност, поред успостављања нове структуре мировних преговора, била је надлежна и за надгледање примене одредби споразума две године након потписивања. Једна је од четири добитника Рамон Магсајсај награде за 2023. годину за инклузивност и учешће жена у процесу изградње мира (енг. peace-building).⁸⁰

Важно је истаћи да је за увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба на Филипинима, за разлику од студије случаја *Сирија*, постојала подршка већине националних и међународних актера. Највећи изазов је био задобијање подршке свих страна у сукобу, посебно представника народа Моро, имајући у виду традиционално наслеђе и напоре појединих групација на успостављању шеријатског права на острву Минданао. Такође, држава која је пружала највећу подршку процесу, Малезија, имала је значајне резерве у вези са овим питањима. Другим речима, посредник је био у ситуацији да покуша да артикулише све захтеве и угради родну перспективу у евентуални споразум, не ометајући исувише ток процеса посредовања.

⁷⁹ Др Мириам Коронер-Ферер је тренутно редовна професорка на Универзитету на Филипинима, где држи предавања која се тичу Југоисточне Азије, људских права, мировних процеса и демократизације. Активно је од 1986. године била укључена у кампање у оквиру организација цивилног друштва на Филипинима које се залажу за права жена. Заједно са другим истакнутим женама предводила је процес израде и доношења Националног акционог плана *Жене, мир, безбедност* Републике Филипини, који је 2010. године усвојен од стране владе те земље. Као део Тима експерата УН у приправности за посредовање (енг. The Standby Team of Senior Mediation Advisers UN DPPA), чији је члан била у више наврата током периода који покрива ово истраживање, учествовала је у посредничким процесима у мировним мисијама УН у Непалу, Источном Тимору, Камбоџи, Мјанмару, на Малдивима, у Авганистану и Судану.

⁸⁰ Са Мириам Коронер-Ферер обавили смо полуструктурирани интервју у циљу прикупљања додатних информација о самом процесу, улози посредника, искуствима, наученим лекцијама и препорукама за даљи рад на овом пољу – у функцији одговора на истраживачко питање и потврђивања или оповргавања постављених хипотеза. За потребе реализације интервјуа прикупљене су најважније информације о генези сукоба и динамици мировног процеса, а основни извор података су била институционална документа, пре свих извештаји УН о мировном процесу на Минданаоу. Такође, припремљена су и оријентациона питања (у прилогу В), а ток интервјуа прати истраживачко питање и постављене хипотезе. На крају поглавља сумирани су најважнији налази из интервјуа, који су посебно релевантни за ово истраживање. У другом делу интервјуа, саговорници је остављена слобода да покреће питања која сматра релевантним у овом контексту, иако нису од значаја за одговор на истраживачко питање или потврду, односно оповргавање хипотеза. С тим у вези, у наставку текста представљен је део интервјуа, односно фрагменти који се односе на постављено истраживачко питање и хипотезе, а шира објашњења су дата ради бољег контекстуалног разумевања. Додатне опсервације су представљене у оквиру личних запажања истраживача током реализације истраживања.

Не постоје параметри на основу којих је могуће утврдити да ли је успешнија медијација са женама или без њих, јер је, пре свега, немогуће упоредити податке, имајући у виду да су у посредовање, посебно у тзв. главни колосек, већински укључени мушкарци и незнатан број жена. Жене су више заступљене у неформалним колосецима, али услед недостатка женског искуства у посредовању, приступ ка оснаживању учешћа жена у мировним процесима треба да буде позитивистички. Ово се пре свега ради путем сагледавања примера из праксе где су жене укључене у мировне процесе, без обзира на њихову малобројност, и истичу се позитивни елементи. То је део терета који мали број жена укључен у мировне процесе треба да изнесе, односно да покаже и докаже да учешће жена прави разлику. Међутим, то је истовремено проблем, јер се поставља питање зашто жене то морају да покажу и докажу, а мушкарце нико никада није ни питао да ли они праве разлику, или на крају крајева није јасно са чим можемо упоређивати учинак мушкараца у посредовању. Постоји велики број отворених питања која треба узети у разматрање када се говори о ефектима учешћа жена у посредовању. Због тога ни крајње позитивистички приступ овом проблему можда не би био најбољи, чак ни за жене које заговарају уродњавање процеса посредовања, јер се могу наћи на погрешном путу уколико се вежу само за квантитативне показатеље. С друге стране, питање броја жена медијатора је централно у многим истраживањима, јер је то, у ствари, једино што имамо, а уз то постоји одређена врста притиска. С обзиром на то да је протекао значајан временски период од актуелизације питања учешћа жена у мировним процесима, траже се резултати. Истовремено, врло мало је истраживања која дубље промишљају сам процес посредовања. Долазимо у ситуацију да се процес заврши у дискурсима који преиспитују и саму потребу учешћа жена, јер је сувише времена протекло а резултата нема.⁸¹

Било би погрешно помислити да је увођење женске перспективе у процесе посредовања задатак за жене: напротив, узимање у разматрање родних улога обавеза је свих. Наравно, постоје и разни есенцијалистички приступи, који покушавају да говоре у прилог потреби увођења женске перспективе у мировне процесе, позивајући се на генерализоване женске особине, и полазећи од ставова да су жене мирољубивије или брижније од мушкараца, а који нас, опет, одводе у погрешне дискурсе. Проблем са овим дискурсима је у томе што ограничавају жене на њихове социолошки конструисане родне улоге. Другим речима, постоји много углова из којих се ова питања морају промишљати како се не би доспело на погрешан пут, и у том смислу концепт инклузивне медијације је нешто што, као нови концепт, може бити од помоћи. Родна инклузивност јесте један од најважнијих сегмената инклузивне медијације, али је инклузивна медијација, за разлику од досадашњих теорија о медијацији, исто као и мировне студије, у суштини нормативна, и то превасходно дефинише позицију посредника. Инклузија родне перспективе у посредовање је, дакле, постала изузетно важна тема, која више није питање избора већ обавезе, и може да помогне у постизању основних циљева посредовања, а то су долазак до споразума и дуготрајан и одржив мир.⁸² Но, оправдана је дилема да ли укључивање жена може допринети комплексности самог мировног процеса и да ли може постојати отпор једне или више страна у процесу је. Такође, могу бити постављена и нереална очекивања од жена које

⁸¹Госпођа Коронер-Ферер указује на то да се тада постављају питања „шта жене уопште и раде у мировним процесима“ или се извлаче закључци попут онога да су „жене у посредовању само због себе, тј. да би себе учиниле видљивијим, без позитивних резултата/ефеката по сам процес“.

⁸² У овом контексту, госпођа Коронер-Ферер истиче потребу да „жене буду више укључене у мировне процесе, јер према подацима УН и њеним истраживањима, од 1.168 мировних споразума који су потписани у периоду од јануара 1990. до јануара 2014. године, само 18% садржи одредбе које се тичу жена. Овај проценат је био 11% у периоду пре 2000. године, а у периоду од 1995. до 2019. године кретао се у оквирима од 14 до 22%. Дакле, приметно је повећање у периоду након 2000. године, и оно је у просеку износило 27%“. Она додаје да је „важно истаћи да је, на пример, 2014. године тај проценат био највећи, односно 50% свих потписаних споразума у тој години садржало је одредбе које се односе посебно на жене и родну перспективу уопште. Дакле, напредак је видљив. До 2019. године било је укупно шест жена у улози главних посредника и 13% у улози преговарача, док у просеку у седам од десет мировних процеса жене нису биле уопште заступљене“.

су укључене и процес, а и проблем са идентификовањем представница је присутан, услед увек присутне фрагментације.

Представљени видљиви напредак, уз објективне отежавајуће околности на пољу увођења родне перспективе, углавном се поклапа са налазима из претходног поглавља, што указује да је присутна стална интеракција између практичара и креатора УН приступа посредовању. Наведено је значајно у функцији акумулације женског искуства из ове области као претпоставке даљег напретка. С друге стране, видљив је и изостанак значајнијег ослањања на постојећу академску литературу, о чему ће бити више речи у Закључку истраживања.

Увек треба имати на уму ограничења која може испољити конкретна ситуација и/или стране у процесу. Обично се говори о три модалитета укључивања жена у мировне процесе. Први је путем укључивања у главни колосек посредовања, у улози посредника или преговарача, у улози чланова делегација или као посебне стране која заступа или заговара права жена. Такође, жене у оквиру овог модела могу бити ангазоване у склопу неког од имплементационих механизма (разоружање, демобилизација, реинтеграција, прекид насиља, транзициона правда, мировне мисије и др.). У случају Филипина овај модел је био главни и примењен је у пракси. Други модалитет је укључивање жена путем консултативних механизма, од којих су најзначајнији консултативни форуми, национални дијалози, разна саветодавна тела, радионице и др., а жене могу бити ангазоване и у улози посматрача. Овај модел је алтернатива, када жене из објективних околности не могу да буду укључене по првонаведеном моделу, као што је био случај у Сирији. Трећи модалитет укључивања жена и женске перспективе је путем активизма у јавној сфери друштва, попут лобирања, затим разних кампања, хуманитарних акција, протеста, референдума и др. У сваком случају, пожељно је да жене буду заступљене на свим нивоима и у сваком од поменутих модалитета, али ће свака конкретна ситуација захтевати другачија решења.⁸³

Током интервјуа са експертима УН, чији резултати су представљени у четвртном поглављу, идентификована је потреба за што већим нивоом инклузивности. У том контексту, од преговарача се на пољу инклузивности очекује да подстиче стране у посредовању – било да се ради о владиним или побуњеничким групама – да остану унутар политичког процеса. Да буде мост између главних страна у сукобу и покуша да ублажи њихов утицај на заједницу посматрану као целину. Да обезбеди да се гласови и идеје разних родних категорија друштва, разних генерација и географских подручја, као и од стране других група чују. Да артикулише и каналише што је могуће већу подршку неформалних извора моћи у друштву мировном процесу, а која је заснована пре свега на моралним начелима заједнице. Даље, да заштити животе и здравље рањивих и дискриминисаних група, пре свега оних које немају своје представнике у мировном процесу, путем обезбеђивања да се њихов глас чује. Да покреће питања потребе проширивања демократских механизма како би исти допирали до свих категорија друштва. На крају, од посредника се очекује и да утиче на трансформацију односа у друштву тако што ће их удаљавати од уобичајене културе подела на доминантне и подређене групе, као и да утиче на то да се моћ и ресурси у друштву шире распореде.

Стратегија инклузивног приступа собом носи и опасност да се, фокусирањем само на родну или етничку заступљеност, потенцијални учесници процеса сведу само на тај идентитет, без препознавања значаја тога шта други атрибути, као што су политичка афилијација, регионално порекло или фамилијарне везе, могу да донесу у процес. То је нешто што посредник свакако треба да препозна, а што је посебно било важно током процеса посредовања на Филипинима. Иако посредници не могу контролисати процес у

⁸³ У прилог објективним ограничењима и потешкоћама, Коронер-Ферер наводи пример из сопственог искуства када, током преговора који су се одвијали у Куала Лумпуру, није могла сама да путује нити да борави у соби хотела у коме су се преговори одвијали, већ је са њом морао бити присутан или њен супруг или брат, јер у Малезији женама није дозвољено да саме одседају у хотелима.

потпуности, пре свега када се говори о увођењу родне перспективе, неопходно је стално покушавати.⁸⁴

Имајући у виду комплексност и дуготрајност конфликта на Филипинима, значај прилагођавања приступа посредовању и увођења родне перспективе у културолошком окружењу у коме се посредовање врши не може бити пренаглашен. Потребно је посебно промишљати два различита хипотетичка питања: да ли је лакше уводити родну перспективу уколико је посредник културолошки освешћен, односно упознат са локалном културом и традицијом, или уколико долази из друге културе, те да ли је медијација успешнија уколико је процес посредовања уродњен или не. Овде се покушава идентификовати да ли постоји узрочно-последична веза између уродњавања процеса посредовања и ефикасности тј. учинковитости процеса медијације, који се углавном мери тиме да ли се до споразума дошло или не, и уколико јесте, да ли је он дугорочно одржив. Неопходно је да посредник буде што боље упознат са локалном културом и традицијом, али то не може бити главни фактор успеха, већ само један од многих фактора који ће одлучити судбину процеса. У том смислу, може постојати узрочно-последична веза, али она зависи и од многих других фактора. Неке студије су показале да можемо имати боље резултате у смислу садржаја самог мировног споразума уколико је родна перспектива била заступљена током процеса посредовања, али то истовремено не значи да се до споразума не би дошло и без родне перспективе, а поготову не значи да се до споразума дошло захваљујући родној перспективи.

Уродњавање процеса посредовања је формално и/или тематски ограничено у ситуацијама када учешће жена нема суштинску већ декоративну функцију и када се очекује да жене дискутују само о тзв. женским питањима, што негативно утиче на учинковитост процеса посредовања и његову одрживост. Овде треба избећи опасност упадања у замку путем давања процесу увођења родне перспективе епитет кључног детерминишућег фактора успеха, неуспеха или фактора ефикасности и учинковитости целог процеса посредовања, јер би у тој ситуацији једини начин доказивања поменутог става био контрачињенични. Бројни су детерминишући фактори који не зависе од тога да ли је и колико жена за столом, првенствено ставови страна у сукобу, хуманитарна ситуација, зрелост конфликта за посредовање, геополитичка ситуација и утицаји споља и др.

Од УН посредника се пре свега очекује да примењује одредбе најважнијих нормативно-доктринарних документа УН која се односе на посредовање. Поред одредби поменутих упутстава и водича, као и одредби резолуција (поменутих у трећем поглављу), посредници треба да користе већ постојеће механизме, као што су родни саветници у мисијама и у седишту УН, чија је основна мисија да родна перспектива буде уврштена у све активности УН, укључујући посредовање.⁸⁵

На двадесетогодишњицу доношења Резолуције СБ УН 1325 (2020. године), УН су поставиле циљ да свака од агенција има свој програм увођења родне перспективе, који ће зависити од деликатности и комплексности ситуације „на терену“. Испоставља се да је погрешно уводити родну перспективу само зато што су све друге солуције исцрпљене јер се на тај начин обесмишљава тенденција родне димензије. Понекад процес не напредује не зато што процес увођења родне перспективе није спроведен како треба, већ једноставно зато што је конфликт сувише компликован. Постоје два проблематична питања на овом пољу: ангажовање експерата за родна питања, који не морају бити и експерти за медијацију,

⁸⁴ У складу с наведеним, госпођа Коронер-Ферер сматра да неколико модалитета у овом контексту може бити корисно: „оснивање независног комитета за селекцију, ангажовање треће (екстерне) стране за селекцију, избор путем номинације и др., као и комбинација неких од модела“. Закључује да је током руковођења процесом на Филипинима „инсистирала на свакој области“.

⁸⁵ Госпођа Коронер-Ферер наводи да „ту свакако постоји доста изазова, јер из угла некога ко је био укључен у обуку родних саветника УН, поменуте позиције нису у довољној мери стратешке, односно, они су најчешће стављени на страну (енг. Sidelined). Када придодате родног саветника тиму који се бави посредовањем, та особа обично није експерт за медијацију, тако да је можда најбоља опција ангажовати екстерног експерта“.

као и то што резултати, односно ефикасност не могу увек зависити од тога да ли је процес увођења перспективе у посредовање реализован на прави начин. Међутим, у том случај се критикује сам програм уродњавања процеса јер не даје резултате, што је одвећ погрешно.

Треба указати и на значај родне освешћености руководства/лидера мисија, специјалних изасланика или других представника држава или организација/институција укључених у мировни процес. Уколико неопходни ниво родне освешћености код руководства/лидерства не постоји, онда чак ни најбољи експерт за родна питања неће имати начина да утиче на процес, јер он или она не доносе одлуке. Уколико постоји отпор код доносилаца одлука, или они нису свесни значаја родних питања за сам процес, све што главни посредник у том случају може да ради јесте да настави да спроводи програме уродњавања и да реализује разговоре са свима који су на неки начин укључени у процес, било да се ради о представницима организација или држава – у функцији подизања свести о значају родних питања за мировни процес, што опет захтева много времена.⁸⁶

У оквиру УН, значајна пажња је посвећена овом питању и разним одлукама и упутствима од стране генералног секретара УН, и од господина Бан Ки-Муна па надаље, улажу се велики напори на увођењу родне перспективе у мировне процесе и подизању свести о значају истих код специјалних изасланика генералног секретара УН. Међутим, и поред свих тих напора, увођење родне перспективе у решавање оружаних сукоба се не дешава у стварности, пре свега због разних структуралних ограничења, али и због специфичности самих сукоба, односно процеса. На Филипинима је учињен мали помак у подизању свести о значају родних питања код представника Исламистичког ослободилачког фронта Моро, али то није одлучило судбину самог процеса.

Поред значаја обуке посредника УН, на који је претходно указано, исказана је потреба за обуком свих учесника процеса, а на основу иницијативе посредника. Такође, неопходан је рад са доносиоцима одлука на највишем нивоу, што некада није лако извести – у циљу бољег разумевања значаја увођења родне перспективе, јер превасходно они могу дати највећу подршку процесу.

И пре постављања госпође Коронер-Ферер на позицију шефице преговарачког тима владе Филипина, у децембру 2012. године,⁸⁷ родна питања су постајала све актуелнија на Филипинима. Према доступним информацијама са састанака након што је постала главни посредник, водиле су се расправе око значења термина *meaningful*,⁸⁸ употребе термина „род“ уместо „пол“ (енг. *sex*), па до поклањања чоколада у облику срца мушким члановима тима друге стране, све у функцији покушаја уродњавања процеса итд. Родна питања су се са маргина састанка преселила на преговарачки сто пре свега због великог притиска међународне заједнице, али и домаће јавности, како би процес постао инклузивнији.

⁸⁶ Госпођа Коронер-Ферер у вези са овим питањем закључује да „ако је свест о значају родних питања оних који доносе одлуке мала, онда врло мало може да се уради, чак и у ситуацијама када је инклузивност једино што посредници желе да постигну“. Наводи примере интервјуа са представницима доносилаца одлука (специјалним изасланицима, председницима и/или представницима држава у разним мировним процесима и др.) који могу да се преслушају на сајту норвешке организације Humanitarian dialogue, где они, готово и да не говоре о родним питањима, што значи да она за њих и нису толико битна.

⁸⁷ На позицију председавајуће панела је постављена у децембру 2010. године.

⁸⁸ Цитати из транскрипта разговора који је професор Ферер поделила са истраживачем:

MILF counterparts wanted to know what we meant by meaningful. Did we mean substantial? Did we mean maximum? At what level should that participation be? Whether meaningful means genuine? Is it equality? Whether meaningful is defined on a case-to-case basis? MILF Panel Chair Mohager Iqbal said his piece. Speaking from his heart, he believed that women and men cannot have absolute equality because they are different physically, biologically and even emotionally.

Professor Ferer comments: Yes, we are different, but equality is not about sameness. It is about relationships founded on mutual respect and the dignity of both persons. It is no different from what the MILF wanted for the Bangsamoro - parity of esteem. The same 'parity of esteem' or mutual respect that is desired between the majority and the minority population is desirable as well between men and women.

Посреднички тим је почетком 2012. године симболично предао копије Резолуције 1325 посредницима и представницима Исламистичког ослободилачког фронта Моро.

У оквиру панела одржаног две године раније, у децембру 2010. године, тематизована су родна питања којих су влада Филипина и друге структуре власти биле итекако свесне. Увођење родне перспективе је током периода пре почетка панела било на врху листе приоритета владиних политика у свим областима, па и у мировном процесу. Лидери/руководиоци су имали различито схватање улоге родних питања, али је већи број био наклоњен феминистичким погледима. То се одразило и на структуру панела, где је међу преговарачима са стране власти био значајан број жена, док на другој страни није било жена за столом. Дакле, питање повећања броја жена – не само на владиној страни, већ и увођење жена у саставе делегација других страна у преговорима – било је на врху листе приоритета. Такође, с обзиром на то да је мировни процес већ дуго трајао, постојало је и лобирање од стране организација цивилног друштва, националних и интернационалних организација и удружења не само да се број жена у процесу повећа, већ и да се у нацрте споразума укључи што више родно осетљивих одредби.

Изузетно је значајно било прилагођавање увођења родне перспективе у мировни процес имајући у виду специфичности окружења у коме се посредовање врши. Постојао је велики отпор укључивању жена у преговарање, па и самом постављању жене за руководиоца панела. Међутим, уложени су додатни напори на овом пољу, и на крају је и друга страна у преговорима прихватила постављење. Напори нису укључивали наметање ставова, јер би то удаљило стране у процесу. Услови друге стране су били да њих нико „не треба да учи, нити да им држи предавања о значају родних питања“ и да они „имају своју културу и традицију, у оквиру којих су формиране социолошки конструисане улоге, те да прихватање жене као главног преговарача ни у једном тренутку не значи да они прихватају било шта другачије од тога“.⁸⁹

Дакле, напори који су урађени на овом пољу нису могли бити ни агресивни нити наметљиви према другој страни, а уз то су чињени постепено и прогресивно током одређеног времена. На самом почетку нису ни потезана друга питања у вези са увођењем родне перспективе, већ само питање укључивања жена у мировни процес. Другим речима, било је веома важно познавати културолошки контекст из кога долазе представници стране у преговорима. Посреднички тим је улагао напоре да у свом тиму има припаднике који долазе из тих култура ради бољег прилагођавања приступа. У овом контексту, друга страна, пре свега представници Исламистичког ослободилачког фронта Моро, вероватно нису у почетку ни били свесни шта све се „гура у процес“ у склопу прихватања учешћа жена у истом, али је то све постајало јасније и видљивије временом.⁹⁰

Иако сви живе у истој држави, на Филипинима постоје значајне разлике, не само засноване на религији, већ и на говору, гестикулацијама.⁹¹ Током процеса је вођено рачуна и о томе да се не реагује на сексистичке коментаре или анегдоте које би долазиле са друге стране – напротив, све су их прихватили са осмехом, тачније, сви су им се заједно смејали, да би са протоком времена исте бивале све ређе.⁹² Током процеса, било је потребно суочавање са многим стереотипима и предрасудама о женама и мушкарцима.

⁸⁹ Подсећања ради, Исламистички ослободилачки фронт Моро се, између осталог, залагао за успостављање шеријатских закона на територији која би била проглашена независном.

⁹⁰ То је био један од великих проблема у Авганистану, где је прво изложена агенда родних питања па су се тек онда у преговоре покушали увући представници разних групација или етничких заједница, а услов за улазак у преговоре је био прихватање те агенде, што је најчешће било неприхватљиво са становишта културолошког контекста из кога су долазили.

⁹¹ Саговорница је навела пример да је у случају Моро народа изузетно важно чување угледа/образа; наравно, важно је у многим културама, али код њих је то заиста на врху листе приоритета. У складу са наведеним, није прихватљиво једноставно заменити једног мушког учесника женом. Било је прихватљиво повећање броја столица за столом, односно проширивање састава делегације и укључивање жена.

⁹² На пример, друга страна је једном приликом изнела коментар да „уколико желите да тајна буде откривена, реците је жени“. Међутим, током процеса се испоставило да је мушкарац из састава те исте делегације јавно

Инклузивност је кумулативан и дуготрајан процес, који мора узети у обзир све културолошке аспекте, између осталог и оне о којима је говорено; у супротном, уколико не постоји свест о наведеном, инклузивност се никада неће десити. Отпор понекад долази и од самих жена. Жене народа Моро су говориле да не желе да буду део процеса, да није у њиховој култури да жене решавају конфликт, да желе да мушкарци то реше, и тако даље. Међутим, у том случају је потребно много више рада на терену, а не само једноставно инсистирати на томе. Јер, када оне виде да многе друге жене које долазе из њихове заједнице раде у јавној сфери доста добрих ствари за заједницу, и оне ће се оснажити да покушају. Дабоме, ово захтева додатно време. Инклузивност се, у том контексту, заиста мора видети као кумулативни процес, у којем се иде два корака напред па један корак уназад.

На основу наведеног, може се закључити да је госпођа Коронер-Ферер, као главни преговарач, инспирисан приступом УН посредовању, имала могућност да оснажи родну перспективу током периода свог руковођења процесом, посебно у областима које су претходно, у четвртом поглављу, идентификована као кључна, а посебно у домену састава преговарачких тимова и израде нацрта текста мировног споразума. Као што је и господин Соуаре у четвртом поглављу истакао, изузетно је важно покушати уградити родну перспективу на самом почетку, односно током дефинисања основних правила која ће важити током процеса – у фази пројектовања истог, а свакако је значајно и укључивање квота за минимално учешће жена у оквиру главних делегација када год контекстуално окружење то дозвољава.

Родно осетљиве одредбе мировног споразума на Филипинима, по чему је процес специфичан, намећу питање да ли је могуће пронаћи узрочно-последичну везу између ефикасности посредовања и увођења родне перспективе, односно да ли је веће учешће жена имало суштински значај за постизање споразума или је можда усложнило и пролонгирало долажење до споразума. Наведен је један типичан стереотип о томе шта веће учешће жена у мировном процесу може да има као последицу. Из интервјуа смо дознали да није могуће рећи је ли то можда пролонгирало долажење до споразума, али је чињеница да је у случају Филипина друга страна желела да се из одредби споразума избаце многи детаљи који су имали везе са женама. У ту сврху су наводили да је такво детаљисање непотребно и у неку руку смешно јер жене немају улогу, посебно на пољу разоружавања. Такође, тврдили су да овим питањима само „узнемиравају“ Моро жене, које су „срећне“ својим начином живота. Међутим, на крају су пристали да се сви ти, по њима непотребни „детаљи“ нађу у споразуму. С те стране, не може се тврдити да је наведено пролонгирало долажење до споразума, јер је чињеница да разговори о детаљима захтевају време, али је можда с друге стране учинило споразум бољим, тако да ова два питања можда треба промишљати одвојено.

Имамо доста примера споразума који су постигнути у веома кратком времену, али су и ефекти били краткорочни. Сходно наведеном, а и према претходним налазима из четвртог поглавља, увођење родне перспективе у мировни процес на Филипинима може се посматрати као један од фактора који су помогли да се постигне квалитетнији споразум, али се свакако не може сматрати једним од кључних фактора успеха, тј. потписивања споразума.

Такође, не можемо бити сигурни да ли се захваљујући родној перспективи брже дошло до споразума или не, јер то једноставно не можемо да знамо нити тврдимо, исто као што не можемо да тврдимо да се до споразума не би дошло да није било родне перспективе. Оно што знамо и што можемо да тврдимо јесте да се до споразума дошло и да су се превазишла многа тешка питања, међу којима и оно да су представници Исламистичког

објављивао информације са састанака путем лажних налога на друштвеним мрежама. Без обзира на овакве и сличне коментаре, чланови панела нису реаговали, посебно у смислу уласка у даљу дискусију, већ су се једноставно смејали са осталим учесницима, а многи од изречених сексистичких коментара или анегдота су оповргнути већ током самог процеса.

ослободилачког фронта Моро морали да прилагоде свој стил преговарања јер су се нашли у ситуацији која је за њих нова и несвакидашња. У овом контексту, могуће је тврдити да је родна перспектива утицала и на динамику мировног процеса, што, опет, може бити промишљано и у позитивном и у негативном смислу. Такође, сама чињеница да се владина делегација прилагодила њиховом стилу преговарања и да се Исламистички ослободилачки фронт Моро прилагодио стилу првонаведених, свакако је позитивна дугорочно гледано, јер су сви доведени у ситуацију да боље разумеју једни друге. То је произвело нову динамику која је створила простор пре свега за жене, али и учинила да мушкарци мењају ставове, убеђења и понашање.

Кад жена уђе у просторију, понашање постаје или сексистичко или на крају доведе до позитивне промене у понашању, што увек зависи од конкретне ситуације, и у том контексту оно може бити позитивно или негативно. Суштина је, такође, у томе да исход зависи од реакције жена. Другим речима, присуство жена у процесу мења динамику и понашање учесника, а уколико се акције и реакције артикулишу на прави начин, промена може бити позитивна и конструктивна.

У контексту сукоба на Филипинима, током иницијалног покушаја увођења родне перспективе у мировни процес произведена је одређена доза напетости која је касније створила већ поменути нову динамику процеса. Пре свега јер су тада и друге жене виделе жене у улози лидера и схватиле су да и оне саме могу нешто да промене. Такође, постојала су различита очекивања и аспирације појединих учесника и/или интересних група на овом пољу, дакле, створена је нека врста тензија у процесу и око њега. Међутим, указала се и прилика да се суочимо с предрасудама које су о женама владале у различитим културама које постоје на Филипинима и да се исте превазиђу.

У споразуму се нису нашле све одредбе у вези са женама које су пре свега женски лобији на Филипинима желели, али посматрано са деценију дуге временске дистанце, та борба за увођење родне перспективе у мировни процес је ојачала тзв. родну компоненту и на другим пољима, пре свега на пољу легислативе. На пример, за наредне изборе који ће се 2025. године одржати на Минданау, а у складу с одредбама споразума који су након споразума из 2014. године постижани, уведена је и квота од 30% жена посланика у локалним парламентима, као и да ће толика заступљеност жена бити и у извршној власти. Око поменуте одредбе сложиле су се све Бангсаморо политичке групације. Такође, оно што је интересантно, остатак Филипина може се сматрати прогресивнијим у односу на поменути регион у вези с правима жена, али су квоте први пут уведене баш на Минданау, захваљујући наставку борбе Бангсаморо жена у Транзиционој скупштини која је у међувремену формирана. Интересантно је и да је иницијални предлог био да буде квота од 10% жена, али су жене искористиле одредбу из споразума који је претходно постигнут и која је говорила о потреби учешћа жена у свим структурама од минимум 30%. Другим речима, све оно што је као мали корак направљено током преговора, сада постаје основа за даље подизање свести о значају родних питања у једној заједници и може се рећи да је током мировног процеса та свест у ствари пробуђена.

Током процеса је било важно и да жене у процесу нису представљале женске организације, већ су оне биле представнице званичне власти у саставу чије делегације су и биле, јер је то слало праву поруку, а што је најчешће у искључивој надлежности главног посредника. Једноставно, жене не треба да буду повезане експлицитно само с родним питањима нити са женским организацијама, јер постоје многе жене које ту врсту повезивања не желе. Чињеница је и да се не може унапред знати какве ће ефекте укључивање жена у конкретан мировни процес имати, али ће исто остварити неке ефекте који се нису могли предвидети, као што је претходно наведени пример, или ће пак отворити нове могућности. Међутим, отвара и много нових изазова са којима се морамо знати суочити на прави начин.

Из прегледа литературе и одредби институционалних докумената УН, као примарних извора за ово истраживање, јасно је да се сваки оружани сукоб мора сагледати

у контексту у коме је настао, и самим тим је сваки специфичан. Родне улоге у свакој заједници су различите и временом еволуирају. Мењајући се кроз простор и време, деловање посредника у одређеним фазама посредовања ће производити различите ефекте, како у смислу специфичности конкретног културолошког окружења, тако и у погледу момента примењивања препорука. Изазов на пољу објективности у овом контексту представља чињеница да се конкретна ситуација сагледава из другог временског и контекстуалног окружења. На исти начин се промишља и значај учешћа жена у посредовању и изводе се претпоставке о томе шта би евентуално учешће жена донело процесу. Тренутно, највише је доступна литература која промишља значај учешћа жена и женске перспективе у процесима посредовања у решавању оружаних сукоба углавном контрачињенично,⁹³ односно на исто се не гледа с позиције принципа и једнакости. Такође, нико не може рећи да не постоји довољно квалификована жена, с експертизом у посредовању или родним питањима, а да је истовремено и не тражи. Ово је крајње неправедан приступ, који се нажалост веома често дешава. Успех или неуспех процеса зависи од многих других варијабли, али учешће жена, као што смо претходно закључили, мења динамику процеса. Другим речима, ако половину становништва чине жене, а уз то постоје жене које овај посао могу да (у)раде подједнако квалитетно као мушкарци, онда се у најмању руку мора покушати да за посредничким столом седе и жене, односно да су и оне део тима.

Друга изузетно важна ствар јесте да се учешћем у процесу ствара једна врста власништва над њим и његовим резултатима и од стране жена. Такође, отвара се могућност да жене питају шта им припада у процесу. Ово су основне претпоставке које посредници и доносиоци одлука на свим нивоима стално треба да имају у виду кад се разматрају родна питања у посредовању, а то су правда, власништво и перспектива. Уколико се, с друге стране, иде с претпоставкама „више жена, бољи резултат“ или „више жена, одрживији мир“, одговор гласи „можда“, док одговор „да“ важи само кад се питање значаја учешћа жена у мировном процесу разматра кроз перспективу правде (као нормативног питања), значаја власништва над процесом и резултатима процеса и могућег значаја сагледавања свих конкретних питања у процесу и из женске перспективе.

У случају посредовања на Филипинима, поред политичке воље и засићености сукобом (енг. War Fatigue), који су кључни предуслови за постизање споразума, учешће жена било је један од фактора што су утицали на постизање квалитетнијег споразума. Учесће жена у процесу на свим нивоима, па и на позицијама лидера, омогућило је да процес буде инклузивнији путем укључивања перспективе жена и женских организација, али и одрживији све до данас. Свакако је важно истаћи да се инклузивност не остварује само путем укључивања родне компоненте, већ и многих других фактора, као што су интереси мањинских народа и група или других мулти или моноетничких група. Дабоме, не постоји савршен споразум, али га учешће жена чини мање несавршеним.

Постоје критички приступи раном укључивању жена који се углавном базирају на томе да током преговарања о прекиду насиља није право време за додатно „компликовање

⁹³Контрафактуална историографија је започела да се разматра још пре више од четврт миленијума (Антић: 2020) и у међувремену је нашла своје место и у другим научним областима, посебно у онима где није могуће симулирати догађаје и дешавања као што је случај с друштвеним наукама попут лингвистике или филозофије, али и физике (Сросе: 1966). Другим речима, ма колико желели да се децентрирамо и ослонимо на изворе, своје приказе увек организујемо око заплета који се понављају, односно граница између чињенице и фикције подривена је у постмодерној ери или, алтернативно, ми тек сада видимо да је та граница увек била отворена (Berk: 1973). Савремена наука се слаже да се прекретница у примени контрафактуалне анализе догодила најпре 1823. године кад је Исак Дизраели објавио дело под називом „О историји догађаја који се нису догодили“, а потом и 1931. године, кад је Сквajer објавио дело под насловом „Да се догодило другачије“ (Антић: 2020). Према Кетрин Галагер, контрафактуално размишљање је у модерно време добило нове, науци прилагођене форме (Galager: 2007). Према речима Роберта Ковлија контрачињенична анализа у суштини представља тумачење реалности на основу контрафактуалних хипотеза (Cowley: 2020).

и пролонгирање процеса“ већ је прекид потребно постићи што пре. Питање укључивања женске перспективе може се поставити на различитим нивоима, али је суштина постојање свести о значају истих. Свакако је то битно урадити што пре, током пројектовања процеса посредовања, јер ако се прилика укаже на самом почетку а то се не учини, онда је прилика пропуштена. Наравно, уколико конкретна ситуација не омогућава да то буде урађено током процеса постизања споразума о прекиду оружаног насиља, биће урађено касније, али само уколико постоји свест о томе. Дакле, суштина је постојање свести о значају поменутих питања. Битно је имати паметну стратегију, која ће такође бити културолошки освешћена и чији план треба да укључује увођење родне перспективе у мировни процес и која ће као таква знати када и где је најбоље место и време да се родна питања актуелизују. При томе је важно повести рачуна о томе да се избегне било какво условљавање, јер се њиме мировни процес компликује и не напредује. Једино јемство отварања нових простора и могућности у преговарању је његово напредовање.

Да би се даље радило на увођењу родне перспективе у разне фазе посредовања, пожељно је да доносиоци одлука, практичари посредовања, али и истраживачка/научна заједница обрате пажњу на приступ очекивањима. Прво треба сагледати комплексност самог процеса па разматрати очекивања, којима треба приступати флексибилно, јер ће се у супротном, пре или касније, „ударити главом о зид“. На прво место треба ставити родну равноправност као правно питање, односно поставити циљ достизања што већег степена родне равноправности као нормативно питање. Ово је прва препорука свим посредницима и вођама тимова у посредничком и/или преговарачком процесу, јер се на овај начин шаље јасна порука да ће родна перспектива пре или касније добити простор у процесу. У супротном, ако се ова порука не пошаље одмах приликом избора лица која ће водити процес, односно током дизајнирања и пројектовања самог процеса, теже је то урадити накнадно и пропушта се добра прилика. Свакако је то могуће урадити и касније, али временом процес постаје компликованији и морају се проналазити разни начини и алати како би се обезбедила адекватна заступљеност женске перспективе.

Власништво над процесом је такође битна препорука коју треба имати на уму, а која касније омогућава многа друга разматрања и отвара простор да се отворе одређена питања. Жене које су укључене у процес имају могућност да идентификују специфичну важност конкретног питања из позиције женске перспективе и да иста перспектива последично буде и део споразума. На овај начин и постигнути мир је квалитетнији и одрживији.

Додатна препорука за доносиоце одлука је обезбеђивање што већег степена инклузивности у главни колосек посредовања, као и указивање на значај консултативних механизма за исти, јер инклузивност и консултативни механизми обезбеђују већу заступљеност ставова свих страна, који су значајни током каснијег процеса изградње мира у постконфликтном друштву и на тај начин доприносе одрживости мировних споразума. Све ово се мора урадити што пре – идеално би било већ током дизајнирања самог процеса, јер, као што је наведено, касније се морају тражити разни други начини, а процес временом постаје компликованији. Такође, ово није само важно за главни колосек, већ родна перспектива треба да буде заступљена и у тзв. другим колосецима посредовања који су мање формални.

Додатни напор на увођењу родне перспективе треба да буде присутан током целог времена трајања процеса, односно ако је то урађено формално и структурално на самом почетку, не значи да се током процеса рад на увођењу родне перспективе може занемарити, односно сматрати да ће се он десити сâм од себе. Тај напор је потребно одржавати током целог процеса; освешћеност лидера и руководиоца на свим нивоима у погледу уродњавања процеса посредовања је неопходан.

Остварен је значајан напредак на пољу увођења родне перспективе у многим сегментима, на пољу повећања заступљености жена, на промоцији и актуелизацији родних питања и тако даље, што је веома добро. Међутим, није остварен такав напредак на покретању основног феминистичког питања и забринутости на пољу мировних студија. То

је пре свега питање потребе потпуног разоружања ради постизања мира. Другим речима, пажња је заокупљена промишљањем на који начин родна перспектива може бити уграђена у узроке тога зашто је рат постао толико насилан и превалентан у смислу ратне инфраструктуре, производње наоружања и др., док шира феминистичка агенда о преструктурирању светског поретка у вези с миром и безбедношћу остаје нетакнута.

5.3. Закључак поглавља

На основу анализе интервјуа с проф. др Мирјам Коронер-Ферер, главним посредником у мировном процесу на Филипинима током администрације председника Бениња С. К. Акина, може се закључити да постављене хипотезе имају значајну потврду, али и да је тема увођења родне перспективе у посредовање сложена и захтева пажљиво сагледавање различитих аспеката. На основу резултата интервјуа, потврђује се хипотеза да укључивање женске перспективе у мировне процесе може допринети квалитету и одрживости споразума, иако је проф. Коронер-Ферер нагласила да не постоје довољно објективни параметри за директно упоређивање успешности процеса са женама и без њих. Упркос малом броју жена у главним улогама посредовања, њихово учешће има значајан нормативни и практични значај за унапређење инклузивности, што представља суштински допринос у изградњи трајног мира. Такође, хипотеза о различитим модалитетима укључивања жена у мировне процесе је потврђена описаним моделима присуства жена у главном колосеку, консултативним механизмима и активизму у јавном простору.

На примеру Филипина, модел директног учешћа жена у главном колосеку посредовања показује успешну примену у пракси. Даље, улога посредника као кључног актера који мора да балансира интересе страна у сукобу и да обезбеди укљученост различитих друштвених група, укључујући родно маргинализоване, додатно потврђује важност родне инклузивности као саставног дела концепта инклузивне медијације. Приметан је напредак у подизању свести и институционалном усвајању родне перспективе, али је јасно и да овај процес носи бројне изазове, од којих је један од најзначајнијих отпор традиционалних актера и потреба за контекстуалним прилагођавањем приступа.

Такође, потврђен је значај контекстуалног приступа посредовању, посебно у смислу културолошке осетљивости и прилагођавања локалним условима, као и сложеност примене родне перспективе у различитим конфликтним окружењима. Иако културолошка компетенција посредника није једини, већ само један од фактора успеха, она је битна компонента која утиче на ефикасност и прихватљивост процеса. Госпођа Коронер-Ферер, као главни преговарачки лидер и председавајућа панела у мировним преговорима на Филипинима, истакла је значај постепеног и културолошког осетљивог приступа у увођењу родне перспективе у преговарачки процес. Још пре њеног постављења, родна питања су била актуелна захваљујући притисцима међународне заједнице и домаће јавности која је захтевала инклузивнији процес. Увођење родне перспективе није било наметање, већ резултат постепених разговора и прилагођавања културолошком контексту стране у преговорима, што је омогућило да се жене укључе као равноправни актери у мировном процесу.

Један од конкретних исхода мировног процеса јесте увођење квота за жене у локалним парламентима Минданауа (30%), што је директна имплементација родне перспективе из споразума. Ова мера представља значајан помак у политичкој инклузији жена у региону који је претходно био конзервативнији када је реч о родним улогама. Учесће жена у мировним преговорима важно је и због принципа равноправности – јер постоји довољно компетентних жена које могу квалитетно допринети процесу. Инклузија жена мења динамику процеса, отвара нове могућности и ствара власништво над процесом и његовим резултатима с обе стране, што је суштински елемент успешног и инклузивног посредовања. Женско учешће не сме се сводити само на представљање женских организација или искључиво родних питања, већ жене морају бити интегрисани актери

званичних делегација. Увођење родне перспективе такође доноси изазове, али и непредвидиве позитивне ефекте који могу бити од великог значаја за дугорочну стабилност и промену културе у преговарачким процесима.

На крају, добијени резултати указују на оправданост постављених хипотеза и на потребу да се даље истражују и развијају модели инклузивног посредовања с посебним акцентом на родну перспективу. Указано је и на потребу за бољом интеграцијом академских увида и практичних искустава у процесима посредовања, као и на неопходност сталног ангажмана свих актера – мушкараца и жена – у напорима за постизање трајног и одрживог мира.

6) Студија случаја Сирија

Сиријски конфликт представља један од најсложенијих и најдуготрајнијих оружаних сукоба у савременом међународном контексту, у којем је посредовање међународне заједнице било интензивно, али и вишеструко оспоравано. За разлику од Филипина, где је мировни процес имао чвршћу структуру и јаснији институционални оквир, посредовање у Сирији се одвијало у условима великог броја актера, дубоке геополитичке поделе и фрагментиране унутрашње политичке сцене. Управо због тих специфичности, овај случај пружа вредну прилику за испитивање применљивости родне перспективе у веома нестабилном и флуидном окружењу.

Интервју с главним посредником у сиријском мировном процесу спроведен је с намером да се у оквиру овог истраживања тестирају постављене хипотезе, посебно у вези са способношћу посредника да контекстуализује и интегрише родну перспективу у различите фазе процеса, као и у погледу ограничења која настају услед фактора ван његове непосредне контроле. Посебна пажња усмерена је на процену колико је сâм посредник био свестан препорука и алата дефинисаних у оквиру оквирних докумената УН, попут Резолуције 1325 и пратећих механизма, и у којој мери је та свест утицала на његов практични рад.

Студија случаја *Сирија* омогућава да се кроз конкретна посредничка искуства преиспитају донети глобалних норми у локалном контексту дубоке кризе и политичке поларизације. Такође, она отвара простор за упоредну анализу у односу на претходну студију, пружајући шири увид у питање усклађености између међународних стандарда и практичне реалности мировног посредовања.

За разлику од претходне студије случаја, на почетку поглавља представљени су најважнији догађаји који су након Другог светског рата довели до појаве оружаних сукоба унутар Сирије 2011. године, с освртом и на регион, будући да су и сукоби у региону имали значајног утицаја на дешавања у Сирији. Овде се не ради о дубоко укорењеном историјском сукобу, па ни догађаји који су се на подручју Сирије дешавали раније (пре Другог светског рата) нису од посебног значаја. С друге стране, разматрање догађаја и околности, пре него што је заједница склизнула у конфликт, јесу између осталог основни полазни параметри анализе конфликта као једне од фаза или области посредовања, где посредник има могућност да уведе родне перспективе, и на тај начин допринесе квалитетнијем споразуму, како је закључено у четвртном поглављу рада. За разлику од претходне студије случаја (Филипини), на појаву оружаног сукоба у Сирији нису пресудно утицале дубоке историјске последице, већ су појави истог највише допринеле специфичне околности и догађаји на Блиском истоку, у периоду од тренутка стицања независности Сирије 1946. године, као и спољни (регионални и глобални) фактори у наведеном периоду. Другим речима, на ситуацију у Сирији највише утицаја су имали регионални и глобални актери. У складу с наведеним, поменути догађаји и специфични фактори су детаљније представљени у наставку поглавља, без историјске генезе односа, а у функцији представљања специфичности контекста у коме се конфликт појавио.

У другом делу поглавља су представљене најважније активности у оквиру мировних процеса, које су појединачно и/или упоредо водили најутицајнији међународни субјекти од 2011. године наовамо, с фокусом на активности УН и/или под мандатом УН, у функцији представљања комплексности ситуације и специфичности изазова с којима су се посредници суочавали током мировних процеса, пре свега на пољу увођења родне перспективе у различитим фазама/областима процеса посредовања. У поменутом делу је посебно обрађена и представљена иницијатива УН из 2016. године за формирање Сиријског женског саветодавног одбора (енг. The Syrian Women's Advisory Board – WAB) специјалног изасланика УН за Сирију, у то време господина Стефана де Мистуре, као покушај увођења родне перспективе у мировни процес и посредовање у решавању оружаног сукоба у Сирији у функцији решавања конфликта.

У трећем делу поглавља представљени су резултати полуструктурираног интервјуа с амбасадором Милошем Стругаром, који је, између осталог, и као помоћник специјалног изасланика УН за Сирију, првобитно господина Стефана де Мистуре, а касније господина Геира Педерсена, предводио експертску делегацију УН у Астани као главни посредник за решавање оружаног сукоба у Сирији (енг. UN expert delegation at the Astana talks on the conflict in Syria). У складу с методолошким оквиром, питања у полуструктурираном интервјуу су била инспирисана главним налазима из трећег, четвртог и петог поглавља, а фокус током интервјуа је био на начину увођења родне перспективе путем механизма женског одбора за саветовање и ефектима које је оно имало на појединачне фазе процеса посредовања и на комплетан процес. С тим у вези, у наставку текста представљени су налази интервјуа који се односе на постављено истраживачко питање и хипотезе, а шира објашњења су дата ради бољег контекстуалног разумевања. Додатне опсервације током реализације истраживања су представљене у оквиру закључка.

Циљ полуструктурираног интервјуа је био прикупљање додатних информација о самом процесу, улози посредника, искуствима, наученим лекцијама и препорукама за даљи рад на овом пољу у функцији одговора на истраживачко питање и потврђивања или оповргавања постављених хипотеза. За потребе реализације интервјуа прикупљене су најважније информације о генези сукоба и динамици мировног процеса, а основни извор података су такође била институционална документа, пре свих извештаји УН о мировном процесу у Сирији. Такође, припремљена су оријентациона питања, а ток интервјуа прати истраживачко питање и постављене хипотезе. На крају поглавља сумирани су најважнији налази из интервјуа, посебно релевантни за ово истраживање. У другом делу интервјуа, саговорнику је остављена слобода да покреће и питања која сматра релевантним у овом контексту, али нису од значаја за одговор на истраживачко питање или потврду или оповргавање хипотеза.

6.1. Стицање независности и почетак оружаног сукоба

Сирија је закључивањем споразума 1946. године стекла независност,⁹⁴ након чега су се француске снаге које су биле стациониране у тој земљи повукле. Период непосредно након стицања независности је окарактерисан нестабилношћу и сталним фрикцијама између политичких, религијских и других интересних група. Једна од најутичајнијих националних група које су се бориле за независност Сирије у том периоду је била Панарапска политичка странка, тзв. Баас партија⁹⁵ (енг. Ba'ath Party – Pan-Arabist political party) која је убрзо након стицања независности одржала свој први конгрес 1947. године, кад су усвојена конститутивна акта партије.

Сирија је 1948. године била једна од арапских држава које су нападе Израел, убрзо након проглашења независности Израела исте године. Напад на Израел је био лоше организован и арапске државе су убрзо поражене, насупрот очекивањима становништва Сирије, које је у складу с објавама званичника у том периоду у вези с поменутиим сукобом очекивало брзу победу.

Пораз у првом рату након стицања независности и стална нестабилност у земљи допринели су да се у Сирији током 1949. године десе три војна пуча. Прво је у марту 1949. године, Хусани ал Заим, тадашњи командант оружаних снага Сирије, извршио војни пуч и установио војну власт, да би након унутрашњег сукоба у оквиру наметнуте војне управе Самаи ал Хинави извршио други пуч током августа 1949. године и поново успоставио цивилну власт у земљи. Хинави је свргнут с власти током трећег пуча у децембру 1949.

⁹⁴Налази о генези и динамици сукоба у Сирији су у функцији објективног представљања и базирани су на званичним извештајима. Доступно на: <https://news.un.org/en/focus/syria>, страници приступљено 28.12.2024. године.

⁹⁵Формирана у Дамаску 1943. године.

године, када га је наследио Абид ал Шишкали. Током 1951. године, Шишкали распушта цивилну власт и успоставља војну диктатуру, која је трајала до 1954. године, кад је поново успостављена цивилна власт након његовог свргнућа.

У међувремену, Баас партија се 1953. године ујединила са Социјалистичком партијом Сирије и формирана је Арапска социјалистичка Баас партија чији је главни циљ била борба против империјализма, колонијализма и класне поделе друштва, инспирисана „позитивним вредностима ислама“. Арапска социјалистичка Баас партија долази на власт у Сирији 1963. године уз помоћ коалиције окупљене око војних официра који су подржавали ту партију и председника Египта Абдела Насера. У међувремену је пропао покушај политичког уједињења Сирије и Египта у Уједињену Арапску Републику, која је с председником Гамалом Абдел Насером постојала од 1958. до 1961. године, кад је новим војним пучем поново успостављена независна држава Сирија и установљена нова цивилна власт.

Убрзо по његовом доласку на власт 1963. године, јавља се унутарстраначко разједињавање у оквиру Арапске социјалистичке Баас партије. Поделе доводе до раздвајања на грађанско крило, под вођством Салаха ал Жадида, и војно крило, које је предводио Хафиз ал Асад. И Асад и Жадид су војни официри и припадници мањинске етничке заједнице Алавита. Током периода који је наступио, најважнији догађај се одиграо 1967. године, кад су Египат, Јордан и Сирија ушле у нови рат против Израела и након пораза које су тада доживеле у тзв. Шестодневном рату, Израел је заузео Голанску висораван.

Хафиз ал Асад врши државни удар 1970. године и свргава Жадида с власти, те 1973. године започиње нови рат с Израелом на подручју Голанске висоравни и Синаја. Сукоб је окончан споразумом о прекиду оружаних дејстава исте године, а Сирија није успела да поврати Голанску висораван. Сирија 1979. године са 25.000 војника интервенише током грађанског рата у Либану како би спречила пораз десничарске хришћанске милиције и припадници ОС Сирије након тога остају у Либану скоро 30 година.

Сједињене Америчке Државе 1979. године стављају Сирију на листу земаља које финансирају тероризам, наводно због подршке палестинским групацијама у Либану, што проузрокује економске и финансијске санкције тој земљи. У међувремену, јачају опозициони исламистички покрети у Сирији, односно у Асадовом режиму и током 1980. године дешава се неуспели атентат Муслиманског братства на Асада. Исламистичке снаге током 1982. године успевају накратко да преузму контролу над градом Хама, након чега владине снаге покрећу војну операцију великих размера ради њиховог неутралисања, када и значајан део града бива уништен. Од значајнијих догађаја који су уследили истиче се и податак да се Сирија 1990. године прикључила коалицији под вођством САД против Ирака након инвазије Кувајта.

Хафиз ал Асад умире у јуну 2000. године, а његов најстарији син Базил је погинуо у саобраћајној несрећи 1994. године. Након његове смрти, а на основу одлуке Народне скупштине Сирије да се промени Устав и снизи граница старости за председника на 34. године, Башар ал Асад, који је у том тренутку као други син имао 34 године, наслеђује оца на месту председника државе након референдума који је одржан током јула исте године. Убрзо по преузимању дужности председника државе, Башар ал Асад у новембру исте године ослобађа више од 600 политичких заробљеника, што је у том тренутку протумачено као намера да се држава развија у демократском правцу. Међутим, већ наредне године крећу нова политички мотивисана хапшења.

На основу одлуке Савета безбедности УН, број 1559 из 2004. године, наложено је повлачење свих ненационалних оружаних снага из Либана. Резолуција се пре свега односила на припаднике оружаних снага Сирије које су се од 1976. године налазиле у Либану. Период узаврелих односа између Либана и Сирије је кулминирао убиством бившег премијера Либана Рафика ал Харирија у Бејруту у фебруару 2004. године. Харири је иначе био снажни заговарач повлачења оружаних снага Сирије из Либана. Сирија коначно

повлачи трупе из Либана у априлу 2005. године, а дипломатски односи између Либана и Сирије су поново успостављени 2008. године.

У даљем периоду, политичка превирања у Сирији се не смирују, а нови окидач за протесте је била забрана власти из 2010. године да учитељице у школама носе хиџаб, као и тадашња дешавања у Египту, Тунису и Либији (тзв. Арапско пролеће) где су демократске снаге реализовале масовне протесте. Значајније антивладине демонстрације у земљи су кренуле од почетка 2011. године, а прве жртве на протестима десиле су се у граду Даара 24. марта 2011. године. У свом обраћању нацији, председник Асад је за немире у земљи окривио страни утицај који има за циљ дестабилизацију земље.⁹⁶

У покушају да умањи незадовољство већинског муслиманског становништва, влада је опозвала одлуку о забрани ношења хиџаба у школама 12. априла 2011. године, а Народна скупштина је 19. априла 2011. године повукла одредбе закона које су давале додатна овлашћења припадницима оружаних снага да врше претресе и хапшења. Међутим, припадници оружаних снага су наставили с дотадашњом праксом и до 28. априла 2011. године, а према проценама група које се баве заштитом људских права у Сирији, број убијених је био већи од 500.⁹⁷

Током маја 2011. године, Европска унија уводи санкције на увоз наоружања и војне опреме, а САД уводе додатне санкције Сирији, које циљају појединце у власти. Кључни догађај у наредном периоду се десио 30. маја 2011. године, када је тринаестогодишњи дечак Хамза Али ал Кхатиб подлегао повредама које су биле последица мучења током трајања притвора у локалној полицијској станици у граду Даара. Сукоби опозиционих снага и владиних снага се интензивирају у наредном периоду. Више од 120 војника оружаних снага Сирије су убиле 6. јуна 2011. године наоружане групе у граду Јиср ал Шугур, у близини границе с Турском. Након овог догађаја сиријске оружане снаге су с оклопним возилима и тенковима ушле у град.⁹⁸

Током јула исте године дешавају се бројне демонстрације широм земље, а највећи протести су били у граду Хама, у који након тога улазе припадници оружаних снага Сирије с тешким наоружањем. Истовремено, присталице Башара ал Асада су у Дамаску нападе амбасаде САД и Француске. У овом периоду долази и до раслојавања у оквиру оружаних снага и једна од највећих група која се тада одвојила од владиних снага себе назива Слободна сиријска армија (енг. Free Syrian Army – FSA). У својим саопштењима, представници Слободне сиријске армије су припаднике оружаних снага Сирије позивали да им се прикључе и да не користе силу против учесника протеста.

Савет безбедности УН осуђује Сирију за насиље над учесницима протеста, а Кувајт, Бахреин и Саудијска Арабија повлаче своје амбасадоре из Сирије. Званичници САД, Француске, Немачке и УК позивају Башара ал Асада да поднесе оставку на место председника државе током августа 2011. године, док је УН проценио да је више од 2.200 људи убијено од почетка протеста од стране владиних снага до тог тренутка. Такође, тадашњи председник Ирана, Махмуд Ахмадинеџад, позива Асада да прекине насиље над демонстрантима.⁹⁹

Први велики сукоб између владиних снага и Слободне сиријске армије се десио у близини града Ал Растан, 27. септембра 2011. године. Након пет дана борби, владине снаге су успеле да поврате контролу над градом. УН издају саопштење 14.10.2011. године да је више од 3.000 људи погинуло од почетка протеста, од којих је преко 200 деце. Арапска лига

⁹⁶https://www.aljazeera.com/news/2011/9/8/ahmadinejad-urges-syria-to-end-crackdown?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 14.3.2024. године.

⁹⁷https://www.thetimes.co.uk/article/syria-assad-secret-files-investigation-t5k0k2bnn?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 5.3.2024. године.

⁹⁸https://www.aljazeera.com/news/2011/5/9/eu-imposes-arms-embargo-on-syria?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 20.8.2024. године.

⁹⁹https://news.un.org/en/story/2011/08/383482?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 23.6.2024. године.

осуђује насиље и 12. новембра 2012. године доноси одлуку о искључивању Сирије из те организације и успостављању санкција.¹⁰⁰

Од половине новембра 2011. године, Слободна сиријска армија креће с нападима на контролне пунктове оружаних снага Сирије. Како је грађански рат већ отпочео, Арапска лига је изложила план за долазак до мира, и први посматрачи долазе у земљу током децембра 2011. године, а Кофи Анан, бивши Генерални секретар УН, именован је за придруженог специјалног изасланика УН и Арапске лиге у Сирији током фебруара 2012. године, до када је према УН у Сирији живот изгубило више од 7.500 људи. Након неколико састанака Кофија Анана с Баширом ал Асадом, сиријски председник се сагласио да прихвати УН мировни план и да први дан примирја буде 12. априла 2012. године.¹⁰¹ Међутим, и након тог датума наставили су се сукоби. Према речима тадашњег генералног секретара УН Бан Ки Муна, и Влада Сирије и оружане формације су прекршиле одредбе договора.

Услед погоршања безбедносне ситуације у земљи, УН суспендују посматрачку мисију у Сирији 16. јуна 2012. године.¹⁰² Односи између Сирије и Турске се додатно компликују након пада турског авиона у Средоземно море, за чије обарање Турска окривљује Сирију, а Сирија оптужује Турску за активну подршку опозиционим снагама у земљи. До краја 2012. године у Сирији је било више од 60.000 жртава сукоба који су се интензивирали, да би тај број већ у јулу 2013. године прешао 100.000.

Сукоби су се у том периоду дешавали широм Сирије, а највеће борбе су вођене око градова Алепо и Палмире, након уласка у Сирију припадника тзв. Исламске државе (енг. ISIL) из Ирака у јуну 2014. године.¹⁰³ Сукоби у Сирији, пре свега око контроле над територијом и подржани споља, у наредном периоду се воде несмањеном жестином више од једне деценије, уз неуспеле покушаје разних међународних субјеката да посредују у постизању мировног споразума. Истовремено, родне улоге услед утицаја радикалног ислама који је са собом донела Исламска држава, али и друге оружане формације, додатно маргинализују жене. Приступ јавним сервисима, пре свега образовању и здравству, или је онемогућен или ограничен, посебно деци и женама. Додатно, оружани сукоб ојачава поделе које су и претходно постојале у друштву, док међународни актери, закупљени покушајима решавања оружаног сукоба и борбе против Исламске државе, или нису у могућности или нису мотивисани да случајеве кршења основних људских права по родној основи маргинализованих група питање њихове заштите уврсте у листу приоритета. Ту треба изузети напоре УН, који су превасходно имали хуманитарни карактер, у смислу обезбеђивања основних животних потреба у храни и води. У том тренутку је изгледало, а што се протеком времена показало као тачно, да ће проћи још много времена пре него што се на ситуацију у Сирији буде гледало на родно осетљив начин.

6.2. Најважније оружане формације и мотиви

Комплексност тадашње новонастале безбедносне ситуације може се сагледати кроз навођење неких од најважнијих и најбројнијих оружаних формација које су биле оперативне у Сирији и региону, односно њихове идеолошке позадине. Поред већ поменуте Слободне сиријске армије под командом бившег пуковника оружаних снага Сирије Недима Хасана, свакако је највећи утицај на оружани сукоб у Сирији, а и у региону, имала Ал Каида, под чијим окриљем су у Сирији деловале разне оружане формације. Једна од најактивнијих је била Џабхат Ал Нусра или Фронт Ал Нусра, која је себе још називала Џабхат Ал Нусра

¹⁰⁰<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/syria-and-arab-league>, страници приступљено 28.12.2024. године.

¹⁰¹<https://www.theguardian.com/world/2012/mar/29/syria-bashar-assad-terrorism-peace-plan>, страници приступљено 28.12.2024. године.

¹⁰²<https://news.un.org/en/story/2012/06/413402>, страници приступљено 28.12.2024. године.

¹⁰³<https://www.washingtoninstitute.org/media/4698>, страници приступљено 28.12.2024. године.

или Ахл ал Шам (Фронт подршке за народ Леванта), а као огранак Ал Каиде у Сирији је од јула 2016. године деловала и под називом Џабхат Фатех ал Шам. Поред тога, 28. јануара 2017. објављено је стварање нове кровне структуре Хајат Тахрир ал Шам, која је ујединила борце групација Џабхат Фатех ал Шам, Лива ал-Хак, Џејш ал-Суна и низ других, укупно више од 70 групација. Друга по снази и бројности је свакако у том периоду била тзв. Исламска држава, односно Исламска држава Ирака и Сирије, која се појављивала још и под називима Исламска држава Ирака и Леванта или Исламска држава Ирака и Шама. Такође, у Сирији су биле присутне организације Муслиманска браћа (ара. Al ihvan al muslim) и Исламски цихад (Конфлакс, РАН: 2019).

Исламистичка групација Џабхад Ал Нусра формирана је у децембру 2011. године у Сирији као огранак Ал Каиде у овој земљи. Оснивачи су били: Абу Мохамед ал Џулани (држављанин Сирије), Абдулмухсен Абдула Ибрахим ал Сарик (држављанин Саудијске Арабије и рођак Осаме Бин Ладена), Хамид Хамад Хамид ал Али (држављанин Кувајта с дипломом доктора наука с Универзитета у Единбургу у Шкотској) и Абу Јусуф ал Турки, који је у Сирију дошао из Бурсе у Турској. Ал Нусра је 20. јуна 2012. објавила своју оснивачку повељу на интернету. Главни прокламовани циљ био је успостављање владавине Алаха у Леванту. Лидер Џабхат Ал Нусре је био Абу Мухамед ел Џулани (право име Усама ал Хадави). Студирао је медицину на државном универзитету у Дамаску, а студије је прекинуо 2005. године и отишао у Ирак, где је постао члан Ал Каиде и близак пријатељ Абу Бакр Ел Багдадија, будућег самопроглашеног калифа Исламске државе. Америчке снаге у Ираку су ухапсиле Ал Џуланија 2007. године и држале га у затвору до 2008. Он се потом вратио у Сирију из Ирака 2011. године по налогу лидера Исламске државе Абу Бакра ел Багдадија како би организовао оружану борбу против режима Башара ел Асада. Као што је наведено, Ал Џулани је убрзо основао Ал Нусру. Ал Џулани се 2011. године заветовао на лојалност лидеру Ал Каиде Ајману Завахирију и тиме је Џабхат ал Нусра постала формална испостава Ал Каиде у Сирији. Лидери Ал Каиде су у то време изјављивали да је главни циљ ове организације у Сирији свргавање легитимне владе земље и стварање Исламског емирата на њеној територији (Конфлакс, РАН: 2019). За ту сврху одабране су терористичке методе и оружана борба. Методе напада биле су државне институције, државни симболи и државна граница. Етничко и верско чишћење постало је уобичајена појава. Устав и закони земље су престали да важе у зони операција јединица Џабхат Ал Нусре. Термини као што су легитимитет, ред, државна граница и њен режим били су потпуно замагљени.

У почетку, Џабхат Ал Нусра је била фокусирана на оружану борбу против режима. Приликом заузимања нових територија, она се уздржавала од успостављања контроле над локалном самоуправом и потпуне контроле над становништвом како би се спречило тренутно одбацивање идеја Џабхат Ал Нусре од стране других опозиционих група и локалног становништва. Међутим, већ у јулу 2014. године група је на територији, коју је држала под својом контролом, почела да успоставља сопствене органе власти, који су преузели на себе решавање војних, хуманитарних, верских, финансијских, посредничких и других питања. На бројним местима појавили су се шеријатски судови, верска полиција, затвори. Као резултат формирана је тзв. Управа ослобођених подручја (ара. Idarat al Manateg al-Muharaga) у својству руководеће структуре у насељима на територијама које су насилно преузете од сиријске владе. Нарочито у Идлибу и околним градовима (Ариха и Џиср ел Шугур), напори нове власти, које је формирала Џабхат Ал Нусра, били су усмерени на организацију снабдевања струјом, водом, на уклањање смећа. Такође су отпочели с опорезивањем локалног становништва. Тачан број формација Џабхат Ал Нусре у то време није био познат. Према подацима из средстава јавног информисања до августа 2017. године, број бораца који су деловали унутар те формације достигао је 25.000 и они су били активни у више од 70 наоружаних група.

Ал Нусра је од свог почетка била огранак и лојалан члан Ал Каиде. У јулу 2016. Ал Каида је дала дозволу Ал Нусри да званично прекине ту везу (прогласи своју независност) ради остваривања виших циљева. Ал Џулани је након тога објавио прекид веза с Ал Каидом

и промену имена Ал Нусре у Џабхат Фатех ал Шам. Циљ је био да се Ал Нусра представи као легитимна побуњеничка група и на тај начин стекне додатну подршку локалног становништва и обезбеди несметано финансирање од стране заинтересованих земаља Залива. Ипак, покушај с променом имена није успео и Ал Нусра је и под новим именом, са становишта СБ УН, остала међународна терористичка организација повезана с Ал Каидом. Тачније, за промену листе терористичких организација коју доноси СБ УН неопходан је консензус. Након пада режима Башара ал Асада, крајем 2024. године, постоји тенденција да се иде у овом правцу. Међутим, остаје неизвесно у ком правцу ће се даље развијати ситуација с Ал Нусром и лидером Алом Џуланијем као новим сиријским лидером, али и у Сирији генерално, будући да ће покушај скидања Ал Нусре с листе терористичких организација од стране западних земаља бити праћен условљавањем прекида веза пре свега са Руском Федерацијом. Наиме, поред преузимања власти у највећим градовима, Ал Нусра сада у суштини има исти проблем који је имао и Башар Ал Асад. На првом месту, санкције су и даље на снази. Друго, немају приступ источном делу Сирије, који је главни пољопривредни део и најбогатији природним ресурсима, пре свега нафтом и другим минералима. Поменути источни део је и даље под контролом Курда уз подршку САД. Треће, немају потпун приступ обали која им је важна због трговине. Четврто, немају приступ југу Сирије, који је важан због воде. Југ контролишу Друзи уз подршку Израела. У суштини, остају отворена питања у свим правцима и у перспективи ће се отворати проблеми с Курдима, односно САД, и с Друзима, односно с Израелом који делимично подржава и Курде. Дугорочно посматрано, потенцијални савезници нове власти Ал Нусре су, уз Турску, Руска Федерација и Иран. До почетка 2025. године није било формалних признања нових власти, уз санкције које су и даље на снази. У складу с наведеним, остаје да се види у ком правцу ће се ситуација даље развијати.

Организација позната као тзв. Исламска држава формирана је у фебруару 2006. године као резултат спајања неколико радикалних сунитских формација под вођством огранка Ал Каиде у Ираку. Тадашњи назив је био Исламска држава Ирака (ИДИ), а први вођа Јорданац Ал Заркави. Усвојен је „устав“ под називом Саопштење за човечанство о рођењу Исламске државе. ИДИ је поставила себи циљ да заузме сунитски део Ирака и претвори га у милитаризовану исламску државу. Абу Бакр Ел Багдади (право име Ибрахим Авад Ибрахим ал Бадри, сунит из Ирака), један од лидера Ал Каиде у Ираку, постао је 2010. командант ИДИ. Ел Багдади је студирао исламске студије на државном универзитету у Багдаду и стекао звање доктора наука. Америчка војска га је заробила у јануару 2004. и био је у затвору до децембра исте године. У априлу 2013. године спајањем огранака Ал Каиде у Ираку и Сирији (Исламске државе Ирака и Џабхат Ал Нусре) створена је Исламска држава Ирака и Леванта (ИДИЛ) под вођством Ел Багдадија. Циљ ове организације било је стварање исламског емирата на територији Ирака, Сирије и Либана. Међутим, ал Џулани је тада објавио да Џабхат Ал Нусра не признаје вођство Ел Багдадија, већ да остаје лојална лидеру Ал Каиде Ајману ел Завахирију и након тога Ал Нусра је наставила да делује самостално. Истовремено је Ал Завахири објавио да ИДИЛ не представља огранак Ал Каиде, што је довело до цепања цихадистичког покрета у Сирији на две групације, које су често биле у међусобном оружаном сукобу све до сусрета Ал Џуланија и Ел Багдадија у новембру 2014. године, кад је постигнут договор о прекиду непријатељства (Конфлакс, РАН: 2019).

ИДИЛ је наставио да делује на територији Ирака и Сирије. У јуну 2014. године терористи ИДИЛ-а покренули су масовну офанзиву у Ираку и преузели контролу над неколико нафтних поља на подручју градова Мосул и Киркук. Неколико дивизија ирачке војске од 30.000 људи разбежало се пред бројно инфериорнијим терористима, предали су оружје које су претходно добили од САД, укључујући тешко наоружање (тенкове, артиљерију, оклопна борбена возила, противавионско оружје и огромне залихе муниције). ИДИЛ је 29. јуна 2014. године објавила стварање Исламског калифата на окупираним територијама Ирака и Сирије, а вођа организације Абу Бакр ел Багдади проглашен је за

калифа. Истовремено, донета је одлука о преименовању групације у Исламску државу. Овај чин, који је Ал Каида осудила, представљао је коначни разлаз између ове организације и ИДИЛ-а, као и почетак њихове борбе за примат у дихадистичком покрету.

Између Ал Каиде и ИДИЛ постоје значајне разлике у тактици. Ал Каида је дала предност виртуелном рату на глобалној сцени против удаљених непријатеља, док је ИДИЛ водио прави рат на терену, фокусирајући се на унутрашње непријатеље, пре свега Шиите, Алавите и друге, по мишљењу дихадиста, невернике. У идеолошком смислу, Ал Каида је највише била под утицајем идеолога Муслиманске браће, попут Сајед Кутба и Абдала Азиза, док је ИДИЛ био следбеник фундаменталистичког вехабистичког покрета, чији су најзначајнији верски идеолози Ахмад ибн Ханбал (VIII век), Ахмад ибн Тамија (XIII век), Мохамед ибн Абд ал Вахаб (XVIII век), по коме је ова идеологија добила назив (Конфлакс, РАН: 2019).

Према проценама америчке Централне информативне агенције (CIA), бројно стање ИДИЛ-а у периоду његовог успона износило је око 30.000 људи, док су ирачке власти изјављивале да се ради о цифри од око 200.000. Према подацима из средстава јавног информисања у јануару 2018. године, укупно бројно стање ИДИЛ-а у Сирији и Ираку кретало се од 20.000 до 30.000 људи, равномерно распоређених на територији обе државе, укључујући неколико хиљада страних бораца који су се у Сирији појавили 2012. године, а у Ираку много раније. Само у Сирији је током 2014. године у различитим екстремистичким групама било око 12.000 страних држављана из 81 земље, а почетком 2016. године, око 31.000 страних држављана. Такође, половину њих су чинили појединци, који су дошли на Блиски исток из европских држава: Француске, Велике Британије, Белгије и Немачке. ИДИЛ су коначно у Сирији поразиле Сиријске демократске снаге (енг. The Syrian Democratic Forces – SDF), састављене претежно од курдског становништва и подржане од САД, крајем 2017. године. Међутим, оружани сукоби се на територији Сирије воде и у наредном периоду.

На примерима само неколико претходно наведених оружаних групација које су биле оперативне у Сирији у периоду који покрива временски оквир истраживања, може се сагледати комплексност и специфичност сиријског оружаног сукоба. Имајући у виду да је у Сирији активно неколико десетина оружаних група, од којих се свака бори за своје циљеве, готово да нема заједничких карактеристика које би важиле за све њих, осим маргинализовања жена и деце по родној основи. Извесно је да је маргинализација локалних имигрантских заједница, посебно из северноафричких земаља, одиграла велику улогу у радикализацији младих људи и утицала на њихову одлуку да се придруже дихаду у Сирији и Ираку. Такође, тежња већине оружаних формација присутних на терену за успостављање шеријатског права додатно је маргинализовала жене. Према извештају Светског економског форума у вези с положајем жена (енг. World Economic Forum: 2017 — WEF), Сирија се налазила на 142. месту од 144 земље које су биле предмет анализе, са индексом 0,568. Потребa за економским оснаживањем, приступ тржишту рада, безбедност и смештај су оцењени као хитне краткорочне потребе сиријских жена. У складу са свим претходно наведеним околностима на терену, социолошко-културолошке потребе сиријских жена су горућа питања током оружаног сукоба који је њихов положај додатно уназдио. Утицај регионалних и глобалних актера се огледао превасходно у утицају на регионалну поделу, односно стварања тзв. зона деескалације, без било каквих иницијатива усмерених на поправљање положаја сиријских жена и деце.

Узимајући у обзир наведене примере оружаних формација и њихово деловање у раној фази сиријског сукоба, постаје јасно да су родна неједнакост, радикализација и социјално искључење били не само пратећи феномени, већ и суштински део структуре конфликта. Присуство великог броја идеолошки различитих оружаних групација, од којих већина негира основна људска права, посебно жена и деце, учинило је комплекснијим напоре у друштвеној реконструкцији. Маргинализација по више основа – родној, етничкој,

економској – постала је и инструмент мобилизације и репресије, чиме је сукоб добио не само војну, већ и снажну социјалну и културолошку димензију.

Сложеност сиријског оружаног сукоба, узрокована хетерогеношћу актера и дубоко укореењеним друштвеним неједнакостима, представљала је озбиљну препреку свим покушајима политичког решења. Ипак, упркос дубоким подељеностима, од 2012. године почињу да се обликују први оквири за могући мировни процес. Иницијативе Уједињених нација, ангажман великих сила и појава појединих локалних актера отворили су простор за дипломатске напоре, који ће у наредном периоду еволуирати у формализоване преговоре, као што су Женевски и Астански процес. Наредно поглавље анализира настанак, развој и ограничења тих мировних иницијатива, као и улогу кључних актера у покушајима деескалације и политичке транзиције у Сирији.

6.3. Генеза мировног процеса у Сирији

Покушаји међународне заједнице да се посредством Уједињених нација и других актера дође до одрживог решења сиријског оружаног сукоба представљају један од најсложенијих и најдуготрајнијих мировних процеса у новијој историји. Ово поглавље анализира развој кључних мировних иницијатива, уз посебан осврт на улогу УН и специфичности посредничких напора у вези са увођењем родне перспективе. Фокус је стављен на анализу контекстуалних услова у којима су мировни напори спровођени, као и на степен у којем су сами посредници користили механизме и смернице предвиђене међународним нормативним оквирима УН о родно осетљивом посредовању.

Анализом процеса посредовања у Сирији кроз догађаје и иницијативе које су се одвијале у периоду од 2011. до 2024. године, овај део рада има за циљ да испита валидност постављених хипотеза. У том смислу, разматра се колико је разумевање локалног контекста утицало на примену родне перспективе, те у којој мери су ефекти увођења дотичне перспективе били ограничени другим, структурним и политичким факторима независним од самог посредника.

У наставку текста дат је преглед најважнијих активности у вези с покушајем доласка до споразума о прекиду оружаног сукоба с фокусом на онај који су водиле или подржавале УН. Велики број мировних иницијатива и споразума на који су се стране у сукобу током трајања сукоба (у периоду који покрива временски оквир истраживања) обавезивале под патронатом разних међународних субјеката неће бити посебно представљани, већ је указано само на оне иницијативе и/или покушаје решавања сукоба које су имале или и даље имају утицаја на главни колосек посредовања који предводи УН.

Прва иницијатива за покушај решавања оружаног сукоба на територији Сирије је потекла од Арапске лиге у новембру 2011. године. Након што се сиријска влада 19. децембра 2011. године сложила са планом, Арапска лига је у ту земљу упутила посматраче који су се због наставка сукоба повукли 28. јануара 2012. године. Након тога су током фебруара исте године, на иницијативу Руске Федерације, одржане неформалне консултације у Москви, али је сиријска опозиција унапред одбила било какав план, иако се сиријска влада претходно сагласила с иницијативом. Представник УН Марти Ахтисари је потом одржао неколико састанака са амбасадорима сталних представника Савета безбедности УН у циљу довођења представника сиријске владе и опозиције за преговарачки сто. Један од три корака плана је био да се затражи да председник Сирије Башар ал Асад поднесе оставку, али за поменути план није добијена подршка представника САД, УК и Француске, јер су сматрали да је његов пад свакако неминован. Током фебруара, тадашњи председник Француске Никола Саркози иницирао је међународну контакт групу да ради на проналажењу решења за Сирију. Специјални представник УН и Арапске лиге у том периоду, Кофи Анан изнео је план у шест тачака за престанак оружаног сукоба који је начелно био прихваћен од стране владе Сирије и опозиције 12. априла 2012. године.

Међутим, УН су већ 1. маја 2012. године саопштиле да се ниједна страна не придржава одредби плана, и сукоб је настављен.

Прва женевска конференција о Сирији је одржана током јуна 2011. године, а након ње је Кофи Анан саопштио да су се сви учесници сложили да је Сирији потребна „транзициона влада са свим извршним овлашћењима“. Закључке Прве женевске конференције одбацили су и представници многих опозиционих група.

Током 16. самита несврстаних у Техерану, од 26. до 31. августа 2012. године, на коме је учествовало више од 120 држава, представници Ирана су иницирали идеју за нови мировни план за Сирију, али у том погледу није постигнут консензус међу учесницима. Након што је Лакдар Брахими 1. септембра 2012. године именован за новог специјалног изасланика УН и Арапске лиге за Сирију, покушао је да успостави краткорочни прекид оружаног сукоба у трајању од неколико дана пре и после исламског фестивала Еид ал Адха који се обележавао 26. октобра 2012. године. Међутим, сукоби ни тада нису престајали, а стране су међусобно оптуживале једна другу за кршење договора.

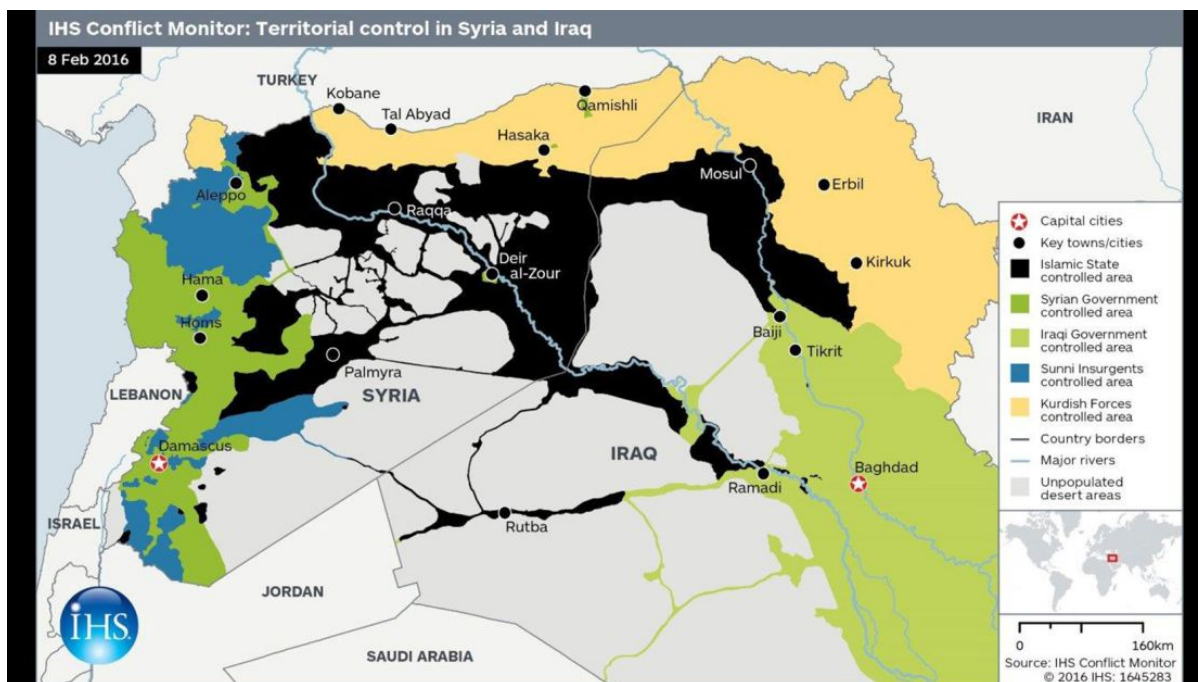
Друга женевска конференција о миру на Блиском истоку, под покровитељством УН, одржана је од 22. до 31. јануара 2014. године, али без било каквог заједничког договора о даљим корацима. Након што је почетком априла 2015. године Казахстан прихватио иницијативу да буде домаћин конференције с представницима сиријских опозиционих страна, она је одржана у Астани од 25. до 27. маја 2015, али без присуства представника сиријске владе, иако су на исту били позвани. Друга конференција је одржана у Астани од 2. до 4. октобра 2015. године, на којој су представници опозиције усвојили декларацију којом се позива на спровођење парламентарних избора у Сирији током 2016. године и под надзором међународне заједнице. Тадашњи специјални представник УН за Сирију, Стефан де Мистура, покренуо је 29. јула 2015. године Иницијативу четири комитета, којом се сиријска влада позива да оформи четири комитета који би се бавили решавањем кључних проблема (прекид сукоба, реконструкција, избори и војска и безбедност). Сиријска влада се сагласила са иницијативом, али без давања било каквих обећања у ком року ће се горућа питања решавати, док је опозиција у целости одбацила иницијативу. Између Друге женевске конференције и представљања Иницијативе за четири комитета није било никаквих покушаја решавања сукоба.

Први пут је успостављен привремени прекид непријатељстава 2015. године, кад је либански Хезболах, као савезник сиријске владе, а под покровитељством Ирана, прогласио шестомесечно примирје с представницима опозиционих снага у Сирији на подручјима града Забадани у близини Дамаска. Министри спољних послова САД, Саудијске Арабије, Русије и Турске су се састали у Бечу 23. октобра 2015. године како би договорили начин на који ће заједнички наступати у функцији решавања сукоба у Сирији. Након тога је 30. октобра 2015. године одржана прва Бечка конференција у сиријском мировном процесу. Сви учесници конференције (око 20 држава) су се сагласили да је неопходно започети политички дијалог између зараћених страна у оквиру формалног процеса који би водиле УН, почевши од 1. јануара 2016. године. Само дан након конференције, представници опозиционих фракција су се састали у Ријаду и усвојили принципе за преговарање са сиријском владом. Такође, председник Башар ал Асад је издао саопштење у коме наводи да сиријска влада неће преговарати са „страним терористима“. Руска страна је такође одбацила поменуте принципе који су донети од стране „лица која не могу да представљају стране у сукобу и терориста“. Коначно, Савет безбедности УН је 18.12.2015. године једногласно донео Резолуцију број 2254 којом подржава напоре и план Међународне групе за подршку Сирији (енг. International Syria Support Group – ISSG) у оквиру Бечког мировног процеса. Резолуцијом се, између осталог, Стефан де Мистура, као специјални изасланик Генералног секретара УН, именован као особа надлежна за будуће преговоре и посредовање. Државе чланице УН и даље остају подељене у вези са питањем ко све може да представља сиријску опозицију.

Трећа рунда разговора у оквиру сиријске опозиције је одржана у Ријаду 10. децембра 2015, с циљем да се покуша уједињење опозиционе фракције. Поменути разговори нису присуствовали представници Курда из Сирије, представници Ал Нусре због веза с Ал Каидом, као ни представници умерене опозиције које је подржавала Руска Федерација. Након два дана преговарања, стотинак представника опозиционих фракција су се сагласили да формирају Високи комитет за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага (енг. High Negotiations Committee for the Syrian Revolution and Opposition Forces – HNC), који ће водити преговоре с представницима власти у оквиру Бечког мировног процеса током 2016. године под мандатом УН. Од 34 изгласана представника, биле су и две жене, уз формирање још једног консултативног комитета којег су сачињавале искључиво жене (енг. Women's Consultative Committee – WCC). О женском консултативном комитету ће бити више речи у наставку текста. Руска Федерација је остала при ставу да Високи комитет за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага не може говорити у име свих опозиционих фракција у Сирији јер нису све биле заступљене током разговора у Ријаду. Остатак међународне јавности је у начелу прихватио легитимитет Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага. Такође, Високи комитет за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага је изабрао и 15 представника (од којих су три биле жене) за учешће на Трећој женевској конференцији у оквиру политичког дијалога.

Трећа женевска конференција о миру у Сирији под окриљем УН је почела 29. јануара 2016. године, да би Стефан де Мистура 3. фебруара 2016. године одложио разговоре с обзиром на то да делегације Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага и сиријске владе нису желеле ни да седе у истој просторији. Главни преговарач Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага Мухамед Алуш је поднео оставку на ту позицију у мају 2016. године због недостатка напретка у оквиру мировног процеса.

Међународна група за подршку Сирији је 12. фебруара 2016. године установила групу за прекид насиља (енг. Ceasefire task force) под окриљем УН којом су копредседавале Русија и САД са задатком да размотри модалитете за обуставу насиља широм Сирије. Новоформирана група је на састанку у Минхену 22. фебруара 2016. године изашла с предлогом и предложени почетак привременог примирја је предвиђен за 27. фебруар 2016. године у поноћ. Међународна група за подршку Сирији, односно државе чланице, биле су надлежне за мониторинг привременог прекида насиља према припадницима УН и активностима које се спроводе у функцији мировног процеса, као и према хуманитарним организацијама. До тог тренутка, према подацима Сиријске опсерваторије за људска права, у Сирији је у оружаном сукобу погинуло више од 310.000 људи, 6,5 милиона је интерно расељено, 4,5 милиона Сиријаца су избегли у друге државе (2,6 милиона у Турску, преко један милион у Либан, преко 600.000 у Јордан, 245.000 у Ирак, 28.000 у Либију, 115.000 у Египат итд.), док је 10,6 милиона остало у својим домовима. У тренутку привременог прекида насиља територијална подела између супротстављених страна је изгледала као на слици број 5.

Слика број 5¹⁰⁴

Русија и САД су постигле споразум 10. септембра 2016. године о прекиду насиља између владиних снага и дела опозиционих снага које су подржавале САД (тзв. Главна струја опозиционих побуњеничких снага енг. *Mainstream Syrian opposition rebel groups – MSORG*) и оних снага чији су представници учествовали у раду Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага, који је ступио на снагу 12. септембра 2016. године. Уједно, договорена је заједничка борба против ИДИЛ-а и Џабах Фатех ал Шам. У међувремену су се дешавали напади и руских и америчких снага на одабране мете у Сирији. САД, Русија, Саудијска Арабија, Турска, Катар и Иран су у Женеви 15.10.2016. године одржали разговоре о прекиду насиља у Сирији, али без значајнијих резултата.

Половином децембра 2016. године, председници Турске и Руске Федерације су предложили да се наставак мировних преговора између оружаних група настави у Астани, а 28. децембра 2016. године Турска и Русија су се сагласиле око заједничког плана за прекид оружаног сукоба у Сирији, који би на снагу ступио 30. децембра 2016. године. Политички напори Русије и Турске довели су до усвајања Резолуције СБ УН број 2336 од 31. децембра 2016. године и створен је оквир за наставак разговора у Астани.

Прва рунда разговора, под спонзорством Русије и Турске, реализована је 23. и 24. јануара 2017. године, и на њој су учествовали представници 12 опозиционих фракција, а владину делегацију је предводио сиријски амбасадор при УН Башар Јафари. Као резултат прве рунде разговора постигнут је договор између Ирана, Русије и Турске да се оформи заједничко тело за надзор у функцији подршке Резолуцији СБ УН број 2254 из 2015. године. Друга рунда разговора одржана је 16. фебруара 2017. године, када је и усвојен документ о надгледању примирја који су крајем претходне године предложиле Русија и Турска.

Четврта Женевска конференција о Сирији одржана је од 23. фебруара до 3. марта 2017. године и на њој су учествовали представници Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага и владина делегација Сирије, предвођена амбасадором Јафаријем. Приоритет владине делегације је био борба против тероризма, а представника опозиције политичка транзиција.

¹⁰⁴ Извор: HIS Conflict Monitor: Territorial control in Syria and Iraq, преузето 9.10.2024. године са: <https://edition.cnn.com/2016/02/25/middleeast/syria-civil-war-q-and-a/index.html>

Трећа рунда разговора у Астани је одржана 14. и 15. марта 2017. године, када су се све стране сагласиле са постојећим споразумом о прекиду насиља, а земље гарантори су Иран, Турска и Русија. На четвртој рунди разговора 4. маја 2017. године потписан је меморандум о зонама деескалације између Русије, Ирана и Турске, али њега нису прихватиле ни владина ни делегација опозиције. Пред почетак пете рунде разговора, специјални представник УН за Сирију је изјавио да разговори у Астани праве значајан прогрес у смањивању насиља у Сирији. Пре почетка шесте рунде разговора који су одржани 14. септембра 2017. године, Русија, Турска и Иран су се сагласили око четири зоне деескалације, а током седме рунде главна тема су биле размене (ратних) заробљеника и нестале особе. Током осме рунде разговора, представник владине делегације Сирије је позвао на хитно напуштање припадника страних оружаних снага, пре свих Турске и САД, територије Сирије.

Од значајнијих активности у вези са мировним процесом, истиче се и Конгрес за сиријски национални дијалог који је уз присуство 1.500 делегата одржан у руском граду Сочију у јануару 2018. године. Такође, 17. септембра 2018. године, руски и турски председник постигли су договор о формирању зоне раздвајања, тзв. бафер зоне у рејону Идлиба, а претходно су се 7. августа 2018. представници САД и Турске договорили о формирању тзв. северне зоне раздвајања на северу Сирије.

Девета (16.3.2018. године) и десета (10.12.2019. године) рунда разговора у Астани није донела значајнији напредак ка постизању споразума, пре свега због одбијања представника опозиције да прихвате нове руске услове у вези са контролом провинције Идлиб. У међувремену је током септембра 2019. године, новоизабрани специјални изасланик УН за Сирију (од 31.10.2018. године) Греиг Ото Педерсен позвао на размену заробљеника и на предузимање мера ради изградње поверења између сиријске власти, опозиције и организација цивилног друштва у сусрет одржавању састанка Сиријског конститутивног комитета. Поменути састанак је одржан 30. октобра 2019. године у седишту УН у Женеви и укључивао је учешће 50 лица из власти, опозиције и организација цивилног друштва, од којих је по 15 требало да ради на нацрту устава Сирије. Рад на изради устава је започет током августа 2020. године, а договор о заједничким основама документа није постигнут ни на састанку који је одржан 22. октобра 2021. године.

У међувремену није било значајнијег напретка у разговорима у Казахстану. Шеснаеста рунда међународних састанака у Астани на високом нивоу је одржана 7. и 8. јула 2024. године, уз учешће владине делегације, представника опозиције, високих посматрача УН, представника Турске, Русије, Ирана, Либана и Јордана. Тема разговора је била хуманитарна ситуација у Сирији, укључујући критичну инфраструктуру. Све стране су се сагласиле да је неопходно сазвати нови састанак Сиријског конститутивног комитета у Женеви чим се за то стекну услови.

Хронолошки преглед мировних иницијатива у Сирији показује да је улога посредника, посебно под окриљем УН, била снажно условљена политичком вољом великих сила, фрагментацијом опозиције и структурним ограничењима на терену. Може се закључити да иако међународне смернице УН пружају јасан оквир за родно осетљиво посредовање, њихова примена у случају Сирије није била ни доследна ни довољно снажна да преокрене доминантне токове мировног процеса. Будући напори у посредовању захтевају дубље разумевање локалних друштвених структура, чвршћу институционалну подршку и политичку вољу међународних актера како би родна перспектива била интегрисана као суштинска, а не декоративна компонента мировних преговора.

Упркос ограниченим резултатима мировних иницијатива и бројним структурним препрекама, један од значајних помака у правцу инклузивнијег приступа унутар УН посредничког оквира био је покушај институционализације женске перспективе у оквиру мировног процеса за Сирију. Управо у том контексту, у наредном поглављу биће више речи о успостављању и деловању Женског саветодавног одбора (енг. Women's Consultative Committee – WCC), као првог тела те врсте у историји посредовања УН. Оснивање овог

одбора представља преседан у домену преговарачких формата, али и вредан аналитички оквир за сагледавање на који начин се родна перспектива заиста (или само формално) имплементира у сложеним мировним процесима.

6.4. Успостављање Женског саветодавног одбора

Специјални изасланик УН за Сирију Стефан де Мистура је објавио 2. фебруара 2016. године формирање Женског саветодавног одбора (енг. Women's Advisory Board – WAB), састављеног од 12 жена.¹⁰⁵ У састав Женског саветодавног одбора су номиноване представнице опозиције, жена које су подржавале владу Сирије и жена које су подржавале исламистичке покрете у Сирији. Све оне нису активно учествовале у политичком животу, али су на исти имале утицај, било као локално или регионално препознате или као активисткиње међународних организација са одличним познавањем ситуације у Сирији, посебно на пољу родних улога. Женски саветодавни одбор није директно учествовао у преговорима, већ је имао саветодавну улогу према главном посреднику УН у вези са процесом. Убрзо су се појавиле критике на рачун нетранспарентности приликом избора и на рачун питања могућности заступања интереса свих категорија жена у Сирији тако да се Сиријска женска мрежа, једна од локалних организација чије су представнице биле у саставу Женског саветодавног одбора, повукла из тог тела.

Женски саветодавни одбор су формирале УН, као резултат једне од одредби Резолуције СБ УН број 2254 из 2015. године, са циљем инклузивнијег процеса посредовања, односно укључивања у процес што више категорија становништва. Упоредо с формирањем Женског саветодавног одбора, успостављена је Канцеларија за подршку цивилном становништву (енг. Civil Society Support Room – CSSR) и установљена позиција родног саветника и саветника за питања инклузивности главног посредника УН. Задатак Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву је био да обезбеди свим категоријама становништва које су укључене у оружани сукоб (или на које оружани сукоб има утицаја) могућност да њихова перспектива, погледи и проблеми буду непосредно дељени са Канцеларијом главног посредника УН на редовном нивоу, како би се они уградили у шири контекст посредовања. Такође, Женски саветодавни одбор и Канцеларија за подршку цивилном становништву су требали да обезбеде Канцеларији главног посредника УН стални приступ међународним и невладиним организацијама у функцији консултација и саветовања. Такође, да покушају да успоставе везу између разних организација цивилног друштва које су раздвојене конфликтом или принудним премештањем у функцији јачања потенцијала цивилног друштва али и коришћења њиховог (са)знања за политичке процесе које УН води о Сирији, а и шире, укључујући посредовање у решавању оружаног сукоба.¹⁰⁶

Један од задатака је био и промоција значајне улоге цивилног друштва у постконфликтној фази. Такође, у складу са одредбама Резолуције СБ УН број 1325 из 2000. године, циљ је био значајније укључивање жена у политичке процесе под вођством УН, подразумевајући све аспекте транзиционог периода. Другим речима, Женски саветодавни одбор је био надлежан за давање препорука у процесу преговарања и посредовања заснованих пре свега на искуству и знању жена, а у вези са специфичним потребама, страховима и аспирацијама свих Сиријаца, жена и мушкараца.

¹⁰⁵Чланице Женског саветодавног одбора су биле: Наваал Јазеи – председавајућа Женског саветодавног одбора, Ража Алтали, Муна Ганем, Инсаф Хамад, Мајдолин Хасан, Монира Хваиже, Диана Жабур, Ама Кфтару, Нубхар Мустафа, Реифа Сами, Рим Туркмани и Савсан Закзак. Пре именовања, све су се сагласиле са основним принципима за примену Резолуције СБ УН број 2254 које је 18.4.2016. године представио специјални изасланик УН за Сирију Стефан де Мистура (енг. Principles to Guide Implementation of UNSCR 2254: Special Envoy's Points of Commonalities and Further Principles).

¹⁰⁶https://www.ccsd.ngo/syrian-political-process/5-syrian-womens-and-civil-society-contributions-to-the-peace-process/?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 23.5.2024. године.

На тај начин Женски саветодавни одбор је постао једина платформа у којој су били заступљени представници позиције и опозиције у Сирији, који се посебно фокусирао на специфичан утицај оружаног сукоба у Сирији, на жене и девојчице и на идентификовање предлога и идеја на који начин последице тог сукоба могу бити ублажене. Додатно, Женски саветодавни одбор је био ангажован не само на давању препорука и савета главном преговарачу и његовом тиму, већ и на комуникацији с другим међународним организацијама у Сирији и региону, организацијама цивилног друштва и члановима Међународне групе за подршку Сирији (енг. International Syria Support Group – ISSG). УН агенција за жене (UNWOMAN) је пружала логистичку и координациону подршку Женском саветодавном одбору, уз помоћ влада Краљевине Холандије и Норвешке. Додатну финансијску и политичку подршку обезбедила је Канцеларија специјалног изасланика Европске уније за Сирију и саставни је део Стратегије ЕУ за Сирију (енг. EU's Strategy on Syria) која је усвојена 2017. године.

У складу с наменом и задацима, Одељење за политике и посредовање УН (енг. DPA Policy and Mediation Division, Gender, Peace and Security Unit) у Извештају о Механизму инклузивности за сиријски мировни процес (енг. Inclusion Mechanisms in the Intra-Syrian Peace Talks) из 2017. године, као примере добре праксе у раду Женског саветодавног одбора, Канцеларије за подршку цивилном становништву, родног саветника и саветника за инклузивну медијацију је идентификовало неколико кључних ствари. Предметни извештај Одељења за политике и посредовање УН из 2017. године наглашава позитивне примере унапређења инклузивности у сиријском мировном процесу, посебно кроз ангажовање Женског саветодавног одбора, Канцеларије за подршку цивилном становништву, родних саветника и саветника за инклузивну медијацију. Главни посредник је активно подржавао веће учешће жена у свим делегацијама и фазама процеса, при чему су женске и цивилне платформе доприносиле ширем разумевању конфликта и укључивању различитих перспектива. Родна перспектива није третирана изоловано, већ су жене равноправно учествовале у расправама о свим питањима. Институционализацијом ових механизма у Женеви омогућен је неформални дијалог међу делегацијама и УН посредницима, док је значајно учешће жена у Канцеларији за подршку цивилном становништву, нарочито кроз рад с избеглицама и мрежама на терену, додатно ојачало укорењеност процеса у реалним потребама цивила.

У вези са питањима инклузивности, указано је да је овакав механизам омогућио каналисан (од дна ка врху – енг. bottom up) приступ који обезбеђује моментум и држи дискусију отвореном на свим нивоима да може у складу с потребама и исказаним предлозима кренути у разним правцима и дао прилику главном посреднику за бољи увид у динамику на терену, могућност провере идеја и размене мишљења о разним питањима, као и изградњу мреже контаката и одржавања добрих односа с кључним националним и међународним чиниоцима, пре свега на пољу бољег дефинисања приоритета. Додатно, ангажовање лица која имају искуства у посредовању и знају арапски језик омогућило је главном посреднику да боље разуме и решава специфичне захтеве и проблеме.

Изазови с којима се у раду припадници Женског саветодавног одбора, Канцеларије за подршку цивилном становништву, родни и саветник за инклузивну медијацију суочавају, према поменутом извештају за 2017. годину, јесу да представници многих организација, укључујући жене лидере у Сирији, верују да УН и Женски комитет за саветовање Високог комитета за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага, успостављен 2016. године, могу више да ураде на пољу заступљености жена успостављањем квота за жене у оквиру преговарачких тимова, као и да саветнички статус оба тела представља отежавајућу околност (исти нису непосредно укључени у разговоре). С друге стране, лица која су укључена у процес наглашавају да би инсистирање на квотама могло да доведе до тога да стране поново прекину преговоре. Незаступљеност жена у процесу који се води у Астани, а у коме УН има статус посматрача, испоставља се као чињеница да се жене не перципирају као озбиљна страна у преговорима у мировном процесу. Главни преговарач је покушао да

утиче на напред наведено преко тима експерата који укључују предлоге Женског саветодавног одбора и родног саветника током подршке процесу прекида непријатељстава, лишавања слободе и мониторинга (више у другом делу поглавља).

Такође, представници многих организација, укључујући жене лидере у Сирији, указују да постоје нејасноће код разних учесника преговора о томе на који начин механизми попут Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву имају везе с мировним процесом у ширем смислу. Такође, указивали су и да је неопходно уложити више рада у оквиру тимова на тзв. стратешком размишљању, као и на пољу јавног информисања на који начин су инклузивни механизми интегрисани у стратегију пројектовања мировних напора. Процене међународних организација су у погледу родне перспективе истицале да одсуство стратегије увођења родне и женске перспективе у посредовање ограничава капацитет главног преговарача да искористи све могућности инклузивног механизма на пољу женских права и приоритета родне перспективе у мировном процесу,

Одлуке везане за процес селекције и састав Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву представљају још један велики изазов за главног преговарача. Принцип ротације који се примењује у случају Канцеларије за подршку цивилном становништву је донекле ублажио негативне последице, али је истовремено онемогућио члановима који се често мењају да се дубље и континуирано укључе у сва покренута питања. Указано је и да је безбедност један од највећих изазова, посебно за чланове који долазе из зона погођених конфликтом. Главни преговарач је делимично одговорио на овај изазов путем успостављања сталне комуникације и веб платформе са члановима Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву који су посебно погођени сукобом. Закључено је да је, услед недостатка напретка у преговорима, присутан замор код учесника који може да представља ризик по наставак процеса. Већина чланова Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву је и даље ентузијастична, пре свега јер је моментум примене овог механизма био недавно, али стално поновно разматрање истих тема ствара фрустрације.

У свом обраћању Савету безбедности Уједињених нација 8. марта 2021. године, специјални изасланик УН за Сирију Геир Педерсен указао је на драматичне последице деценијског сукоба у Сирији, с посебним нагласком на положај и улогу жена у том процесу. Он је истакао да и поред великог броја иницијатива, политички процес решавања конфликта стагнира, док жене у Сирији и даље сnose несразмерно велике последице рата, укључујући сексуално и родно засновано насиље, принудне бракове, нестанке и заробљавања. Сведочећи из прве руке, Педерсен је навео да скоро 20% домаћинстава воде жене и да је број девојчица које похађају школу драстично опао, нарочито након пандемије. Осим тога, услови у којима живе интерно расељена лица и избеглице, посебно жене, додатно су погоршани услед економске кризе и последица пандемије COVID-19.

Истовремено, жене су, упркос насиљу, репресији и маргинализацији, остале активне у борби за мир и правду. Активисткиње су често биле изложене ризицима, укључујући произвољна хапшења, мучења и нападе на чланове њихових породица, али су наставиле да делују и залажу се за своје заједнице. Посебно тешке околности владале су у избегличким камповима и на територијама под контролом екстремистичких група, где је положај жена био крајње несигуран. Упркос томе, њихова истрајност представља важан ресурс за изградњу мира. Стога је Педерсен нагласио потребу за снажнијом подршком значајном и суштинском учешћу жена у политичким процесима, што је делимично артикулисано кроз договор да жене чине најмање 30% будућих институција у постконфликтној Сирији, као и њиховом активном улогом у Конститутивном комитету и организацијама цивилног друштва.

У том контексту, улога Женског саветодавног одбора и Канцеларије за подршку цивилном становништву остаје од пресудне важности. Женски саветодавни одбор, основан

2016. године уз подршку UNWomen, окупљао је 17 истакнутих сиријских жена из различитих друштвених и политичких средина и представљао је уникатан простор за дијалог, размену мишљења и формулисање предлога за мир. Њихова посвећеност преговорима, укључујући залагање за реформу дискриминаторских закона и инсистирање на већој родној равноправности у институцијама, значајно је доприносила родно осетљивом мировном процесу. Канцеларија за подршку цивилном становништву, са око 700 чланова, од којих 40% чине жене, фокусира се на хуманитарна питања и пружала подршку најугроженијим групама, чиме је допринела повезивању теренских потреба с мировним напорима на међународном нивоу.

Очигледна је била потреба да глас сиријских жена мора да се чује и у наредном периоду и да не сме да се изгуби из вида потреба да оне учествују у доношењу одлука. У сваком случају, постојала је решеност УН да се настави рад на посредовању у преговорима у овом тешко решивом конфликту у складу с одредбама Резолуције СБ УН број 2254, као и ставова да све активности треба да буду потпуно инклузивне како би одговориле на потребе сиријског народа и повратиле Сирији суверенитет, јединство, територијални интегритет и независност. Међутим, на овом путу је неопходна подршка држава чланица у промоцији поверења између страна у сукобу и приближавању различитих ставова како би се дошло до политичког решења за конфликт, посебно оних држава које имају највише утицаја на дешавања у Сирији, пре свих Руске Федерације, САД, Ирана и Турске.

Анализирајући овај случај увођења родне перспективе у сиријски мировни процес, с посебним освртом на улогу главног посредника и примену препорука Уједињених нација, може се закључити да је увођење родне перспективе, кроз формалне механизме као што су Женски саветодавни одбор и Канцеларија за подршку цивилном становништву, омогућило посреднику да обликује инклузивнији, родно осетљив процес. Ово је резултирало већом видљивошћу потреба и искустава жена, што је допринело свеобухватнијем приступу мировним преговорима, као и појединим конкретним исходима, попут иницијатива за реформу дискриминаторских закона. Такође, намеће се и значај улоге главног посредника у разумевању друштвеног контекста, идентификацији релевантних актера и правовременом укључивању родне перспективе. Другим речима, ова способност посредника је кључна за ефективно коришћење постојећих УН алата и препорука. Посредникова способност да створи простор за деловање жена и цивилног друштва, чак и у околностима високе политичке фрагментације и конфликта, указује на значај проактивног и контекстуално осетљивог приступа. Међутим, упркос напорима посредника, ефекти родне инклузије остају ограничени факторима ван његове контроле, као што су одсуство политичке воље преговарачких страна, погоршана безбедносна ситуација и структурна маргинализација жена у ширем друштвеном и институционалном контексту. У том смислу, постигнућа у области родне равноправности, иако значајна, често представљају највише постигнути минимум, а не темељ за дубље и одрживије трансформације мировних процеса.

6.5. Контекстуална условљеност увођења родне перспективе у посредовање

О проблематици комплексности и контекстуалности увођења родне перспективе у посредовање у мировним процесима консултовали смо се са амбасадором Милошем Стругаром који је као помоћник специјалног изасланика УН за Сирију и старији саветник за посредовање УН предводио Експертску делегацију током разговора у Астани. Пре тога, амбасадор Стругар је провео више од 20 година као високи функционер УН у разним политичким и мировним мисијама у Африци, Азији и на Блиском истоку (Јужноафричка Република 1993–94, Руанда 1994–95, Таџикистан и Авганистан 1996–98, Израел и Палестина 1998–2003 и Либан 2003–2014). Између осталог, био је и заменик шефа мисије у Либану (UNIFIL) и директор за политичка и грађанска питања. Амбасадор Стругар има велико искуство у преговарању и посредовању у решавању оружаног сукоба и прекиду непријатељстава, укључујући преговарање с недржавним оружаним групама. Оиграо је

кључну улогу у посредовању у прекиду непријатељстава између Оружаних снага Израела и Хезболаха у Јужном Либану у више наврата. Амбасадор Стругар је установио и тзв. трипартитне састанке између УН, Оружаних снага Израела и Оружаних снага Либана. Такође, поседује значајно искуство у јавним комуникацијама у контексту криза и саветовао је специјалног представника Генералног секретара УН у том контексту за мисију УН у Централноафричкој Републици (MINUSCA). Амбасадор Стругар учествује на међународним конференцијама и семинарима и предаје на разним академским институцијама и стручним скуповима у Европи, на Блиском истоку, Русији и Кини. Између осталог, придружени је истраживач у Институту за оријенталне студије Руске академије наука и уметности. Кооснивач је Центра за интеркултурну комуникацију и медијацију – Конфлакс центар из Београда, а до 1993. године био је у дипломатској служби Југославије.

Имајући у виду чињеницу да, како би споразум био спроведен, мора постојати подршка јавности, као и да око 50% сваке популације чине жене – јасно је да уколико њихови интереси нису задовољени, оне то неће подржати, и управо због тога је важно да се оне укључе у процес. Подршка јавности је неопходна и током самог процеса, ради постизања одређених циљева, али је посебно значајно да све то буде у споразуму који мора да одрази интересе и потребе највећег дела становништва да би био одржив. Једно је потписати споразум, а друга ствар је све то спровести у дело и направити дуготрајнији мир. С тим у вези је увођење родне равноправности у посредовање дало нове могућности посреднику, али и донело доста изазова с којима мора да се суочи у функцији имплементације свих одредби и препорука. Кад посредник зна мотиве различитих интересних група, лакше му је да руководи процесом, а с друге стране, мора да одреди меру између ефикасности и инклузивности, јер је немогуће укључити сва питања у процес.

Није само суштина у томе ко ће седети за столом, већ која питања ће бити на столу. Врло често се посредник сусреће са ситуацијом да је за некога изузетно важно одређено питање, а које у општем контексту нема превелику важност. То су дилеме које ће увек бити присутне, ко је укључен и која питања се разматрају. У том контексту, из интервјуа са амбасадором Стругаром дознали смо да треба проблематизовати питање квота, које су недискриминаторне само као привремене мере и корисне у почетним фазама. Међутим, важније је питање како се доносе одлуке, јер ако се одреди квота од 30%, онда ће жене бити у мањини за било какво доношење важних одлука и постојаће тенденција да се оне фокусирају само на тзв. женска питања. С тим у вези, већу пажњу треба посветити процесу доношења одлука. За нека питања може бити потребан консензус како би се заштитила права мањинске групе. Генерално, а и у УН, више пажње се поклања квотама и статистици (колико жена седи за столом), а не суштинским питањима као што је процес доношења одлука.

Слична ситуација се десила током мировног процеса у Сирији. У погледу састава Комитета за уставна питања Сирије постојала је препорука главног посредника да 30% састава чине жене. Међутим, од 50 чланова које је номиновала опозиција било је шест жена, владина делегација је номиновала 18 жена од 50 чланова, а онда је главни преговарач у тиму УН номиновао 25 жена од 50 представница организација цивилног друштва у Сирији како би се формално задовољила квота (УН су номиновале 50% жена, владина делегација 12% жена, а опозиција 4% жена), али суштински није постигнута подједнака заступљеност. Додатно, представници снага у преговорима су морали да се сагласе са сваким појединачним персоналним предлогом.¹⁰⁷

Кроз досадашњи ток истраживања, као најпогодније прилике за увођење родне перспективе у посредовање у решавању оружаног конфликта наметнули су се састави

¹⁰⁷ Амбасадор Стругар у том контексту наводи „хипотетички пример да се у делегацији Сирије од десет чланова појави осам жена, оне би заступале ставове владе Сирије, а не своје личне ставове. И у сваком другом случају, без обзира колико жена има у саставу делегације, оне ће пре свега заступати интересе стране коју представљају“.

посредничког/преговарачког тима, анализа конфликта, састави делегација и прављење нацрта текста споразума. Односно, ово су четири области/фазе у којима посредник има највише могућности да уведе родну перспективу. Међутим, највише тога зависи од сагласности снага у конфликту. Улога посредника је ту ограничена на меру у којој му стране дозволе да се меша, као што је случај у Сирији. У неким конфликтима ће од посредника тражити да поднесе предлоге који можда могу да задовоље интересе обе или више страна. У другим ситуацијама уопште не желе да се посредник укључује, већ од њега очекују да омогућава дијалог, али без било каквог учешћа у суштинским питањима. Посредовање или медијација је у ствари преговарање, јер стране у сукобу одлучују, а не посредник, који у већини случајева не учествује у одлучивању. Посредовање се у експертским круговима још назива потпомогнуто преговарање (енг. Assisted negotiation). Другим речима, сваки процес и могућност утицаја зависи од тога колико стране у сукобу дозволе посреднику да износи предлоге или да утиче на процес.

Испоставило се да су у Сирији стране доста резервисане око улоге УН и различите стране у сукобу различито виде улогу УН. Неки од њих сматрају да је улога УН да фаворизује једну страну на штету друге, што доводи до тога да све стране покушавају да ограниче улогу УН у разговорима о суштинским питањима. Претходно наведене четири фазе/области фактички су најбоља прилика коју посредник може да има, али је могућност посредника да наметне или да утиче на теме разговора ограничена спремношћу страна у сукобу да прихвате такву улогу посредника.

Посебно је значајна фаза анализе конфликта као кључне области у сваком мировном процесу која мора бити родно осетљива јер конфликт различито утиче на различите родне категорије становништва, које опет на различите начине учествују у самом процесу. Циљ поменуте анализе је идентификовање структуралних узрока конфликта које треба решавати. Дакле, фокус није на појавним облицима конфликта или последицама конфликта, већ структурални узроци који су довели до конфликта и који су постојали и пре конфликта, а у једном тренутку су ескалирали у насиље. Важно је нагласити и разумети да родна неравноправност не може бити структурални узрок конфликта. Структурални проблеми који могу да доведу до конфликта су, на пример, национална политика владе коју спроводи, климатске промене које доводе до различитих последица, економска стагнација, суша итд. Међутим, сваки структурални проблем/узрок има своју родну димензију. Када се ради анализа конфликта, ово се мора установити и размотрити родна компонента сваког структуралног проблема, што је у Сирији урађено. На пример, када највише новца из буџета иде за одбрану, то се неминовно одражава на социјалну и здравствену заштиту, пре свега посебно рањивих и угрожених категорија становништва, међу којима су најчешће жене и деца. Треба такође имати у виду да је један од кључних индикатора претконфликтног периода пораст родно заснованог насиља у друштву. Ово је индикатор (не узрок) да у друштву постоје структурални проблеми који могу да доведу до појаве конфликта. Због овога је анализа конфликта изузетно важна фаза процеса где посредник може да укаже на родне димензије структуралних узрока конфликта како би оне касније могле бити третиране на разне начине.¹⁰⁸

Могућности посредника на пољу постизања што већег нивоа инклузивности из мировног процеса у Сирији су очигледно веома ограничене. Међутим, од посредника се очекује да стално покушава, пре свега путем утицаја на састав делегација или на други начин. Нажалост, у процесу у Астани и даље нема довољно жена ни у саставу делегација владе ни опозиције, где састав делегација чине представници оружаних група, из разлога што је и њихово присуство у оружаним групама занемарљиво. Делегације Турске, Русије,

¹⁰⁸ У овом контексту, Стругар, као и претходни саговорници, закључује да „на увођење родне равноправности у посредовање треба дакле гледати као на један од фактора успеха, али свакако не као кључни фактор успеха процеса“.

Ирана¹⁰⁹ и УН имају жене у својим саставима, тако да се не може тврдити да на преговорима нема уопште жена, али свакако нема сиријских жена. Делегација УН је у сталном и непосредном контакту са гаранторима, који такође имају интерес да буду у контакту с делегацијом УН. Представници гарантора редовно траже инпут УН у вези са свим питањима, када делегација УН има прилику да иницира одређена питања или проблеме који треба да се нађу на дневном реду, али коначну одлуку о томе доноси гарантори, што је ограничавајућа околност. На крају, главни разлози што све иде споро и зашто су резултати скромни јесте што сиријске стране у сукобу немају директне преговоре, него се све одвија преко гарантора и не постоји довољно политичке воље и спремности на компромисе. Трећи разлог је огроман утицај екстерних фактора (земаља и организација) који имају велики утицај на ситуацију на терену и велико присуство оружаних група које је СБ УН означио као терористичке (Ал Нусра, ИДИЛ, итд.) и оне не учествују у том процесу. Такође, ограничене су могућности и у погледу потенцијала националног дијалога. Такви договори треба да се праве у ужем кругу.

У том контексту, може се проблематизовати и питање инклузивности. Ту постоји дилема, јер с једне стране посредник жели да процес буде што инклузивнији, односно да је што боље представљено друштво у коме се конфликт дешава, док се, с друге стране, мора водити рачуна да процес буде ефикасан. Ако се укључи 300 људи, као што је случај у Сочију, нема ефикасности. Посредник мора да одреди где је граница, јер никад не може да се допусти тотална инклузивност која би уништила читав процес. Након што посредник одреди где је граница, онда треба да размишља о томе како да ставови, интереси и потребе оних који не седе за главним преговарачким столом буду одражени у процесу. Ово је могуће урадити на различите начине. Један је пример Женског саветодавног одбора за процес за Сирију у Женеви, други је оснивање поткомитета који разматрају одређена питања где учествују организације цивилног друштва, невладине организације и др. Трећи начин су радне групе, као што је Група за размену заробљеника у оквиру процеса у Астани.¹¹⁰

Сваки конфликт је специфичан, а последично и процес његовог решавања. Када је реч о преговорима у Астани, специфичност је у томе што се одвија паралелно на два колосека/форума. Један је под покровитељством УН у Женеви, и ту се углавном разматрају сва политичка питања као што су устав, избори, влада итд. Други форум или колосек је у Астани где се разматрају питања прекида ватре и све што је везано с тим, укључујући хуманитарну помоћ, разминурање, размену заробљеника и формирање зона деескалације. Постоје три земље гарантори прекида ватре (Русија, Иран и Турска). Међутим, још увек оружане фракције у Сирији (донедавно укључујући и владине снаге), нису између себе постигле споразум о прекиду ватре, већ су све оне појединачно с гаранторима закључиле одређене споразуме. Тако је, на пример, Влада Сирије с Русијом и Ираном постигла споразум, а опозиционе стране су се договориле са Турском. Друга специфичност овог форума је значајно страно војно присуство у Сирији. На првом месту Русије и Ирана, који су ту на позив владе Сирије, потом САД и Турске с другим државама које су с њима у коалицији ради борбе против ИДИЛ-а. Оружане снаге наведених земаља су присутне у Сирији и контролишу ситуацију у одређеним регионима. Ова специфичност свакако има највећег утицаја на процес у Астани. Трећа специфичност је да један значајан сегмент сиријског становништва, конкретно Курди, осим неколико мањих опозиционих курдских партија, нису укључени у процесе ни у Женеви ни у Астани. Имајући у виду наведено, овај процес је веома специфичан, као и ситуација на терену. Тим експерата УН у Астани има статус посматрача, а пуноправни чланови су Иран, Русија и Турска. Тим УН је активно укључен у разматрање свих питања, али није и у процес формулисања ставова, односно

¹⁰⁹ У делегацији Ирана има само једна, али која је увек присутна.

¹¹⁰ У овом контексту амбасадор Стругар истиче да „постоје различити начини како ставови, интереси и потребе оних који не седе за главним преговарачким столом буду одражени у дискусији и ово је пре свега улога Женског саветодавног одбора коју је формирао бивши специјални изасланик УН за Сирију Стефан де Мистура“.

званична саопштења са састанака у Астани доносе три наведене земље. Такође, УН су пуноправни члан једино Радне групе за ослобађање заробљеника. Ова група има четири члана, од којих сваки представља Русију, Иран, Турску и УН. Поред тога, статус посматрача процеса имају и Либан, Јордан и Ирак. На почетку су и САД имале тај статус, али су се касније повукле из процеса. УН су посматрач, али имају утицаја на одлуке које се доносе зато што активно учествују у разматрању свих предлога са државама гаранторима, укључујући одлуке које су родно осетљиве.

Као што је до сада више пута наглашено, посредник мора да буде добро информисан, да зна културу, религију, традицију и обичаје. Посредник мора да уради највише што може у постојећим околностима. Некада није питање да ли жене хоће или неће да буду укључене у преговоре, већ да ли је то културолошки прихватљиво, што се најчешће говори за исламске земље, али та дилема постоји свуда, и у већинским хришћанским државама или племенским заједницама. Не могу се мењати дубоко укоренење историјске норме (култура, систем вредности, традиција итд.) и у том контексту лежи значај адекватног избора персоналног решења за посредника, који у складу с постојећим околностима и ограничењима које му поставе стране у сукобу треба да извуче највише што може на пољу увођења родне перспективе. Посредник не доноси одлуку — то увек чине стране у преговорима. На пример, у Сомалији је наметнута квота од 25% жена, што је према Стругаровом виђењу „било потпуно у супротности са културом заједнице и на крају се показало контрапродуктивним“. Такође, на примеру мировног споразума из Колумбије постоји много одредби које се тичу жена, што је и разумљиво јер скоро 50% бораца Револуционих оружаних снага Колумбије, односно Народне армије (енг. Revolutionary Armed Forces of Colombia – People's Army) су биле жене, а главни отпор увођењу одредби које се тичу искључиво жена је долазио од стране конзервативне католичке заједнице која је подржавала владу те земље.¹¹¹

Неопходно је направити разлику између привремених специјалних мера (квота) и специјалних мера које треба да буду трајне, као што су, на пример, оне које се односе на материнство. Трајне специјалне мере обезбеђују неједнак третман мушкараца и жена у складу са њиховим биолошким разликама. Привремене специјалне мере имају за циљ да унапреде подједнако учешће жена у политичком, економском, социјалном, културном или било ком другом пољу. Оне треба да трају само до тренутка постизања циља.¹¹² У овом контексту треба тумачити и терминолошку одредбу „специјалне“, односно намењене са специфичним и унапред дефинисаним циљем.

6.6. Закључак поглавља

Из претходно образложеног добијамо емпиријску потврду комплексности и контекстуалне условљености увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба. Искуство амбасадора Стругара у различитим мировним мисијама УН, а посебно у случају Сирије, указује да увођење родне перспективе у процес посредовања представља важан ресурс, али да њена примена, ефективност и утицај у великој мери зависе од више фактора, пре свега од политичке воље страна у сукобу, културолошког контекста и структуре самог процеса.

У вези са општом хипотезом да препоруке УН у вези с родном перспективом могу посреднику пружити прилику да креира родно и контекстуално осетљив процес с циљем постизања одрживијег мира, може се закључити да се она делимично потврђује. Родна

¹¹¹https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/sisters-are-doing-it-for-themselves-how-female-combatants-help-generate-genderinclusive-peace-agreements-in-civil-wars/75A2F5EC05C2FA9E1EF389199BB71AC2?utm_source=chatgpt.com, страници приступљено 3.3.2025. године.

¹¹²Извор: Накнадно усвојене препоруке CEDAW (енг. General recommendation No. 25, on article 4, paragraph 1, of the CEDAW, on temporary special measures).

перспектива јесте један од важних елемената квалитетног мировног процеса, али не и пресудан. Посредници могу користити механизме као што су саветодавна тела, радне групе или номинације у делегације, али је њихов утицај ограничен јер посредници не доносе коначне одлуке, већ то чине стране у сукобу. У том контексту, родна перспектива је фактор утицаја, али не и кључна одредница успеха мировног процеса.

Посредничко разумевање контекста и способност прилагођавања тренутка и начина увођења родне перспективе кључан је фактор успешности (прва посебна хипотеза), што је у потпуности потврђено. Видели смо да посредник мора да буде упознат с локалном културом, религијом и политичким околностима, и да је имплементација квота или родно заснованих политика често неуспешна ако није усклађена са друштвеним нормама, као у случају Сомалије.

Да су ефекти увођења родне перспективе ограничени и факторима изван контроле посредника (друга посебна хипотеза) је у значајној мери потврђено. Случај Сирије је илустративан: доминантни утицај екстерних актера, недостатак директног дијалога међу сиријским странама, и ограниченост мандата УН, указују на снажна спољна ограничења за посредника. Чак и када постоји формална заступљеност жена, она не подразумева нужно утицај на процес одлучивања јер чланице делегација заступају позиције својих страна, а не независне ставове.

Уоштено узевши, увођење родне перспективе је могуће и потенцијално корисно, у смислу постизања инклузивнијих и одрживијих мировних процеса, али је у великој мери условљено контекстом и ограничењима наметнутим самом природом посредничке улоге. Родна перспектива се у том смислу може посматрати као важан, али не и одлучујући инструмент у рукама посредника, чији успех зависи од способности за адаптацију, разумевање контекста и маневрисање унутар ограничења које постављају стране у сукобу и спољнополитички актери.

7) Закључак

Упоредном анализом доступних података, релевантних студија случаја и ставова испитаника показано је да је увођење родне перспективе у процесе посредовања у решавању оружаних сукоба у периоду 2010–2020. године, из перспективе главних посредника, у значајној мери позитивно утицало на квалитет и одрживост мировних процеса, иако такав утицај није могуће мерити линеарно, нити се може издвојити као једини или кључни фактор успеха.

Што се тиче одговора на истраживачко питање,¹¹³ саговорници су наводили да родно осетљив приступ посредовању доприноси легитимитету и укључивости самог процеса, а последично и већој одрживости мировних аранжмана, уз наглашавање контекста комплексности посредничког простора, ограничења мандата, локалних друштвених и културолошких оквира. У складу с наведеним, важно је истаћи неколико ствари.

Прво, сви саговорници су сагласни у оцени да је немогуће повући узрочно-последичну везу између увођења родне перспективе и успеха посредовања, али свакако постоје одређене корелације (индикације) засноване на истраживањима и извештајима УН, који су представљени у овом раду, а говоре о томе да је напредак видљив уколико се у посредовање угради родна осетљивост. У том контексту, увођење родне перспективе може се видети као један од фактора успеха, али никако као кључни фактор успеха посредовања. Посматрајући контрачињенично, нико не може рећи да ли је медијација успешнија са женама или без њих, јер је, пре свега, немогуће упоредити податке, имајући у виду да су у посредовање, посебно у тзв. главни колосек, већински укључени мушкарци и незнатан број жена. Заправо, постоји велики број отворених питања која треба узети у разматрање кад се говори о ефектима учешћа жена у посредовању.

Друго, саговорници се слажу да веће учешће жена и увођење родне перспективе можда додатно усложњава и продужава процесе посредовања, посебно на самом почетку, али се долази до другачијих крајњих резултата и бољих основа за изградњу мира. Треће, указали су и на то да веће укључивање жена неминовно подиже ниво очекивања од самог процеса.

Потврђена је општа хипотеза да су одредбе и препоруке УН пружиле посредницима могућност да пројектовањем родно и контекстуално осетљивих процеса допринесу квалитетнијим и одрживијим мировним споразумима, уз напомену да је та могућност условљена способношћу посредника да се креће унутар задатих структурних оквира и да препозна и искористи простор за деловање. У складу с ограничењима која може испољити конкретна ситуација и/или стране у процесу, саговорници су представили три модалитета укључивања жена у мировне процесе. Први је путем укључивања у главни колосек посредовања (у улози посредника или преговарача), други у улози чланова делегација и трећи у оквиру посебне стране која заступа или заговара права жена.

Прва посебна хипотеза¹¹⁴ је такође у највећој мери потврђена. Сведочења саговорника, као и конкретни примери попут мировног процеса на Филипинима, показују да је кључно да посредник добро разуме локални контекст, културне норме и политичке околности како би адекватно временски и методолошки увео родну перспективу. Без тог разумевања, могућности које родна перспектива пружа остају неискоришћене или чак доводе до реакција које могу угрозити сâм процес. У том контексту саговорници су истакли да посредник може да процени да би покушај увођења родне перспективе имао негативне последице по процес посредовања, јер посредник не може мењати културу, обичаје,

¹¹³Какав је утицај, из перспективе главних посредника, увођење родне перспективе у разне фазе/области посредовања у решавању оружаног сукоба у периоду од 2010. до 2020. године, и у складу с препорукама и стандардима УН, имало на различите посредничке и/или мировне процесе.

¹¹⁴Посредничково разумевање контекстуалног окружења, односно способност да прилагоди начин и тренутак увођења родне перспективе у одређеним областима/фазама процеса су детерминишући фактори да ли ће посредник искористити могућности које му пружа увођење родне перспективе.

традицију и друге друштвене норме у заједници у којој се оружани конфликт дешава. Такође, често се дешавају ситуације да, кад не можемо ништа друго да урадимо да би процес напредовао, ми уродњавамо процес, јер то је једино што је остало да покушамо како бисмо бар нешто урадили. Међутим, важно је истаћи да процес не напредује не зато што процес увођења родне перспективе није спроведен како треба, већ једноставно зато што је конфликт сувише компликован. Иако посредници не могу процес контролисати у потпуности, пре свега кад се говори о увођењу родне перспективе, неопходно је стално покушавати, посебно у фазама/областима процеса која су препозната као кључна и у којима посредник може имати значајног утицаја: састав сопственог преговарачког тима, састави делегација страна у сукобу, анализа конфликта и фаза прављења нацрта текста мировног споразума.

Друга посебна хипотеза – да ефекти увођења родне перспективе зависе и од фактора изван контроле посредника, потврђена је на више нивоа. Ограничења која се односе на политичку вољу, структуру конфликта, доминантне наративе и отпоре у заједници, често представљају препреке које ни најбоље осмишљена стратегија уродњавања не може превазићи без шире подршке и друштвеног консензуса. У првом реду, због тога што постоје и други фактори који дефинишу већ поменути посреднички простор и од којих ће зависити да ли ће посредник уопште бити у могућности да у процес уведе родну перспективу и последично искористи њен потенцијал. Поменути фактори нису у вези ни с његовим/њеним способностима и информисаношћу, односно адекватношћу персоналног решења.

Ово истраживање имало је за циљ да испита у којој мери су међународне норме и препоруке Уједињених нација о увођењу родне перспективе у процесе посредовања у оружаним сукобима препознате и примењене у пракси – из угла самих посредника. Полазећи од опште хипотезе да родна перспектива, када је промишљено и контекстуално применљиво укључена у мировни процес, може допринети квалитетнијим и одрживијим исходима, истраживање је настојало да утврди како главни посредници тумаче могућности и ограничења која таква перспектива пружа.

Посматрање овог питања кроз емпиријску анализу интервјуа са посредницима омогућило је увид у то како посредници доживљавају своју улогу у интеграцији родне перспективе, у којој мери користе алате и препоруке међународне заједнице, али и са каквим се изазовима суочавају у реалним преговарачким условима. Прва посебна хипотеза истраживала је значај посредничког разумевања контекста и способности да временски и тематски прилагоди увођење родне перспективе, док је друга била усмерена на истраживање фактора који, независно од посредничких вештина и намере, могу ограничити ефекте родног приступа.

На основу интервјуа са практичарима посредовања и сходно увидима у документа која у оквиру УН третирају ову област, може се закључити да УН поглед и перспектива према посредовању не може бити представљена као парадигма која дели промишљања посредовања и улоге посредника са неком од постојећих теоријских парадигми посредовања у оквиру академске заједнице. Одређене паралеле могу бити повучене са Берковићевим контекстуалним приступом (енг. Contingency approach) и Зартмановом теоријом о зрелости сукоба, а које, опет, припадају временском оквиру који не покрива ово истраживање. Приступ посредовању УН се у највећој мери формира и еволуира у односу на претходна искуства из сличних процеса, који се као сакупљена институционална меморија даље уграђују у документа УН и наративно преносе на главне преговараче и њихове тимове. Другим речима, то је приступ који се стално мења, дограђује и обогаћује новим емпиријским сазнањима, која се путем институционалних докумената трансформишу у конкретне задатке и препоруке посредницима, уз битну напомену да се сваки конфликт схвата као нешто што има различите узроке, последице и динамике, а што се такође односи на ефекте и могућности увођења родне перспективе.

У наставку текста дат је осврт на нека питања која су током истраживања разматрана као пратећа у односу на главни правац истраживања, али су се на неки начин наметнула као

значајна. Ова питања се тичу пре свега односа теорије и праксе УН и потребе да се и додатни елементи мировног процеса морају узети у обзир приликом разматрања увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних конфликта.

Упркос наведеним разликама и мимоилажењима, а као што је већ напоменуто, могуће је идентификовати и неколико заједничких полазишта. То се пре свега односи на значај контекста у коме се посредовање врши и неопходности да се стратегија посредовања прилагођава истима, што је Џејкоб Берковић¹¹⁵ дефинисао као контекстуални приступ. Сваки конфликт има различите узроке, последице и динамику; у оквиру посредничке заједнице као један од „смртних грехова посредовања“¹¹⁶ сматра се и неинформисаност или необавештеност. Он се тумачи као покушај примене искуства из претходних конфликта на тренутни конфликт (енг. ignorance).

Такође, заједничко становиште доминантних теоријских парадигми и УН је евидентан тренд указивања на неопходност комбинације приступа (стратегија) посредника како би процес посредовања напредовао и евентуални споразум производио и дугорочно позитивне ефекте, што додатно приближава перспективе УН и доминантне теоријске парадигме о посредовању. У том контексту, раније поменута специфичност оружаних сукоба на Филипинима и у Сирији најбоље осликава потребу специфичних или различитих приступа посредовању, као и приступа од стране посредника, пре свега на пољу увођења родне перспективе.

Следеће заједничко полазиште где може постојати сагласност између перспективе УН и теоријског сазнања јесте значај улоге посредника, као једне од кључних фактора успеха процеса посредовања, односно долажења до споразума, а уједно и могућности увођења родне перспективе у процес. Међутим, за разлику од одређених аутора који улогу посредника виде на разне начине и у складу са налазима истраживања која су реализовали дају конкретне препоруке у вези с тим како посредник треба да поступа, УН дају значајнију слободу посреднику да сам одреди најбољи приступ сваком конкретном посредовању. У прилог томе говори и чињеница да се у складу са системом УН главни посредници сматрају делом стратегијског (највишег) и оперативног (средњег) нивоа одлучивања. Наиме, УН препознају три нивоа одлучивања – стратегијски, оперативни и тактички (најнижи) ниво. Поред главних посредника, стратегијском нивоу припадају чланови СБ УН, Генерални секретар УН, начелници одељења (за политичка питања, за мировне операције и др.), специјални представници УН у мировним мисијама и специјални изасланици Генералног секретара. С тим у вези, јасно је да посредник има велику слободу деловања и маневарски простор да у сваком тренутку може да доноси одлуке у складу са највишим документима УН и конкретном ситуацијом на терену, уз једину обавезу да о томе извештава Генералног секретара и СБ УН.

Поред стручних квалификација, посредник мора да разуме контекстуално окружење и све факторе узме у разматрање приликом покушаја увођења родне перспективе у посредовање. Стога значај квалитетног персоналног решења за главног преговарача, чији интегритет, познавање генезе сукоба, стручност и евентуалне везе са странама у сукобу имају детерминишући значај при избору, а од његове креативности и способности артикулисања свих фактора који утичу на посредовање ће зависити да ли ће искористити могућности које пружа увођење родне перспективе у посредовање, и последично, какве ће

¹¹⁵Џејкоб Берковић дефинише посредовање као наставак напора снага у сукобу на решавању сукоба које укључује интервенцију треће стране која тражи начин да утиче или да реши конкретни конфликт (Bercovitch: 2011).

¹¹⁶У оквиру посредничке заједнице постоји наратив о тзв. седам смртних грехова посредовања (енг. The Seven Deadly Sins of Mediation): незнање или необавештеност (енг. ignorance), ароганција (енг. arrogance), пристрасност (енг. partiality), неспособност за предузимање ефикасних акција (енг. impotence), журба (енг. haste), нефлексибилност (енг. inflexibility) и лажна обећања (енг. False promises). Више доступно на: <https://www.jstor.org/stable/26401922>, страници приступљено 5.1.2024. године.

ефекте то имати у појединачним фазама процеса и на целокупан процес, као и на могућност примене одредби у постконфликтном периоду (одрживост споразума).

Даље, може се рећи да између УН перспективе и доминантних теоријских парадигми постоји сагласност у потреби за што већим нивоом инклузивности, с тим да одређени аутори сугеришу да инклузивност може бити питање које ће се разматрати касније, односно након што се споразум о прекиду насиља постигне. По њима, раним укључивањем представника шире популације, процес се додатно компликује и пролонгира. С друге стране, УН сугерише да је инклузивност питање које посреднику стално треба да буде присутно, али је опет он тај који ће одредити када је најбољи тренутак да процес постане инклузивнији, а на основу сопствене процене када наведено не би било контрапродуктивно или штетно за процес. Додатно, са становишта УН, инклузивност има важну улогу и током припрема за посредовање, односно и пре него што процес званично отпочне, јер је то изузетна прилика да се и пре почетка процеса обезбеди „место за столом“ за што ширу заступљеност локалне заједнице, уколико околности то дозвољавају.

Од најважнијих сазнања из прегледа литературе, поред опште констатације да се академска заједница до сада није бавила истраживањем увођења родне перспективе у процесе посредовања из угла главних посредника, битно је указати да су према многим ауторима, наведеним у другом поглављу, УН најпозванија и најпогоднија међународна организација која може и/или треба да буде посредник. Од свих међународних организација, једино су УН способне да обезбеде релевантне информације свим учесницима процеса (Savun: 2009). Самим тим, УН посредник има веће шансе да буде прихваћен од страна у сукобу, односно да до споразума о прекиду сукоба дође. Савун је закључила да УН има 38 пута веће шансе да успе као посредник у односу на појединачну неинформисану државу (Savun: 2009). Такође, непристрасност као основни принцип којем УН као организација тежи на пољу посредовања¹¹⁷ чини је кредибилним за дељење оваквих информација, јер посредник треба да буде непристрасан како би могао кредибилно да дели информације (Rauchhaus: 2006). Додатно, УН су у могућности да пруже безбедносну подршку, на пример, успостављањем мировних операција, што такође, по неким ауторима, ствара већу вероватноћу да ће се до споразума доћи, као и да ће споразум дуже трајати (Walter: 2002). Другим речима, УН се у презентованој литератури сматра најкредибилнијом организацијом која је пожељна у улози посредника.

Важно је констатовати да, с обзиром на то да у УН у свом мандату који проистиче из Повеље има обавезу бриге о међународном миру и безбедности, као и да врши посредовање у решавању оружаног сукоба, разматрање мотива посредника на начин на који се њим бави представљена литература није у потпуности релевантан показатељ. Наравно, постоје изузеци, као што је можда случај са посредовањем у дијалогу Београда и Приштине, где УН није имао успеха, за разлику од ЕУ која је захваљујући алатима које је имала на располагању успела да оствари одређени напредак. Међутим, ово опет може бити теоријски проблематизовано са позиције приступа посредовању, односно да ли се ради о посреднику који је у стању да пружи гаранције и располаже полугама (политичке) моћи, односно тзв. насилна медијација доводи до закључивања споразума који не одговара односима војне моћи на терену, што ће резултирати неизвесношћу у вези са могућношћу да се сукоб настави. Неизвесност ће довести до обнављања сукоба чим једна од бивших страна у сукобу поверује да може више да добије ратом него одржавањем споразума (Werner, Yuen: 2005). Међутим, с обзиром на то да се овде није радило о решавању оружаног сукоба, већ о примени и даљој разради одредби већ постигнутих споразума, овај случај није од значаја за предметно истраживање.

Даље, може се закључити да се УН приступ посредовању не ослања у довољној или потребној мери на научна сазнања из ове области, што је потврђено и у разговору са

¹¹⁷Постоје и други принципи. На пример, принцип неутралности је нешто чему теже све УН агенције и програми којима је главна делатност хуманитарни рад.

испитаницима који нису имали посебна (са)знања из области доминантних теоријских парадигми посредовања током временског оквира које покрива ово истраживање, већ су истицали искуство и праксу УН која је најважнији водич у њиховом раду. Као што је једна од саговорница¹¹⁸ истакла, приликом писања нацрта Водича УН за род и инклузивну стратегију посредовања (енг. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies*), а услед недостатка академске литературе која су се предметном тематиком бавила, коришћена су само два документа¹¹⁹ као показатељи тренутног стања на пољу увођења родне перспективе у процесе решавања оружаних конфликта, али је интервјуисано 45 искусних посредника.

У прилог потреби усвајања контекстуалног приступа сваком оружаном сукобу и посредничком процесу, важно је разумети изазове и ограничења са којима се посредници сусрећу у свом раду, а у функцији усмеравања даљих академских истраживања на овом пољу. У том контексту најважније је на прави начин разумети оквир у ком он/она ради, а у вези је с потребом избора адекватног персоналног решења за посредника.

Поменути посреднички простор је ограничен како одредбама међународног права, мандатом УН, тако и ставовима и ограничењима које постављају стране у преговорима, културолошким нормама, традицијом, обичајима и другим аспектима друштвеног живота заједнице, укључујући родне улоге. У оквиру посредничког простора водећи принцип за сваког посредника УН је непристрасност. Такође, приликом избора посредника, значајна пажња се поклања другим факторима, као што су лични интегритет, ауторитативност, повезаност са странама у сукобу и др. У смислу родне перспективе, посебно је указано на изазове који могу да уследе уколико се на место главног посредника доведе особа из других делова света у регион у коме иста није довољно препозната, посебно уколико се разматра довођење особе женског пола, јер ће у таквим ситуацијама постојати тенденција да се, уколико процес пропадне, кривица пребаци на жену(е). У том контексту, сви саговорници су указали да полна припадност не дефинише већу или мању способност за увођење родне перспективе у посредовање, односно значајније коришћење потенцијала који процесу она може да донесе. Другим речима, полна припадност не подразумева већу родну освешћеност и обратно.

Такође, указано је да отпор увођењу родне перспективе може долазити како од страна у сукобу, културолошких норми, односно друштвене прихватљивости, као што је случај у Сирији, тако и од самих жена, које у одређеној заједници не желе да буду део процеса, попут случаја са Моро женама на Филипинима. Такође, перцепција страна у сукобу у односу на мировни процес ће дефинисати и маневарски простор који је на располагању посреднику. На примеру Филипина, стране су процес виделе као национално вођен, док на примеру Сирије већина страна у сукобу процес види као вођен од стране екстерних субјеката на које они немају значајнијег утицаја.

Сви наведени фактори, као и многи други, утичу на дефинисање посредничког простора, и њих увек треба имати у виду када се промишља специфичност оружаног сукоба и самог процеса посредовања, јер најпре треба сагледати комплексност процеса, па онда разматрати очекивања, којима треба приступати флексибилно. Посредник мора да буде добро информисан, да зна културу, религију, систем вредности, традицију и обичаје (који се као дубоко укоренење историјске норме не могу мењати), и да уради највише што може на пољу увођења родне перспективе у оквиру дефинисаног посредничког простора.

Поред потребе за бољим разумевањем посредничког простора, током истраживања идентификована је неопходност сталне обуке учесника процеса и лица која су доносиоци одлука на свим нивоима, пре свега највишим. Освешћеност руководиоца и доносилаца одлука о значају родних питања ће у неким случајевима бити детерминишући фактор у погледу доласка до уродњавања процеса. У примеру Сирије, односно мировних преговора у Астани, ово није био случај, док су доносиоци одлука на Филипинима пружили значајну

¹¹⁸ Др Елизабет Шепер.

¹¹⁹ Предметна документа су детаљније представљена у четвртном поглављу.

подршку процесу у овом контексту. Ради бољег контекстуалног разумевања проблема – будући да предмет истраживања није била обука, али се питање обуке наметнуло као значајно – у наставку текста представљени су најважнији налази о томе шта се на пољу обуке посредника ради у оквиру система УН.

Важно је истаћи да специјализована организацијска целина УН за обуку, Интегрисана служба за обуку Одељења за мировне операције УН, не реализује обуку посредника, односно нема развијен овај модул обуке, већ се обука за ову категорију кадрова обезбеђује ангажовањем споља (енг. Outsourcing) и у надлежности је Одељења за мировна и политичка питања (енг. DPPA). За потребе обуке миротвораца у погледу реализације других програма обуке, а који садрже модуле о увођењу родне перспективе у преговарање и посредовање, ангажују се лица из Групе за подршку медијацији (енг. Mediation Support Group) УН или друга лица која се налазе на растеру (више о растеру у наставку текста) који та организацијска јединица одржава, заједно са већ поменутом Листом посредника у приправности за подршку медијацији (енг. Mediation Support Stand by Team).

Група за подршку медијацији УН обезбеђује оперативну подршку мировним процесима, развија препоруке за посреднике, идентификује и обједињава научене лекције и најбољу праксу из ове области. Највећи број припадника групе су експерти из области преговора/посредовања о решавању сукоба, експерти из области уставног права и пројектовања процеса посредовања. Оспособљени су да пруже подршку током припрема за посредовање, током различитих фаза процеса, анализе конфликта и евалуације резултата процеса посредовања. Листа посредника у приправности за подршку медијацији је документ који се ажурира сваке године и лица са листе се ангажују на сталној бази или периодично, у складу са указаном потребом на терену или за потребе обуке других учесника процеса посредовања широм света. Између осталог, Група за подршку медијацији одржава базу података са више од 75.000 одредби из 1.300 споразума, који су на располагању посредницима током израде нацрта текста споразума. Група, такође, одржава сарадњу и координацију с најважнијим организацијама и форумима широм света, као што су Група пријатеља за медијацију (енг. Group of Friends on Mediation), неформална група за подршку медијацији (енг. Mediation Support Network), а укључена је и у активности Глобалне алијансе жена посредника из различитих региона света (енг. Global Alliance of Regional Women Mediator Networks). Другим речима, након што УН или изабере или одобри посредника око кога су се сложиле стране у сукобу, Група за подршку медијацији је у могућности да изабраном посреднику пружи сву врсту неопходне помоћи и подршке, која се креће од основних смерница за рад, материјала у вези са приступом УН посредовању, преко потребне/захтеване обуке, па све до ангажовања лица за подршку на терену из свог састава или из састава Тима у приправности за подршку посредовању.

Међутим, Група за подршку медијацији, за разлику од других организацијских целина УН, подршку пружа у складу са захтевима. На пример, било која организацијска целина УН која добије задатак да пружа подршку изборном процесу у обавези је да се консултује и сарађује са целином надлежном за изборе (енг. Electoral Division). Таква одредба не постоји за посредовање у решавању оружаног сукоба. У том контексту, уколико се захтев не испостави – а најчешћи разлог је то што руководиоци нису у довољној мери информисани о могућности за тражење подршке – та подршка ће изостати. Слично је и у ситуацијама након потписивања споразума, где врло мали проценат оних који су надлежни за имплементацију одредби споразума такву подршку и затраже. У складу с тиме, долази се до ситуације да „сви хоће да буду посредници, а нико неће да имплементира“. Другим речима, постоји значајан број високих руководилаца, лидера, дипломата и других заинтересованих да буду део посредовања, посебно уколико је и УН укључен, а врло мало оних који су укључени у процес имплементације. Ово је и један од разлога што се осећа значајан губитак кредибилитета мировног процеса након потписивања споразума. Потврда великог интересовања за улогу посредника је и број лица на растеру који Група за подршку медијацији одржава на основу отвореног конкурса, и тај број се креће око 500 лица на

годишњем нивоу. Из тог састава се, конкурсом, бирају и лица која ће бити ангажована у оквиру Тима у приправности за посредовање сваке године. Обично се у тим сваке године изабере од седам до десет лица, од којих је половина стално ангажована на раду у Групи за подршку медијације, а друга половина на појединачне активности у складу с потребама.

Имајући у виду да при избору главних посредника највише утицаја има биографија, тј. претходно искуство, као и чињеницу да нису сва лица, чак ни она која су вишедеценијски службеници УН, у потпуности упозната са свим механизмима и процесима који се у оквиру УН воде, Група за подршку медијацији наведени недостатак покушава да надокнади додатном обуком. У том контексту се за чланове Тима у приправности, изабране или одобрене посреднике, као и за специјалне представника Генералног секретара у мировним мисијама, њихове заменике и специјалне изасланике, сваке године организује неколико активности у вези са обуком. То су Курс УН за посредовање на високом нивоу (енг. UN High Level Mediation Course), Курс за посредовање у решавању оружаног сукоба (енг. Ceasefire Mediation Course) и Курс за жене о преговарању у решавању оружаног сукоба (енг. Women in Ceasefire Negotiations Course).

У вези с наведеним, постоји одређен број ограничавајућих околности. Осетљива питања су и избор предавача и инструктора за активности у вези са обуком, јер се ради о полазницима који се налазе на највишим позицијама. За ту потребу бирају се или експерти из других сфера друштва или предавачи који су у звању професора из састава Групе за подршку медијацији и Тима у приправности за посредовање. Такође, један од изазова јесте и доступност лица за која је обука планирана, јер се ради о курсевима који трају целе недеље и захтевају потпуну посвећеност. Тако се дешава да неки од специјалних представника Генералног секретара УН у мировним операцијама или главни посредници ни након вишегодишњег мандата ипак не присуствују неком или свим поменутих курсевима.

На крају осврта на активности у вези са обуком може се закључити да је у оквиру Групе за подршку медијацији присутан значај обуке главних посредника. У том контексту, Група за подршку медијацији покушава да путем реализације наведених активности у вези са обуком допринесе подизању нивоа способности коришћења свих механизма који главним посредницима могу бити на располагању. Наведено се реализује уз већ ограничавајуће околности и без довољног, односно уз ограничен уплив академског (са)знања из области посредовања.

Поред обуке, једно од значајних запажања које је разматрано у функцији очекивања и потенцијалних ефеката јесте да је потребно боље разумевање шта сâмо посредовање представља. Посредовање или медијација је са становишта УН потпомогнуто преговарање (енг. Assisted negotiation) јер стране у сукобу одлучују, а не посредник, који у већини случајева не учествује у одлучивању. Сваки процес и могућност утицаја зависи од тога колико стране у сукобу дозволе посреднику да износи предлоге или да утиче на процес. Конкретно, у Сирији, поред чињенице да у процесу у Астани нема жена ни у саставу делегација владе ни опозиције, већ састав делегација чине представници оружаних група, из разлога што је и њихово присуство у оружаним групама занемарљиво, стране су резервисане око улоге УН и различито је виде. Неки од њих сматрају да је улога УН да фаворизује једну страну на штету друге, што доводи до тога да стране покушавају да ограниче улогу УН у разговорима о суштинским питањима.

Као једно од значајних питања наметнула се и потреба за што већом инклузивношћу процеса посредовања, као значајном фактору успеха и претпоставци да се стварна транзиција и деси. За разлику од увођења родне перспективе, када се, статистички гледано, говори највише о девојчицама и женама, инклузивност подразумева потребу за укључивањем перспектива других категорија становништва, пре свих омладине, представника других политичких афилијација, религијских група и др. Посматрано са овог аспекта, увођење родне перспективе се може сагледати као само један од елемената, иако можда најважнији, инклузивности. Посредник, с једне стране, жели да процес буде што инклузивнији, односно да је што боље представљена заједница у којој се конфликт дешава,

док, с друге стране, мора да води рачуна да тај процес буде ефикасан. Посреднику је, уколико зна мотиве различитих интересних група, лакше да руководи процесом, али мора да одреди меру између ефикасности и инклузивности, јер је немогуће укључити сва питања у процес. Није само суштина у томе ко ће да седи за столом, већ која питања ће се узети у разматрање. Постоје различити начини како ставови, интереси и потребе оних који не седе за главним преговарачким столом могу да буду одражени у дискусији, а један од њих је и Женски саветодавни одбор за Сирију, чиме је створен инклузивни механизам који је шири од нормативних оквира, чак и пре тренутка него што је конфликт „зрео за решавање“.

С обзиром на то да се концепт инклузивности током реализације истраживања наметнуо као важан, даља академска истраживања би могла да се реализују у овом смеру. Посматрање увођења родне перспективе као једног од аспеката инклузивног приступа може дати одговоре на многе изазове са којима се посредници суочавају, па самим тим и могућност бољег процењивања потенцијалних ефеката. Као што је уочено током истраживања, посредник мора бити у стању да одреди меру између укључивања ставова свих страна у посредовање и ефикасности, односно неометаног наставка процеса. Тачније, посредник треба да поседује свест о значају инклузивности и када процени да би исто било штетно/контрапродуктивно за процес, односно продужило би време доласка до споразума о прекиду насиља, као првом и основном циљу посредовања у решавању оружаних сукоба, онда може утицати да се путем одређених одредби споразума инклузивност деси касније, тј. током примене. Дубљим промишљањем концепта инклузивности створиле би се и боље основе за разумевање специфичности посредничког окружења и ефеката који се желе и могу постићи увођењем родне перспективе.

У наставку текста представљени су изазови и ограничења за даљи рад на овом пољу, односно шта је неопходно узети у разматрање уколико се увођење родне перспективе у посредовање промишља као један од фактора успеха или неуспеха процеса, а у односу на постављене хипотезе. У складу с тиме, може се извести неколико опсервација. Као највеће ограничење у истраживању испоставило се усклађивање избора адекватних студија случаја са доступношћу саговорника. Пре свега, имајући у виду да се овде ради о изузетно малом броју лица која, због превелике заузетости или из других разлога, нису увек спремна да учествују у истраживању. У том контексту је уочено да постоји одређена врста резервисаности лица која су контактирана као потенцијални саговорници, али и код оних који су пристали да учествују у истраживању, према налазима и приступу академске заједнице посредовању. Наиме, кључна замерка практичара међународног посредовања би се односила на то да академска истраживања и најчешће квантитативни налази и показатељи немају довољно додирних тачака са стварном ситуацијом на терену. Практичари инсистирају на контекстуалном приступу сваком конфликту и на чињеници да се околности временом мењају, односно, увек се одређена ситуација сагледава из другог контекста и никако не може бити објективна у довољној мери. Последишно, у први план се износе детаљи и подаци који у датим околностима или нису били релевантни, или нису били доступни посреднику. Свакако, они разумеју да се емпиријско истраживање не може спроводити у реалном времену, већ са одређене временске дистанце, али проблематизују налазе научних истраживања, пре свега о давно завршеним конфликтима, и на њих гледају историографски. Зато су сматрали да је за ово истраживање важно да се разматрају студије случаја које су релативно свеже у емпиријском смислу.

Такође, изнели су информације да нису често у прилици да примају упите за учествовање у истраживањима ове врсте, што потврђује и претходно изнете процене да је литература о овим конкретним питањима оскудна. У својим оценама сматрају као позитивну иницијативу да се путем овог или сличних истраживања покушава повезати теорија и пракса и надају се да ће у наредном периоду бити више иницијатива и разумевања у овом правцу, јер се само на тај начин могу сагледати и разумети сви аспекти и комплексност посредовања у различитим контекстима.

Једна од опсервација је и стално указивање саговорника да је кључно разумети да не постоји универзални рецепт за посредовање, нити универзални ефекти или последице акција. У том смислу, теоријска разматрања различитих приступа посредовању њима нису од помоћи, јер фокусирајући се на само један аспект, други се занемарују. Са њихове тачке гледишта постоји један приступ, чији ће аспекти/модалитети зависити од конкретне ситуације на терену, док теорија то настоји да „разбије“ на више приступа који су углавном везани само за једну од оса посредовања.

Током реализације интервјуа, од стране саговорника покретана су и друга питања, која нису предмет овог истраживања, као што је критички однос феминистичких теорија према самом систему УН. Овде се, пре свега, мисли на феминистички приступ у домену међународног права који је иницијално представила Кристин Шинкин 1991. године (Chinkin: 1991). Шинкин превасходно указује на чињеницу да међународни правни систем не може бити одвојен од контекста у коме је настао и да су неутралност и објективност мит. Штавише, андроцентричност међународног правног система, према поменутој ауторки, само чини да неједнакости изгледају као природне. Саговорници су указивали на то да се ослањањем на овај приступ стварају вештачки наративи и препреке укључивању жена у посредовање у решавању оружаних сукоба. Ту се пре свега мисли на наратив да жене морају доказати да су способне да обављају исте послове као мушкарци, пре него што би заиста могле да их обављају, док истовремено мушкарце нико никада није тестирао да ли су способни да воде бригу о миру и безбедности или да решавају оружане конфликти. Додатно, мушкарцима је дат монопол да одређују ко је способан, а ко не, за послове које су они запосели само због своје родне (полне) припадности, односно овакви примери критичког приступа неутралности и објективности су одлика не само феминизма већ и целокупне постпозитивистичке епистемологије. У овом контексту, саговорници су истицали да је систем УН у ствари једино што имамо, и да није реално да ће ускоро бити постигнут консензус за његову промену/модификацију на глобалном нивоу. Додатно су нагласили да апсолутно не стоји теза да систем УН, уједно и приступ посредовању не може бити „поправљен“ у смислу да постане родно осетљив. Штавише, он пружа добру основу за родно осетљив приступ свим активностима. Заправо, недостаје акумулација женског искуства на пољу посредовања и долажење до тачке када се више неће постављати питање да ли треба или не треба одредити жену за главног посредника или имати жене у саставу делегација. Наравно, сагласни су да је за ово потребно време, али да смо на добром путу.

На крају истраживања, могуће је извући закључак да постоји јаз између доминантне теорије и праксе УН на пољу учешћа жена у решавању конфликта и у приступима посредовању. Ово се пре свега односи на чињеницу да се посредовање академске заједнице посматра као генерички процес који мало или уопште не зависи од контекста. Заправо, не узимају се у обзир у довољној мери специфичности како оружаног конфликта тако и сваког појединачног процеса посредовања, али и чињеница да приступ УН временом еволуира.

Поменуте специфичности конфликта и мировног процеса су видљиве и на представљеним студијама случаја на Филипинима и у Сирији, где су приступ посредовању, сам процес, као и ефекти и могућности увођења родне перспективе били различити. С једне стране, имали смо процес за који је постојала подршка, чак и притисак националне и дела међународне јавности да се уродњавање процеса деси, док су с друге стране изнети чврсти ставови представника оружаних формација у Сирији који не желе жене за преговарачким/посредничким столом, додатно доводећи у питање улогу УН. Други показатељ постојања јаза између теорије и праксе јесте да се научна сазнања у оквиру академске заједнице из ове области врло мало или готово уопште не користе током припреме институционалних докумената УН, већ је фокус углавном на претходним искуствима (наученим лекцијама и доброј пракси).

У овом контексту је интересантно поменути да је током временског оквира истраживања постојала иницијатива да се у оквиру Групе за подршку медијацији УН (енг. UN Mediation Support Unit), а у функцији покушаја приближавања теорије и праксе,

формира такозвано академско или истраживачко одељење које би пратило трендове у оквиру академске заједнице, реализовало истраживања и давало препоруке од значаја за даљи рад. Наведено није наишло на разумевање доносилаца одлука. Према неформалним изворима, разлог је што доносиоци одлука нису на прави начин разумели зашто је неопходно толико времена да се појединачна истраживања реализују и формирају препоруке, тако да се од идеје/иницијативе одустало. Тренутни недостатак академског уплива у активности које се од стране Групе за подршку медијацији реализују покушава се надокнадити тиме што се у састав Тима у приправности за подршку посредовању бирају и лица са академским звањем (обично једно до два лица са звањем професора из области посредовања). Поменута лица се касније ангажују и на предавачким пословима, током организације разних видова обуке за главне посреднике.

Сумирајући резултате истраживања, а у прилог специфичности ефеката и могућности увођења родне перспективе у посредовање, може се рећи да је, у контексту сукоба на Филипинима, увођење родне перспективе променило динамику процеса. Током иницијалног покушаја увођења родне перспективе у мировни процес, оно је изазвало одређену дозу напетости, али убрзо су жене, видевши друге жене у улози лидерки, схватиле да и саме могу нешто да промене. Постојала су различита очекивања и аспирације појединих учесника и/или интересних група на овом пољу, чиме је створена нека врста тензије у процесу и око њега. Међутим, створена је прилика да се учесници процеса суоче са предрасудама које су о женама владале у различитим културама које постоје на Филипинима, и да се оне превазиђу. У споразуму се нису нашле све одредбе у вези са женама које су, пре свега женски лобији на Филипинима желели, али посматрано са деценију дуге временске дистанце, борба за увођење родне перспективе у мировни процес је ојачала тзв. родну компоненту и на другим пољима, пре свега на пољу легислативе. На пример, за наредне изборе на Минданауу, а у складу са одредбама споразума које су након споразума из 2014. године постижане, уведена је квота од 30% жена посланика у локалним парламентима, као и пропис да ће толика заступљеност жена бити и у извршној власти. С поменутом одредбом сложиле су се све политичке групације Бангсамора. Такође, интересантно је да се остатак Филипина може сматрати прогресивнијим у односу на поменути регион у вези са правима жена, али су квоте први пут уведене баш на Минданауу, захваљујући наставку борбе жена Бангсамороа у Транзиционој скупштини која је у међувремену формирана. Иницијални предлог био је квота од 10% жена, али су жене искористиле одредбу из претходно постигнутог споразума, која је говорила о потреби учешћа жена у свим структурама од минимум 30%. Другим речима, оно што је као мали корак направљено током преговора, сада постаје основа за даље подизање свести о значају родних питања у једној заједници и може се рећи да је током мировног процеса та свест заправо пробуђена.

Оно што је такође специфично у односу на конфликт у Сирији, жене на Филипинима у процесу нису представљале женске организације, већ су оне биле представнице званичне власти у саставу чије делегације су и биле, а то је послало праву поруку, што је најчешће у искључивој надлежности главног посредника. Једноставно, жене не треба да буду повезане експлицитно само са родним питањима нити са женским организацијама, јер, на крају крајева, многе жене ту врсту повезивања не желе. У погледу ефеката увођења родне перспективе у контексту Филипина, може се закључити да не можемо унапред знати какве ће ефекте укључивање жена у конкретан мировни процес имати, али ће оно остварити одређене ефекте који се нису могли ни предвидети, или ће, пак, отворити неке нове могућности. Међутим, то отвара много нових изазова са којима посредник мора да се суочи на прави начин.

Претходни аргумент најбоље осликава потребу да се процес посредовања не може сматрати успешним или неуспешним само у односу на чињеницу да ли се до споразума дошло или не, што је тенденција у научној литератури. Мировни процес треба посматрати у целини завршеним у тренутку када се дође до операционализације одредби. Успех

посредовања је само једна од степеница на путу ка успешном мировном процесу. У том контексту се могу, на пример, посматрати и мировни процеси, односно посредовања која су успешно и квалитетно реализована на Соломонским острвима и Јемену, али услед недостатка подршке за имплементацију одредби споразума и/или утицаја споља су пропали. Такође, посредовање је некада потребно током периода имплементације одредби споразума, што такође представља потврду да процес није завршен самим постизањем споразума.

Када је реч о тренутку када је најбоље покушати увођење родне перспективе у посредовање, важно је истаћи да је то битно урадити што пре, најбоље током пројектовања самог процеса посредовања, јер ако се прилика укаже на самом почетку и посредник то не уради, односно нема представу (свест) о томе, онда је то пропуштена прилика. Наравно, уколико конкретна ситуација не омогућава да буде урађено током процеса постизања споразума о прекиду оружаног насиља, биће урађено касније, али само уколико свест о томе постоји. Другим речима, суштина је постојање свести о значају поменутих питања. Битно је имати паметну, културолошки освешћену стратегију чији план треба да укључује увођење родне перспективе у мировни процес, и која ће, као таква, знати када и где је најбоље место и време да се родна питања актуелизују. Уколико се одмах на почетку каже да се „жели то и то“, онда то није начин на који се преговара и посредује, јер се условљавањем мировни процес компликује и не напредује. Нови простор за преговарање и посредовање и нове могућности се отварају само уколико процес напредује.

У контексту постојања свести о значају родних питања, важно је на прво место ставити родну равноправност као правно питање, односно поставити циљ достизања што већег степена родне равноправности као нормативно питање. Додуше, то је могуће урадити и касније, али временом процес постаје компликованији и морају се проналазити разни начини и алати како би се обезбедила адекватна заступљеност женске перспективе. У конкретном примеру Сирије, то није било могуће учинити на почетку, а касније је покушано установљавањем Женског саветодавног одбора, као инклузивног механизма.

Учешћем жена у процесу се ствара једна врста власништва над процесом и његовим резултатима и од стране жена. Такође, отвара се могућност да жене питају о својим бенефитима у процесу. Власништво над процесом је битна препорука коју треба имати на уму, а која касније омогућава многа друга разматрања и отвара простор да, када се покрену одређена питања, жене укључене у процес имају могућност да идентификују специфичну важност конкретног питања из позиције властите перспективе и да иста перспектива, последично, буде део споразума. На овај начин, постигнути мир је квалитетнији и одрживији. Јер, према речима саговорнице из петог поглавља, „не постоји савршен споразум, али га учешће жена чини мање несавршеним“. На основу наведеног, може се закључити да је на Филипинима, поред политичке воље и засићености сукобом, који спадају у кључне предуслове за постизање споразума, учешће жена било један од фактора који су утицали на постизање квалитетнијег споразума.

Препоруке доносиоцима одлука и истраживачима у наредном периоду, а које произлазе из овог истраживања, биле би да је поред бољег разумевања контекста, специфичности сваког оружаног конфликта и процеса посредовања, као и других (ограничавајућих или утицајних) фактора представљених у овом поглављу, потребно посветити посебну пажњу томе на који начин се приступа увођењу родне перспективе у разне фазе посредовања. Ово би допринело и бољем разумевању контекста и посредничког простора, пре свега у функцији дефинисања очекивања. Када се говори о очекивањима и потенцијалним ефектима увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба, све претходно наведено треба узети у разматрање. Не постоје универзални ефекти и универзалне могућности. У том смислу, три основне претпоставке које посредници и доносиоци одлука на свим нивоима стално треба да имају у виду када се разматрају родна питања у посредовању су: правда, власништво и перспектива. Уколико се са друге стране иде са претпоставкама „више жена, бољи резултат“ или „више жена, одрживији мир“,

одговор је „можда“. Одговор је „да“ само када се питања значаја учешћа жена у мировном процесу разматрају кроз перспективу правде (као нормативног питања), значаја власништва над процесом и резултатима процеса и могућег значаја сагледавања свих конкретних питања у процесу и из женске перспективе.

Додатна препорука би била обезбеђивање што већег степена инклузивности у главном колосеку посредовања, као и указивање на значај консултативних механизма, јер инклузивност и консултативни механизми обезбеђују већу заступљеност ставова свих страна, који су значајни током каснијег процеса изградње мира у постконфликтном друштву, и на тај начин доприносе одрживости мировних споразума. Све ово је препоручљиво урадити што пре, идеално већ током дизајнирања самог процеса, јер се касније морају тражити разни алтернативни начини, а мировни процес временом постаје сложенији. Такође, ово није само важно за главни колосек; родна перспектива треба да буде заступљена и у тзв. другим колосецима посредовања, који су мање формални. Додатни напор на увођењу родне перспективе треба да буде присутан током целог трајања процеса, односно, ако је то урађено формално и структурално на самом почетку, не значи да се током процеса рад на увођењу родне перспективе може занемарити, тј. сматрати да ће се исти десити сâм од себе. Додатни напор је потребно одржавати током целог процеса и овај ниво освешћености лидера и руководиоца на свим нивоима у погледу уродњавања процеса посредовања је неопходан.

Потребно је више пажње усмерити на анализу конфликта као кључну област/фазу у сваком мировном процесу, која мора бити родно осетљива јер конфликт различито утиче на различите родне категорије становништва, које, опет, на разнолике начине учествују у самом процесу. Циљ поменуте анализе је идентификовање структуралних узрока конфликта које треба решавати. Дакле, фокус није на појавним облицима конфликта или последица конфликта, већ на структуралним узроцима који су довели до појаве конфликта и који су постојали пре конфликта, а у једном тренутку су ескалирали у насиље. У том контексту, важно је истаћи да родна неравноправност не може бити структурални узрок конфликта. Структурални проблеми који могу да доведу до конфликта су, на пример, национална политика коју спроводи влада, климатске промене што доводе до различитих последица, економска стагнација, суша итд. Међутим, сваки структурални проблем/узрок има своју родну димензију, коју у овој фази посредовања треба истражити и дефинисати до краја, у функцији давања даљих смерница за рад, пре свих – посреднику на пољу увођења родне перспективе у процес и у одредбе мировног споразума у циљу дугорочне одрживости.

По питању одрживости мировних или споразума о прекиду насиља, најважнија је чињеница да за било који споразум, да би био спроведен, мора постојати подршка јавности. С тим у вези, увођење родне равноправности у посредовање је дало нове могућности посреднику.

Важно је констатовати и значајан напредак остварен на пољу увођења родне перспективе на многим пољима током временског оквира овог истраживања – на пољу повећања заступљености жена, на промоцији и актуелизацији родних питања и многим другим областима – управо захваљујући Резолуцији 1325 и пратећим резолуцијама СБ УН, као и раду УН на уродњавању свих активности које се реализују на терену. Међутим, ради бољег разумевања ефеката и могућности увођења родне перспективе у посредовање, потребно је стално промишљати контекст и динамику сукоба/процеса и посреднички простор који је ограничен легислативним нормама, мандатом, ставовима страна у сукобу и другим претходно представљеним факторима. У том смислу, даљи академски рад на овом пољу је неопходан, како ради приближавања ставова доминантних теоријских парадигми о посредовању и УН, које пак располажу значајном акумулацијом добре праксе и искустава у посредовању, што би академска заједница могла да настави користити. Посебно је потребно даље научно промишљање концепта инклузивности и увођења родне перспективе као једног од аспеката тог концепта. Ово би створило боље предуслове за боље разумевање

посредничког окружења и контекста у коме се посредовање врши, али и за боље артикулисање очекиваних ефеката.

Најзад, напредак на овом пољу током временског оквира истраживања је видљив. Међутим, у пракси и даље постоји много отпора и нераумевања. Потребно је још доста урадити на пољу развијања свести о значају увођења родне перспективе у решавању оружаних сукоба, и код жена и код мушкараца, на свим нивоима. Такође, треба додатно радити на значају имплементације одредби споразума. На примеру Судана, договорено је да заступљеност жена буде 35% на свим нивоима, међутим, председник је поставио само једну жену – на место гувернера. Другим речима, постоји потреба за значајнијим праћењем примене одредби. Као добар пример може да послужи мировни процес у Колумбији, где постоји механизам који прати спровођење одредби мировног споразума које су везане за родну равноправност (енг. *Implementation of gender approach within Colombian Peace Agreement*). Праћење активности на пољу примене родно осетљивих одредби је у надлежности Крок института за међународне мировне студије Универзитета Нотр Дам Крок (енг. *University of Notre Dame's Kroc Institute for International Peace Studies*) у САД, који периодично израђује извештај о напретку. Овај пример говори и у прилог могућности повезивања академске заједнице и практичара на пољу увођења родне перспективе у посредовање.

Даље, неопходно је тежити томе да одредбе споразума омогуће женама учешће у доношењу одлука. У том смислу, треба правити разлику између привремених и трајних специјалних мера. Фокус не треба да буде само на бројевима/квотама, већ на томе колико жене заиста учествују у доношењу одлука на свим нивоима, односно споразуми морају садржати и одредбе које за циљ имају стварање равноправних могућности за жене и мушкарце, као што су приступи ресурсима (земљишту, води и др.) или питања власништва/имовине и др. Другим речима, потребни су додатни подстицаји и напори како би се рад на пољу искорењивања родне неравноправности и боље заштите рањивих категорија становништва наставио. На пољу посредовања смо на добром путу, али је потребно време и дубље промишљање посредовања и ширег контекста.

Истраживање је показало да је увођење родне перспективе процес, а не једнократна интервенција. Њен значај не лежи само у бројчаном учешћу жена, већ у промени начина дефинисања приоритета, приступа конфлику и формулисања решења. Родно инклузиван процес посредовања може довести до препознавања ширих друштвених неправди, отварајући простор за структурне промене у постконфликтном друштву.

Истовремено, истраживање указује на то да су потребне дугорочне стратегије које укључују изградњу капацитета посредника у разумевању родних питања, јачање механизма подршке женама у формалним и неформалним фазама мировног процеса, промовисање концепта „власништва“ над процесом, и даље институционално уродњавање мировних иницијатива. Стога је неопходно подстицати системско и структурално укључивање жена у све фазе посредовања, истраживати како различити модели посредовања утичу на могућности увођења родне перспективе, спроводити континуирана емпиријска истраживања на основу актуелних случајева, повезивати академске анализе са потребама праксе.

Важно је нагласити да родна перспектива није „алат“ који гарантује успех, већ оквир који омогућава праведнији, инклузивнији и дугорочно одрживији мировни процес. Како је наведено у раду, „учешће жена не чини споразум савршеним, али га чини мање несавршеним“. То је суштина доприноса родне перспективе: побољшање квалитета процеса и резултата кроз признавање различитих искустава, потреба и капацитета свих друштвених група.

На крају, као највреднији налаз истраживања, издваја се потреба да се питање родне равноправности не посматра искључиво као инструментални допринос мировном процесу, већ као темељно питање правде и друштвене трансформације. Једино тако родна

перспектива може дати пун допринос не само успешном посредовању, већ и изградњи трајног мира.

8) Списак селектоване литературе

Aggestam, Svensson, (2017), *Where Are the Women in Peace Mediation? Gendering Diplomacy and International Negotiation*, pp 149–168, Lund University, Lund, Sweden and Uppsala University, Uppsala, Sweden

Adirika, (2014), *Women in Peace Education*, Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME) 4 (3): 01–08. doi:10.9790/7388-04350108.

Agbajobi, (2010), *The Role of Women in Conflict Resolution and Peacebuilding*, In Understanding Africa's Contemporary Conflicts, edited by R. Bowd and A.B. Chikwanha, 233–254. Pretoria: African Human Security Initiative.

Anderlini, (2000) *Women at the Peace Table. Making a Difference*, New York: UNIFEM.
Anderlini, S.N. 2007. *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Anderson, Swiss, (2014), *Peace Accords and the Adoption of Electoral Quotas for Women in the Developing World, 1990–2006*, Politics and Gender 10: 33–61. doi:10.1017/S1743923X13000536.

Annan, (2005), *Gender and Peacekeeping Operations*, United Nations Department of Peacekeeping Operations and Department for Public Information (Peace and Security Section), http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/gender_brochure.pdf, страници приступљено 22.10.2018, године у 15:30 часова.

Antic, (2020), *Kontrafaktualna istorija kao deo naucne discipline*, Tokovi istorije 1/2021, <https://doi.org/10.31212/tokovi.2021.1.ant.249-266>

Arguillas, (2003), *The Cost of War. Part 1: Economic cost of 'never ending conflict*, MindaNews

Arendt, (1951), *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća 94, Beograd, 1998.

Ayres, (2008). "Semi-Structured Interview." The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods. SAGE Publications. http://www.sageereference.com/research/Article_n420.html.
страници приступљено 07. 12. 2018. године у 21:25 часова

Bell, O'Rourke (2010), *Peace Agreements or Pieces of Paper? the Impact of UNSC Resolution 1325 on Peace Processes and Their Agreements*, International & Comparative Law Quarterly 59: 941–980. doi:10.1017/S002058931000062X.

Bell, (2015), *Text and Context: Evaluationg Peace Agreements for thei Gender Perspective*, University of Edinburgh, доступно на веб адреси:
https://wps.unwomen.org/pdf/research/Bell_EN.pdf, страници приступљено 24.12.2024. године у 20:16 часова.

Beauvoir (1943), *Le Deuxième Sexe: I. Les faits et les mythes; II. L'expérience vécue*, Éditions Gallimard, 1949, renouvelé en 1976. Pour l'édition papier

Bercovitch, Lamare, (1993), *The process of international mediation: An analysis of the determinants of successful and unsuccessful outcomes* Jacob, University of Canterbury.

Bercovitch, (1996), *Resolution of International Conflicts: Theory and Practice of Mediation*, Lynne Rainer Publishers, London.

Bercovitch, (2009), *Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution*, International Negotiation.

Bercovitch, (2011), *Theory and Practice of International Mediation*, Routledge, London,

Bercovitch, Gartner, (2009), *International Conflict Mediation: New Approaches and Findings*, Routledge, New York, NY.

Bercovitch, Houston, (2000), *Why Do They Do It Like This: An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflict*, Journal of Conflict Resolution. Vol. 44, No. 2.

Babiker, (1999), *The Gender Impact of War, Environmental Disruption and Displacement in Sudan*, in M. Suliman (ed), *Ecology, Politics & Violent Conflict*, London: Zed Books

Berk, (1973), *Istorija i društvena teorija*, Equilibrium, Belgrade

Bennett, Bexley, Warnock, (1995), *Introduction*, in O. Bennett, J. Bexley and K. Warnock (eds), *Arms to Fight, Arms to Protect: Women Speak Out About Conflict*, London: Panos Publications

Bogdanovic, (2019), *Vilijamsov kontekstualizam kao kritika epistemološkog realizma*, naucni rad, <https://doi.org/10.2298/THEO1901091B>

Bogdanovski, (2014), *Inferencijalni kontekstualizam kao epistemicka antiskepticka strategija*, naucni rad, DOI: 10.2298/THEO1403079B

Boutross-Gali, (1999), *Unvanquished, A U.S.-U.N. Saga*, Random House, New York

Beardsley, (2008), *Agreement without peace? International mediation and time inconsistency problems*, American Journal of Political Science, Vol. 52 No. 4, pp. 723-740.

Beardsley, (2011), *The Mediation Dilemma*, Cornell University Press Ithaca and London.

Beardsley, Karim, (2013), *Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking*, International Interactions 39 (4): 461–488.
doi:10.1080/03050629.2013.805131.

Butler, (1990), *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge

Byrne, (1995), *Gender, Conflict and Development*, Volume I, BRIDGE Report No. 34. Brighton: IDS, University of Sussex

Byrne, (1996), *Towards a Gendered Understanding of Conflict*, IDS Bulletin 27 (3): 31–40.
doi:10.1111/idsb.1996.27.issue-3.

Byrne, Marcus, Stevens, (1995) *Gender, Conflict and Development*, Volume II, BRIDGE Report No. 35, 1–148. Brighton, UK: Institute of Development Studies, University of Sussex

Caprioli, (2000), *Gendered Conflict*, Journal of Peace Research 37 (1): 51–68. doi:10.1177/0022343300037001003

Carment, Samy, El Achkar, (2009), *Protracted conflict and crisis mediation: a contingency approach*, New York, NY.

Cohn, (2013), *Women and Wars: Towards a Conceptual Framework*, Cambridge: Polity Press.

Coning, Muto, Saraiva, (2020), *Adaptive Mediation and Conflict Resolution: Peace-making in Colombia, Mozambique, the Philippines, and Syria*, Palgrave Macmillan, доступно на: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-92577-2_5

Chimni, (2017). Feminist Approaches to International Law: *The Work of Hilary Charlesworth and Christine Chinkin*. In *International Law and World Order: A Critique of Contemporary Approaches* (pp. 358-439). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781107588196.008

Chinkin, (1995), *Violence against women: The international legal response*, Routledge, 2010

Chinkin, (2002), Sex, Gender and September 11, *American Society of International Law, Vol. 96, No. 3, pp 600-605*

Chinkin, (1994), Third Parties in International Law, *Cambridge University Press, Vol. 53, No. 1, pp 194-195*

Chinkin, (2000), The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis, *Manchester University Press, pp 414*

Chinkin, (2000), *The Liberal Peace: Peacemaking, Peacekeeping and Peacebuilding*, Columbia University Libraries, доступно на: <https://www.cambridge.org/core>, страницы приступлено 02 Јуна 2017. године

Chinkin, (2017), *The Relevance of International Law*, Columbia University Libraries, доступно на: <https://www.cambridge.org/core>, страницы приступлено 02 Јуна 2017. године

Chinkin, (1991), Feminist Approach to International Law, *American Society of International Law, Vol. 85, No. 4, pp 613-645*

Chinkin, (2006), Building Women into Peace: the international legal framework, *Third World Quarterly, Vol. 27, No. 5, pp 937-957*

Coomaraswamy, (2015), *Preventing Conflict, Transforming Peace, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council Resolution 1325*, UN

Cowley, (2000), *What If, The World Foremost Military Historians Imagine What Might Have Been*, ed., New York: Berkley Trade

Croce, (1966), Necessity in History, *Philosophy, Poetry, History: An Anthology of Essays*, 557, War, Counterfactual History, London.

Crocker, Hampson, Aall, (2003), *Ready for prime time: the when, who, and why of international mediation*, Negotiation Journal, Vol. 19 No. 2, pp. 151-167.

Darby, MacGinty, (2008), *Contemporary Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction*, Palgrave MacMillan, New York, NY.

Delumeau, (1978), *Страх на западу (od XIV do XVIII века) – Опседнути град*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад.

De Groot, (2001), *A Few Good Women: Gender Stereotypes, the Military and Peacekeeping*, *International Peacekeeping* 8 (2): 23–38. doi:10.1080/13533310108413893

De la Rey, Susan, (2006), *Peacebuilding as a Gendered Process*, *Journal of Social Sciences* 6 (1): 141–153.

Diaz, Tordjman, (2012), *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, New York: UN Women,
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/10/WPSsourcebook-03A-WomenPeaceNegotiations-en.pdf>, страници приступљено 26.03.2023. године и 16:12 часова

D'Israeli, (1823), *Of a History of Events which have Not Happened*, London

Douhet, (1942), *The Command of the Air (uma. Il dominio dell'aria)*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, доступно на:
https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0160_DOUHET_THE_COMMAND_OF_THE_AIR.PDF, страници приступљено 12.09.2024. године у 20:35 часова

Ellerby, (2016), *A Seat At the Table is Not Enough*, Paffenholz et al., *Making Women Count*; and UN Women, *Global Study*

El Jack, (2003), *Gender and Armed Conflict Overview Report*, Brighton, UK: BRIDGE, Institute of Development Studies, University of Sussex

Enloe, (1993), *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War*, Berkeley: University of California Press

Ego, (2024), *Conflict Resolution through Mediation: A Gender Perspective*,
<https://doi.org/10.12804/uosario978958500335.12>, доступно на веб адреси:
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/118573925/building_bridges_web_aai3042t-libre.pdf?1727797963=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DWho_Is_Afraid_of_the_Colombian_Constitut.pdf&Expires=1735081409&Signature=SGNZvIla9Gx8YyzOUoqvNtsreT-GMR4RSmU9HlphfjCwQSq4zbpFY~m0baFQ4macxoxiEFleyOIscp2VBHxMwXi9uUffUW1PmNes7DunE1C6Rqlcgx7k20vdLsDzZcljq2NZYnLqIR7M9NdI62RmBs3JHCKZP0qqNUQYRaStPg9WGUwFww1BAIw3sTjgRLKbrggu9U3xfYwFM0VT~DP4ihwopFLHfP2EuL~rq8Z7PBhB-1gm0M9m22pIilKF4Yi0A3BL075EwIDj3rrI0b2Kb8pORTv2RlcDoz48u6tWJF9bw7QePI08ze0HivwcjczA1kZO-TxZtLQ7ogjVbVUQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=266, страници приступљено 24.12.2024. године у 23:00 часова.

Erzurum, Eren, (2014), *Women in Peacebuilding: A Criticism of Gendered Solutions in Post-Conflict Situations*, *Journal of Applied Security Research* 9 (2): 236–256, doi:10.1080/19361610.2014.883297.

Evans, (2001), *Women and Mediation: Toward a Formulation of an Interdisciplinary Empirical Model to Determine Equity in Dispute Resolution*, Ohio State Journal on Dispute Resolution, USA

Ferer, (2014), *The Women at the Peace Table*, Kababaihan at Kapayapaan, Issue No. 1, Passig City, Philippines

Fisher, Ury, (1991), *Getting to Yes - Negotiating an agreement without giving in*, Random House Business Books

Franco, (2017), *Uncertainty in Duterte's Muslim Mindanao*, Southeast Asian Affairs, Yusof Ishak Institute.

Frazier, Dixon, (2009), *Third-party intermediaries and negotiated settlements: 1946-2000*, New York, NY.

Fukuyama, (1998), *Women and the Evolution of World Politics*, Foreign Affairs 77 (5): 24–40. doi:10.2307/20049048.

Gallagher, (2007), *War, Counterfactual History, and Alternate History Novels*, Field Day Review 3.

George, Shepherd, (2016), *Women, Peace and Security: Exploring the Implementation and Integration of UNSCR 1325*, International Political Science Review 37 (3): 297–306. doi:10.1177/0192512116636659.

German Corporation for International Cooperation – GmbH, (2013), *Promoting Women's Participation in Peace Negotiations and Peace Processes*, https://eeas.europa.eu/archives/features/features-working-women/working-with-women/docs/2014-05-08_toolkit_promoting-womens-participation-peace-neg_en.pdf, страници приступљено 28.03.2023. године у 16:54 часова

Germano, (2021), *On Revision, The Only Writing That Counts*, The University of Chicago Press

Gizelis, (2009), *Gender Empowerment and United Nations Peacebuilding*, Journal of Peace Research 46 (4): 505–523. doi:10.1177/0022343309334576.

Greig, Diehl, (2005), *The peacekeeping-peacemaking dilemma*, International Studies Quarterly, Vol. 49 No. 4, pp. 621-645.

Greig, Regan, (2008), *When do they say yes? An analysis of the willingness to offer and accept mediation in civil wars*, International Studies Quarterly, Vol. 52 No. 4, pp. 759-781.

Harrington, (1992), *What Exactly Is Wrong with the Liberal State as an Agent of Change*, In *Gendered States: Feminist Revisions of International Relations Theory*, edited by V. Spike Peterson, 65–82. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Heyzer, (2005), *Women, War and Peace: Mobilizing for Security and Justice in the 21st Century*, In *Human & Environmental Security: An Agenda for Change*, 50–67. Sterling, VA: Earthscan

IPI, (2015), *Reimagining Peacemaking: Women's Roles in Peace Processes*, <https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2015/06/IPI-E-pub-Reimagining-Peacemaking.pdf>, страници приступљено 20.06.2024. године у 19.45 часова

Gojkov, (2007), *Kvalitativna istrazivacka paradigm u pedagogiji - prilozi kvalitativnim istrazivanjima u pedagogiji*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Vršac

Gowing (1978), *Of Different Minds Christian and Muslim Ways of Looking at their Relations in the Philippines*, International Review of Mission, Volume 67, Issue 265 p. 74-85, <https://doi.org/10.1111/j.1758-6631.1978.tb01242.x>, страници приступљено 26.10.2023. године у 15.40 часова

Hudson, (2005), *En-Gendering UN Peacekeeping Operations*, International Journal 60 (3): 785–807. doi:10.1177/002070200506000313.

Hunt, Posa, (2001), *Women Waging Peace*, Foreign Policy 124: 38–47. doi:10.2307/3183189.

Jama, (2010), *Whose Peace Is It Anyway? Connecting Somali and International Peacemaking*, Conciliation Resources, Accord Issue 21, <https://www.c-r.org/accord/somalia/somali-women-and-peacebuilding>, страници приступљено 26.03.2023. године и 17:33 часова

Karam, (2000), *Women in War and Peace-Building: The Roads Traversed, the Challenges Ahead*, International Feminist Journal of Politics 3 (1): 2–25. doi:10.1080/ 14616740010019820.

Kaufman, (2006), *Escaping the Symbolic Politics Trap: Reconciliation Initiatives and Conflict Resolution in Ethnic Wars*, Journal of Peace Research, Vol. 43, No 2, pp. 201-218, Sage Publications, Ltd.

Kelly, (2000), *Wars Against Women: Sexual Violence, Sexual Politics and the Militarized State*, in S. Jacobs, R. Jacobson and J. Marchbank (eds), States of Conflict: Gender, Violence and Resistance, London: Zed Books

Kent, (2007), *Protecting Civilians from UN Peacekeepers and Humanitarian Workers.* " In *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*, 44–66. New York: United Nations Univ. Press.

Kirk, (2004), *Promoting a Gender-Just Peace: The Roles of Women Teachers in Peacebuilding and Reconstruction*, Gender and Development 12 (3): 50–59. Peacebuilding and Reconstruction. doi:10.1080/13552070412331332310.

Klein, (2012), *The Role of Women in Mediation and Conflict Resolution: Lessons for UN Security Council Resolution 1325*, 18 Wash. & Lee J. Civ. Rts. & Soc. Just. 277, доступно на: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/crsj/vol18/iss2/7>, веб страници приступљено 17.07.2019. године у 18:14 часова.

Конфлакс, РАН, (2019), Страни борци у редовима терористичких организација у Сирији и Ираку, Институт за оријенталне студије РАН (Руска Федерација); Конфлакс Центар, Република Србија, доступно на <https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2019/10/SERBIAN-СТРАНИ-БОРЦИ-У-РЕДОВИМА-ТЕРОРИСТИЧКИХ-ОРГАНИЗАЦИЈА-У-СИРИЈИ-И-ИРАКУ.pdf>, веб страници приступљено 24.12.2025. године у 22:14 часова.

Koyama, Myrntinen, (2007), *Unintended Consequences of Peace Operations on Timor Leste from a Gender Perspective*, In *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*, 23–43. New York: United Nations Univ. Press, <https://digitallibrary.un.org/record/601874?ln=en>, страници приступљено 26.03.2023. године и 17:36 часова

Krause, Jana, Bränfors (2018). “*Women’s Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace.*” *International Interactions* 44, 6: 985–1016, доступно на: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03050629.2018.1492386?needAccess=true>, веб страници приступљено 31.10.2022. године у 15:30 часова.

Kydd, (2006), *When can mediators build trust?*, *The American Political Science Review*, Vol. 100 No. 3, pp. 449-462.

Levin, (2016), *The Seven Deadly Sins of Mediation*, American Bar Association.

Luttwak, (1999), *Give War a Chance*¹²⁰, *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 4 (Jul. - Aug., 1999).

Loren, (2018), *The Third Side of the Coin -Victim Participation in High-Level Peace Making*, Faculty of Political Science, Belgrade

Manchanda, (2005), *Women’s Agency in Peace Building: Gender Relations in Post-Conflict Reconstruction*, *Economic and Political Weekly* 40 (44): 4737–4745.

Makati, Rizal, (1975), *Philippine Majority- Minority Relations and Ethnic Attitudes*, Philippine Development Network, Philippine Human Development Report 2005 (PHDR 2005).

Mason, (2007), *Critical Thinking and Learning. Educational Philosophy and Theory*, 39, 339-349, доступно на: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-5812.2007.00343.x>, страници приступљено 23.12.2024. године у 18:47 часова.

Mason, Abdi, (2019), *Mediation and Governance in Fragile Contexts: Small Steps to Peace*, Lynne Rienner Publishers 2019

Maundi, Zartman, Khadiagala, Nuamah, (2006), *Getting in: Mediators’ Entry into the Settlement of African Conflicts*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC.

Mazurana, Susan, (2002), *Raising Women’s Voices for Peacebuilding: Vision, Impact, and Limitations of Media Technologies*, London: International Alert.

Mendoza, Taylor, (2009), *Challenges to Human Security in Complex Situations – The Case of Conflict in The Sothern Philippines*, Asian Disaster Reduction and Response Network (ADRRN)

Милосављевић, Радосављевић, (2013), *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, стр. 559, Београд.

Moghadam, (2005), *Peacebuilding and Reconstruction with Women: Reflections on Afghanistan, Iraq and Palestine*, *Development* 48 (3): 63–72. doi:10.1057/palgrave. development.1100168.

¹²⁰ „Give War a Chance“ је израз први пут употребљен 1992. године од стране америчког политичког сатиристе и новинара, Патрика Џејк О Рурка (Patrick Jake O'Rourke), у свом ауторском чланку о Заливском рату.

- Moola, (2006), *Women and Peace-Building: The Case of Mabedlane Women*, Agenda 20 (69): 124–133.
- Moser, Clark, (2001), *Introduction. In Victims, Perpetrators or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence*, London: Zed.
- Mpoumou, (2004), *Women's Participation in Peace Negotiations: Discourse in the Democratic Republic of the Congo*, In *The Implementation of Quotas: African Experiences Quota Report Series*, edited by J. Ballington, 120–123. Sweden: International IDEA publication.
- Myrntinen, (2016), *Women's Participation in Peace Processes*, International Alert, State of Civil Society Report
- Myrntinen, Naujoks, Schilling, (2015), *Gender, Natural Resources, and Peacebuilding in Kenya and Nepal*, Peace Review: A Journal of Social Justice 27: 181–187.
doi:10.1080/10402659.2015.1037623.
- McGuinness, Margaret, (2007), *Women as Architects of Peace: Gender and the Resolution of Armed Conflict*, Michigan State University College of Law Journal of International Law, Vol. 15, p. 63, 2006; University of Missouri School of Law Legal Studies Research Paper No. 2007-23.
- McLeod, O'Reilly, (2019), *Critical Peace and Conflict Studies: Feminist Interventions*, Peacebuilding, Issue 2, Volume 7
- Nakaya, (2003), *Women and Gender Equality in Peace Processes: From Women at the Negotiating Table to Postwar Structural Reforms in Guatemala and Somalia*, Global Governance 9 (4): 459–476.
- Nakaya, (2004), *Women and Gender Equality and Peacebuilding*, In *Building Sustainable Peace*, 143–166. Edmonton: University of Alberta Press and United Nations.
- Nilsson, (2012), *Anchoring the Peace: Civil Society Actors in Peace Accords and Durable Peace*, International Interactions, 38(2), 243–266.
- Norville, (2011), *The Role of Women in Global Security*, Special Report 264, 1–15. Washington DC: United States Institute of Peace.
- Orozco, Robben, (2000), *Interdisciplinary perspective on violence and trauma*, In C.G. Antonius, M. Robben, and M.M. Suarez-Orozco 231 (Eds.), *Cultures under siege, collective violence and trauma*. New York, NY: Cambridge
- Oxford (2006), *English-Serbian Student's Dictionary*, Oxford University Press
- Yassine- Hamdan, Pearson, (2014), *Arab Approaches to Conflict Resolution: Mediation, negotiation and settlement of political issues*, Routledge Studies in Peace and Conflict Resolution, London and New York
- Yablon, (2009), *Gender Differences in Peace Education Programmes*, Gender and Education 21 (6): 689–701. doi:10.1080/09540250902748192.
- Olsson, Tryggestad, (2001), *Women and International Peacekeeping*, Portland, OR: Frank Cass.

Onslow, Schoofs, Maguire, (2010), *Peacebuilding with a Gender Perspective: How the EU Can Make a Difference, Synthesis Report*, Brussels: International Alert/Initiative for Peace Building.

O'Reilly, Súilleabháin, Paffenholz, (2015). *Reimagining Peacemaking: Women's Roles in Peace Processes*. International Peace Institute.

Paul, (2003), *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, Oxford University Press and World Bank, New York

Peace and Security Team of UN Women in collaboration with DPPA's Policy and Mediation Division, (2020), *COVID-19 and Conflict: Advancing Women's meaningful participation in Ceasefires and Peace processes*, UN WOMEN

Peterson, (1992), *Gendered States: Feminist (Re)Visions of International Relations*, London: Lynne Rienner.

Peters, Wolpers, (1995), *Women's Rights Human Rights: International Feminist Perspectives*, New York: Routledge

Porter, (2001), *The Challenge of Dialogue across Difference*, In *Gender, Democracy, and Inclusion in Northern Ireland*, edited by C. Roulston and C. Davis, 141–163. New York: Palgrave.

Porter, (2003), *Women, Political Decision-making, and Peace-building*, *Global Change, Peace and Security* 15 (3): 245–262. doi: 10.1080/0951274032000124965.

Porter, (2010), *Researcher as Research Tool*, *Encyclopedia of case study research*, Thousand Oaks: SAGE publications, pages 809-810.

Reardon, (1993), *Women and Peace: Feminist Visions of Global Security*, Albany: State University of New York Press.

Reardon, (2001), *Education for a Culture of Peace in Gender Perspective*, Paris: UNES.

Reardon, (2009), *Gender and Disarmament: Imperatives for Peace Education and Essentials of a Culture of Peace*, Georgetown University.

Rehn, Johnson, (2002), *Women, War and Peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-Building*, New York: United Nations Development Fund for Women (UNIFEM).

Reimann, (2012), *Gender and Peace Mediation. Peace Mediation Essentials*, <https://www.swisspeace.ch/assets/publications/downloads/Essentials/d270dde522/Gender-oriented-peace-policy-Essential-15-swisspeace.pdf>, страници приступљено 26.03.2023. године и 17:48 часова

Rauchhaus, (2006), *Asymmetric information, mediation, and conflict management*, *World Politics*, Vol. 58 No. 2, pp. 207-241.

Ruddick, (1989), *Maternal Thinking: Towards a Politics of Peace*, London: Women's Press.

Rudy, Rodil, (2007), *Philippine Government Policies on the Indigenous Peoples*, Peace and Sustainable Development, Ho Chi Minh City

Savun, (2009), *Mediators types and the effectiveness of information-provision strategies in the resolution of international conflict*, International Conflict Mediation: New Approaches and Findings, Routledge, New York, NY.

Schiavo-Campo, Judd, (2005), *The Mindanao Conflict in the Philippines: Roots, Costs, and Potential Peace Dividend*, Paper No. 24, Washington DC: Conflict Prevention & Reconstruction Social Development Department, The World Bank

Sen, (1999), *Development as Freedom*, Oxford: Oxford University Press.

Shepherd, (2011). *Gender, Violence and Security: Discourse as Practice*. Zed Books.

Shepherd, (2016), *Victims of Violence or Agents of Change? Representations of Women in UN Peacebuilding Discourse*, Peacebuilding 4 (2): 121–135. doi:10.1080/21647259.2016.1192246.

Simić, (2010), *Does the Presence of Women Really Matter? Towards Combating Male Sexual Violence in Peacekeeping Operations*, International Peacekeeping 17 (2): 188–199. doi:10.1080/13533311003625084.

Sisk, (2009), *International Mediation in Civil Wars: Bargaining with Bullets*, Routledge, New York, NY.

Stake, (1995). *The art of case study research*, Thousand Oaks, SAGE publications.

Svensson, (2005), *Do mediators go where they are needed the most? Selective mediators in internal armed conflicts*, paper presented at the 2005 Annual Meeting of the American Political Science Association (APSA), September 1-4, 2005, Washington, DC, United States.

Svensson, (2007a), *Mediation with muscles or minds? Exploring power mediators and pure mediators in civil wars*, International negotiation, Vol. 12 No. 2, pp. 229-248.

Svensson, (2007b), *Bargaining, bias and peace brokers: how rebels commit to peace*, Journal of Peace Research, Vol. 44 No. 2, pp. 177-194.

Svensson, (2009), *Who brings which peace?*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 53 No. 3, pp. 446-469.

Шевкушић, (2008), *Квалитативна студија случаја у педагошким истраживањима: могућности и ограничења*, Зборник института за педагошка истраживања, Година 40. Број 2. стр. 240

Шарановић, Килибарда, (2011), *У корак с временом - Министарство одбране и Војска Србије на путу објективизације родне равноправности*, Београд: Институт за стратегијска истраживања и Медија Центар

Taniguchi, (2019), *Rethinking 'Liberal Peacebuilding': Conflict, Violence, and Peace in Mindanao*, Social Transformations Journal of the Global South

- Tickner, (1992), *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*, New York: Columbia University Press.
- Tickner, True, (2018), *A Century of International Relations Feminism: From World War I Women's Peace Pragmatism to the Women, Peace and Security Agenda*, International Studies Quarterly, Monash University
- Togeb, (1994), *The Gender Gap in Foreign Policy Attitudes*, Journal of Peace Research 31 (4): 375–392. doi:10.1177/0022343394031004002.
- Trijono, (2004), *The Making of Ethnic and Religious Conflicts in Southeast Asia: Cases and Resolutions*, CSPS Books
- True, (2016), *The Political Economy of Violence against Women*, Oxford University Press.
- Turner, (2020), *Soft ways of doing hard things, women mediators and the question of gender in mediation*, *Peacebuilding*, 8:4, 383-401, DOI: 10.1080/21647259.2019.1664369
- Zartman, (1989), *Ripe for Resolution*, Oxford University Press, New York, NY.
- Zartman, Saadia, (1996), *International Mediation in the Post-cold War Era*, Washington, D.C., United States Institute of Peace Press,
- Zartman, (2008), *The timing of peace initiatives: hurting stalemates and ripe moments*, Palgrave MacMillan, New York, NY.
- Zubek, Pruitt, Peirce, McGillicuddy, Syna, (1992), *Disputant and mediator behaviors affecting short-term success in mediation*, The Journal of Conflict Resolution, Vol. 36 No. 3, pp. 546-572.
- UNSC (2016), *Women too often Omitted from Peace Processes, Despite Key Role in Preventing Conflict, Forging Peace, Secretary-General Tells Security Council*, <https://www.un.org/press/en/2016/sc12561.doc.htm>, страници приступљено 23.02.2020. године у 18:35 часова.
- UNSC (UN Security Council) (2015), *Report of the Secretary-General On Women, Peace And Security*, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/secretary-generals-reports/?ctype=Women%2C%20Peace%20and%20Security&cbtype=women-peace-and-security, страници приступљено 23.02.2020. године у 18:35 часова.
- UN DPKO, (2000), *Mainstreaming a Gender Perspective in Multidimensional Peace Operation*, New York: United Nations.
- United Nations Department of Peacekeeping Operations Best Practice Unit, (2004), *Gender Resource Package for Peacekeeping Operations*, <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/pbps/library/GRP%20Full%20Version.pdf>, страници приступљено 22.10.2018. године у 17:25 часова
- United Nations Security Council, (2000), *Resolution 1325 (2000)*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:46 часова

United Nations Security Council, (2008), *Resolution 1820 (2008)*, <https://daccess-ods.un.org/tmp/8598949.90921021.html>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:48 часова

United Nations Security Council, (2009), *Resolution 1888 (2009)*, <https://daccess-ods.un.org/tmp/8476114.27307129.html>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:49 часова

United Nations Security Council, (2009), *Resolution 1889 (2009)*, <https://daccess-ods.un.org/tmp/6503264.90402222.html>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:47 часова

United Nations Security Council, (2010), *Resolution 1960. (2010)*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/698/34/PDF/N1069834.pdf?OpenElement>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:50 часова

United Nations Security Council (2013), *Resolution 2106 (2013)*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/372/15/PDF/N1337215.pdf?OpenElement>, , страници приступљено 26.03.2023. године и 15:51 часова

United Nations Security Council, (2013), *Resolution 2122 (2013)*, <https://daccess-ods.un.org/tmp/8489115.83423615.html>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:52 часова

United Nations Security Council, (2015), *Resolution 2242 (2015)*, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2242.pdf, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:55 часова

United Nations Security Council, (2019), *Resolution 2493 (2019)*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/339/37/PDF/N1933937.pdf?OpenElement>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:57 часова

United Nations Security Council, (2019), *Resolution 2467 (2019)*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/118/28/PDF/N1911828.pdf?OpenElement>, страници приступљено 26.03.2023. године и 15:58 часова

UNDPO-UNDPPA Office of the High Commissioner for Human Rights Office of the Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict, (2020), *Policy - United Nations Field Missions: Preventing and responding to Conflict-Related Sexual Violence*, <https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2020/09/DPO-DPPA-SRSG-SVC-OHCHR-Policy-on-Field-Missions-Preventing-and-Responding-to-CRSV-2020.pdf>, страници приступљено 21.12.2023. године у 09:54 часова

UNDPPA, (2022), *Guidance on mediation of ceasefires*, <https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Ceasefire-Guidance-2022.pdf>, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:54 часова

UNITAR, (2014), *Strengthening the Practice of Peacemaking and Preventive Diplomacy in the United Nations: The UNITAR Approach*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Strengthening_the_Practice_of_Peacemaking_and-

[Preventive Diplomacy in the UN.pdf](#), страници приступљено 21.03.2022. године и 12:15 часова

UN Women, (2012), *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/10/WPSsourcebook-03A-WomenPeaceNegotiations-en.pdf>, страници приступљено 28.03.2023. године и 16:41 часова

UN, (2012), *United Nations Guidance for Effective Mediation*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/UN_Guidance_for_effective_mediation.pdf, страници приступљено 28.03.2022. године и 12:31 часова

UN, (2016), *United Nations Conflict Analysis Practice Note*, <https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2022/02/Conflict-Analysis-Practice-Note-13-May-2016-Version.pdf>, страници приступљено 21.12.2023. године у 09:59 часова

UN, (2017), *Commanders' guide on measures to combat Sexual Exploitation and Abuse in United Nations military*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2019/07/the_military_aide_memoire_united_nations_measures_against_sexual_exploitation_and_abuse.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 09:59 часова

UN DPA, (2012), *Special Political Missions Start-up Guide*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/UN_Special_Political_Missions_Start_up_Guide.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 09:59 часова

UN DPA, (2017), *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/UN_Guidance_on_Gender_and_Inclusive_Mediation_Strategy.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:10 часова

UN DPA, (2011), *Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Guidance_for_Mediators_on_Addressing_Conflict_Related_Sexual_Violence_in_Ceasefire_and_Peace_Agreements.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:46 часова

UN DPA/UNITAR, (2010), *A Manual for UN mediators: Advice from UN representatives and envoys*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/A_Manual_for_UN_Mediators.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:48 часова

UN DPA/UNEP, (2015), *A Guide for Mediation Practitioners: Natural Resources and Conflict*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/A_Guide_for_Mediation_Practitioners_Natural_Resources_and_Conflict.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:48 часова

UN DPO-DFS, (2018), *Gender Responsive United Nations Peacekeeping Operations*, https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2018/11/2018.01-Gender-Responsive-United-Nations-Peacekeeping-Operations-Policy-3_837.pdf, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:03 часова

UN DPO-DFS, (2019), *Peacekeeping Intelligence*, <https://www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2018/11/2017.07-Peacekeeping-Intelligence-Policy.pdf>, страници приступљено 21.12.2023. године у 10:03 часова

UN Women, (2016), *Making Women Count – Not Just Counting Women*, https://wps.unwomen.org/pdf/research/Making_Women_Count.pdf, страници приступљено 20.06.2024. године у 18:05 часова

UN Women, (2015), *Preventing Conflict, Transforming Justice, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council resolution 1325*, <https://reliefweb.int/report/world/preventing-conflict-transforming-justice-securing-peace-global-study-implementation>, страници приступљено 26.03.2023. године и 16:01 часова

UN Women, (2015), *Preventing Conflict, Transforming Justice, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council resolution 1325*, <https://reliefweb.int/report/world/preventing-conflict-transforming-justice-securing-peace-global-study-implementation>, страници приступљено 26.03.2023. године и 16:01 часова

Wall, (1981), *Mediation: an analysis, review, and proposed research*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 25 No. 1, pp. 157-180.

Wall, Stark, Standifer, (2001), *Mediation A current review and Theory Development*, Journal of Conflict Resolution, 45(3), 370–391, University of Missouri – Colombia

Wall, Lynn, (1993), *Mediation: a current review*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 37 No. 1, pp. 160-194.

Wall, Stark, Standifer, (2001), *Mediation: a current review and theory development*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 45 No. 3, pp. 370-391.

Walter, (2002), *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*, Princeton University Press, Princeton, NJ.

Werner, Yuen, (2005), *Making and keeping peace*, International Organization, Vol. 59 No. 2, pp. 261-292.

World Economic Forum, (2017), *The Global Gender Gap Report*, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf, страници приступљено 10.09.2024. године у 18:44 часова

ПРИЛОГ А: Списак скраћеница

ARMM - Аутономни регион у Муслиманском Минданау (енг. Autonomous Region in Muslim Mindanao)

АУ - Афричка Унија

Баат партија - енг. Ba'ath Party - Pan-Arabist political party

BARMM - Бангсаморо аутономни регион у муслиманском Минданау (енг. Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao)

BIFF - Бангсаморо исламски борци за слободу (енг. Bangsamoro Islamic Freedom Fighters)

БТА - Бангсаморо транзиционих власти (енг. Bangsamoro Transition Authority)

САВ - Свеобухватни споразум о Бансаморо (енг. Comprehensive Agreement on the Bangsamoro)

СИА – Централна информативна агенција САД

СРР-НРА - Нова народна армија (енг. Communist Party of the Philippines - New People's Army)

СЕДАВ - Конвенција за елиминацију свих облика дискриминације жена (енг. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)

ССР - Канцеларија за подршку цивилном становништву (енг. Civil Society Support Room)

ДРРА - Одељење за политичка и питања изградње мира (енг. United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs)

ФАВ - Оквирни споразум о Бансаморо (енг. Framework Agreement on the Bangsamoro)

ФРА - Завршни мировни споразум (енг. Final Peace Agreement)

НРС - Високи комитет за преговоре у име сиријске револуције и опозиционих снага (енг. High Negotiations Committee for the Syrian Revolution and Opposition Forces)

ИКСР - Међународни комитет Црвеног крста

ИТС - Интегрисана служба за обуку УН (енг. The Integrated Training Service)

ИССГ - Међународна група за подршку Сирији (енг. International Syria Support Group)

ИДИЛ - Исламска држава Ирака и Леванта

ИИС - Исламска држава

МНЛФ - Моро национални ослободилачки фронт (енг. Moro National Liberation Front)

МИЛФ - Моро исламистички ослободилачки фронт (енг. Moro Islamic Liberation Front)

МСОРГ - Главна струја опозиционих побуњеничких снага (енг. Mainstream Syrian opposition rebel groups)

MUNISCA – Мисија УН у Централноафричкој Републици

OIC - Организације за исламску сарадњу (енг. Organisation of Islamic Cooperation)

POLISARIO - Народни фронт за ослобођење Сагија ел Амре и Рио де Ороа (енг. Popular Front for the Liberation of Saguia el-Hamra and Río de Oro)

РАН – Руска академија наука

СБ – Савет Безбедности

SIPRI – Међународни институт за мир из Стокхолма (енг. Stockholm International Peace Research Institute)

SDF - Сиријске демократске снаге (енг. The Syrian Democratic Forces)

УН – Уједињене нације

UNOPS - УН Канцеларија за пројекте (енг. United Nations Office for Project Services)

UN DPPA – STB - Тим експерата УН у приправности посредовање (енг. The Standby Team of Senior Mediation Advisers)

UN Women – Агенција Уједињених нација за жене

UNIFEM – Програм за развој Уједињених нација за жене (енг. UN Development Fund for Women)

WAB - Сиријски женски саветодавни одбор (енг. The Syrian Women's Advisory Bord)

WCC – Женски консултативни комитет (енг. Women's Consultative Committe)

WEF - Светски економски форум (енг. World Economic Forum)

ПРИЛОГ Б: Оријентациона питања за главне посреднике

Назив истраживања:

ЕФЕКТИ УВОЂЕЊА РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ПРОЦЕС ПОСРЕДОВАЊА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА

Предмет дисертације представља разматрање ефеката и могућности примене одредби Резолуције СБ УН 1325 и пратећих резолуција¹²¹ и доктринарних докумената УН¹²² на пољу увођења родне перспективе у разне фазе/области посредовања у решавању оружаных сукоба у различитим контекстуално-културолошким окружењима у периоду од 2010. до 2020. године, из перспективе експерата посредовања УН који су креирали нормативно-доктринарни оквир за посредовање и главних посредника који су током реализације посредовања примењивали УН стандарде и принципе или су посредовање вршили под мандатом датим од стране УН.

Циљ истраживања је ограничен на идентификацију и објашњење очекиваних и остварених ефеката и могућности увођења родне перспективе у одређеним фазама/областима посредовања под мандатом или у складу са стандардима, принципима и препорукама УН у решавању оружаных сукоба у периоду од 2010. до 2020. године, из перспективе креатора доктринарног приступа УН посредовању и практичара који су исте препоруке покушали применити у пракси у различитим контекстуалним окружењима. Додатни циљ је да истраживање покуша да укаже, како на универзалне тако и на контекстуално-културолошки специфичне факторе и могућности које потенцијално могу, уколико се на прави начин разумеју и реализују, допринети бољем решавању конфликта и одрживости самог мировног споразума, као и у којој се мери трендови УН на пољу увођења родне перспективе у посредовање „ослањају“ на теоријска сазнања из ове области. Истовремено, истраживање је имало за циљ да укаже на комплексност и специфичност посредовања у различитим контекстуалним окружењима, те на изазове и ограничења са којима се посредници суочавају.

Истраживачко питање: Да ли је из перспективе главних посредника, увођење родне перспективе у разне фазе/области посредовања у решавању оружаног сукоба у периоду од 2010. до 2020. године и у складу са препорукама и стандардима УН, имало на различите посредничке и/или мировне процесе.

Временско одређење предмета истраживања је период од 2010. до 2020. године.

Просторно, предмет обухвата кризна подручја Блиског истока и Југоисточне Азије (Филипини).

¹²¹ Свих девет Резолуција СБ УН (*Жене, мир, безбедност*) доступне су на <https://www.peacewomen.org/why-WPS/solutions/resolutions>, веб страници приступљено 24.9.2020. године.

¹²² Два УН доктринарна документа која операционализују примене одредби девет резолуција *Жене, мир, безбедност* у посредовање УН у решавању оружаног сукоба су: Водич за род и инклузивну стратегију посредовања и Водич за посреднике – укључивање сексуалног насиља повезаног са конфликтом у споразуме о прекиду ватре и у мировне споразуме. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/1.%20English%20-GIMS_0.pdf, веб страници приступљено 16.7.2019. године, а *Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements* је доступан на веб адреси: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceAddressingConflictRelatedSexualViolence_UNDP_A%28english%29_1.pdf, веб страници приступљено 16.7.2019. године.

Општа хипотеза: Из перспективе главних посредника одредбе и препоруке УН у вези са увођењем родне перспективе у процесе посредовања у решавању оружаног сукоба, пружиле су могућност посреднику да пројектовањем родно и контекстуално осетљивог процеса утиче на постизање квалитетнијег и одрживијег мировног и споразума о прекиду оружаног споразума.

Прва посебна хипотеза: Посредничково разумевање контекстуалног окружења, односно способност да прилагоди начин и тренутак увођења родне перспективе у одређеним областима/фазама процеса су детерминишући фактори у погледу тога да ли ће посредник искористити могућности које му пружа увођење родне перспективе.

Друга посебна хипотеза: Ефекти увођења родне перспективе су, ипак, ограничени и другим факторима, који не зависе од способности посредника да генерише подршку свих укључених страна.

Оријентациона питања за полуструктурисани интервју са професорком Мираим Коронер-Ферер у вези са студијом случаја мировног процеса на Филипинима:

Представљање пројекта – **5 минута**.

- 1) Да ли из перспективе главног преговарача увођење родне перспективе доприноси већој ефикасности процеса, односно да ли је постигнути споразум квалитетнији и одрживији? – **10 минута**
- 2) На које начине је могуће жене укључити у процесе посредовања у решавању оружаних сукоба и на који начин је то обезбеђено на Филипинима? – **10 минута**
- 3) Шта се на пољу постизања што већег нивоа инклузивности очекује од посредника и која су искуства из мировног процеса на Филипинима? – **10 минута**
- 4) Имајући у виду комплексност и дуготрајност конфликта на Филипинима, како видите значај прилагођавања приступа посредовању и увођења родне перспективе културолошком окружењу у ком се посредовање врши и на који начин је то урађено у случају мировног процеса у ком сте били главни посредник? – **10 минута**
- 5) Шта се од посредника очекује на пољу увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног конфликта? – **15 минута**
- 6) Шта нам са позиције главног посредника можете рећи о искуствима из увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба на Филипинима? – **15 минута**
- 7) Када је најбоље укључити или покушати укључити жене и женску перспективу у посредовање? – **10 минута**
- 8) Имајући у виду да нам је највише доступна литература која промишља значај учешћа жена и женске перспективе углавном контрачињенично, можете ли, на основу вашег искуства, рећи зашто је то важно и на који начин треба прићи разматрању значаја њиховог учешћа? – **10 минута**
- 9) Које би то биле ваше препоруке, како доносиоцима одлука на свим нивоима, тако и практичарима посредовања, али и истраживачкој/научној заједници за даљи рад на овом пољу? – **10 минута**

Оријентациона питања за полуструктурисани интервју са амбасадором Милошем Стругаром у вези са студијом случаја мировног процеса у Сирији:

Представљање пројекта – **5 минута**.

- 1) Да ли из перспективе главног преговарача увођење родне перспективе доприноси већој ефикасности процеса, односно да ли би због тога евентуални споразум био квалитетнији и одрживији? – **10 минута**
- 2) На које начине је могуће жене или женску перспективу укључити у процесе посредовања у решавању оружаних сукоба и на који начин је то обезбеђено у Сирији? – **10 минута**
- 3) Шта се на пољу постизања што већег нивоа инклузивности очекује од посредника и која су искуства из мировног процеса у Сирији? – **10 минута**
- 4) Имајући у виду комплексност конфликта у Сирији, како видите значај прилагођавања приступа посредовању и увођења родне перспективе културолошком окружењу у ком се посредовање врши и на који начин је то урађено у случају мировног процеса у ком сте били главни посредник? – **10 минута**
- 5) Шта се од посредника очекује на пољу увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног конфликта? – **15 минута**
- 6) Шта нам са позиције главног посредника можете рећи о искуствима из увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаног сукоба у Сирији? – **15 минута**
- 7) Када је најбоље укључити или покушати укључити жене и женску перспективу у посредовање? – **10 минута**

Биографија аутора

- 1) Ко-оснивач, директор за операције и председник Центра за међукултурну комуникацију и посредовање – Конфлакс центар, 2017-
- 2) Национални представник Р. Србије у Врховној команди НАТО за Европу у Монсу (SHAPE), уједно помоћник војног представника за Копнену Војску у Седишту НАТО и алтернативни војни представник Републике Србије при EUROCONTROL у Бриселу, 2021 - 2025
- 3) Начелник Одељења за обуку у Центру за мировне операције Војске Србије, 2014-2021
- 4) Командант националног контингента у мировној мисији Уједињених нација у Либану, (UNIFIL), 2012-2013,
- 5) Начелник Групе за праћење и координацију у Центру за мировне операције Војске Србије 2010-2012,
- 6) Војни посматрач Уједињених нација у мировној мисији у Обали Слоноваче, (UNOCI), 2009-2010,
- 7) Референт за међународне активности у Центру за мировне операције, 2008-2009,
- 8) Војни пилот, 1999-2008

Образовање:

- 1) Факултет политичких наука, 2016, докторанд на Међународним и европским студијама
- 2) Факултет политичких наука, 2015, Мастер студије рода
- 3) Балтички одбрамбени колеџ, Естонија, 2015, Диплома здруженог генералштабног и командног курса (мастер ниво)
- 4) Факултет политичких наука, 2010, Специјалиста Међународног хуманитарног права и Права људских права
- 5) Ваздухопловна Војна академија, 1999, војни пилот

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Горан Топаловић

Број индекса 8/2016

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

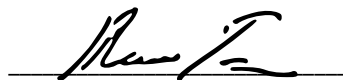
Ефекти увођења родне перспективе у процес посредовања

Уједињених нација у решавању оружаних сукоба

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, 22.12.2025. године

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Горан Топаловић

Број индекса 8/2016

Студијски програм Међународне и европске студије

Ефекти увођења родне перспективе у процес посредовања
Наслов рада Уједињених нација у решавању оружаних сукоба

Ментор Проф Др. Филип Ејдус

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 22.12.2025. године

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Ефекти увођења родне перспективе у процес посредовања

Уједињених нација у решавању оружаних сукоба

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
- ☒ 6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, 22.12.2025. године